

PARTIZANŲ KOVOS ŠIAULIŲ KRAŠTE

D kojame:

Šiauli miesto savivaldybės kultūros skyriui

Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai su jungtės Šiauli skyriui

Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai bendrijos Šiauli skyriui

Šiauli "Aušros" muziejui

Šiauli rajono savivaldybės kultūros skyriui

PARTIZAN

KOVOS
ŠIAULI
KRAŠTE

1996

Sudarytoja Aurelija Malinauskait
Redaktorius Bronius Maskulis
Dailinink Gražina Šimolienė

UDK 947.45.08

Pa-295

©-Šiaulių miesto savivaldybės kultūros skyrius, 1996

ISBN-9986-458-42-0 © -Aurelija Malinauskaitė, 1996

PRATARM

Respublikoje jau formuojasi tradicija leisti regionuose knygas apie ginkluotą pasipriešinimą 1944-1953 metais. Tokius leidinius turi Kauno, Kaišiadorių kraštai, šiaurės rytų Lietuva bei suvalkiečiai. Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai jungo Šiaurės krašto aktyvistams kilusį tokį leidinį išleisti ir Šiaurės krašto kultūros fondas, „Aušros“ muziejus. Knygos leidimo būtinybė ir tai, kad šis laikotarpis sovietų okupacijos metais buvo kruopščiausiai velkamas ideologiniu būdu, dauguma to meto faktų iškreipomi, vairiai interpretuojami. Pagaliau buvo iškreipta visa partizaninio judėjimo 1944-1953 metais esanti ir reikšminga. O juk šis laikotarpis vienas iš herojiškiausių ir tragiškiausių XX amžiaus Lietuvos istorijoje.

Knygos straipsniai bei publikuojama autentiška partizaninio judėjimo medžiaga nepretenduoja gilesnius apibendrinimus. Pirmiausia pateikiami istoriniai faktai. Vienas iš svarbiausių šio leidinio tikslų padėti suvokti laikotarpio sudėtingumą ir tragizmą. Mes negalime likti abejingi istorinei atminčiai, be kurios nėra šiandienos ir rytdienos.

Knygoje pateikiama medžiaga remiasi pagrindiniais šaltiniais, kuriuos būtina galima suskirstyti šitaip: represiniai struktūriniai dokumentai, saugomi buvusioje KGB archyve (dabar Lietuvos ypatingasis archyvas); išlikę partizaniniai dokumentai bei spaudiniai, dabar esantys minėtame archyve ar muziejuose; dalyvių bei liudininkų prisiminimai. Panašiu principu sudarytas ir šis leidinys. Pirmoje dalyje pateikiami straipsniai, parašyti remiantis archyvo dokumentais. Antroji dalis supažindina su autentiška partizanų spauda bei dokumentais, trečioji - ginkluoto pasipriešinimo dalyvių ir liudininkų prisiminimai.

Kai kurie neaiškumai knygoje žymimi žvaigždute, o jų paaiškinimai pateikiami puslapio apačioje. Publikuojamam dokumentui ar spaudiniui pabaigoje nurodoma metrika. Leidinyje remiamasi pokario metais Lietuvos administraciniu suskirstymu.

Dėkoju visiems, prisidėjusiems prie šios knygos rengimo bei leidybos, taip pat buvusiai partizanų ryšininkei Kleopai Džiugytei, išsaugojusiai nemažai spaudos, dokumentų bei fotografijų.

Sudarytoja

KALBA ARCHYVAI

Nijol Gaškait PARTIZAN GARB

“Kelsis Lietuva, m s jau nebebus. Joje v l užvirs gyvenimas, - m s niekas neatmins, bandit vardais vadins, - mums bus skaudu”, - raš 1947 m. savo dienoraštyje partizan kapelionas Justinas Lelešius¹. Ir nors tuo metu partizanus r m visas lietuviškas kaimas, kunigas J. Lelešius nujaut , kad okupacijai užsit sus, sovietin propaganda ne tik ištrins atmint apie partizanus, bet ir sunaikins t didvyriškumo aureol , kuri nuo seno Lietuvoje gaub laisv s kovotojo vard .

Nuo pat okupacijos pradžios sovietin valdžia kryptingai skleid savo ideologij , pagal kuri kiekvienas, pasipriešin s totalitariniam režimui, buvo priešas ir banditas. Pirmajame pokario dešimtmetyje kartais b davo surengiami vieši teismo procesai, kuriuose sovietiniai aktyvistai ir specialiai parinkti liudytojai juodindavo partizanus.

1959 m. balandžio m n. Lietuvos KP CK biuro nutarimu buvo sukurta speciali redakcija, kuri jo trys KGB operatyviniai darbuotojai. J pareiga buvo atrinkti ir paruošti medžiag apie “buržuazini nacionalist ” nusikaltimus. Veikiai š darb s jung daugelis centrinio aparato ir periferini KGB organ darbuotoj . Jiems talkino LKP CK Partijos istorijos institutas. Ši medžiaga, “tarpininkaujant patikimiems asmenims iš literat rini darbuotoj tarpo, buvo perduodama Lietuvos KP CK arba tiesiai respublikini laikraš i redakcijas, kur buvo publikuojama m s patikim asmen vardu”².

Ši publikacij tikslas buvo formuoti visuomen s nuomon apie partizanus kaip apie banditus ir nekalt žmoni žudikus.

1959-1960 m. vien respublikiniuose laikraš iuose buvo atspausdinti 452 straipsniai ir dokumentin s apybraižos, organizuota 30 radijo laid (6 iš j -

užsieniui), sukurtos dvi kino apybraižos ir 5 kino žurnalai (viename iš jų Tauro apygardos ir Lietuvos išlaisvinimo komiteto kurjas kunigas A. Ylius pavaizduotas kapojantis žmonėms galvas*). Pradėti leisti knygos apie "buržuazinius nacionalistus", prie LTSR Moksl. Akademijos sukurta redakcija išleido seriją knygų "Faktai kaltina" ir kt.

Ir kunigas J. Lelešius, partizanų kapelionas Grafas, šiose publikacijose buvo kaltinamas deginantis ant aukštųjų penkiakampes. Nors nebuvo rasta nei tokie nukentę jūnai, nei inkvizicijos rankos, tačiau rodymams pakako vienintelio pasidavusio sribams buvusio partizano B. Budrio liudijimo. Po daugelio mėšmeižikas parašys: "Ateidavo (kunigas Lelešius), kad laikyti mišias, pasakyti pamokslą. Apie kokius nors žiaurumus ar niekšybes iš jo pusės negalima tik jokios kalbos... Išvis tie parodymai 1949 m. neverti nei sutarėjusio grašio. Tai rezultatas badu marinamo vienutėje ir nardinamo po vandeniu surištomis rankomis ir kojomis. Apie tai gerai turėtų papasakoti kapitonas Sasnickis, tuometinis tardytojas..."³

Daugelio partizanų "nusikaltimų" rodymai buvo panašiai išgaunami. Suimtas, tardomas ir kankinamas, partizanas dažnai pripažindavo būtus ir nebūtus dalykus. Tardytojo kankinamas, pasirašydavo protokolą, kad jo būtų partizanai (dažniausiai - jau žuvę ar dar nesugauti) yra nušovę vien ar kitose apylinkėse nužudyti asmenis. Taip ekistai vykdavo savo planus - atskleisdavo neišaiškintus nusikaltimus ir kartu parodydavo partizanus dar didesniais galvažudžiais, kartais taip pridengdami savo šėbrus nusikaltimus. O kartais palėžė, išdaviku tapę suimtas, norėdamas siteikti naujiems šeiminkams, šlykštiai meluodavo ir šmeiždavo buvusius kovos draugus.

Partizano-bandito vaizdžio visuomenėje formavimas nesiliov per visą okupaciją. 1985 m. KGB spaudos grupė (vad. H. Vaigauskas) parengė 9 knygas, 100 straipsnius, 8 radijo laidas užsieniui ir 6 vietiniam transliavimui, 3 televizijos laidas, porą dokumentinių filmų, kuriuose "kontrpropagandos" tikslais skleidė šmeižtą apie pokario laisvės kovas. Net 1987 m. KGB nesiliov skleidė dezinformacijos: pagal jų pateiktą medžiagą išspausdinta keliasdešimt straipsnių, parengtos 8 radijo ir televizijos laidos, 16 KGB vadovų davė interviu žurnalistams⁴. 1990 m. šiek tiek prasivėrus archyvo slaptumo skraistei, kaip kontrapriemonė Lietuvos MA Istorijos instituto mokslininkų ketinimams tirti KGB archyvinę medžiagą, TSRS KGB ryšiai su visuomene centrui, "Z" valdybai ir LTSR KGB buvo nurodyta paruošti "alternatyvų leidinių apie nacionalistinę pagrindų su atitinkamais komentarais"⁵.

* Savo prisiminimuose (publikuoti "Laisvės kovų archyve" 1 tome, psl. 48-64) kunigas A. Ylius rašė: "Buvau apkaltintas tokiais nusikaltimais, apie kuriuos niekada ir nesvajojau, kurių niekad nepadariau ir niekad nemaniau padaryti. (...) Aš jau ne kaip ginkluotas banditas, o kaip kunigas, norėdamas visiems gero, niekam nieko pikto nemanydamas padaryti."

Šie ilg laik vieninteliai, o Atgimimo laikais - alternatyv s leidiniai, penkiasdešimt met kartodami savaip traktuojamus ir interpretuojamus, o kartais - klastojamus faktus, kalte kal galvas, kad šiuropiausius pokario nusikaltimus padar ne baud jai iš okupacini represini strukt r , o partizanai. Dažnas inteligentas, pripažindamas partizan beviltišk heroizm , link s ir šiandien atsiprašinti už “nekaltai praliet krauj ”.

Serijas toki šmeižikišk straipsni spausdino ir Šiauli m. LKP organas “Raudonoji v liava”. Visuose šiuose straipsniuose mirga stereotipai, kartojasi tos pa ios pavard s ir charakteristikos: buož s, vokie i talkininkai, nekalt žmoni žudikai. Daugiausia kaltinim pateikta Šiauli , Joniškio, Pakruojo vals iuose veikusiam “Audros” partizan b riui. Vienoje iš publikacij šiam b riui priskiriamas kraupus nusikaltimas - 1947 m. spalio 10 d. Šiauli apskrityje Meškui i vals iuje žv riškai išžudyta Brev šeima (nužudyti 9 asmenys, iš j - 6 vaikai). Nors žudikai buvo žinomi (už š nusikaltim sovietiniai aktyvistai broliai Leonas ir Viktoras Tukišai buvo patraukti baudžiamojon atsakomyb n), ta iau spaudoje KGB užsakymu šis nusikaltimas buvo priskirtas partizanams⁶.

Partizanai apkaltinti ir Šiauli vals iaus Brid kaimo kinink s Justinos Jokubaitien s bei Alekso Jok bai io nužudymu 1946 m liepos 21 d. Iš tikt r j Jokubaitien s vyras Feliksas už poros savai i po žudyni vals iaus pastate susid r su žudiku - tai buvo partizanų apsimit s okupacin s valdžios pareig nas⁷.

Pokaryje daug žudym ir pl šikavim buvo vykdoma partizan vardu. Tok atvej mini ir šiauliet J. Kemeklien ⁸.1947 m Vaigali kaime Lygum sribai apipl šimo tikslais nužud Šimk , jo žmon , brol , motin . Tik neliet k dikio lopšyje, tardami: “Mes juk veikiame bandit vardu, o anie vaik nelie ia”.

Partizanams b davo priskiriami ir siaut jan i raudonarmie i nusikaltimai. MGB ataskaitose daug raš apie tai, kad rusiškai kalbantys, kariška uniforma apsireng asmenys nužud vien ar kit žmog ar vis šeim , ta iau išvadoje visada nurodoma, kad juos nužud “ginkluotos nacionalistin s gaujos dalyviai”⁹. Štai besiteiraujan iam apie P. Valutkevi iaus nužudym jo s nui KGB nurod , kad t vas 1944 m. Lazdij apskrityje buvo nužudyta “buržuazini nationalist ”. O du apklausti liudininkai nurod , kad j išsived iš nam ir nužud Raudonosios armijos pasienie i uniforma apsireng rusiškai kalbantys asmenys¹⁰. Artimiesiems, ypa vaikams, MGB visada nor jo teigti, kad j t vas nužud “banditai”.

Daug gyventoj išžud partizanais persireng MGB provokatoriai - speciali grupi smogikai. MGB vadovyb s nurodymuose smogikams buvo rašoma, kad jie privalo “prad ti dirbti mažomis teroristin mis grup mis po tris-penkis asmenis (...) užmegzti ryš su legaliai gyvenaniais ryšininkais ir j r m jais, išsikvoti j pasitik jim . D l to b tina atlikti kelet banditini pasireiškimu.

pvz., specialiai paruošt aplū šim ar susišaudym su m s darbuotojais. (...) Vietov se, kur m s duomenimis slepiasi bandit štabai, vykdyti aštresnes kombinacijas”.¹¹

1947-1948 m ekist Senino ir Mazjanovo vadovaujamos specialios grup s nariai Mažeiki apskrityje “patys tiesiogiai dalyvavo kriminaliniuose nusikaltimuose. (...) 1948 m. rugs jo 10 d. (...) nužud apylink s pirminink Jasmont . (...) Buvo atvej , kai agentai-smogikai likvidavo j pa i užverbuotus asmenis”¹². O juk visos šios žudyn s vyko partizan vardu!

Smogikai, apsimit partizanais ir iškviet susitikim tikruosius partizanus, kad nelikt provokacijos liudinink , šaudydavo visus atsitiktinius žmones. Be to, MGB smogikai išsivesdavo tardyti kaimo gyventojus, kaltindavo juos kolaboravimu su sovietine valdžia, žiauriai kankindavo ir reikalaudavo rodyti “ištikimyb ” Lietuvai. Dažnai tardomuosius nužudydavo. 1946 m. birželio 29 d. taip nužudytas septyniolikmetis tauragniškis Stasys Ivonis. 1950 m. pakruojiškis septyniolikmetis Vacys Dveilys (KGB ataskaitose nurodyta, kad j nužud “banditai”) ir kt.¹³ Partizanais apsimit smogikai dažnai

Pas piletis červinskaja gypu
Žarni kaime yra valdys. ko mis.
ko kur buvo apsinditi klacivai
ganda kad netoli jo gyvenimo
miške yra banditu, sleptuvė
ir jo paties vaikas yra pabėges
is armijos. Praneše valsi
partizanas Švambaris
kuris gyvena nuo 3 kilometru
atstumuje

1. Šnipo pranešimas, kad Radviliškio vals iuje, Žarni kaime, netoli ervinsko sodybos yra partizan sl ptuv ir kad ervinsko s nus slapstosi nuo mobilizacijos

Šeime me
 Radviliu kaime pas Kulni
 atriksta banditai Markimū
 ir pas jo vi. laiti
 Tame kaime ir pabegu
 sin i banditus
 1 famosičius duome burter polien
 Kulnei 3 miške Viena Kulne ir Kas
 kitas Kuln's antanas, jis surina
 Kuln's antana 2 Vaikai, miške
 ir kometos Viena Vadas Kaime Smeigini
 kumpis Vadas Kaime
 Vadas'is antanas
 Kau, n'is
 Kau, n'is, lape
 - 21.6.

2. Šnipo pranešimas, kad Šiauli vals iuje, Radvili kaime, pas Kuln ir Povilait užaina partizanai; išvardijami Radvili, Sneigi, Gaili n ir Luponi kaim vyrai, iš j mišk

terorizuodavo legalizavusiuosius asmenis - mušdavo, kaltindavo šnipin jimu, nor davo sužinoti, ar jie nepalaiko ryši su partizanais.

Dar viena ekist provokacija, nusinešusi nekalt žmoni gyvybes, - tai okupacinei valdžiai ne tikusi žmoni kompromitavimas. Vykdydami mišk "šukavimus" ir kaim siautimus, ekistai ty iomis "pamedavo" dokumentus, kuriuose b davo rašoma, kad vienas ar kitas žmogus yra MGB agentas. Rad tokius dokumentus, žmon s juos perduodavo partizanams, o šie, patik j , kad tai tiesa, kompromituojamajam asmeniui paskelbdavo mirties nuosprend . Taip mirties nuosprendis buvo vykdytas ukmergiškiui S. Pakalniškiui, Dz kijos partizanui P. Tank nui, alytiškiui B. Jankauskui ir kt.¹⁴

Partizaniniame kare buvo neišvengiama kova su šnipais ir išdavikais. Juk kiekvienas šnipas neš praž t kitiems. Šnip liudijimo pakakdavo, kad Sibir b t ištremta bet kuri šeima. Šnipo nubaudimas pa i partizan liudijimu ilgam sustabdydavo skundus ir išdavystes. Ta iau partizaninio karo s lygomis ne taip paprasta b davo surinkti tikrus duomenis apie šnip . Kad b t išvengta nekalt auk , keršto ir bereikaling susidorojim , nuo pat partizaninio karo pradžios buvo stengiamasi reglamentuoti ši veiklos srit . Partizan vadovyb leido baudžiamuosius statusus, sakymus kovotojams ir gyventojams, steng si, kad nelikt pavieni , neorganizuot kovotoj ar partizan b ri , kurie b t gal j vykdyti "teisingum " savo nuoži ra. Buvo griežtai baudžiami prie partizan prisišliej žemos moral s, pl šikaujantys asmenys, nusikalt liai.

Kuorošas 60 7

05. LLKS - KLT

1128

Sprendimas

Karo Lauko Teismas savo 1951 m.
birželio mėn. 5 d. posėdyje svarstė
pirmininko Antano gvy. Šiaulių apskr.,
Kruopių vals. Girgždūnų km.

namu Karo Lauko Kuosta tu
KLT bendriamugisj statutu.

Karo Lauko Teismas apsvarstė kalti-
nimo aktą Nr. 7 ir rado kaltu.

Šios leivies Komes Sąjūdriu

KLT pripažino Galminę

šang kaltu pagal KLT nuostatius
keipsniu nusprende vieši pakarti

Pos. KLT pir. l. e. SDVP. Papartis.
noriai; Eglimis
Roinsys

Kuorošas atstovka originalu.

1951.06.29.

Papartis
JW

4. Juozapai iaus t v nijos Karo lauko teismo pos džio sprendimas pagal kaltinam j
akt Nr. 7 viešai pakarti Šiauli apskrities Kruopi vals iaus Girgždu i kaimo gyventoj
Antan Galmin , 1950 05 05. Pasirašo KLT pirmininkas Papartis

valdžios organams; apipl šimus, vykdytus pavieniui ar gaujomis; žiaur okupacin s valdžios priemoni vykdym esant valdžios pareig nu; skundimus, d l kuri nemažiau kaip du gyventojai buvo kalinti ar išstremti; s moning tautin s s mon s naikinim naudojantis savo pad timi¹⁶.

Kiekvienam pilie iui, kaltinamam šiais nusikaltimais, b davo sudaroma byla, kurioje tur jo b ti nemažiau kaip trij liudytoj parodymai, rodantys kalt , taip pat teisiamojo apklausos protokolas. Nesudarius bylos ir nubaudus piliet , partizanai patys b davo traukiami baudžiamojon atsakomyb n: išimtin teis spr sti bylas ir bausti nusikalt lius buvo suteikta tik partizan teismams, kad, kaip raš partizanai, “nepasidarytume patys skandal , nusikaltim ir nesusikompromituotume”¹⁷.

Baudžiamajame statute buvo numatytos išimtys tiems, kas šiuos nusikaltimus padar nes moningai: jiems taikomas sp jimas, o jei nusikaltimas padarytas prieš metus, pilietis nebaudžiamas iki Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo.

Pagal partizan instrukcijas buvo griežtai draudžiama likviduoti mažame ius vaikus ir senukus¹⁸. Nubaudus mirties bausme suaugusius šeimos narius, buvo nurodyta vaikus pristatyti “kaimynams ar gimin ms ir pareigoti juos r pintis maž j likimu”. Daliai vaik tur jo b ti paliktas ir nužudyt j turtas, nors šiaipjau mirties nuosprendis už šnipin jim dažniausiai buvo vykdomas su turto konfiskavimu.

Partizanai nesl p nuo visuomen s mirties nuosprendži : b davo nurodoma apylink se išplatinti atsišaukimus, informuojan ius, už kokius nusikaltimus vykdytas vienas ar kitas nuosprendis. Pogrindžio s lygomis ne visada b davo manoma objektyviai iširti byl , tod l kiekvienam nusikaltusiam iš pradži b davo siun iamas persp jimas. Jei partizan teisin ms normoms nusikalt s asmuo t sdavo savo nusikalstam veikl , jam b davo skelbiamas nuosprendis. Apie persp jamuosius raštelius liudija patys okupantai. Štai Utenos apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas J. Paišys 1949 m. raš LTSR AT pirmininkui J. Paleckiui: “(...) atšaukus savo gulas iš vals i , banditai prad jo grupuotis ir dr siai veikti net dienos metu, ateina grup mis kaimus po 10-30 ginkluot vyr aktyvesni valstie i butus, pas apylink s pirmininkus, duoda griežtus persp jimus, nurodydami termin , per kiek dien turi išsikraustyti, ir tuos persp jimus daugelyje viet gyvendino. B tent, 1949 m. spalio 5 d. buvo persp tas Kuktišk s vals iaus Noliškio dvaro naujakurys Ani kštis - jei nor s gyventi, tegu neima žem s, o jei ims - bus nužudytas”.¹⁹

Daugiausia mirties nuosprendži buvo vykdyta už šnipin jim ir ginkl mim iš okupant .

Jau nuo pat 1944 met okupacin valdžia steng si apginkluoti kolaborantus ir sovietin s valdžios aktyvistus. Jie terorizuodavo gyventojus, b davo pasitelkiami baudžiamosioms akcijoms. A. Snie kaus nurodymu buvo

apginkluotas visas vals ir apylinki sovietinis partinis aktyvas²⁰. Komjaunimo CK biuro nutarime buvo nurodyta apginkluoti visus komjaunuolius: "Ginkluotuose būriuose būtina dalyvauti visiems komjaunuoliams, galintiems nešioti ginklą"²¹. Ginklai buvo išduoti visiems kompartijos ir komjaunimo sekretoriams, jų pavaduotojams, instruktoriams, apylinki pirmininkams, visi lygi deputatams, kolchoz, sovchoz pirmininkams, brigadininkams, net eiliniams prosovietišškai nusiteikusiems kolkieviams. 1953 m. buvo sumažintas skaičius asmenų, kuriems skiriamas ginklas, tačiau net 1957 m. ginklų dar turėjo daugelis sovietinės valdžios atstovų (tarp jų ir rajoniniai laikraščiai redaktoriai).

Ginkluoti buvo ir daugelis MGB agentų. Štai kokie nurodymai 1952 m. buvo duoti Kelmės MGB agentams: "Feliksas ir Oriol sutiko paimti iš mūsų ginklus, kuriuos panaudos at jų pas juos banditams. (...) Agentas Oriol tarnavo sovietinėje armijoje, todėl kaip ir Feliksas gerai valdo ginklą. (...) numatyta agentus Oriol ir Feliks apginkluoti koviniiais šaunamaisiais ginklais, gerai painstrukuoti, kaip su tais ginklais elgtis ir kaip juos panaudoti at jų banditams."²²

Dažnai būdavo užverbuojami ir apginkluojami keli vienos šeimos nariai. Taip 1952 m. Alytaus rajone agentui žuolui ir jo broliui Vytui buvo išduotas automatas ir šautuvas, su kuriais jie turėjo nušauti Margio tėvų partizanus Sakal ir Nendrį. Matyt, partizanų žvalgyba apie tai sužinojo, nes 1952 m. liepos 5 d. atėjo agentų namus, partizanai nušovė abu šiuos agentus bei jų tėvus ir seseris²³.

Tokiais atvejais negalima šiuos žuvusius priskirti civiliams žmonėms: jie buvo ginkluoti ir partizaniniame kare kariavo okupanto pusėje. Tačiau nemažiau pavojingi buvo ir neginkluoti agentai. Štai agentas Mona 1950 m. rugsėjo 23 d. Pandilio rajono MGB skyriui pranešė, kad "eidamas pro Putelių kaimo Kalninio Alberto sodybą, pamaniau kieme stovint vieną ginkluotą žmogų."²⁴ Remdamasi tokiu agento pranešimu, MGB konstatavo, kad šis kininkas yra "aktyvus banditų rėmėjas". Kininko šeima buvo išstremta Turint mintyje tai, kad per abi sovietines okupacijas buvo išstremta 132 tūkst. žmonės ir 28 tūkst. iš jų mirė (tarp išstremtųjų buvo 39 tūkst. vaikų, iš jų mirė 5 tūkst.)²⁵, tokie agentai galima laikyti tiesioginiu Lietuvos gyventojų genocido vykdytojais. Todėl tokius veiksmus ir vertindavo partizanų Karo lauko teismas - okupacijos sąlygomis ji buvo vienintelis teisingumas vykdančias Lietuvos institucija.

Vis dėlto per tokį ilgą ir sunkų partizaninį karą buvo vykdyta nedaug mirties nuosprendžių. Tikslūs duomenys apie jų skaičių nėra nei partizanų, nei KGB archyvuose. Partizanų archyvai išliko ne visi, o okupacinės valdžia nuolat klastojo duomenis, todėl tikslėsnis žuvusiųjų abiejose kariavusiose pusėse skaičius galima nustatyti tik parengus aukštą vardynus. Tačiau ir juose liks nemažai neišaiškintų žties aplinkybių. Štai Pandilio valsčius buvo apylinkės

pirmininku ir naktimis pl šikav s Bukantas buvo NKVD kareivi nušautas ir paguldytas miestelio aikšt je. Dien žmon ms atpažinus, kad tai ne “banditas”, o apylink s pirmininkas, jis buvo palaidotas jau kaip “buržuazini nacionalist ” auka. Arba Prien apskrities apylink s pirmininkas Maksimavi ius, kur užmuš per lang jo namus lind s kirviu ginkluotas pl šikas, irgi pripažintas žuvusiu nuo “buržuazini nacionalist ” rankos - vien d l to, kad dirbo apylink s pirmininku. Po pus s amžiaus vargu ar be manoma tiksliai nustatyti tikruosius kaltininkus.

Daug žuvusi j statistikos netikslum ir d l to, jog visus nusikaltimus (tarp j ir kriminalinius) po karo registravo ta pati okupacin žinyba - NKVD. 1953 m. besibaigiant partizaniniam karui, pagal tokias netikslias ataskaitas KGB priskai iavo, jog partizanai per vis pokar iš viso nukov 12,9 t kst. asmen “. š skai i jo tiek NKVD kariuomen , tiek sribai, tiek ginkluoti “aktyvistai”, tiek ir civiliai. Šis skai ius taip pat n ra tikslus, nes detalesn se 1945 m. ir 1946 m. ataskaitose nurodyti kiti skai iai. Ant kai kuri dokument , kur nurodomas žuvusi kariški ir srib skai ius, buvo užrašytos rezoliucijos: “per dideli nuostoliai”. Tod l atrodo, kad ataskaitos b davo koreguojamos, o žuv NKVD kariškiai pavadinami “nekaltomis civili gyventoj aukomis”. Ta iau 1953 m. nurodytasis partizan nužudyt asmen skai ius buvo ir toliau koreguojamas. Taip 1957 m. ataskaitoje jau nurodyta, kad per partizanin kar “banditai” nužud 15 t kstan i kaimo partini aktyvist ir kol kie i ²⁷. O Atgimimo pradžioje KGB pirmininkas Baltinas jau skelb visuomenei, kad “buržuaziniai nacionalistai” Lietuvoje nužud 25 t kstan ius taiki gyventoj ! Tokiomis klastot mis buvo teisinamas dar vienas mitas: partizanai pavadinti “banditais”, iš keršto žudžiusiais savo “klasinius priešus”, o vis dešimtmet daug gauseni okupacini ginkluot j paj g vykdytas Lietuvos gyventoj genocidas - pilietiniu karu. Tod l tad vis si loma susitaikyti taip, kaip pilietin kar patyrusioje Ispanijoje. O juk Lietuvoje vyko ne tarpusavio grumtyn s, o partizaninis karas su svetima okupacine kariuomene - net šio karo pabaigoje, 1952 m., vien partizan persekiojo 15 MVD kareivi !

Šiame žiauriame kare partizanai kiek gal dami laik si teisini princip . “Visiems Lietuvos pilie iams, turintiems Lietuvos pilietyb pagal nepriklausomos Lietuvos statymus arba teis tai pilietybei gyti, neži rint j tautyb s, tikybos ir sitikinim , savo veiksmais nenusikaltusiems prieš lietuvi tautos teises ir siekimus, užtikrinamas gyvyb s, saugumo ir turto nelie iamumas iš s j džio laisv s kovotoj pus s. Toks pat nelie iamumas užtikrinamas ir visiems svetim valstybi pilie iams, kurie Lietuvos teritorij atvyko tautai nepriešiškais tikslais ir nepažeidžia lietuvi tautos teisi ir siekim ”, - buvo rašoma partizan dokumentuose²⁸.

Paulyje n ra tautos, kuri negint savo laisv s, nekovot su kolaborantais, kurioje šnipo ir išdaviko vardas neb t niekšo sinonimas. Gaila, kad dar ir dabar nepriklausomoje Lietuvoje, kurios Konstitucijoje rašyta, jog “valstyb s

gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo - kiekvieno piliečio teisė ir pareiga”, yra valdininkas, laisvas kovotojus pavadinami “banditais”. Tokie žodžiai nepasiekia - Amžinybėje kiti kriterijai. Tačiau mes, gyvieji, turime ginti jį garb. Ne dėl jo - dėl tų, kurie ateis po mūsų - kad ir vėliau atgimtų, kas kilnu ir garbinga.

Šaltiniai ir literatūra:

1. Lelešius-Grafas J., Lionginas Baliukevičius-Dzūkai. Dienoraščiai. Kaunas 1994. P. 114.
2. Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau - LYA). F.3.B. 77/2. L.291-310.
3. Lelešius V. Prisiminimai apie kunigą Justiną //J. Lelešius-Grafas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkai... P. 16.
4. KGB I skyr. 1987 m. apžvalga//LYA.
5. SSRS KGB 10 skyr. 1990 12 20 raštas Nr. 10/-299//LYA
6. Juras A Kriviniakštai//Raudonoji liava Nr. 32. 1981 02 14; Malakauskienė L Kraujas Laukiasi tiesos//Aušros alėja Nr. 82-84. 1994 10.
7. A. Bekasovienė-Jokubaitis s liudijimas 1994 05 17//Autoras asmeninis archyvas.
8. Kemekienė J.. Šiauriniai vėjai//Ešelonas s. V. 1994. P. 144-145.
9. LYA F. 3.B. 6/8.L.103, 104, 107, 110; B.6/15. L.244-251; B.6/12. L.94, 102, 115a; F.16. B.155/44. L.46.
10. Ten pat. F.3. B.6/15. L. 249-250.
11. Ten pat. F.3. B.22/4. L. 175-176.
12. Ten pat. F.10.B.9/5. L. 107.
13. Gaškaitis N. Žmonės be Dievo: NKVD agentai smogikai//Laisvas kovos archyvas. Nr. II.K. 1994. P. 130.
14. Gaškaitis N., Kuodytė D., Kašaitė A., Ulevičius B. Lietuvos partizanai. 1944-1953 m. K. 1996. P. 395-397.
15. Tauro apyg. sakymas Nr. 38 1947 12 09//LYA. Oper. b.f. B. 5194. T.5. L.58.
16. LLKS Baudžiamasis statusas//LYA Baudž. b.f. B.33960/3. T.12. L.73.
17. LLKS Tarybos nutarimas “Dėl laisvas kovotojų ir gyventojų santykiavimo tvarkos”. 1949 02 12 // LYA. Baudž. b. f. B.33960/3. T. 10. L.205.
18. Tauro apyg. instrukcija Nr. 3. 1947 09//LYA Oper. b. f. B.5194. T.4. L.299.
19. Utenos apskr. VK pirmininko J. Palšio pranešimas LSSR AT pirmininkui: J. Paleckiiui//LYA. F. 3. B. 6/3. L.61.
20. LYA. F.3. B. 30/1. L.61.
21. VLKJS CK biuro 1947 12 16 protokolas Nr. 64//LYA F.3. B.30/1. L.99.
22. LYA Oper. b.f. B. 1983. T. 1.L.80.
23. Ten pat. F.16. B. 155/21. L.239.
24. Alberto Kalninio tremties byla//VRM archyvas. L. 16.
25. Anušauskas A. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 m. V. 1996. P 403.
26. KGB 4-tos v-bos viršininko P. Raslano pažyma//LYA F.3. B. 56/43. T. 3. L3.
27. KBG pirmininko K Liaudžio ir 4-tos valdybos viršininko Obukausko pažyma apie buržuazinio nacionalistinio pogrindžio ir jo ginkluotą gaujų susidarymą ir veiksmus//LYA. F.3. B.68/53. T. 2. L. 8-20.
28. LLKS Tarybos nutarimas “Dėl laisvas kovotojų ir gyventojų santykiavimo tvarkos”. 1949 02 12 //LYA. Baudž. b. f. B.33960/3. T.10. L.207.

Aurelija Malinauskaitė

ŠIAULI KRAŠTE VEIKUSI RINKTINI APŽVALGA

Lietuvos Žalioji rinktinė

Rinktinė susikūrė 1945 m. pavasarį, ji veikė Baisogalos, Radviliškio, Pakruojo, Smilgių, Šeduvos apylinkėse¹. Rinktinės organizatorius ir vadas buvo Lietuvos kariuomenės kapitonas Izidorius Pucevičius-Radvila. Jis žuvo pakeliui Pušaloto miškus 1945 m. rugpjūčio 25 dieną². Rinktinė suskilo kuopas. Tais pačiais metais rugsėjo mėnesį vadovauti rinktinei ir atkurti joje pakrikusį tvarką pasiūlymą leitenantas Petraitis³. Po Vlado Juozoko Petraičio žūties 1946 m. vasario mėn. kuopos veikė atskirai, vienos vadovybų rinktinėje nebebuvo. 1946 m. pabaigoje -1947 m. pradžioje Margio kuopos vadas Vilkas per Vytauto Didžiojo rinktinės vadą J. Belaglovą -Žydrūnų palaikymą ryšius su Jungtine Kstuio apygardos vadovybe, kurios iniciatyva buvo vienijamas partizaninis judėjimas Žemaitijoje ir Vidurio Lietuvoje. 1947 m. balandžio mėn. Vilkas rašė Jungtinei Kstuio apygardos vadovybei, kad iki mėnesio pabaigos galbūt pavyks suformuoti rinktinę⁴. 1948 m. pradžioje Margio kuopa prisijungė prie Jungtinei Kstuio apygardos, o Valo kuopa, veikusi Panevėžio apskrityje, kiek anksčiau, 1947 m. liepos mėn., buvo prijungta prie Algimanto apygardos. Šios kuopos, įsijusios apygardos sudėtyje, veikė rinktinės teisėmis, ir abiem buvo paliktas tas pats pavadinimas - Žalioji⁵.

1948 m. pavasarį nuo Kstuio apygardos (tuo metu apygarda užėmė didžiulį plotą, o tai trukdė palaikyti ryšius, platinti spaudą, perduoti dokumentus iš apygardos štabo) buvo atskirtos Voverės, Atžalyno bei Lietuvos Žalioji rinktinė ir sudarytas naujas junginys. Tais pačiais metais balandžio pirmą dieną išleidžiamas sakymas, kuriame teigiama, jog sudarytoji apygarda pavadinama Prisikėlimo apygarda⁶.

Kur laik Lietuvos Žaliajai rinktinei vadovavo Juozas Skauskas-Strausas, kuris žuvo 1948 m. Šeduvos valsčiuje, Birutės kaime. 1948 m. balandžio mėnesį vadu buvo išrinktas Petras Masilaitis-Virpša. Jis žuvo 1949 m. kovo mėn. Šeduvos valsčiuje, Padauguvinių vienkiumyje. 1948-aisiais reorganizuota rinktinė sudarė Trispalvės, Alkos, Saulės rajonus⁷.

Rinktinei mirtiną smūgą sudavė agento smogiko R. Rudžionio-emberleno išdavystė. Po to rinktinėje dar veikė keli būriai Šeduvos ir Rozalimo, Radviliškio bei Tyrulių, Pakruojo ir Lygumų apylinkėse. Paskutiniai rinktinės plotuose veikė Vytros būrio partizanai buvo sunaikinti 1952-1953 metais

Pakruojo rajone⁸.

Iš kit Šiaur s bei Vidurio Lietuvoje veikusi rinktinė Žalioji rinktinė išsiskyr savo dydžiu. Bendras karinis junginys buvo pavadintas Lietuvos Žalioji rinktinė. Šis pavadinimas prigijo ir buvo vartojamas m s krašte.

1949 m. vasario mėn. 2-22 dienomis rinktinė teritorijoje vyko Lietuvos partizan vad suvažiavimas; ia veik Prisiik limo apygardos štabas, kuriame vir intensyvus leidybinis darbas.

Vytauto Didžiojo rinktinė

Vytauto Didžiojo rinktinė buvo kurta 1945 m. (pagal ryšinink E. Rimkauską-Fredą ir P. Tamošaičio-Reginos pasakojimą - A. M.). Jai vadovavo pakapiškis Jonas Belaglovas-Algis, Žydr nas. Rinktinė veik Šiauliuose, Padubysio

5. Vytauto Didžiojo rinktinės vadas Jonas Belaglovas-Algis, Žydr nas. Fotografuota 4-ame dešimtyje.

valsiuose, rytinėje Radviliškio, šiaurinėje Šiauliuose bei Tytuvėnų valsčiuose. Jos centras buvo Duktos miškas Šiauliuose apskrityje.

Pirmuosius mėnesius rinktinė patyrė 1945 m. rugsėjo mėn. bei 1946 m. sausio mėn., kada buvo likviduoti S. Levicko-Zigmo ir A. Arbuzo-Eivos vadovaujami būriai.

1946 m. rugsėjo mėn. rinktinė jo sukurtos Jungtinės Kstučio apygardos sudėtyje. Be VDR (Vytauto Didžiojo rinktinė - AM.), minėti apygardai priklausė Lydžio, Žalio, Šerno rinktinės, veikusios Tauragiuose ir Raseini apskrityse.

1947-iais metais VDR sudarė Diemedžio,

448-25

S A K Y M A S A T

Nr.5.

1947 met.rugsėjo mėn.8 dñ

§1.

Rugsėjo mėn.8-šios dienos /tautos šventės diena/ progą sveikinū vėsus P ir OS ir linkiū ištvermingai, ryštingai ir sėkmingai tęsti pradėtąją kovą ir visiems sulaukti kovos gėlo-l a i r v ė s ir N e p r i k l a u s o m y b ė s.

Tė gyvuoja Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdiel

§2.

Pasižymėjusius garbingoje ir teisingoje kovoje dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės apdovanoju P A S I Ž Y M Ė J I M O L A P U :

- 1/ L i e p a - Nem P-vang., 2/ A ž u o l a - Nem P-vang. Abu už drąsą, sumanumą ir pasižymėjimą drausmingumu laike kautynių./ Abu žuvę 1946 met.rugsėjo mėn.24 dn.kautynėse su NKVD/
- 3/ K a z o k a - Pa-OS rš.už nuoširdu atsidavimą mūsų kovos sąjūdžiui ir pasilapties išlaikymą.Nubausta už veiklą 8 met.kalėjimu.
- 4/ K i r v i - Pa-OS rš.už pasižventimą organizacijai ir sumanų pareigų ėjimą.
- 5/. Jazminą-Ra-P-vang.už drąsą, ir sumanum ir drausmingumą.

§3.

Pasižymėjusiems garbingoje ir teisingoje kovoje dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės r e i š k i u P A D Ė K A 1/ B i r u t e i - OS rš, 2/ L a i m u t e i - OS rš, 3/ F R E - D U I - RTMV, 4/ V a r g u o l e i - OS rš, 5/ R ū k u i - VOSVP 6/ K A L N A I - VOSV, 7/ A d o m u i - SOSV, 8/ P l i e n u i - OS, 9/ v i n c u i - AOSV, 10/ v ė j u i - AOSV, 11/ U O S I U I - Dv-vang, 12/ A l y v a i - OS rš, 13/ G a r s u i - OS rš, 14/ T y r o l i u i - Brv-Au, 15/ G i b a u s k u i - Au-P-vang. Visiems už garą pareigą ėjimą ir jų žinojimą.

.....
ATV

Kardo ir D. Kraujelio-Nemuno b riai¹⁰. Tais paiais metais jos OS (organizaciniam sektoriui) priklaus 22 nariai, o VS (operatyvinei daliai) - 50 nari¹¹. Rinktin s organizacija, ryšiai buvo geriau sutvarkyti negu Žaliojoje ar Genio rinktin se.

1947 m vasario 16 d. kautyni Dukto miške metu buvo sunaikintas VDR branduolys: žuvo rinktin s vadas J. Belaglovas-Algis, visi štabo nariai. Tada žuvo 7 partizanai, o rinktin s štabo narys S. Steponavi ius-Daktaras ir partizanas S. Sebastijonas-Bedalis buvo paimti gyvi¹². Po šio sm gio iš likusi VDR b ri buvo sudaryta nauja Atžalyno rinktin , kuriai vadovavo iš Vover s rinktin s atkeltas S. Raziulis-Mažylis, Naras; buvo sudarytas ir naujas štabas.

1948 m pavasar , k rus Prisik limo apygard , Atžalyno rinktin s veikimo plotuose Dukto miške buvo dislokuotas šios apygardos štabas. Prisik limo apygardai vadovavo R Bartkus-Rimgaila, Mažrimas, v liau šias pareigas buvo paskirtas buv s Atžalyno rinktin s štabo narys L. Grigonis-Žvainys, Krivis. Naujai kurta apygarda buvo svarbi partizan ryšiams. ia, Šiauli apylink se, bazavosi vyriausioji partizaninio jud jimo vadovyb . 1948 m. liepos m n. Dukto mišk t sti prad to centralizacijos darbo ir ruošti vad suvažiavimui atvyko VLKSO (Vieningos Laisv s Kovos S j džio Organizacijos - A. M.) vadas J. Žemaitis-Vytautas¹³.

Esant tokioms s lygoms, tur jo keistis ir situacija rinktin je. 1948 m rugs jo m n. J. Žemaitis-Vytautas susitiko su Šiauli (Atžalyno - A. M.) rinktin s vadu S. Raziuliu-Mažyliu ir keliais jo pavaldiniais. Susitikimo metu buvo nutarta išformuoti rinktin ir Raziul pasi sti J ros srities štab¹⁴. Lik b riai jo Lietuvos Žaliosios rinktin s sud t .

Genio (Vover s, Kunigaikš io Žvelgai io) rinktin

Genio rinktin , matyt, buvo kurta 1945 m. (min tas junginys šitaip jau vadinamas partizan kautyni aprašymuose)¹⁵. Jai vadovavo Lietuvos kariuomen s leitenantas joniškietis Martynas Kliausius. Rinktin veik Jonišchio, Skaistgirio, Žagar s vals iuose. 1945-iaisjoje buvo žuolo, Klevo, Birut s b riai¹⁶. B rius sudar nemažas skai ius partizan -vanag . Pavyzdžiui: žuolo b riui tuo metu priklaus 56 partizanai. Skai ius pateikiamas pagal partizan dokumentus, NKVD paimtus 1945 m. lapkri io m n. šukuojant Kruopi , Gruzdži , Skaistgirio, Žagar s vals i miškus¹⁷. Rinktin s partizanai pereidavo Latvijos teritorij ir bazuodavosi jos miškuose. 1946 m. vasario m n. 19 d. vizitacijos metu Latvijos miške, esan iame netoli Milvydži kaimo Jonišchio vals iaus, žuvo Genio vanag rinktin s vadas Tautvydas¹⁸ (Martynas Kliausius - A. M.). Po jo ž ties rinktinei vadovavo Aleksas Valan ius-Oksas, Tauras.

Pradiniu ginkluoto pasipriešinimo laikotarpiu rinktin priklaus LLA

7. Priskilimo apygardos vado Leono Grigonio-Užpalio vizitacija Kunigaikščio Želgai rinktinėje 1948 m. 2-oje eilėje stovi iš kairės: trečiasis - žuobrio vadas Juozas Kumpis-Cvirka, penktasis - Leonas Grigonis-Užpalis, šeštasis - rinktinės vadas Pranas Muningis-Želgaitis. Kiti neatpažinti

Šiaulių apygardai, 1945 m. pavasarį kurtam Žemaičių Legionui. Ši priklausomybė, matyt, buvo formali ir tiesiogiai LLA apygardos susikūrimo tradicijas. O Legiono rinktinės bei kuopos, dar neįsijusios rinktinės sudėtyje ir veikusios Joniškio bei Šiaulių apskrityse, išsiskyrė didesniu savarankiškumu. Tokia buvo ir Genio rinktinė. 1946-iais jos veiklos ribos buvo tokios: Kriukai - Pašvitinys - Lygumai - Staigiai - Šiauriniai Šiaulių dalis - Kuršiniai - iki Ventos upės - Akmenai - Klykoliai - Vėgeriai - Latvijos siena¹⁹.

Stiprią Jungtinės Kėstuvio apygardos takai, per Vytauto Didžiojo rinktinės vadą J. Belaglovą - Žydrūnų vyko susirašinėjimas su Genio rinktinės vadovybe. 1946 m. spalio 16 d. laiške A. Valančius-Tauras rašė Žydrūnui: "Informuokite kam reikia, kad mano padalinys dabar vadinasi Voveris"²⁰. Taigi rinktinė pakeitė pavadinimą ir vėliau į Jungtinės Kėstuvio apygardos sudėtyje. 1947 m. rugpjūčio 11 d. Kruopių valsčiuje, Šiaulių kaime, žuvo Voveris rinktinės vadas A. Valančius-Tauras.

Karus Priskilimo apygardai, rinktinė priklausė minėtam junginiui. Nuo 1948 m. gegužės mėn. Voveris rinktinė gavo Kunigaikščio Želgai pavadinimą²¹. Tuo metu jai vadovavo žagarietis Pranas Muningis-Želgaitis. Rinktinės sudarė kelios tvirtijos: Juozapavėliai (veikė Žagarės, Skaistgirio,

Gruzdži vals iuose), Simono Daukanto (veik Kruopi , Gruzdži vals iuose) ir Tautvydo (veik Jonišchio vals iuje). Pastaroji ypa nukent jo nuo MGB vidaus agent išdavys i .

1949 m. rugpj io m n. 27 d. Jurdai i miške, netoli Žeimi kaimo, kautyni metu laivo sužeistas Pranas Muningis-Žvelgaitis. Išneštas iš apsuptyes, jis nusišov . Po to rinktin je keit si vadovyb : Petr Ul in -Uošv pakeit Kazys Mik nas-Balandis, Gegužis. J ž tis - tai s kmingas MGB veiklos rezultatas.

1950 m. ruden buvo reorganizuotas Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s štabas. Rinktinei vadovauti m buv s Lietuvos Žaliosios rinktin s štabo narys²², Kovos t v nijos vadas Boleslovas Kriš i nas-Klaj nas, Puntukas²³. Min tas rajonas, priklaus s jau nusilpusiai Lietuvos Žaliajai rinktinei, buvo prijungtas prie Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s. Naujasis štabas gyvavo neilgai. 1952 m. kovo m n. 19 d. apsuptyes metu Šiauli rajone, Gulbino miške, buvo nukautas rinktin s vadas Klaj nas ir keli štabo nariai²⁴. Tai v l MGB agento išdavyst s pasekm . Rinktin s štabas daugiau nebeatsigavo.

Paskutiniaisiais ginkluoto pasipriešinimo metais sustipr jo Juozapavi iaus t v nija, jai nuo 1950 m. vadovavo S. Erstikis-Patašonas, Papartis. T v nija 1952 m. prad jo leisti periodin spaud . 1956-1957 m. Žagar s rajone bei Latvijoje, Duobel s rajone, dar buvo spausdinamas v liausias periodinis Lietuvos partizan laikraštlis “Partizan š vi aidas”.

Paskutinieji Juozapavi iaus t v nijos partizanai S. Erstikis-Patašonas ir K Liuberskis-Žvainys 1958 m. dar slapst si, v liau dingo be žinios.

Vytenio rinktin

Vakarin Šiauli krašto dalis priklaus Žemai i apygardai. ia ginkluotas pasipriešinimas 1944-1945 metais buvo takojamas Lietuvos Laisv s Armijos (toliau - LLA). Dar naci okupacijos metais Lietuva buvo padalinta keturias LL A apygardas: Vilniaus, Kauno, Šiauli ir Panev žio. Slenkant antrajai soviet okupacijai, LLA buvo padalinta du sektorius: OS (organizacin) ir VS (veikiant - vanagai partizanai). Ši organizacija tur jo savo politin ir karin program , numatyt pritaikyti naujosios okupacijos s lygomis.

1945 m. pavasar buvo kurtas Žemai i Legionas - junginys ilgiausiai išlaik s LLA išorin strukt r . Žemai i Legionui priklaus Vytenio rinktin , susiformavusi 1945 m pabaigoje. Rinktinei vadovavo buv s Kurš n mokytojas Jarmala-Briedis, Barzda²⁵. 1946 m. Žemai i Legiono vado majoro Liepos sakymu buvo organizuotas naujas rinktin s štabas. Jam vadovavo Stasy Jarmala²⁶. Štabui priklaus buv s Kurš n policijos viršininkas Jurgis Keras, Lietuvos kariuomen s kapitonas Chaleckas, du broliai desantininkai Henrikas ir Vytautas Chaleckai, Klemanskis ir kt.²⁷ Štabo veiklos plotas ap m Šiauli

apskritis Kurš n , Papil s, Tryški , Užven io, Gruzdži vals iaus bei Telši apskritis Luok s vals i . Šiuose vals iuose veik kuopos, vadovaujamos LLA nari Vytauto Chalecko, Jurgio Kero, Juozo Einingio ir kt.

1946 m. balandžio m n. areštavus Žemai i Legiono vadus, buvo suformuotas naujas štabas, o min ta strukt ra m veikti kaip LLA Žemai i apygarda.

Vytenio rinktin je, jau priklausiusioje naujajai apygardai, d l kai kuri partizanin s kovos form kilo nesutarim tarp rinktin s vado S. Jarmalos-Barzdos ir štabo nari . 1946 m. spalio m n. S. Jarmala buvo pakeistas, jis sigijo dokumentus ir pasitrauk iš Kurš n krašto. Rinktin s vadu buvo patvirtintas Jurgis Keras-Bij nas²⁸. Šiam junginiui priklaus Kurš n , Tryški , Šauk n , Užven io, Gruzdži , Papil s bei Kruopi vals iai. Pastarieji trys vals iai buvo Vytenio ir Vover s rinktin i takos zonoje. 1947 m. pavasar Bij nas susitiko su min tuose vals iuose veikusi b ri vadais ir informavo, kad jie priklauso Vytenio rinktinei²⁹. Rinktin je buvo keli rajonai, štabas bazavosi Raud n vals iuje, Pamock je. 1947 metais Žemai i apygardos štabe vyko skilimas. Šia situacija tuoj pasinaudojo saugumas. Vytenio rinktinei šie metai irgi buvo sunk s ir lydimi nes kmi .

1947 m. geguž s 3 d. Kurš n vals iaus Ožk n kaime organizuotos ekist karin s operacijos metu žuvo rinktin s štabo narys Petras Baranauskas-Šešup ir kuopos vadas Jonas Klimaitis-Izidorius³⁰. 1947 m. spalio 27 d. Šauk n vals iuje, netoli Pusgudži kaimo, susišaudymo metu buvo nukautas rinktin s štabo viršininkas Kazys Baltrušaitis ir keli partizanai. Taigi Vytenio rinktinei, veikusiai Šiauli apskrityje, 1947 m. MGB sudav stipr sm g. Buvo likviduoti: 2 štabo nariai, 2 rajono vadai, 3 kuopos vadai, 5 eiliniai partizanai ir areštuota apie 30 ryšinink bei r m j ³¹.

1947 m. žiem ir 1948 m. geguž s m n. prasid jo masiniai partizan artim j bei r m j šeim tr mimai. Tuo metu aktyv jo ir MGB spaudimas, pl t si jos agent ros tinklas.

1948 m. geguž s m n. su Šiauli apskrities MGB bei Kurš n apskrities MGB skyri agent pagalba buvo organizuota ekist operacija netoli Akmenai i kaimo. Geguž s 26 d. susišaudymo metu penki partizanai pasitrauk , du buvo nukauti. Kurš nuose buvo atpažinti rinktin s vadas Jurgis Keras-Bij nas ir štabo viršininkas Juozas Matijošaitis-Meška³².

1948 m rugpj io 7-8 dienomis buvo planuojamas naujojo rinktin s vado, rajon vad bei štabo nari susitikimas su Žemai i apygardos vadu V. Montvydu-Žemai iu³³. Pasinaudojusii vidaus agento pranešimu, rugpj io 7 dien MGB organizavo operacij Užven io miške. Jos metu buvo nukautas Vytenio rinktin s vadas Dailid . Laim , susitikim nesusp jo atvykti Vladas Montvydas-Žemaitis. Kit dien kre iant mišk , po susišaudymo buvo paimtas gyvas rajono vadas Antanas Navickas-Vanagas³⁴. Po ši sm gi buvo sudarytas naujas štabas, pakeistas rinktin s pavadinimas. Rinktin s vadu patvirtintas

8. Vytenio rinktinės štabo viršininkas Juozas Matijošaitis-Meška (dešinėje). Fotografuota 1939 m.

buvęs štabo viršininkas Vytautas Chaleckas-Rimgaudas. Apie šiuos pasikeitimus junginyje Henrikas Chaleckas-Tadas rašė laiške ryšininkei, Papis gimnazijos mokytojai Anelei Alejnienei. Areštavus ryšininką, laiškas buvo paimtas kratos metu³⁵.

“Paskutinį kartą matėmės, kada buvome su Bijūnų eglėne. Po to vyko daug pasikeitimų - daug sunki pergyvenimai ir taip pat reikėjo daug kartų išsisukti. Žuvo nemažai draugų. Po Bijūnų žties buvo paskirtas naujas (rinktinės vadas - A. M.) ir Vytas (Vytautas Chaleckas - A. M.) traukė štabo darbą.

Aš birželio mėn. buvau paskirtas štabo viršininku Telšiuose (Šatrijos - A. M.) rinktinėje, bet nuo spalio mėn. užmiautas pareigas Šiauliuose (Vytenio - A. M.) rinktinėje.

Rugpjūčio 7 d. papuoliau apsuptas, bet su Vytautu pavyko pasprukti, žuvo naujas vadas, tada Vytautas perėmė pareigas ir apygardą patvirtino.

Pradėjome vėl iš naujo dirbti, kadangi viskas pražuvo. Darbo daug. Po to mes nuvykome Raseiniuose (Kėstutis - A. M.) apygardą. Grįžęs su sakymais, aš pasukau Šiaulius.

Išanalizavusi paimtus partizanų dokumentus bei agentininkų pranešimus, MGB nustatė, jog rinktinė sudaryta trys rajonai, įskaitant joje tris kuopas. Ventos rajonui priklausė Kuršių apskrityje Kuršių, Raudonųjų, Tryškių ir Papis valsčiai, veikė 1-oji, 2-oji, 3-oji kuopos. Kitas rajonas apėmė Kelmės apskrityje Šaukščių, Užvenio, Vaiguvos valsčius. Čia veikė 4-oji, 5-oji ir 6-oji kuopos. Dubysos rajonui priklausė Šiauliuose apskrityje Padubysio, Šiauliuose,

9. Žemaičių apygardos partizanai. Sėdi iš kairės: Vytautas Vasiliauskas, Vytautas Chaleckas-Aitvaras, Vladas Montvydas-Žemaitis, Kostas Jarumbauskas-Žaibas. Stovi iš kairės: Blažys Vasiliauskas-Blinda, Kostas Mačiulis-Smauglys, Vladas Praspaliauskas, neišaiškintas, Antanas Vasiliauskas, Jonas Jarumbauskas, Liudas Rekašius-Vytautas, Henrikas Chaleckas-Tadas, Adolfas Mikalauskas. Fotografuota 1947-1948 m.

Gruzdžių valsčiai, veik 7-oji, 8-oji ir 9-oji kuopos³⁶.

Pasinaudojusi agento Igno pranešimu, 1949 m. rugpjūčio 27 d. MGB organizuoja operaciją Kuršėnų valsčiuje, Urkūnų kaime, kur buvo apsisėdęs rinktinis vadas ir kiti partizanai. MVD kareiviai apsupo juos, bet partizanams pavyko prasiveržti ir pasitraukti. Pavėjuotus susirėmimo metu buvo nukauti 8 partizanai. Iš viso operacijos metu žuvo 10 partizanų, iš jų dalis štabo narių³⁷. Tada buvo sudaužytas rinktinis branduolys. Tais pačiais metais Kelmės apskrityje MGB skyrius organizavo operaciją Šaukėnų valsčiuje, netoli Lieplaukų kaimo. Jos metu žuvo Ventos rajono vadas S. Vilbasas-Voveraitis ir kuopos vadas A. Valiukas-Machajadnas.

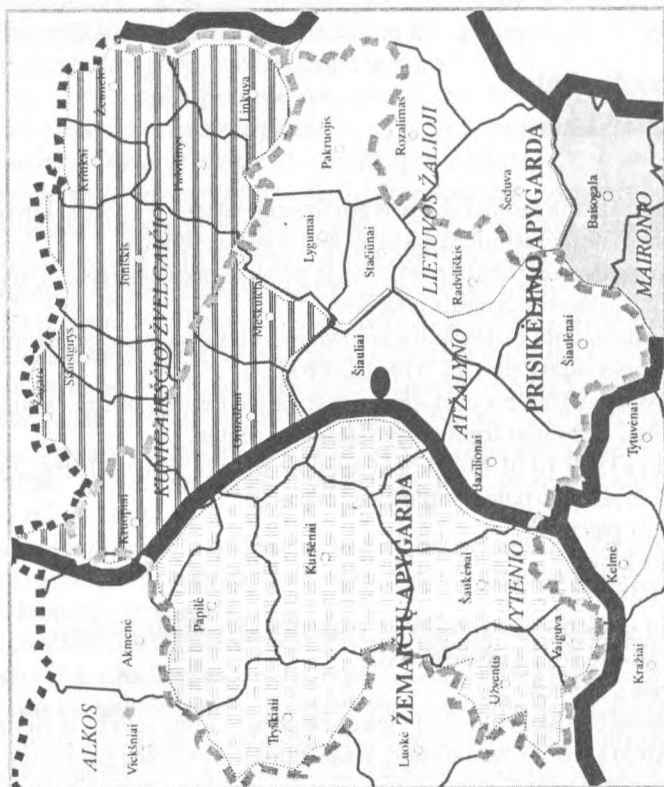
1950 metais rinktinis faktiškai jau nebebuvo: sausio mėn. žuvo Dubysos rajono vadas Kajetonas Matijošaitis-Vitalis, taip ir nesulaukus pastiprinimo iš apygardos. Vėliau Ventos rajono likučiai bei Užvenčio rajone veikiantys partizanai priklausė Šatrijos rinktinės Dubysos tvenkiniui.

1952 m. pradžioje paskutinius partizanus naikino agentų grupė. Tarp jų buvo rinktinis partizanas Petras Bielskis-Aras ir partizanas Zigmantas Sadauskas-Beržas. Po išdavystės serijos P. Bielskis pasidavė partizanams ir Karo lauko teismo nuosprendžiu buvo sušaudytas.

šaltiniai ir literatūra

1. Kuodytė D. Lietuvos Žalioji rinktinė. Laisvės kovų archyvas (toliau - LKA). Nr. 8. K 1993. P.4.
2. Ten pat. R5.
3. Visvaldas. LLKS Žaliosios rinktinės istorija 1944-1951 (toliau - Visvaldas...). LKA. Nr. 8. K. 1993. P.32.
4. Kuodytė D. Lietuvos... P.6.
5. Visvaldas... LKA. Nr. 8.K. 1993. P.33.
6. Dokumentas Nr 4. LKA. Ten pat. R12.
7. Dokumentas Nr. 7. Ten pat. R 19-20.
8. Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau - IYA). Baudžiamųjų bylų fondas (toliau - Baudž. b. f.). B. P-16306-Li.T.5. L.242.
9. Rinktinė atstovų, svarsčiusi apygardos veiklos ir vadovybės problemas, susirinkimo, {vykusio 1946 m. rugsėjo 12 d., protokolas. LKA Nr. 12.K 1994. P. 28-30.
10. LYA. Baudž. b. f. B. 41180/3. T.4.L. 160, 164.
11. Informacinis Jungtinės Kėstuio apygardos vado pranešimas apie apygardos sukūrimą. 1947 01 18. LKA. Nr. 12. K 1994. P. 64.
12. LYA F. 3. B. 20/154. T.4. L 34.
13. Kuodytė D. Lietuvos rezistencijos centralizacijos klausimu. LKA. Nr. 3-4. K. 1992. P.52.
14. Lietuvos visuomenės organizacijų archyvas. F. 3377. Ap. 55. B.204. L.70.
15. Šiaulių "Aušros" muziejus (toliau - ŠAM). Partizanų šviesti aidinti (toliau - PŠA). 1952. Nr. 2. .L. 9-16.
16. Ten pat. Nr. 3. L.9-16.
17. LYA. F. 3. B. 7/86. T. 2. L 128.
18. ŠAM. PŠA. 1952. Nr. 2. L 9-16.
19. LYA F. 3. B. 20/155. T. 3. L 51.
20. Ten pat. L. 52.
21. Ten pat. Baudž. b. f. B. 47416/3. T. 2. L. 89.
22. Ten pat. F. 16. B. 224/11. T. 2. L8.
23. Ten pat. Baudž. b. f. B. P-16306-Ii. T. 1. L. 151-7, 151-8.
24. Ten pat. F. 16. B. 224/11. T. 2. L 55-57.
25. Ten pat. F 3. B. 20/155, T.3. L 156.
26. Ten pat. B. 12/10, T. 1. L 274-275.
27. Ten pat. B.20/154. T. 2. L. 123, 128-129.
28. Ten pat. B. 20/155. T. 2. L. 266-267.
29. Ten pat. T. 3. L 161-162.
30. Ten pat. T.I. L. 132.
31. Ten pat. T. 3. L. 172, 157.
32. Ten pat. B. 20/13. L. 290-291.
33. Ten pat. Baudž. b. f. B. 43094/3. T. 1. L. 141.
34. Ten pat. E 3. B.20/156. T. 1. L 114-115.
35. Ten pat. B. 40/4. T. 1. L. 70-71.
36. Ten pat. L 27.
37. Ten pat. L 184-185.

PARTIZANŲ RINKTINĖS
1948 - 1949m.

Administracinės ribos 1945m..

- - apskrčių
- - valsčių
- - rinktinų
- - apygardų

1948 04 01 įkurta Priskėlimo apygarda
 1948 m. rudenį išformuota Atžalyno
 rinktinė

Simonas Norbutas

IŠDAVIMAS

Daugiausia nuostoli Lietuvos partizanai patyrė ne atviroje kovoje vyras prieš vyrą, o dėl ekistini struktūrų operatyvini s veiklos.

At jo metas, kai paskui partizanų jo praeitu taku kaip rasota brydė m driektis užverbuotos agentės ros šleifas.

Daugelio agentės išdavystės nebuvo moralini užtvarai: gelbdamas savo kailį, draugas išdavė draugą, o brolis - brolis ...

Lietuvos partizaninis pasipriešinimas patyrė mirtiną smūgą ... nugarai.

1949-ieji - lemtingi Joniškio partizanams metai.

Žiuriu 1949 10 01 MGB pažymėjo apie Stasio Bungos-Jos ros, Zviedrio, Margio brolis ir joje pateiktą partizanų sąrašą.¹

Jame 21 pavardė.

Visi jie žuvo ...

Visi. Išskyrus du.

Tie du - "agentai vnutrenniki", t. y. agentai savo draugų tarpe.

Jorgė la - jau MGB užverbuotas.

Katinas... dar bus.

O prasidėjo viskas tuo, kad vienas Beržėnų kaimo tvelis ir viena mama labai mylėjo savo 19-metį sūnaitį, visais būdais stengėsi jį išgelbėti nuo rusų kariuomenės, o vėliau - nuo vėjavaikiškai pasirinkto partizano kelio ir atidavė jaunuolį paslaugiai ištiestas MGB rankas.

Sumelavęs broliui draugams, kad vešėsi nelaps gimines apsirpinti šiltais drabužiais žiemai, karštą birželio dieną vasarą Šakmanas nudangino sūnų Kazėnošalė Žeimelio miestelė sutartam susitikimui su MGB darbuotojais.

"Rimtai apmėstas reikalas, - rašoma MGB pranešime, - jis sėmoningai sutiko užsiverbuoti ir prižadėjo sėžiningai dirbti MGB organėlabui".²

Taip partizanas Patronas tapo agentu Jorgė la.

Kad galėtė vykdyti išdavikiškė darbė neišsiduodamas, ryšininku Jorgė la pasirinko savo jaunylė broliukė.

Kuisis - tok slapyvardė pasirinko broliukas Juozas - buvo Joniškio gimnazijos mokinys, vaikišėjojo mokyklė ir bet kada galė jo susitikti su kuoreikia sutartoje vietoje.

Agentė tvaipė patys agentai partizanė akysė buvo absoliuėiai patikimi

žmon s. Partizanai dažnai lankydavosi į sodyboje. Kuisis buvo fotom g jas. Partizanai į apr pino fotoaparatu, fotodarbai b tinomis priemon mis, o jis fotografavo partizanus, laisvai lankydavosi į stovyklose.

Pirmoji išdavyst s auka - dvidešimtmetis vaikinukas Stasys Jokubaitis-Jaras. Nušov į Nemeikši miške netoli Girdži n kaimo liepos 20 d. Kitiems Guš iaus b rio vyrams pavyko pab gti nuo mirties.³

Rugpj io 23 d. Jorg la praneš savo glob jams, kad po dviej dien numatyta sušaukti rinktin s susirinkim žiemojimo s lygoms aptarti. Gaila, jis tiksliai nežin s, kokiame miške: Mantoriški ar Berž n .

Vover s rinktin tuo metu priklaus Prisik limo apygardai. Apygardos vado sakymu buvo pakeistas rinktin s pavadinimas, ir dabar ji vadinosi Kunigaikš io Žvelgai io rinktine. Jos vadu liko Pranas Muningis-Žvelgaitis.

Gavus agento Jorg los pranešim , skubiai buvo paruoštas Jonišchio ir Šiauli apskri i MGB garnizon bendros karin s operacijos planas: rugpj io 25-27 dienomis iškr sti Berž n , Mantoriški , Obelyn s ir Jurdai i miškus.

Rugpj io 26 d. vakare 25-ojo šauli pulko kareiviai Obelyn s miške aptiko ir po atkaklaus pasipriešinimo nukov partizanus Adolf Valan i -Tarzan ir Jon Lukš -Namon . (Valan ius - Meškui i ir Gruzdži vals iuose veikusio skyriaus vadas. Lukšas - savanoris, Vyties Kryžiaus kavalierius, partizan Aniceto ir Janinos t vas).

Kruopš iai apži r jus stovyklaviet , buvo aptiktas šviežiai žem kastas bidonas su Prisik limo apygardos, Vover s rinktin s ir Jonišchio Vytauto b rio dokumentais bei daug fotografij .

Partizanai Valan ius ir Lukšas⁴, matyt, tur jo užduot užkasti archyv .

Rugpj io 27 d. visas karines į gas metus Jurdai i mišk (pasak Jorg los, ten tur jo rinktis pasitarti partizan vadovyb), laikinoje stovyklaviet je iš nety i buvo užklupti penki Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s štabo nariai. Jie negal jo prasiveržti pro apsupties žied ir po labai atkaklaus pasipriešinimo žuvo.

Tarp žuvusi į - rinktin s štabo viršininkas Kostas Adeikis-Lokys ir Prisik limo apygardos vado pavaduotojas, kurio nei pavard s, nei slapyvardžio ekistai neišaiškino.

Vien sunkiai sužeist savo draug (šešt !) vis d lto kažkas išneš iš apsupimo žiedo. Tik po m nesio MGB sužinojo buvus tai pat vad Žvelgait .⁵

“...sužeist mano rank gangrenavo, - raš jis po 3-j dien priešmirtiniame savo laiške, - vaistai nebepad s, tod l nutariau pats nutraukti savo gyvenim . Kovotojams linkiu s kmingos tolesn s kovos.

Tegul bus prakeikta amerikoniškoji demokratija, padedanti naikinti taikingas tautas...”

Taip baig savo gyvenim taurus patriotas Pranas Muningis, legendinis vadas Žvelgaitis.

To meto Jonišchio apskr. MGB skyriaus dokumentuose pilna Jorg los ir Kuisio pranešim . Tais vardais mirga visos operatyvin s MGB ataskaitos, spec, pranešimai. Dabar MGB žinojo kiekvien partizan sumanym , menkiausi krustel jim . J takus visada pasitikdavo pasalos. Ir tik vienas kelias buvo saugus - tai kelias, kuriuo j o pats agentas.

O MGB vis ragino: grei iau, grei iau...

Kaip sužadinti ratilai agent išdavyst s nubanguodavo nuvilnydavo visas puses, traukdamos mirties šok vis naujas ir naujas aukas: su mimai, ž tys... Ne vienas nelaimingas gelb damasis pats, MGB užmest tinkl st m kitus.

Prasiblaiv po pirmojo šoko, partizanai m analizuoti vis savo nes kmi priežastis.

Ir štai eilinio susitikimo metu Kuisis guodžiasi MGB, kad pas juos namus at j s banditas Kazys Našli nas-Senis sak s, kad kuopos vadas Bunga-J ra taria savo partizan Patron , t. y. agent Jorg l , esant MGB šnip ir yra nutar s pirmai progai pasitaikius (mat, partizanai tuo metu jau slapst si atskirai) sušaudyti j kaip išdavik .

MGB ne juokais sunerimo: kokios gi aplinkyb s gal jo sukelti tarim ?

Iš pokalbio su pa iu Jorg la paaišk jo, kad Senis yra artimas jo vaikyst s draugas, labai Jorg la pasitik s ir j gerbi s. B tent d l to ir dalin sis su Jorg la šita nerimastimi.

“Savo b ryje Senis jau neb ra aktyvus, - samprotavo MGB, - o be to, paskutiniu metu piktnaudžiauja alkoholiniais g rimais. Abipusiu Senio ir Jorg los draugiškumu irgi neverta abejoti”. Buvo nutarta panaudojus specialii degtin su iupti Sen ir užverbuoti j , kad drauge su Jorg la Bungos-J ros b ryje jie sudaryt MGB agent r . Be to, užverbavus Sen , kuriuo visi tiki, atsirast galimyb išsklaidyti tarimus apie Jorg los ryšius su MGB.⁶

Beliko laukti palankios progos.

Ir štai Kuisis praneš , kd gruodžio 6 d. vakare Senis pažad j s ateiti pas jo t vus sve ius ir praš s ta proga parnešti iš miesto degtin s ir papiros . Kuisis, Jorg la ir j t vai (kurie taip pat jau buvo visiškai susid j su MGB) buvo primokyti, kaip turi elgtis. MGB dav Kuisiui litr specialios degtin s ir sutar susitikti netoli sodybos apie 24 val.

Penki karinink ir dvi patikrint kareivi grupotei vadovavo pats MGB viršininko pavaduotojas majoras Gorskij.

23.45 val. jie atvyko sutart viet .

Apie pus trij Kuisis praneš , kad Senis, nors t dien ir nedaug g r s (gal degtin buvo neskani), bet jau miega.

Pateikiu ištraukos iš Jonišchio apskr. MGB skyriaus pranešimo MGB ministrai Kapralovui vertim : “Speciali grup , laikydamosi visiškos tylos, prisiartino prie vienkiemio ir už jo kambar , kuriame miegojo banditas Senis ir m s agentas Jorg la. Abu miegantys vienu metu buvo suimti, nuginkluoti

ir uždaryti atskirus kambarius tardyti, kaip ir buvo numatyta pagal plan .

Po neilgo pokalbio suimtas Senis, sitikin s, kad jam gali b ti išsaugota gyvyb , m duoti parodymus apie savo nusikalstam veicl , asmenin gaujos sud t ir r m j baz . Nor damas pasirodyti es s atviras ir tikinti tuo mus, Senis nusak viet kr meliuose tarp Joniškiio vals iaus Kulpi ir Mitk n kaim , kur slepiasi Guš iaus vadovaujama penki bandit grup ”7.

Gav s tokius duomenis, majoras Gorskij tuoj pat sak t viet skubiai pasi sti rezervin kareivi grup ir sribus, o pats pasiliko t sti Senio tardym .

Senio nurodytoje vietoje menkuose kr mokšniuose buvo aptiktas bunkeris. Jame buv partizanai aktyviai pasipriešino, bet dr si kareivi ir liaudies gyn j veism d ka buvo visiškai likviduoti.

Žuvo Vytauto kuopos vado pavaduotojas Vladas Guš ius-Medikuitis, gim. 1920 m., iš Medikui i kaimo ir eiliniai partizanai: Marcijonas Jagris-Karpis, gim. 1918 m., iš Mitk n kaimo, Stasys Bal i nas, gim. 1932 m., iš Girdži n kaimo, Romualdas Vaitiek nas-Žemaitis, gim. 1928 m., iš Mitk n kaimo, Genovait Petraityt , gim 1930 m, iš Milvydži kaimo.

Sužinoj s, kad partizan bunkeris sunaikintas, majoras Gorskij per jo prie Senio verbavimo. Senis savo ranka paraš pasižad jim bendradarbiauti ir pasirinko Katino slapyvard . Katinas pažad jo, “kad garbingai pad s MGB organams kovoje su banditizmu”.

Siekiant užšifruoti agent Jorg l , Katinui buvo pasi lyta “palenkti” Patron ir kalb ti j bendradarbiauti su MGB organais. Suruoštoje akistatoje Katinas “protino” Jorg l sutikti, o tas “užsispyrusiai” atsikalbin jo. Pagaliau po ilg Katino pastang Jorg l ... “nusileido”.

Ryšiams su MGB abu sutartinai pasirinko jaunesn j Jorg los brol , t. y. Kuis .

Po to pereita prie instruktažo. Pagrindin užduotis agent trijulei buvo tokia: surasti Vytauto kuopos vado Stasio Bungos-J ros sl ptuv , nustatyti ryši su rinktin s štabu kanalus, išaiškinti partizan rezerv . Suradus Bungos-J ros sl ptuv , tuoj pat pranešti “organams”, o negalint to padalyti - patiems j likviduoti.⁸

Vykdydami gaut užduot , agentai lakst po visas jiems žinomas sodybas, uostin jo, band k nors išpešti iš žmoni . Katinas buvo sutik s ir pat Bung - J r , bet tas apie savo žiemojimo viet neprasitar ir netgi Katinui draugiškai patar niekam nesakyti, kur jis pats žiemoja.

Likviduoti vado Katinas negal j s: kartu su juo buv ir kiti “banditai”.

Kad neatrodyt , jog veltu i vaikš iota, susitikime su MGB agentai praneš , kad j žiniomis, Skaistgirio vals iaus Daujo i kaimo kininko Spockaus tvarte rengtame bunkeryje slepiasi broliai Dantos. Nurod ir kitas galimas partizan žiemojimo vietas.

Gruodžio 20 d. kareivi ir srib apsuptame bunkeryje buvo nušautas Petras

Danta-Palubys, Mindaugas, o jo brolis Jonas-Medv galis suimtas. V liau jis irgi buvo sušaudytas, bet jau po teismo 1951 m. vasar .⁹

Sausio 1 d. Zini n vals iaus Kalnelio kaime iš bunkerio buvo ištraukta ilgamet partizan r m ja, o v liau ir partizan Ona Rimkut .¹⁰

Apsvaig nuo išduot draug kraujo kvapo, agentai naujiems viršininkams steng si tarnauti uoliai ir su kv pimu.

1950 m. sausio 23 d. Agentas Kuisis. Agent rinis pranešimas .“(...) 1950 m. sausio 19 d. Katinas pamiršo pasakyti, kad Jonišchio vals iaus Žadvaini kaime gyvena Briedien (...) turi b ti bunkeris ir Žadvaini kaime, Savickien s sodyboje, kur (...) J ra ir jo brolis - banditas Genys dažnai lankydavosi ir sl pdavosi”.¹¹

1950 m vasario 4 d., apži rint Jonišchio vals iaus Svirpli kaimo gyventojų Antano Stasiuk no “gyvenam j nam , kurio vienas kambarys buvo tamsus, ten esantys du banditai pistoleto š viu nukov seržant Kostin ir band pab gti atsišaudydami, bet persekiojan i kareivi buvo nukauti”.

Žuvo Aleksas Vilimas-Gra as, gim. 1923 m., iš Milvydži kaimo ir Jonas Petni nas-Dainora, kil s iš Utenos apskrities.¹²

1950 m. vasario 18 d. Agentai Katinas, Jorg la. Agent rinis pranešimas. “Vykdydami j s užduot , agentai siek nustatyti gaujos vadeivos J ros ir jo brolio Genio buvimo viet ir šiuo tikslu aplank daug r m j sodyb (...). Agentas praneš , kad anks iau jis tarp kit bandit r m j užmiršo pasakyti (...) Dar vasaros pabaigoje gaujos vadeiva J ra persp jo banditus t k neiti, nes ten n ra kas veikti (...) Kadangi jis taip kalb jo apie t k , tai, matyt, pats ten ruoš si žiemoti (...)”.

Nurodytoji sodyba buvo Kupeliški kaime, apie 3 km nuo Jonišchio, ir priklaus Virginijai Firantienei.

1950 m. vasario 21 d. auštant kareivi b tys apsupo ši sodyb . Kruopš iai patikrinus, buvo aptiktas bunkeris.

Partizanai užsidar bunkerio dangt iš vidaus ir atsisak pasiduoti.

“Buvo panaudotos granatos, - rašoma einan io Jonišchio MGB apskrities viršininko pareigas majoro Gorskij specialiaame pranešime MGB ministru Kapralovui, - kad, išsprogdinus žem prie slenks io, b t galima padaryti skyl iš viršaus šonin jimo dal , nes atidaryti dangt nebuvo joki galimybi , kadangi jis buvo uždarytas iš vidaus.

Susidarius tokiai situacijai, apskrities MGB skyri buvo pasi stas ryšininkas, kuris praneš apie pad t .

Gav s pranešim , aš (majoras Gorskij - S. N.) pa miau iš MGB skyriaus tam tikr kiek tolo ir su trim operatyviniais darbuotojais išvykau operacijos viet .

Granat sprogdinimas nedav norimo efekto, tad buvo panaudotas tolas, ir su juo pavyko bunkeryje pramušti šioki toki ang , kad b t galima granatomis

pulti ten esan ius banditus.

Tris valandas trukusio m šio metu banditai priešinosi, atsišaudydami iš automat ir SVT, betgi savo ugnimi nepadar jokios žalos karinei grupei.

Tiktai ketvirt valand , metus granat , buvo užmuštas vienas banditas, ir šaudymas iš bunkerio nutilo. Prie bunkerio skyl s buvo nusi sta sodybos savinink , kad pasi lyt banditams, jei iš j dar liko kas gyvas, išeiti iš bunkerio ir pasiduoti. Buvo nustatyta, kad vienas iš bandit dar gyvas, ir su juo buvo deramasi, bet m s pasi lym pasiduoti jis atmet . Mes iš savo pus s sudar me galimyb banditui išeiti iš bunkerio, bet šis atsisak ir taip pat buvo nukautas”.¹³

Žuvo: Stasys Bunga-J ra, Margis, Zviedris, gim. 1914 m., iš Padirvoni kaimo, Partizano Tautvydo t v nijos vadas; Vytautas Bunga-Genys, Jurginas, gim. 1929 m., eilinis partizanas, vado brolis.

Per du agent trijul s (Katinas, Jorg la, Kuisis) veiklos m nesius sunaikinta 11 partizan .

MGB duomenimis, t v nijoje liko dar apie 15.

Visos agent pastangos pirmiausia buvo nukreiptos išaiškinti Jono Kil iausko-Merkuro, D d s, slapstymosi viet . Jis buvo Bungos-J ros pavaduotojas ir dabar, Bungai žuvus, tapo Partizano Tautvydo t v nijos vadu.

Tam, kad užšifruot agentus ir nukreipus nuo j tarim , “galimose” agent slapstymosi vietose 1950 m. sausio 21 d., o ir v liau, MGB suruoš stambias “gaudynes”.

Ta iau žuvus vadui, gyvi lik jo t v nijos partizanai kovo m nes jokio aktyvumo nerod , tad “vidaus agentai, - teisinosi MGB, - neži rint dideli j pastang susitikti su savo gaujos dalyviais, to niekaip negal jo padaryti”.

At jo pavasaris. Agentams pagaliau pavyko susitikti su buvusiais savo draugais, partizanais Anicetu Lukšu-Polka ir Jonu Leškausku-Merkiu.

Ilgos naktin s sargybos metu, Merkiui ir Jorg lai miegant, Polka Katinui kaip paslapt pašnibžd jo, kad yra nutarta Patron (agent Jorg l) kaip partizano elgesio norm pažeid j (girtuokliavimas, nedrausmingumas) ir išdavik sušaudyti artimiausiu metu. Laukiama tik vado Merkuro sutikimo. Kartu jis Katinui draugiškai patar neužstoti Patrono, kad nesusikompromituot pats.¹⁴ Išsigandusi MGB nutar agentus išskirti. Katinui pagalb užverbavo jo sugyventin Regin (agent Gen), o Jorg l drabuži ir avalyn s sigijimo pretekstu kelioms savait ms (kol paaišk s situacija) išsiunt pas jo gimines Kriuk vals i .

Kit dien (geguž s 10 d.) Jorg la pasig r ir, nu j s kaim , iš pistoleto šaud langus, vaik žmones, kad Kriuk sribai tur jo suimti “ sisiaut jus bandit ”.

Jorg la kaip vidaus agentas galutinai susikompromitavo. Nuo šiol aprengtas kareivio uniforma jis vedžiojo po miškus vairias žvalgybos paieškos grup s (RPG) ir, tik reikalui esant, atlikdavo partizano vaidmen .

Liepos 1 d. Katinas praneš MGB, kad jam pagaliau pavyko susitikti Bertau i kaime su partizanais Komaru ir Briedžiu. Komaras - Bonis Leveika -jo draugas iš gimnazijos laik , o dabar jis rinktin s štabo viršininkas. Briedis, Edmundas Trinka, su kuriuo nesimat nuo 1949 m. rudens, dabar eina Juozapavi iaus t v nijos organizacinio skyriaus viršininko pareigas.

Praeis m nuo, ir Katinas koja paspirs nušauto Komaro galv , taip pristatydamas j savo viršininkams.

Draugai pasipasakojo, kaip kas praleido žiem . Komaras pasiguod , kad prieš por savai i j buvo sužeid koj . Jiedu su Briedžiu inspekcin s kelion s metu lyd j naujai paskirt Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s vad Uošv ir Obelyn s miške už j ant pasalos. Uošvis, Petras Ul inas, žuvo, o jiems pavyk pasitraukti. Vis dien prat noj Taus n kaimo rugiuose, o nakt at j Daunoravos mišk . Katinas apie š vyk puikiai žinojo: tai jis, gav s “per ryš ” Komaro laišk , praneš MGB apie naujojo vado kelion ; tai Jorg la paprotino MGB kareivius surengti pasalas ant partizan per jimams prasto tako.

...Buvo graži birželio 16-osios naktis. Apie 2 val. viena pasala pasteb jo nuo Bilži kaimo ateinan ius tris žmones. Pasalos vyresnysis skubiai išskirst kareiviams po “šeš l ” ir liep laukti komandos.

Kai iki pasalos liko 80-95 m, vienas iš partizan peršoko kanal ir, pasuk s dešin , susiliejo su kr m , jungian i kanal ir mišk , fonu.

Bijodamas išleisti iš aki savo taikin , kulkosvaidininkas patrauk ranken .

Kiti du partizanai akimirksniu atideng užpuolikus ugn ir, naudodamiesi tamsa, pasisl p .

Band b gti kit pus ir sužeistasis, bet kareivi buvo nukautas.

Nukautasis - rinktin s vadas Uošvis, Lietuvos kariuomen s artilerijos kapitonas. Štab j atved Partizano Tautvydo t v nijos partizanai. Kas jis toks ir iš kur, MGB nežinojo. V liau tik Katinas praneš , kad tarnybinis jo slapyvardis - Gintaras.¹⁵

V liau pokalbyje su Katinu Komaras pasak , kad jis, kaip rinktin s štabo viršininkas, yra nutar s si sti Katin ir Bried pas Partizano Tautvydo t v nijos vad Kil iausk -Merkur , kad šis su visu savo b riu po savait s nuvykt Jurdai i mišk ir dalyvaut partizan pasitarime.

Pats Komaras sak si d l sužeidimo šiame pasitarime nedalyvausi s.

MGB skubiai buvo nutarta: Kil iausko-Merkuro b rio žygiavimo kelyje surengti labai stipri pasal ir vis b r sunaikinti.

B rio žygio maršrut MGB kruopš iai aptar su Katinu.

Nakt pasala už m pozicijas. Lauk 5 paras.

Kaip v liau paaišk jo, Kil iauskas pasitarim eiti atsisak . Pasitarimas ne vyko.

Liepos 23 d. Katinas praneš , kad Komaras nusprend rugpj io 10 d. Daunoravos miške sukviesti jungtin Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s štabo

ir vis t v nij vad susirinkim .

Rugpj io 9 d. vykusiame organizaciniame pasitarime, kuriame dalyvavo ir Katinas, naujai paskirtas Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s vadas Kazys Mik nas-Gegužis, Balandis, motyvuodamas tuo, kad Prisi k limo apygardos štab pasi stas ryšininkas nesus p s laiku gr žti, pasi l vad susirinkim sušaukti rugpj io 18-19 dienomis.

Katinui ir Partizano Tautvydo t v nijos vadui Merkurui buvo pavesta Daunoravos miške parinkti susirinkimui tinkam viet .

Baimindamasis, kad Merkuras gali neatvykti, rinktin s vadas Gegužis per Katin perdav Merkurui laišk , kuris pateko saugumo rankas.

MGB buvo skubiai pakoreguotas operacijos planas:

1. Kadangi Gegužis savo laiške abejoja, ar susirinkim atvyks laiku, Katinas turi patikslinti dat ir per Kuis pranešti operatyviniams darbuotojams.

2. Susirinkimo viet Katinas parinko šiaur in je miško dalyje, tad reikia atsižvelgti jo rekomendacij ir apsupti tik t dal . Blokavus j vieškeliu Daunorava-Pro i nai, apsuptieji nebeprasiskverbs piet in miško masyv , apaugus tankiais kr mais ir bal nendr mis.

3. Kariuomen operacijos rajon turi b ti permesta staigiai ir vienu metu iš vakar , piet ir šiaur s. Šiose apylink se n ra partizan ryšinink , tad nebus kam j persp ti.

4. Kadangi rytiniame Daunoravos miško pakraštyje gyvena “bandit ” ryšininkas Petravi ius-Liepa, tai reikia j izoliuoti blokuojant vienkiem .

Ypatingas d mesys buvo skirtas agentui išsaugoti. Buvo sudaryta speciali grup , vadovaujama rajono MGB skyriaus viršininko pavaduotojo Kostenkos. Agentui buvo nurodyta: operacijos metu brautis pro dešin j šukuojan ios grandin s flang , kur kartu su b ri vadais bus ir jo paž stami operatyviniai darbuotojai. Pasitinkant kareivius, automat laikyti už pe i .¹⁶

Rugpj io 18 d. 6 val. Joniš kio raj. MGB 2-ojo N skyriaus viršininko pavaduotojas Volkov su grupe kareivi ir racija visiškai slapta atvyko sutart viet . Kuisis praneš , kad vadai susirinkim jau atvyko.

Per racij skubiai buvo informuotas MGB pulko štabas Šiauliuose.

Apie 20 val. kariuomen tankiu žiedu apsupo šiaur in miško dal .

Pamišk s gyventojas Petravi ius, pasteb j s, kad miškas supamas kariuomen s, d ar sp jo apie pavoj pranešti partizan vadams. Šie sutar : jei miškas bus kre iamas, veržtis iš apsupimo visiems kartu. Katinas, teisindamasis stipriu nerviniu sukr timu, iš apsupties si l išeiti po vien . Partizanai su tokia taktika nesutiko. Tada Katinas atsipl š nuo j (pab go) ir patrauk sutartu keliu miško pakraš t. ia jo jau lauk viršininko pavaduotojas Kostenko ir apgaub s j nuo svetim aki palaidine, išved iš apsuptosios miško dalies.

Katinas ekistams praneš , kad apsupti yra 5 partizan vadai, kad jie

“nagrin ja pad t” ir yra nutar veržtis vienoje vietoje.

Buvo imtasi vis priemoni sustiprinti apsiausties žied .

Nakt apsauga buvo labai sustiprinta. Apsuptieji kelis kartus band prasiveržti, bet stipria kulkosvaidži ir automat ugnimi, švie iant raketoms, b davo sulaikomi.

Rugpj io 19 d. ryt apsuptoji miško dalis buvo kre iama du kartus.

Kaip paaišk jo, nakties susišaudymo metu buvo nukautas partizanas M nulis.

Trys partizanai - Gegužis, Komaras ir Polka - žuvo ryt , pirmojo miško kr timo metu.

Merkurui vis d lto pavyko prasiveržti pro supan i kareivi grandin ir pasiekti miško pakrašt .

Jam surasti ir nušauti buvo mestos visos paj gos.

Pagaliau Merkurus buvo užtiktas pasisl p s kvie i lauke...

Žuvo: Kazys Mik nas-Balandis, Gegužis, gim. 1920 m., iš Šiauli , Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s vadas; Bonifacas Leveika-Naglis, Komaras iš Lankai i kaimo, Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s štabo viršininkas; Jonas Kil iauskas-Merkuras, D d , Šalna, gim 1919 m, iš Melni kaimo, Partizano Tautvydo t v nijos vadas; M nulis, pavard nežinoma, gim 1905 m, iš Linkuvos vals iaus, Partizano Tautvydo t v nijos štabo viršininkas; Anicetas Lukšas-Polka, Nev žis, gim 1921 m, iš Taus n kaimo, Partizano Tautvydo t v nijos bendrojo skyriaus viršininkas.¹⁷

Ar suprato jie, kad yra išduoti? Be abejo. Tod l ir tur jo visi mirti, kad MGB išsaugot savo verting agent Katin .

Kadangi Katinas gerai pažinojo užmuštuosius ir kiekvieno j lavon pristat savo viršininkams, tai rodyti juos visuomenei nebuvo reikalo.

T pa i dien Katinas ekistams praneš , kad prieš savait Kil iauskas-Merkuras buvo pasiunt s tris savo vyrus - Mairon , Narsutait ir Polk - pakviesti susirinkim partizanus Merk ir Norm . Šie Merkio ir Normos nerado, tad gr žo atgal Nakvojant vienoje sodyboje, Narsutaitis užlipo ant vinies ir labai susižeid koj . Maironis liko su Narsutai iu...

Katinas nurod , kad jie gali sl ptis Kuisiuose, Sarg nuose ar Bertai iuose.

Rugpj io 22 d. trisdešimt strib , pasiskirst tris grupes, vadovaujami MGB darbuotoj , kr t tariamas t kaim sodybas.

Kuisi kaimo gyventojos Gelažien s jaujoje buvo aptikti ir, bandant pab gti, nukauti: Albinas Šliažas-Maironis, gim 1918 m, iš Aleknai i kaimo, Partizano Tautvydo t v nijos organizacinio skyriaus viršininkas; Juozas Gasparavi ius-Narsutaitis, gim 1931 m, iš Anapolio kaimo, partizanas.

Žuvus Partizano Tautvydo t v nijos vadams, ji, kaip organizacinis partizan junginys, nustojo gyvavusi, užvesta agent rin byla “Liesnyje” buvo atiduota archyv .

10. Nužudytas partizanas Albinas Šliažas-Maironis

Pagal MGB duomenis iš vis t v nijos partizan beliko keli: du besislapstantys Taus n kaimo apylink se ir šeši - rytin je Jonišio rajono dalyje.

sitikin , kad Katinas kaip agentas neiššifravo (suprantama, juk visi jo išduotieji žuvo), MGB pasiunt j išaiškinti partizan Normos ir Merkio slapstymosi vietas Taus n apylink se.

Agentui buvo priskirta operatyvin grup .

Taus nuose Katinas už jo pas ryšinink Paug ir šio papraš partizanam Normai ir Merkiui perduoti raštel , kuriame si l susitikti. Susitikim jis paskyr (matyt, tam tur jo teis kaip rinktin s štabo narys) rugs jo 10 d. vakare.

sitikin s, kad raštelis perduotas, ir partizanai ateis, Katinas sik r Paugos daržin je.

Sutemus operatyvin grup Paugos sodybos prieigose sureng pasalas.

Pirmoji pasala, pama iusi, kad nuo kaimyno Vainausko pus s ateina partizanai, j praleido.

Tai buvo Norma. Sužinoj s, kad Katinas laukia daržin je, Norma nu jo link jos ir tuoj pat buvo nukautas. (Kazys Gr bliauskas-Norma, Noras, gim. 1918 m., iš Taus n kaimo).

Nor dama šeiminink akyse užšifruoti Katin , MGB inscenizavo jo

11. Partizano Tautvydo t v nijos partizanai. 1-oje eil je s di iš kair s antras - Jonas Leškauskas-Merkys. 2-oje eil je stovi iš kair s dešimtas - Kazys Gr bliauskas-Norma. Kiti neatpažinti

persekiojim . O tam, kad niekas nežinot , kuris iš partizan nukautas, Normos k n išvež ir slapta užkas .

T pat vakar kininko Vainausko sodyboje buvo suimtas Jonas Leškauskas-Merkys, Kernius, gim. 1914 m, gyven s Taus nuose, paskutiniu metu rinktin s štabo organizacinio skyriaus viršininkas. Po teismo sušaudytas 1951 m.

Iš didel s Jonišchio kuopos beliko 6 partizanai. Jiems vadovauti m si buv s Višeiki pradin s mokyklos mokytojas Andrius Žemaitis-Radvila. B rys veik Jonišchio rajono pietrytin s dalies ir Linkuvos rajono sand roje.

B riui sunaikinti buvo sudaryta MGB 25-ojo šauli pulko 2-ojo bataliono ekist karin grup (VG), kurios sud t partizano vaidmeniui atlikti buvo pasi stas tas apylinkes gerai paž stantis agentas Jorg la.

Belandžiojant po žmones, jam pagaliau pavyko aptikti dviej besislapstan i partizan p dsakus. Kal d antr j dien tariamoji sodyba buvo staigiai apsupta. Namuose tebuvo sena šeiminink Vilk motina. Rastos dvi l kšt s ant stalo suk l tarim .

Išbad virbais šien ir aviž nampus , ekistai pagaliau aptiko sl ptuv . Po labai atkaklaus pasipriešinimo buvo nukauti: Vladas Kazlauskas-Šl ga, gim 1926 m, iš T bin s kaimo, Radvilos b rio vado pavaduotojas; Jonas Ma nas-

Viesulas, gim. 1919 m., iš Linkuvos rajono Sukuriu kaimo, b.rio žvalgybos skyriaus viršininkas. Nušautuosius atpažino Jorg la.

12. Partizanas Jonas Mašas-Viesulas.
Fotografuota 1948 m.

Lik gyvi keturi partizanai pasiskirstę po du: Radvila ir Borisas iš jo Linkuvos kraštus, o Gegužis su Kuku iš Joniškio rajono šiaurės-ryt dalyje.

MGB-istams ypač gadino nervus du neatskiriami draugai, jauni vaikinukai linkuvis Kikutis ir joniškietis Gegužis.

1951 m. kovo mėn. į slaptą apylinkę buvo pasiųsta ekistų grupė (VG) su dviem „partizanais“ - Jorg la ir Vilku.

„Geguži, - žuvusio Polkos vardu prisidengęs viliojo agentas Jorg la, - Geguži, atsidirgęs keblioje padirgęs, nesia neturime pažįstam. Gal galite judu ateiti pasimatyti ir pasikalbėti. Mes norime sia pagyventi. Aš esu su Briedžiu. Polka“.

Agentus susitikim vedęs jaunutis partizanas tar kažką negero ir nuotvarkė laikis atokiai. Tamsioje iš paskos slinkistai. Pamatę daržin tarpduryje „svečius“, Kikutis suprato klaidą, bet buvo vlu: automato serija įtrenkė Jorg la, o Vilkas nukov vedl. Bet..., apsupę daržin, ekistai joje nieko nerado, - vien šunys uostė Kukuio pėdas.

Guodis nušovė Gegužį. Nepasitvirtino. Žuvo Gegužio ir Kukuio draugas Juozas Žiurlys, gim. 1931 m, iš Karklynų kaimo, Šiaulių muzikos mokyklos mokinys. Jis vos prieš kelias dienas buvo prisijungęs prie savo biulio dvejeto.¹⁸

Sulaukę pavasario, keturi draugai susitiko Linkuvos rajone. Ankst gegužės 15 dienos ryt, išsvargę po nakties žygio, partizanai pasiprašė pailsėti pas Margi kaimo gyventoją A. Rudą. Partizanams sumigus, šeimininkas atbėgęs Žeimelį ir viską pranešė MGB.

Stribai apsupo vieniems ir pareikalavo, kad partizanai pasiduotų, bet šie

atsak ugnimi. Susišaudymo metu žuvo Borisas (Teodoras Veinoras, gim 1914 m., iš Joniškių rajono Barysių kaimo), o brio vadas Radvila (Andrius Žemaitis, gim. 1929 m., iš Linkuvos valsčiaus Aukštadvario kaimo, buvo sunkiai sužeistas (kulka pataikė dešiniam skruostui žemiau akies ir iš jo prie kairiojo smilkinio). Jis kartu su kitais prisiklėmęs apygardos partizanais Jonu Rimaičiu ir Pranu Razgajumi 1951 m. spalio 26 d. Radviliškyje buvo nuteistas pakarti. Nuosprendis visiems trimis vykdytas Šiauliuose tą pačią dieną). Gegužis ir Kukutis, nors ir sužeisti, laimingai pasiekė mišką.¹⁹

McCormac A. U. 1929

13. Partizanas Andrius Žemaitis Radviliškyje nuteistas pakarti. 1951m.

Tačiau patikim draug vis mažėjo, o agentų ratas plėtėsi. Ypač aktyviai veikė buvę draugai, o dabar MGB agentai Benukas, Juzauskas, Paukštis...

Artėjo lemtingoji spalio 1-oji. Užsigydęs žaizdas, Gegužis ir Kukutis nusprendė žiemai eiti tolimesnius miškus, bet išvykstant reikėjo užsukti savo ištikimo draugo, Pošupio kaimo kininko Rimkevičiaus sodybą.

Rimkevičius šiltai sutiko svečius. Davė dvejus avies kailinius ir maisto.

Pas Rimkevičių dirbęs agento Jazausko brolis, šeimininko paprašytas, spalio 1-osios rytą mišką, kur apsistojo partizanai, nunešė pusryčius. Sužinojęs iš Gegužio ir Kukutis, kad šie dar ruošiasi vieną naktį miškelyje nakvoti, darbininkas nuskubėjo pas savo broli (agentą Jazauską).

Gav s neeilin agento Jazausko pranešim , MGB skyrius nutar tuoj pat suruošti gaudynes.

16.40 val. apie 30-ies srib ir milicinink grup , vadovaujama MGB 2-ojo N skyriaus viršininko pavaduotojo Zankino, mobilizuota mašina išl k Kepali kaim . Tik ia grupei buvo pranešta užduotis: blokuoti Rimkevi iaus sodyb ir iškr sti nedidel Byvaini miškel .

Apie 17val. sribai užtiko partizanus, kurie, bandydami prasiveržti, atidend juos ugn . Gaudytojams atsakius tuo pa iu, vienas iš draug buvo nukautas. nirtingai besipriešindamas, netrukus žuvo ir kitas.

Šie paskutiniai beviltiški š viai, nežinia kurio iš j paleisti, buvo baigiamasis tragiškas ilgos ir sunkios partizanin s kovos akordas Joniškiio apylink se.

Partizano Tautvydo t v nija 1951 m. spalio 1 d. nustojo gyvavusi.

Pagal dokumentus, emg bist tur tas nuotraukas ir agento Jazausko atpažinim nukautieji buvo: Pranas Pyragis-Gegužis, gim. 1932 m, iš Joniškiio raj. Mišeiki kaimo ir Dainotas Kudla-Kukutis, gim. 1930 m., iš Linkuvos rajono Gel i kaimo. Vienam - devyniolika, kitam - dvidešimt vieneri.²⁰

Kova buvo pralaim ta.

Pralaim ta ne vien atvirame lauke prieš nepalyginamai stipresn prieš .

Nusileista jo klastai, apgaulei ir smurtui.

Kiln s siekiai, pasiaukojimas, t vyn s meil ... visa tai tapo beprasmyiais žodžiais.

Staiga prareg ta: galima išduoti ir likti teisiam, vogti ir nesivadinti vagimi, žudyti ir b ti išaukštintam.

Tai tur jo žlugdant moralin poveik visos kartos s monei.

Juk nežabota laisv engti kitus, teis nebaudžiamai smurtauti ar pagal savo užgaidas griauti svetimus likimus atsigr žia pagaliau pat smurtinink .

Dauguma agent - moraliai smuk žmon s.

Jorg la ilgainiui protiškai pakriko ir buvo gydomas psichiatrin se ligonin se²¹, o Katinas kilo karjeros laiptais.

1951 m. saus jis buvo priimtas Šiauli srities speciali smogik grup (SG).

Peberitarnimas

*A5. Sketomas su naujojiu
operatyviniams mikroskopais ties
šimtis (300) 49 sanij*

1959-III-21. Sketomas

“Dirbo gerai”.

1951 m. gruodžio mėn. Katinas jau Šiaurės Lietuvos specialiosios grupės vadovu pavaduotojas, o nuo 1952 m. birželio - vadas.²²

Likviduota Kunigaikščių Želgaitis rinktinė, Priskiriamas apygardos štabas, Mindaugo rinktinė ...

Veikiant kartu su Kuisiu.

Kur jiedu praėjo, kraujo klanai liko.

Nuo 1954 m. sausio 1 d. Katinas formaliai buvo atleistas iš specialiosios grupės vadovu, bet talkino ekistams, kol buvo nušautas paskutinis partizanas Lietuvoje.²³

Vyresni joniškiai, be abejojimo, gerai prisimena šias atpasakotus vykius.

Ir asmenis...

Nubangavo nuvilnijo viskas amžinybė kaip tie trumpalaikiai vandens ratilai. Teliko vien skaudus prisiminimas.

Šaltiniai

1. Lietuvos ypatingasis archyvas. Baudž. b. t. B. P-15336. L. 242.
2. Ten pat. F.3. B.40/2. T.I. L. 220-221.
3. Ten pat. L.229.
4. Ten pat. T.2. L2-4, 40.
5. Ten pat. L. 39, 61.
6. Ten pat. L. 134-136.
7. Ten pat. L. 173-174.
8. Ten pat. L. 175-176.
9. Ten pat. L. 160-161, 170.
10. Ten pat. F. 3. B. 40/1. L. 31.
11. Ten pat. L. 53.
12. Ten pat. L. 103-105.
13. Ten pat. F.3. B. 137/5. L. 40-47.
14. Ten pat. F. 3. B. 40/1. L. 217.
15. Ten pat. L. 232-233.
16. Ten pat. F. 16. B. 210/63. T.I. L. 3-4.
17. Ten pat. L. 5.
18. Ten pat. E. 16. B. 199/46. L. 74-75.
19. Ten pat. L. 96-97, 101.
20. Ten pat. L. 169-170.
21. Ten pat. F. 3. B. 68/51. L. 60.
22. Ten pat. F. 16. B. 210/13. L. 16, 51.
23. Ten pat. F. 3. B. 68/51.

Algimantas Puodži nas VELYK VARPAMS SKAMBANT.

Laumakiai. Kaim su tokiu pavadinimu Lietuvoje keliolika Bet okupacijos tragedij istorij pateko tik Laumakiai, kurie buvo Gruzdži vals iuje. Tai kaimelis, pasisl p s tarp Berž n ir Tyrelio mišk ir tik dviem miško keliukais sujungtas su aplinkiniu pasauliu. Netoliese prateka M ša, žliugsi Tyrelio pelk s. Nepriklausomos Lietuvos metais ia b ta dvylikos sodyb , gyveno per šešiasdešimt gyve ntoj .

Dabar Laumakiuose bando statytis sodyb pirmasis kininkas. O sovietme iu ia buvo dykyn - kult rin s ganyklos. Žmon s ia gyventi bijojo... Pokaryje Laumaki kaimas patyr panaši tragedij , kaip ir Pir iupiai naci okupacijos metais.

Tai nutiko 1946 met balandžio 22 dienos ryt , per šventas Velykas. kininko Vinco Rimdžiaus sodyboje buvo sušaudyta keturiolika to kaimo žmoni .

Kas, už k , kod l?

Pirm kart tragedijos vietoje lankiausi apie šešiasdešimtuosius metus. Gyventojų kaime nebebuvo nei vieno. Berž nuose, Vaišnoriuose, Bu i nuose, Saveikiuose, Gruzdžiuose kalbinti žmon s apie tragedij kalb jo labai nenoriai, šalis pasidairydami. Vis sribus min dami, nors pagal oficiali komunist paskleist versij Laumaki kaimo žmones nužud partizanai.

Šia versija r m si ir Bronius Kvyklys enciklopedijoje “M s Lietuva”, išleistoje Bostone 1966 metais. Jis raš : “1944-1946 m. Laumaki miškuose veik lietuviai partizanai. 1946 ra per Velykas partizanai, at j pas kinink Vinc Rimdži , rado ten besilinksminn ius 15 asmen , kuri tarpe buvo ir keli partizan išdavikai. Lietuvos laisv s kovotojai suruoš partizanin teism : šeimininkas Rimdžius su 15 sve i buvo sušaudyti. Mat pas Rimdži karo ir pokario metais komunist desantininkai rasdav prieglobst”.

Bronius Kvyklys nurodo, kad ši informacija suteikta Vytauto V. Virsnio. Sp tina, kad tai Laumaki kaime gimusio, 1944 metais vakarus pasitraukusio žurnalisto A. Braziulio slapyvardis.

Dabar, atsiradus galimybei žvilgtel ti KGB archyvus, galim sužinoti tai, ko nežinojo enciklopedijos leid jai.

Pirmas dokumentas - tai ataskaita “Apie rezultatus kovos su antitarybinu

pogrindžiu ir banditizmu Šiauli apskrities teritorijoje 1946 m. balandžio mėnesį”, parašyta generolui-majomui Bartašiui.

“...1946 m. balandžio 22 d. Šiauli apskrityje, Gruzdžių valsčiuje, Laumaki kaime, nežinoma šeši žmonų grupė Vincas Rimdžius sodyboje nužudė: Vincas Rimdžius - 1897 metų gimimo buvęs, turintis 28 ha žemės, banditų rėmėjas; Barboras Rimdžius - 1914 metų gimimo, Vincas Rimdžius žmonas; Vaclovas Meir - 1908 metų gimimo valstietis; Petras Džiugas - 1889 metų gimimo valstietis; Rokas Šapka - 53 metų valstietis vidutiniokas, vokiečių policininkas; Andrius Šapka - 1929 metų gimimo, Rokas Rimdžius sūnus; Bronas Šapka - 13 metų, Rokas Rimdžius dukteris; Genas Žemekaitis - 1928 metų gimimo; Bronas Vaivada - 1895 metų gimimo Vincas Rimdžiaus darbininkas; Vladas Bandžius - 1900 metų gimimo; Onas Bandžius - 50 metų; Juozas Bandžius - 7 metų; Eugenijus Simonovis - 1916 metų gimimo Kdainių miesto gyventojas; Jadvygas Simonovis - 20 metų.

Žudyns vyko tokiomis aplinkybėmis: minimi asmenys yra vietiniai Laumaki gyventojai ir Velykų proga surengė balių pas buvęs Rimdžius. Balandžio 21 d. vakare ten už jo nežinomi šeši banditai ir visą naktį kartu pijokavo. 22-osios dienos rytą, apie 6 valandą, banditai sušaudė minimą asmenį ir pasislėpė. Pagal turimas žinias banditai atėjo iš Joniškio valsčiaus ir, kaip nustatyta, jie ten nužudė devynis to valsčiaus valstiečius. Visos priemonės surasti banditus rezultato nedavė.

Tyrimu nustatyta, kad nužudytasis Vincas Rimdžius - buvęs, banditų rėmėjas, jo namuose dažnai lankydavosi banditai, kuriuos Rimdžius aprašė pindavo maisto produktais.

Be to, nustatyta, kad banditai atėjo Rimdžiaus namus vakare, per naktį baliavojo, o ryte susiginėjo su Rimdžiaus sėniais, t. y. su atsitiktinai ten buvusiu Eugenijumi Simonoviu, rusų tautybės. Ginčas vyko todėl, kad Simonovis banditus, kurie save vadina “kovotojais už Lietuvos nepriklausomybę”, pavadina banditais. Banditai paiešką tsiama”.

Kas tas “buvęs, banditų rėmėjas” Vincas Rimdžius?

Ne toks jis didelis buvęs - tik 28 ha ne pačius geriausios tuose kraštuose žemės. Ir ne jis garsus buvo tuose kraštuose, o jo brolis Rapolas, apie kurį Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija rašo:

“Rapolas Rimdžius (1904.X.2 Staneliuose (Joniškio rajone) -1944.I.4. Šiauli apskrityje) rev. jud. jimo veikėjas. VKP(b) narys (1934, iki 1940.X priklausė LKP). Nuo 1924 priklausė jaunimio organizacijai, “Kultūros” būrelis. Už revoliucinį veiklą 1934 suimtas ir 1935 nuteistas 4 m. kalėti. 1939-40 LKP Šiauli apskr. komiteto sekretorius. 1940 išrinktas Liaudies Seimo. 1940-41 LKP Šiauli apskr. komiteto skyriaus vedėjas. 1942 pr. Raud. armijos 16 lietuvių diviziono karys. 1942 VIII atvyko Lietuvos partizanų kovai. Žuvo kautynėse”.

Žinoma, kad parašytu nuleistas diversinei veiklai Lietuvoje, Vincas Rimdžiaus brolis Rapolas greitai liko vienas. Kiti diversantai arba žuvo, arba

atsiskyr nuo grup s ir pasisl p .

Rapolas Rimdžius, lik s vienas, slapst si netolimame Tyrelio miške ir buvo nušautas pirmomis keturiasdešimt ketvirt j met dienomis. Maistu j vis laik apr pindavo brolis Vincas, kurio paži ros, matyt, nesiskyr nuo Rapolo. Apie tai MGB ataskaitoje net neužsiminta. Kod l?

Tr ksta ataskaitoje informacijos ir apie Eugenij Simonovi . Ir gruzdie iai, su kuriais teko kalb tis apie Laumaki kaimo tragedij , ir buv s Gruzdži vals iaus tuometinis pirmininkas Juozas Krasauskas prisimin , kad tai buv s Šapk žentas, sovietin s armijos karo lak nas, nešioj s prisiseg s aukso žvaigžd ... Kod l apie tai nerašoma ataskaitoje? Gal d l to, kad aukštesn valdžia neverst vietini MGB darbuotoj išaiškinti tikr žudyni kaltinink ar užsakov .

Nauj versij apie Laumaki kaimo tragedij Jonišchio rajono laikraštyje "Sidabr " 1996 m. birželio 24 d. ir liepos 13 d. pateik Simonas Norbutas. Jis r m si buvusi KGB archyvu.

Kovai su Lietuvos partizanais MGB majoras Sokolovas organizavo smogik b rius iš perverbuot partizan . Toks b rys veik ir Šiaurine Lietuvoje. Jam vadovavo buv s partizanas Adolfas Gumbilevi ius-Savas.

1946 met pavasar jis su agentais Eduardu Motiej nu, Kaziu Bu u ir Aleksu Bagužu buvo nukreipti Daunoravos miško apylinkes, bet su partizanais nesusitiko. Ten prie j prisijung MGB operatyvinis galiotinis Tumas.

Nesugeb j silieti partizan gretas, jie paliko kruvin p dsak tose apylink se.

Balandžio 16-osios nakt Man i kaime prie Skaistgirio nužudytas KLevas Vainauskas, jo žmona Antanina ir keturiolikmet dukra Lion . Po valandos nušautas senukas Kazys Povilaitis.

Po to penki ginkluoti vyrai apipl š Antano Naudužo sodyb , jos šeiminink nušov .

T pa i nakt apipl šiamos Jono Klimai io ir Jono Babrausko sodybos.

Viena naktis, vienas kaimas, kelios nusiaubtos sodybos, penki lavonai.

Kita naktis siaubo pažym ta Butni n kaime.

Pirmaisiai jie siverž Stasio Šliažo k , reikalaudami ginklo muš šeiminink , nušov darbinink Antanin Gediminskait .

Po to nušov senut Adomaitien , sudegino jos sodyb . Padeg ir Prani sodyb , prieš tai nušov brolius Vinc ir Juli .

Kaimyniniame Norman i kaime nušov dvidešimt penkeri met Stas Jan iausk .

Antra naktis. Du kaimai ir v l penki lavonai.

Po ši siaubo nakt aptilo kraštas. MGB "nusprend ", kad žudikai pasitrauk Tyrelio mišk ! Ir jie neklydo.

Balandžio 22 dienos Velyk ryt iššaudyti Laumaki kaimo gyventojai,

susirink Vinco Rimdžiaus sodyboje.

Iššaudyti visi be atrankos - nuo mažojo Juozuko Bandžos iki senelio Roko Šapkos.

Šaudyta taip, kad nelikt nieko - tai vienas Sokolovo smogik "darbo" broož .

Ta iau Laumakiuose liko gyv ! Tai Onut M lynait ir Kostukas Šapkus. Jie sp jo pasisl pti po lova.

Kaip sako tragedij prisimen žmon s - Onutei buvo 7 metai, o Kostukui tik treji.

Žudikai, vykd egzekucij , iš jo nežinoma kryptimi ir nebuvo surasti...

MGB d jo daug pastang , kad visos šios žudyn s b t priskirtos partizanams, bet aplinkini kaim žmon s niekad tuo nepatik jo.

Apie šešiasdešimtuosius metus, besilankant buvusio Laumaki kaimo vietov je, žmon s vis min davo sribus, bet nenurodydavo, iš kurio vals iaus jie buv .

Dabar, gavus informacijos apie Savo smogik pasirodym tose vietov se, nebetenka abejoti, kad Laumakiuose "pasidarbavo" smogik grup , vadovaujama Adolfo Gumbilevi iaus.

Tuo metu, kai dom jausi šio kaimo tragedija (1960 m.), žuvusi j gimin s band ieškoti tiesos apie žudynes. Buvo apklausin jami aplinkini kaim gyventojai, pareig nai. Bet ir chruš iovinio atšilimo" laikais tiesa nebuvo pasakyta.

Be p dsak dingo ir gyvi tada išlik vaikai. Onut iki 1958 met gyveno Gruzdžiuose. J augino apylink s pirmininko Jono Krasausko t vai. Buvusi keistoka. V liau iš jusi Šiaulius, gyvenusi su milicininuku, nuo kurio tur jusi vaik . Tolesnis jos likimas nežinomas.

Kostuk Šapk augino Lietuvos TSR profs jung pirmininkas B. Baranauskas Vilniuje. Kur jis dabar, taip pat niekas nežino.

Devyniasdešimt šešt j vasar v l lankiausi Laumaki kaime. Vidury didelio lauko ošia senas, tragedij men s žuolas, buv s Vinco Rimdžiaus sodyboje.

Prie buvusio Einanto upelio, dabar melioracijos grioviu likusio, savo kel kuria vienas Laumaki kaimo palikuonis.

N ra nei paminkl io, nei akmen io, kuris primint apie ia prieš penkiasdešimt met vykusi tragedij . Jei sovietme iu b t išaiškin , kad tai partizan darbas, tai obeliskas su raudona žvaigžde b t buv s pastatytas...

LIUDIJA PARTIZAN SPAUDA IR DOKUMENTAI

JUOZAPAVI IAUS T V NIJOS SPAUDA

Partizan spauda buvo pagrindinis ideologinis ginklas. Ji buvo leidžiama nuo pat ginkluoto pasipriešinimo pradžios. V liausias šios kovos akordas buvo paskutinis periodinis laikraštis Lietuvoje "Partizan š vi aidas", leidžiamas ir platinamas 1956-1957 m Žagar s rajone ir kaimynin je Latvijoje Duobel s rajone. Šio periodinio laikrašt io pirmtakas buvo 1952 m. liepos 1 d. iš j s "naujas partizan lietuviškos minties laikrašt is - "Partizan š viams aidint", Juozapavi iaus t v nijos organas".¹

1952-1955 m. jusio laikrašt io "Partizan š viams aidint" leidykla buvo sik rusi Jurdai i , Tyrelio, Skaistgirio, Žagar s, Girkan i miškuose.² Laikrašt liai buvo spausdinami mašin le. Juose b davo apie 40-50 lap . Tiražas siekdavo 50 ir daugiau egzempliori . Laikrašt lius redagavo ir juos rašydavo patys partizanai, save vadin rašytojais. Jiems talkino ryšininkai bei r m jai. Šie talkininkai ne tik raš , bet ir platino spaud , r pinosi popieriumi, rašymo priemon mis.

Palyginti su kita Šiauli krašte platinama LLKS spauda, šiuose laikrašt liuose gausu laisv s kov aprašym . Jie išsiskyr savo literat riškumu. Laikrašt li skyriuose "Per kov Laisv " ir "Pavergtoje T vyn je" publikuojamos apybraižos, pasakojan ios apie Šiaur s Lietuvos partizan kautynes, gyvenim . ia galima patikslinti partizan veikimo teritorijas, b rius, rinktines, susir mimuose dalyvavusius ir žuvusius kovotojus. Šias istorijas paprastai užrašydavo partizanai rašytojai, patys dalyvav žygiuose bei kautyn se arba išgird iš kit kovotoj l p .

"Lietuvos partizan kautyni vaizdai margina PŠA (Partizan š viams aidint" - A M.) laikrašt io puslapius, amžindami herojišk mažosios Lietuvos kov prieš raudon j Ryt pabais", - raš 1954 m. rašytojas Linguon lis Juozapavi iaus t v nijos visuomenin s dalies leidžiamo laikrašt io protokole.³

Pra jus daugiau kaip keturiasdešim iai met , ši dien inteligentai gal t

priekaištauti partizanams dėl jų rašiniuose pasitaikančio naivumo, daugžodžiavimo, netgi perdto jausmingumo. Tačiau jie rašė kaip sugebėjo sunkiuoju gyvenimo metu.

Šia publikacija supažindiname su partizanų rašytoju Linguoniu, Rinvydu, Šaldu-Šiaurio pasakojimais. Publikuojama medžiaga pateikiama autentiškai, rašini kalba ir stilius netaisyti. Pataisyta tik tekstų rašyba ir skyryba bei tos vietos, kur labai supainiotas tekstas ir nebeaiški pastraipos ar sakinių mintis.

Linguonius - partizanas Steponas Erstikis, slapyvardžiu Patašonas. Jis gimė 1920 m. Kruopių valsčiuje, Padarbių kaime. S. Erstikis baigė Dabikinės žemės ūkio mokyklą. 1945 m. išėjo miškų kovoju Vinkšnos būryje. Nuo 1950 m. Patašonas buvo Kunigaikščio Žvelgaitio rinktinės Juozapavioiaus t. v. nijos vadas. 1952 m., partizaninio judėjimo pabaigoje, trūkstant laisvosios spaudos, jam pirmajam gimė mintis leisti savoje t. v. nijoje periodinį laikraštį. Jis ir partizanas Kostas Liuberskis - Žvainys buvo pagrindiniai "Partizanų šiamis aidint" redaktoriai bei rašytojai. 1955 m. rugsėjo mėnesį Patašonas ir Žvainys, baigę spausdinti Tyrelio miške PŠA 1955 m. Nr. 3(19), užsuko pas rėmėjų Adolį Šležį Laumakių kaime, Šiaulių rajone. Jis sutartoje vietoje belaukiančius partizanus "pavaišino" specialiais preparatais užnuodytu maistu.⁴ Partizanai

KGB rankas nepakliuvo: juos išvilko iš pavojingos vietos su jais kartu buvęs partizanas Erdvilas. Sužeistas S. Erstikis iki 1959 m. slapstėsi Akmenės ir Šiaulių rajonų Rudausių, Semeniškių ir kt. kaimuose. Dingo be žinių.

Panašaus likimo ir rašytojas Rinvydas - Kostas Liuberskis. Jis gimė 1913 m., Žagarės valsčiuje, Stungių kaime. Baigė Kauno karo aviacijos mokyklos puskarininkų lakūnų skyrį. 1939 m. buvo paskirtas Karo aviacijos 3-jo grupės Šiauliuose. 1950 m. išėjo miškų priklausant Juozapavioiaus t. v. nijos žuolėburiui Partizanui Žvainys - rašytojas Rinvydas redagavo ir produktyviai rašė leidžiamam t. v. nijos spaudei. Po 1955 m. rugsėjo mėnesio apnuodijimo Rinvydas slapstėsi Žagarės, Skaistgirio, Duobelės apylinkėse, lankė dar patikimus rėmėjus. 1956-1957 m. jis leido paskutinį Lietuvoje periodinį partizanų laikraštį "Partizanų šiamis aidas". 1958 m. dingo iš KGB akiraio.

Rašytojas Šaltis-Šiaurys - partizanas Algis Trinka, gimė apie 1928 m. Gruzdžių valsčiuje, Valdomų kaime. Jis Šiauliuose baigė prekybos mokyklą, buvo LLAŠiaulių apygardos narys. 1945 m. išėjo miškų. 1949 m. A. Trinka buvo Kunigaikščio Žvelgaitio rinktinės štabo narys. Vėliau aktyviai bendradarbiavo "Partizanų šiamis aidint" redakcijoje. Žuvo 1953 m. kovo 24 d. Žagarės rajone, Domeikių kaime. Tada kartu su juo žuvo partizanas rašytojas Jazminas. Tai Kazys Vaišnora - Prutenis, Pocius.

Laisvojoje spaudoje dar rašė partizanas Juozas Remeika - Tautietis. Jis - rašytojas Berželis. Rašė ir Motiejus - partizanas Petras Lapinskas.

"Kiekvieno rašytojo šventa pareiga kurti kūrinius, kurie tautoje keltų tautinį susipratimą, aprašyti visas okupanto negeroves ir skriaudas toje aplinkoje, kurioje jis gyvena ir žino aiškius faktus. Tuo rašytojas daug pasitarnauja bėsimajai laisvai Lietuvos istorijai" - taip patys laisvės kovotojai vertino PŠA reikšmę.⁵

Aurelija Malinauskaitė

Saltiniai

1. Lietuvos genocido auk muziejus (toliau - LGAM). Partizan š viams aidint (toliau - PŠA). 1952. Nr. 1. L.3.
2. Šiauli "Aušros" muziejus (toliau - ŠAM). PŠA. 1956. Nr. 1(20). L. 2.
3. ŠAM. Juozapav iaus t v nijos visuomenin s dalies leidžiamo laikraš io protokolas (toliau - Protokolas). 1954. L. 4. Kopija.
4. ŠAM. PŠA. 1956. Nr. 1(20). L. 2-3.
5. ŠAM. Protokolas. 1954. L.3. Kopija.

- 2 -

kovojantiesiems mūsų pasiryžimui patikrinimo, mūsų kovai sekėsi. Taip, taip, tai nie gali būti, nei tavo kiti broji, o šis plėta mūsų greičiau...

Lietingo išsivadavimo vėgav pasidavė uštelintu juoda, lyg varna, naktis. Šiame pamiške, doje juoda, nakties tamsioje sunciai panicėlusi tytuliovo broša papiečių mišla, dalydama naktį dar tamsine. Sunciai pėvėdė to elegme duelciančio mišlos sraiste jauzoms per rūpintu to rugių lauka. Rugių pėdai, lyg vėnau helainis paliečių broši; sunglaude quose liūdni centė lietingsi; org. (šime nuo dainų lieki paležubi, mums prasinanant iniušičioje it vertiantis daleis. Šies laikas nuo laiko ppeidami tme, mės su vyvesnioju broliu apie tūgion...

15. Partizano rašytojo Kosto Liuberskio-Rinvydo kautyni aprašymo rankraštis, 1954 m.

LLKS
JUB
1953.06.16
Nr. 42

Būtolei Ramune

P a d ė k a:

Juozapav iaus tėvūnijos le-
idžiamo spaudos organo partizanų
laikraštis "Partizanų šviesti"
aidint = metinių progų, už Jūsų
dalyvavimą jame rašintais ir c-
lėrašitais, kurie kėlė ir gavino
veikties prisipaustųjų lietuvių
kautyni susipraštma, turime par-
tizanišką = A šit.

[Signature]
JUV
JUVDV

LLKS
JUB
1953.10. 25
Nr. 99

Pranešimas
ka Brivalai
Lietuvos Laisvės Kovos
Sąjūdži

Talkininkei - Undinei

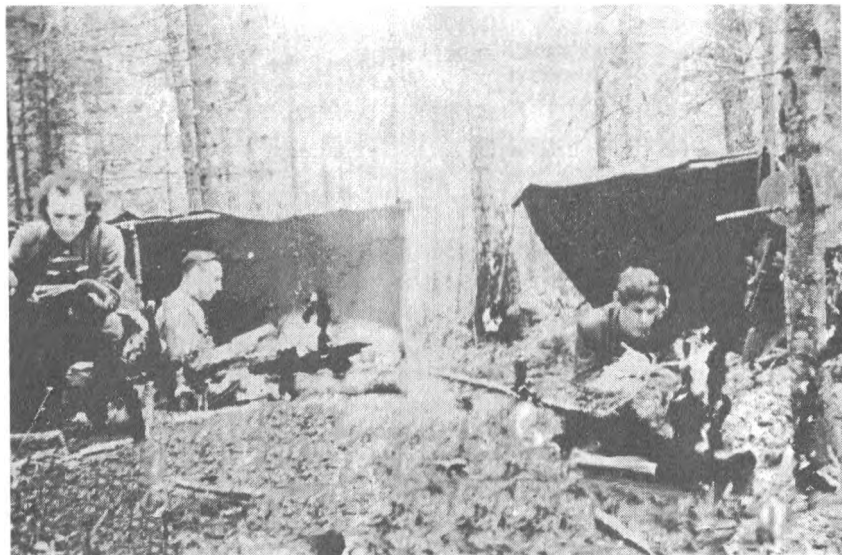
P R A N E Š I M A S

Pranešu, kad Teasta Juozapav i-
šius tėvūnijos talkininke,
slapyvardė - Undinė, 1953 me -
tais rugsėj mėn. 8 dienos isar-
kymu JU Nr. 5 paragrafu 6, už pa-
redytį sveiką savo iniciatyvų
spaudos darbe, esate apdėvota
Laisvės Kovos
Kryžiaus Medalium
sme rūsies.

Pr. J. Psk. *[Signature]*
JUV

16. Pad ka talkininkei rašytojai V. Džuigytei-Ram nei už bendradarbiavim Juozapav iaus t v nijos spaudoje. 1953 06 16. Pasiraš t v nijos vadas Papartis ir visuomenin s dalies viršininkas Butageidis

17. Pranešimas talkininkei Undinei apie jos apdovanojim Laisv s kovos kryžiaus medaliu už parodyt iniciatyv spaudos darbe. 1953 10 25. Pasiraš t v nijos vadas Papartis

18. Partizan spaudos leidykla. S di iš kair s: Kostas Liuberskis-Rinvydas, Julius Adomaitis-Erdvilas ir Steponas Erstikis-Linguon lis. Fotografuota 1952-1955 m.

19. Partizanas rašytojas Algis Trinkas-Šaltis-Šiaurys. Fotografuota 1950-1952 m.

20. Partizanas rašytojas Juozas Remeika-Berželis (dešin je) ir partizanas Vacys Rudnickas-Birštonas. Fotografuota 1950-1952 m.

Rinvydas

Kautyn s prie Birštono * bunkerio

(ištrauka iš "Partizan b rys žuolas")

1946 met rausvos sausio 23 dienos ryto žaros nudaž rytin dangaus skliauto dal . T ryt pasižvalgyti žvalgais iš jo skyrininkas Garvežys ir prt.* Erštikis. Jie jo palengva apsidairydami, retkar iais vienas kit tylut liai prakalbindami. Visur tylu, ramu. Antroje linijos pus je, tankiose eglait se, tup jo daugyb sulindusi baltai apsirengusi grobuoni ekist . Ir jie, prisileid per penkis šešis metrus šiuos nieko nejau ian ius partizan " žuolo" b rio žvalgus, atideng stipri kulkosvaidži ir automat ugn . Ir šie du jauni žuol liai lyg netik tos audros ištikti griuvo taip minkšt sniego ir saman patal ir užmigo amžiams...

Sargybinis, stov damas prie linijos, išgirdo vien serij , antr , tre i ... Ir v l viskas aprimo, nutilo, tik ten dar kažkur toli toli paleist š vi aidas kartojosi ir silpn damas pranyko. Kas tai gal jo b ti? Susim st s sargybinio žvilgsnis krypo linij .

- Bet štai linijoje sniegas juda arba aš sapnuoju, - krapštosi akis sargybinis. - Ne, tikrai juda... Bet juk tai ne sniegas, o baltai apsireng žmon s šliaužia per linij saugom j kvartal .

- Rusai, rusai, - staiga lyg žaibas blykstel jo sargybinio mintis per galv . Ir jis, rankomis skirdamas snieguotas eglaites, b go stovykl pranešti apie pavoj . - Rusai, burliai supa stovykl ! - dar iš tolo r k sargybinis.

Birštone sujudo žuolie iai lyg bit s avily- vieni d josi diržus, kiti grieb ginklus ir n r iš bunkerio laukan, kad tik grei iau, kad tik neapsupt bunkeryje. Štai jau išsirito iš bunkerio paskutinis žuolietis. Bet jau ir ekist apsupimo žiedas palengva art jo prie bunkerio. Jie jo atsargiai, perb gdami nuo vieno medžio prie artimesnio, užsimaskuodami, lyg koks pl šrusis tigras ar jaguaras slinkt prie savo aukos...

- Brolučiai, prapl šti apsupimo žied , paskui mane pirmyn valiooo! - pakilo šaukdamas dr susis Tautvydas. Paskui j pakilo ir visi žuolai iai. Sugriaud sutrat jo ši narsuoli ginklai. Linksmi kvatojo palei b gan i m š narsuoli kr tines kulkosvaidži , automat ir pusautoma i spynos, švilpdamos l k iš j šovini t tel s, o ši ginkl alsuojan ios burnos spjaud švinu prieš , nešdamos ten mirt ir panik . Tame dvidešimties metr tarpe griuvo nukauti ekistai, griuvo iš baim s ir gyvieji. O stiprusis žuolas, š l s lyg baisioji v tra uraganas, išsiverž iš ekist apsupimo žiedo, palikdamas vien savo šakel - prt. Robinzon , ir nun r tolyn pušeli ir eglai i tankynes...

Bet sniegas, tas amžinas partizan išdavikas, rodo ekistams, kur nub go

* Matyt, pa i partizan sugalvotas pavadinimas

* Partizanas

žuolie ia kur pasisl p jie. Iš paskos žuolie iams, lyg šunys uostydami p das, vijosi jau atsikvoš j ekistai.

- Štai šit , t , - rod ranka jaun egllyn l Tauras. - Galima užsimaskuoti.

- Gerai, - sutiko sunkiai alsuodamas Tautvydas. - Tik l skime eidami p da p d .

Sulindo. S di, laukia.

- Bet ia vis tiek mus priseks, - aiškino auksin Galvel , - kaip prab gom p da p d apie pusšimtis vyr , tai viena p da pasidar r io didumo, juk aš paskutinis b gau, - prid r tikindamas.

Dalis partizan nusijuok .

- Zdies, zdies, zdies, zdies, - šnypšt lyg gyvat s iš paskos egllyn l slinkdami ekistai.

- Ugnis!- stipriai, piktai užr k Tautvydas. Ir žuolie iai v l r ž š neken iam persekioj . Dalis ekist , sk teriodami rankomis, pargriuvo snieg , o žuolie iai pakil pl š si antr egllyn lio pus . Išlind iš egllyn lio, pamat jiems už aki b gan ius kelis šimtus ekist . Griaud žuolie iams ginklai iš užpakalio, griaud ir iš priešakio, griaud ir iš šono. "S dna diena ", - suvapaliojo kažkuris iš partizan . "Nes dnuokis, o tik r žk tiems bestijoms", - sudraud kaimynas. Na ir r ž tada žuolie iai. Vieni r ž dešin , kiti kair , o treči r ž atsisuk atgal. Ir taip kaudamasis " žuolas" nu jo trimis grup mis. Pirmoji grup , kurioje buvo Tautvydas, Žvelgaitis, Žentas, Lokys, Tigras, Balandis, Bron ir kiti prad jo stumti dešini j priešo grupuot .

- Dabar jau užteks, - tikrindamas šovinius, kalb jo Žvelgaitis, - l skim kit kvartal , užsimaskuokim poilsiu vakaras dar toli, kad šovini užtektume.

Sulindo tanki pušeli k lynus.

- Na šiandien ir spaudžia, matyt, už Žalgir - šaip si visas užkait s Lokys.

Pas d jus šiai grupei apie pusvaland , v l pasigirdo tolimas gyvat s šnypštimas: "Zdies, zdies, zdies..." Ir v l r ž žuolie iai, ir v l užvir arši kova. Burli susigrupavusi buvo apie kelis šimtus, tod l žuolie ius spaud , var ir var atvir plyni lauk .

- Vyra iš plyni veržkim s Tyrelio mišk , kitaip mes praž sime. Paskui mane valiooo! - sugriaud Tautvydas, ir žuolie iai, stipraus š lio pagaut met si atgal Tyrel pakeliui palikdami prt. Pasaulinio lavon . B gdami mišku, užšoko v l ant stiprios ekist grupuot s. Š syk nuo šios žuolie i grup s buvo toli šon stiprios priešo ugnies nublokštas Rn. * vadas Tautvydas. Jam pavyko nuo persekiojusi j burliok užsimaskuoti ir, sulauk s vakaro, paslap iom išslinko kaim .

V liau nuo šios grup s buvo nublokšti, atskirti partizanai Balandis ir Tigras. Balandis atsišaudydamas slankiojo pro vairaus dydžio priešo grupuotes ir, sulauk s tamsos, iš Tyrelio miško taip pat išslinko. Prt. Tigr ekistai lyg sviedin

* Rinktin s

m t iš rank rankas ir, pritr k s šovini , buvo iki apalpimo nualsintas ir ekist šautuv buoži parblokštas ant žem s...

- Kur Tautvydas, kur Balandis su Tigru? - teiravosi dusdamas nuo tempto sunkaus žiemos b gimo Žvelgaitis.

-Atskyr , nevidonai, atskyr m s vad , - gail josi kovotojai.

- Ir v l, ir v l mus veja plynės! - šauk suprakaitav s Lokys.

Š kart iš trijų pusi apsup ekistai tiesiog stumte st m žuolie ius atvir plyni padang .

- Dabar prasimušti mišk tiesiog nebegalima, - dejavo ži r damas iš užpakalio besivejan i ištis ekist armij prt. Žentas.

- Tai nieko, - ramino sk. * Žvelgaitis, - klius mums atvirame lauke, bet klius ne mažiau ir jiems. Pl škim s iki ežero, ten yra pušeli , mes prisidengsime, o jie pasiliks atvirose plyn se, - d st toliau savo strategij .

Štai jau ir ežero pušel s. Ir Žvelgai io grupel s žuolie iai sušil , supluk , tiesiog garuodami, sulindo pušeles.

-Ar toli atsilikoi?- kažkuris užklaus .

- O, tolokai, - raminosi kiti.

- Bet kas ten, kas ten, ži r kite? - pakilo Žvelgai io dešin link Margi .

Nuo Margi link ežero b go milin mis apsilvk žmon s ir atsikusdami nuolat šaud ir šaud kaskart toliau atsiliekan ius baltai apsirengusius persekiotojus.

- Tai m siškiai broliai, brolužiai žuolie iai. Tai prt. Ožio grup , - ži ronus nuleid s pareišk Žvelgaitis. - Dabar r žkit, tvokit mus persekiojusi ekist grupuot , kad ji neužkirst b gantiems kelio, kad gautume su jais susijungti, - greitai aiškino Žvelgaitis.

Suskard jo aštr s šaltoje plyni padang je automat balsai.

- Priguld m, priplak m tuos žmog dras prie žem s, - džiaug si kovotojai, kiti mojo jau netoli b gantiems savo mieliems žuolie iams, savo broliams.

- Tai žal iai, kaip nualsino! Kaip j s besilaikote? - dusdamas prib go Ožys prie Žvelgai io.

- Nieko, ištversime, atsitur sime, - ramino Žvelgaitis. - J s dabar truput atsip skit, o v liau bendrom j gom bandysim, perblošk prieš , persimesti Tyrelio mišk . Jau vakaras ir netoli - atlaikysim.

Raudonai šal io nudažytai saulei pasiekus aukšt sias Tyrelio miško puš virš nes, pasigirdo aiškus, stiprus Žvelgai io balsas:

- Broliai, už pergali pirmyn valiooo! - ir jau vargusiose karžygi rankose sugaud ginklai, užtemdydami pušeles kar iais parako d mais.

Ir v l šie laisv s kovotojai pakil met si Tyrelio mišk , prasiskindami sau tak pro kruvinuosius ekistus, b go žuolie iai iš paskutini j g , b go kiek tik gal dami... B g s viduryje prt. Kundrotas Vytautas staiga stabtel jo lyg kažk galvodamas, prispaud rank prie kr tin s ir, tyliai tyliai b lan iomis l pomis

sušnabžd j s: "Už tave, T vyne", - griuvo ir daugiau nek l ... Išvargusios
prab gan i broli koj os žarst snieg ant karžygio veido, kuris jau nieko
nebejaut ...

Išvarg , vos kvap atgaudami, žuolie iai sub go Tyrelio mišk .

- šias pušeles paskui mane po vien , - pasigirdo užkim s nuo tankaus
kv pavimo Žvelgai io balsas.

- ia gal greitai ir neužuos tie žmog dros, - sunkiai švokšt Ožys, - nes ia yra
j pa i pramint p d .

Sub g tankias pušeles, žuolie iai sus do, tiesiog smukte susmuko pervarg ,
sunkiai kv puodami, raudonais išpurtusiais veidais, per kuriuos srov mis b go,
varv jo prakaitas, o j suskilusios ir kažkokia gleive apsinešusios l pos tyl jo...
Praslinko dešimt dvidešimt minu i tempto laukimo.

- Dar saul nenusileido, - iš l to patyliais prad jo Žirg nas, - stokime,
mankštinkime raumenis, neleiskime jiems visai sustirti, o tada ia mus
bes din ius kaip pingvinus išgaudys.

Ir jis pirmas, pušel s kamien sikabindamas, krypuodamas vargais negalais
atsistojo.

-A, ai, ai,- tryn pervargusius raumenis.

Stojosi ir kiti kovotojau Stojosi, rankomis atsiremdami, pirmiau atsiklaupdami
ir tik paskui visoki aimanavim lydimi, svyrudami, galutinai atsistodavo.
Pagaliau jau visi sulal mankštinosi, tryn si, vaip si...

- Atrodo, lyg ir viskas tvarkoje, - nežymiai šyptel jo Ožys.

- Jau eina, jau eina, - pasigirdo kovotojo nemaloni ties primen s balsas.
pušyn l , kuriame stov jo kovotojai, palengva, lyg gerai dresiruoti šunys,
tarytum uostydami p das s lino Stalino kareiviai.

- Vyrai, saul jau leidžiasi, - aiškino savo plan Žvelgaitis, - meskim s vis
giliau ir giliau mišk , v liau temstant persimesim per vieškel . Iš Tyrelio beržyn s
kampo nakt patrauksime Žalgirio mišk .

- ia planas geras, - sutiko Ožys, - bet pirmiau sudroškim tiems, - parod
ranka slenkan ius.

- Ugnis! - staiga pasigirdo užkimusi Žvelgai io komanda.

Ir v l žuolie iai ž r r ž tiesiai priešui "blakstienas " ir pro išsigandus ir
siaubo apimt prieš met si gilyn Tyrelio mišk . Bet štai sutrat jo, supošk jo
b gantiems žuolie iams netik tai iš šoninio eglyn lio.

- O, J zau! - sukluo išstvermingoji Bron , - nebegaliu, - išsten jo ji. Jos skausmo
iškreiptas veidas pasidar pilkas, o iš pakrypusio dešinio peties raudona šios
laisv s kovotojos kraujo srovel sunk si balt j snieg , Tyrelio samanas, kol
atb gusio ekisto kumštis at m šiai narsuolei s mon ...

O narsieji " žuolo " kovotojai, mušdami švinu dešin ir besivejan ias iš
užpakalio ekist gaujas, verž si, pl š si vieškel , beržyn lio kamp ,
išsigelb jim .

- Nebegaliu, trauk j velniai t milin , - sten jo iš paskos sunkiai b gdamas

žuolietis, ir, nusivilk s milin, tvojo žem n. - Tebus užmokestis jums už uoli tarnyb, kal s vaikai, - piktai pažvelg atgal.

- Pastipkit, prakeiktieji, - svied milin ir antras kovotojas.

Pagaliau jau vieškelis.

- Stovi tanket, - atsisuko Zvelgaitis.

- Tai nieko, - švokšdami raminosi kovotojai, - jau tamsoka, nebepataikys.

- Tai žaibu persimesti skersai! - paragino sunkiai alsuodamas Zvelgaitis.

Perb g laimingai vieškel, jau sutemus, alkani ir be galo išvarg kovotojai su jo kampin Tyrelio beržyn l.

- Truput pris stame... -buvo bepraded s vienas kitas kovotojas.

- Ne, ne, vyru iai, - nurodin jo Žvelgaitis, - geriau pamaž le žygiuojame, nes pris d kažin ar beatsikelsime.

Ir paklaus skyrininko Žvelgai io, savo t v žem s gyn jai, išsek, alpstamai nuvarg, d jo savo gelian ias kojas p da už p dos ir taip vargingai, be žodži, slinko Žalgirio mišk ...

LGAM.PŠA.1952.Nr.I.L.8-14.

Partizan slapyvardži rodykl

Balandis	- Kazys Mik nas iš Šiauli, žuvo 1950 m. rugpj io 18 d. Joniškio raj., Daunoravos miške.
Bron	- nežinoma, žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Erštikis	- nežinomas, žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Garvežys	- Juozas Stonys iš Žagar s vls., Miknai i k., žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Lokys	- Kostas Adeikis iš Žagar s vls., Ži r k., žuvo 1949 m. rugpj io 27 d. Joniškio aps., Jurdai i miške.
Ožys	- Aleksas Buivydas iš Žagar s vls., Juodeiki k., žuvo 1951 m. sausio 19 d. Joniškio raj., Jurdai i miške.
Pasaulinis	- nežinomas, žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Robinsonas	- nežinomas, žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Tauras	- nežinomas.
Tautvydas	- Martynas Kliausius iš Joniškio, žuvo 1946 m. vasario 19 d. Latvijos miške, netoli Milvydži k.
Tigras	- Kazys Stonys iš Žagar s vls., Miknai i k., žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps. Tyrelio miške.
Vytautas Kundrotas	- iš Gruzdži vls., Gedai i k., žuvo 1946 m. sausio 23 d. Joniškio aps., Tyrelio miške.
Žirg nas	- (?) Ūrbonas, 1947 m. susisprogdino.
Žentas	- nežinomas.
Žvelgaitis	- Pranas Muningis iš Žagar s, sužeistas 1949 m. rugpj io m n. kautyn se Joniškio aps. Jurdai i miške; nusišov .

Šaltis

Sta i n miestelio puolimas

Tai buvo 1946 met vidurvasaris. Apie tris km nuo Gruzdži miestelio, viename nedideliame miškelyje, tankiame kvartale prie skaidraus upelio, gyveno apie 20 "Tre iojo Kaštano" b rio partizan .

Tai buvo pirmieji mano partizanavimo žingsniai. Tai buvo laikai, kai spaudžiant rankoms automat , galvoje džiugi, aiški ir stipri mintis žyb iojo: "Kas mane nugal s? Juk aš ginkluotas, juk aš turiu automat ! Kur yra tik tie "ka iukai" iš Azijos". Tai buvo laikas, kai jaunuoliškas kraujas, stipriai tek damas k ne, sulig kiekvienu širdies d žiu šauk : "Prieš iš T vyn s mušk, mušk, mušk!.. "

Kart stovykloje kilusiam pokalbyje partizanas Karklas-Klaj nas pasi l "išperti" Sta i n miestelio sribus. Visi pasi lymui karštai pitar me.

1946 metais rugpj io m nesio 5 dienos vakare išvykome žyg link Sta i n . 13 partizan - b rio vadas prt. Juozas, prt. Jurgis, prt. Vyritis-Žaibas, prt. Karklas-

Klaj nas, prt. Tyrulis-Nar nas, prt. irvinis, prt. Gybauskas-Aras, prt. P ga-Kerp , prt. Miškinis, prt. Osvaldas, prt. Žirnis, prt. Berželis ir aš. Žygis buvo tolimas, nes mes gyvenome apie 12 km nuo Sta i n .

Žygyje išbuv dvi paras ir surink reikaling žini , 1946 metais rugpj io m n. 7 dien , saulei leidžiantis, prad jome žygiuoti laukais link Sta i n miestelio. Kad nuvyktume grei iau, pa m me por pasto i - vien iš valstybinio kio, antr iš bolševiko, kuris buvo likviduojamas kaipo šnipas. J taip pat kartu pasi m me, kad nuvest Sta i nus.

Apie dvylikt valand nakties mes jau buvome prie miestelio. Pastotes palikome 200 metr nuo miestelio prie mal no. Prt. Tyrul -

21. Partizanas Ignas Braziulis-Žirnis su broliuku Jonu. Fotografuota Gruzdži vals iuje. Strazd kaimo miške apie 1949-1950 m.

22. Priekyje s di iš kair s pirmas Petras Danasas-Tyrulis, Nar nas.
 Fotografuota 1947-1950 m.

Nar n paliekame saugoti pastotes ir min t bolševik . Prt. Nar n palikome tod l, kad jis 1945 m. per vienas kautynes buvo sužeistas rank ir jam buvo sudaužytas rankos kaulas. Tuomet jis dar nebuvo visiškai pasveik s.

B rio vadas prt. Juozas padalino mus du skyrius, po 6 partizanus. Vienam skyriui vadovavo jis, antram b riui vadovauti paskyr prt. Miškin .

j miestel , išsid stome taip, kad b t galima šaudyti kryžmai. Buvo sutarta, kad vadui iššovus raket , visiems atidengti ugn vals iaus nam , kur galvojom, kad gyvena sribai.

Pirmame skyriuje buvome - prt. Juozas, aš, prt. Klaj nas, prt. Berželis, prt. Žaibas, prt. Osvaldas. Antrame skyriuje prt. Miškinis, prt. Ju rgis, prt. irvinis, prt. Gybauskas, prt. P ga ir prt. Žirnis.

B rio vadui iššovus raket , nuo vals iaus namo prad jo šaudyti vienas sribas iš šautuvo. Antras skyrius, kuris buvo išsid st s priešais vals iaus nam , atideng stipri ugn iš priekio, o mes iš šono. Šaudant greitai nutildome.

Staiga prad jo šaudyti iš kito namo. kuris buvo priešais išsid s ius pirm skyri . Raketoms nuolat švie iant, mes t nam atideng me stipri ugn sulig vado komanda, šaudydami ir šaukdami valio, puol me artyn prie namo, iš kurio šaud keli sribai iš automat ir šautuv . Name esantieji sribai nutilo šaud . Miestelio gatv se palaidi lyg avys b giodami r kavo sribai:

- Vyrai, nepasiduokime! Neb kime.

Mat jie buvo sp j išsprukti iš šio namo, kur mes puol me. Namas, kur

puol me, buvo medinis ir nedidelis. Aukšti pamatai ir aukšti langai. Norint šaudyti per langus kambar, reik jo gerai pasistiebti. Einame aplink nam centrį su gatve su linku. Pro namo vieną langą pirmas praėjo pr. Juozas. Antras einu aš. Man einant pro minėtą langą, prie pat stiklo prikiš s šautuvą mane šov sribas, bet nepataik, tik už apykaklę su pribur lango stikl. Aš jo šv skubiai atsakiau automato serija. Paskui mane įs pr. Jurgis met pro langą granat. Granatai sproguo, nuo trenksmo su visais rmais išlėk laukan šio namo galiniai langai. Vėl pradėjo iš vidaus tiesiog per sienas ir duris šaudyti. Mes išsėdėt me aplink nam.

Girdime, kryptimi nuo geležinkelio atbėga vienas asmuo šaukdamas: "Svajai, svajai!" Mes atsakome, kad savi. Bet kiti mūsų siškiai pradėjo rkti: "Mušti bolševik!" Mes nelauk, kol jis supras, jog ia ginasi ne sribai, bet esame mes, atideng me į ugnį iš automat. Jis vaitodamas, klupdamas puol per duris priešais buvus vėliaus nam, bet ten į sustabdo kulkosvaizdžio serijomis pr. Klajnas, jis parvirt su sukniubo ant vėliaus namo slenkis io nepasiek s "sav". Taip buvo nukautas Staigėn miestelio srib viršininkas ltn. *(rusas).

Visame Staigėn miestelyje partizan šviams aidinti ir tvirtiems partizan balsams reikalaujant pasiduoti, vėliaus name pasigirdo išgėstingas, spiegiantis moteriškas balsas: "Pasiduodam!" Mums pradėjus artinti prie vėliaus namo, pradėjo iš gale esančių bulvių šaudyti. Mes atideng me stipri ugnį ir šaudančius greičiai nutildė me. Vėl pradėjo šaudyti iš namo, kur kiti paliko apsup, o mes buvome pradėję eiti link vėliaus. Grįžome atgal ir, vaikšiodami aplink nam, šaudė me į. Girdime, vaikšto kažkas tyliai ir skubiai po nam. Užklausus: "Kas?", atsakymas - š vis. Mes vėl stipriai apšaudė me.

Girdime, geležinkelio stotį atvažiuoja traukinys. Bet jis ten trumpai stabtelėjęs, greitai tempu iš stoties išbėgė jo. Turbūt sužinojo, jog miestelis partizan užimtas.

Mes darėt nam mūsų tome granatas ir šaudome, bet iš vidaus dar šaudė ir į galutinai nutildyti negalime. Šaudė iš vidaus tiesiog per sienas, duris ir langus.

Per vieną langą, sribui paleidus seriją iš automato, lengvai sužeidžia pr. Gybausk. Kiti mūsų paliko apsup nam, o mes trys jome skersai gatvę su dviejų aukštų namu, nes mums jus miestelis, ten girdėjosi dainuojant. Nusprendė me, kad ten baliavoja bolševikai. Mums artėjant skersai gatvę su prie namo, iš antro aukšto per langus pradėjo šaudyti iš pistoletų bei šautuvų. Mes atideng me ugnį iš automat antro aukšto langus. Visi langai moment išbyrė jo ir šaudantieji nutilo. Tik buvo girdėtis bildesys bėgančių į laiptais žemyn kiemo pus.

Sugrįžė atgal ir dar kiek pašaudė nam, kur mūsų siškiai laikė apsup ir iš kurio vis dar šaudė, susirinkę tar mūsų, kad daryti. Nusprendė me vykti atgal, nes kelias buvo tolimas, o "beperiant" sribus sugaišome gerokai laiko. Srib bėgė su uždegti negalėjome, nes galėjo užsidegti bažnyčia ir kiti gretimi namai.

* Leitenantas

*Gr ž prie pasto i , linksmi pasukome keliu atgal. Priešas, kuris l k pagalb
Sta i n sribams ir užkirsti mums keli , nepasivijo, nors vykstant mums plentū
Šiauliai-Joniškis visiškai išaušo.*

*Per ši suruošt Sta i n sribams “pirt” buvo nukauta: leitenantas - srib
viršininkas ir keturi sribai, o du sribai sunkiai sužeisti.*

R. Daumanto nuosavyb .PŠA.1953.Nr.2/6/.L.4-7.

Partizan slapyvardži rodykl

Berželis (?) Juozas Ba ianskas iš Meškui i vls . Gav nai i k., žuvo 1952
m. balandžio 3 d. Šiauli raj. Gruzdži miške.

Gybauskas- Pranas Kumpis iš Gruzdži vls . Valdom k., žuvo apie 1951 m.

Aras

Juozas nežinomas.

Jurgis Jurgis Petraitis iš Gruzdži vls . Strazd k., 1948 m. nety ia
nusišov .

irvinis Kostas Danasas iš Meškui i vls . Gibai i k., žuvo 1953 m. kovo
23 d. Šiauli raj., Smilgi k.

**Karklas-
Klaj nas** Boleslovas Kriš i nas iš Meškui i vls ., Ža i k., žuvo 1953 m.
kovo 19 d. Šiauli raj., Gulbino miške.

Miškinis nežinomas.

Osvaldas Osvaldas Serafinavi ius iš Gruzdži , žuvo 1946 m. rugpj io 19
d. Šiauli aps. Gubernijos miške.

**P ga-
Kerp** Ignas Kumpis iš Gruzdži srts ., Valdom k., žuvo 1952 m.
balandžio 30 d. Šiauli raj., Bernotiškio miške.

**Tyrulis-
Nar nas** Petras Danasas iš Meškui i vls ., Gibai i k., žuvo 1952 m.
balandžio 3 d. Šiauli raj., Gruzdži miške.

**Vyrtis-
Žaibas** Kazimieras Trinkas iš Gruzdži vls ., Valdom k., žuvo 1950 m.
birželio 1 d. Žagar s vls ., Ro ki k.

Žirnis Ignas Braziulis iš Meškui i vls ., Lapai i k., žuvo 1950 m.
rugpj io 29 d. Šiauli raj., Verb n k.

Linguon lis

Laiku pasteb ta apgaul

Graži 1950 met balandžio 23 dienos pavakar . Gamta, sulaužiusi žiemos ledin grandin , prad jo atgyti naujam met gyvenimui. Girios ir laukai dvelkia kažkoku malonumu, kuris žmogaus širdžiai duoda naujos energijos k rybiniam darbui. Žmogus, pagautas kažkokios atgamtin s pavasario j gos, rodos, nor tum pakilti kartu su gamta nauj gyvenim . Bet, deja, žiauri okupant sukaustyta Lietuvos partizano siela li dnai žvelgia atgimstan ios Lietuvos pavasario veid , kuris, rodos, tau sakyte sako: “Daug tau, jaunas lietuvi, teks kovoti dar su savo T vyn s priešais, kol tu v l laisvai išeisi savo t višk s laukus, kuriuos taip numyl jai ir kuriuose išliejai daug savo jaunyst s prakaito, purendamas juos ankstyvais pavasariais”. Iš tavo jaunos kr tin s verždavosi tuomet gražios lietuviškos dainos: apie mylim mergel , apie r t daržel ir apie mo iut sengalv l , kuri tiek daug vargo pad jo, kol užaugino "lygi lauk artoj l ”.

Taip galvodami, ne vienas “Vinkšnos” b rio partizanas žygiavo mišku, sunkiai atsidusdami iš pat širdies gelmi . Pra jus palauk , “Vinkšnos” b rio vadas pn. Ancius-Perk nas, sustoj s po didele skarota egle, pasi l :

- S skime, vyrai, pails ti!

Partizanai Vytautas, Adomas, Pocius, Patašonas ir “Ventos” dalinio partizanai Granitas ir Kovas sus do po egl mis. Sus dus palauk je, kuri gražiai apšviet raudonuojanti saul , vis partizan akys nukrypo tolimuosius t višk s laukus, kuriuose pasimato vienas kitas žmogus ir dingsta jis tolumoje, ar pasislepia bak ž l je be gyvyb s ženkle... Ir kur ia beskamb s dainos, kas supras lietuviu širdg l , kuomet jis pergyvena ši sunkiausi savo T vyn s okupacij ?!...

- Tai, vyrai, š vakar žygiuosime kaim prie maisto ir užeisime pas tartin j Galmin , - aiškino po egle s d damas b rio vadas Ancius, - nes an vakar prt. Mont , prt. Pocius ir aš už j j truput pabar me, kad jis liaut si su savo išdavikiškais darbais, kiek atrodo, jis gali b ti ir neblogas žmogus, - t s prt. Ancius.

- Bet eiti pas tok nesusiprat l yra pavojinga, jis gali b ti MVD-t slaptas agentas, - persp jo Vytautas.

- Na, b sime atsarg s, užeisime trumpam laikui, - padr sino Ancius.

- Labai b t gera, kad gal t žmog gr žinti tikr j gyvenimo keli , -geromis m lynomis akimis peržvelg s partizanus, tarytum praš prt. Granitas.

- Taigi kad gal t ?.. - su atod siu išskrido prt. Patašonui.

Pails j visi partizanai temstant pakilo žygiui. Žygio metu eidami visi lyg jaut neaiški šio vakaro pad t . Nors visi buvo išsival ginklus, bet eidami vis dar tikrino juos. Nuvykus pas min t kinink , radome j kieme lyg m s belaukianti

23. Juozapavi iaus t v nijos partizanai. 1-oje eil je s di iš kair s: Steponas Lazdauskas Žydas, Ernestas Putnevi ius-Adomas, Antanas Rudnickas-Žirnis. 2-oje eil je iš kair s Steponas Erstikis-Patašonas ir Antanas Verbickas-Bij nas. 3-oje eil je stovi iš kair s: Algis Trinkas-Algis, Klemas Grikainis-Gintaras, Perk nas, Vacys Rudnickas-Birštonas, Kazys Vaišnoras-Pocius, Edmundas Trinkas-Briedis, Fotografuota apie 1950 m.

Tuoj kviet eiti kambar bet mes jo kvietim šaltai reagavome ir nesiskubinome eiti kambar .

Prt. Ancius užklauso , ar nesimat kaime kur rus . Jis atsak , kad nesimat ir kad pas j jau seniai b ra buv . Bet mes, netur dami visiško pasitik jimo, užklauso me, ar neturi užpirk s mums koki divizij ekist ? Jis mums atsak , kad netur s ir nieko apie tai nežin s, o mus vis ragino grei iau eiti kambar .

eidami kambar , pasteb jome jog šeimininkas varo samagon . Tuoj šeimininkas neš samagono ir ragino mus gerti. Prt. Ancius dav šeimininkei sakym tuoj uždengti langus. Šeiminink kažko dels ir nenor jo uždangstyti lang , bet griežtai pareikalavus uždeng . Min to šeimininko žentas užklauso m s , k mes darytume, jeigu užpult rusai? Prt. Ancius atsak , kad pasitiktum m serijomis. Toksai jo užklauskimas mums suk l tarim , jog tikrai ia gali b ti šeiminink sugalvota apgaul . Tuoj prt. Ancius sak prt. Pociui kieme stov ti sargyboj. Šeimininkai viduje liko neram s, dvasiškai prisl gti. Šeiminink kartas nuo karto išeina laukan ir v l greitai gr žta kambar . Kaip v liau papasakojo prt. Pocius, jam stovint sargyboje kieme, šeiminink dažnai

jo tvart ir iš ten greitai gr ždavo kambar . Prt. Pocius stov damas sargyboje pasteb jo, kad b rys tamsi fig r at jo prie sodybos ir, sl pdamasis už tvor , skeleid si. Jis tuojau sak praeinan iai šeimininkei pranešti kambaryje esantiems partizanams, o jis pats sek , k darys atvyk s b rys. Kadangi naktis buvo labai tamsi, tai sunku buvo nustatyti, kiek j ir ar ginkluoti. Bet matydamas, kad iš kambario niekas neišeina, tuoj greitai pats b g s praneš . Šeiminink , jusi kambar , nieko mums nepraneš , k prt. Pocius buvo sak s pasakyti. Mes, persp ti prt. Pociaus, tuoj visi iš kambario iš jome ir, kito gyvenmojo namo pus je už m pozicijas, sek me, kas vyks toliau. Ir v l prt. Pocius pasteb jo, kad iš už tvoros kaišoja galvas. T pat pasteb jo ir kiti partizanai. Tada b rio vadas Ancius dav sakym pasitraukti už pirties, nes ten buvo geresn s pozicijos. Išsid stymo tvarka pasitrauk me nurodyt viet , iš kurios buvo geriau sekti, kas dedasi kieme. Esant labai tamsiai nak iai, sunku buvo k nors aiškesnio matyti. Tik tiek buvo matyti, kad kažkas kieme juda. Vien kart kažkoks žmogus neš aukštai iškelt švies per kiem tvart ir buvo matyti, kad priešinga pus nuo m s buvo uždengta. Po to tvarte pasigirdo didelis višt daromas triukšmas ir jis kartojosi kelis kartus. Vištos r k ne savo balsais. Matyti, nor jo nuduoti, kad šeiminink tvarte vištas tvarko, kad mes, nieko negalvoj , gr žtume kambar . Gal jo b ti ten tvarte ekist jau dien , belaukian i progos, pakol šeimininkas mus nugirdys, tuomet lengvai tik josi mus paimti, neprid j savo auk . Taip mums besekant, kas dedasi kieme, kiti partizanai pasteb jo, kad jau mus supa lanku iš kitos pus s. Tada b rio vadas dav sakym trauktis toliau išsid stymo tvarka, nor damas sodyboje esan ius ekistus išvilioti lyg lauk . Pasitraukus toliau ir už mus naujas pozicijas, pasigirdo nežymus kelet kart švilptel jimas ir vair s iaušk jimai.

Tuo metu kairiajame sparne, kuriame buvo prt. Kovas, prib go vienas stribas visai arti ir klaus :

-Ar tu ia?

Prt. Kovas atsak :

-Aš!-ir, nu m s pusautomat , spaud , bet nesuveikus ginklui, stribas greitai dingo iš aki , keliakl ps iais nub go atgal.

Tuomet prt. Ancius nusprend juos išprovokuoti, paleisdamas dvi serijas kiemo pus . Tuo pa iu momentu prapliupo ugnis iš kulkosvaidžio ir automat , iš kiemo ir iš šono. Mes tuo pa iu atsak me jiems. Tada jie iššov raket . Raketai nusileidus, prt. Ancius dav sakym dar pasitraukti. Pasitraukus ir už mus naujas pozicijas, v l jie iššov raket ir dar organizuo iau apšaud mus, bet nuo sodybos nesitrauk .

Švie iam j ir sprogtam j kulk žvangesy trump žvilgsn užmet s, ma iau, kaip prt. Vytautas visu savo k nu buvo pasvir s priek jo automatas lyg berte b r dideles ir pailgas liepsnas prieš , rodos, jis savo jaunuolišk dvasi ir k n atiduot už T vyn s laisv !

Mes juos dar apšaud pasitrauk me, matydami, jog jie turi geras pozicijas, o iš sodybos išvilioti negalima. Mums nueinant sodyboje gird josi š kavimai: "Vanka, Vanka, nepadavai!" Bet iš sodybos šie "narsuoliai" vankos nepajud jo.

LGAM.PŠA.1953.Nr.2(6).L.8-II.

Partizan slapyvardži rodykl

Adomas	Ernestas Putnevi ius iš Papil s vls ., Barvydži k., žuvo 1951 m. rugs jo 28 d. Žagar s raj., Ližik k.
Ancius-Perk nas	Antanas Jakubauskas iš Akmen s vls ., Kanteiki k., žuvo 1950 m. spalio m n. Akmen s raj., Sablauski k.
Granitas	Pranas Vitkauskas iš (?) Kurš n , žuvo Kurš n raj., Vosbu i k.
Kovas	nežinomas.
Mont	(?) Aku ka, žuvo apie 1952 m.
Patašonas	Steponas Erstikis iš Kruopi vls ., Padarbi k. 1958 m. dar slapst si Akmen s raj., Rudausi k., dingo be žinios.
Pocius	Kazys Vaišnoras iš Papil s vls ., Dus k., žuvo 1953 m. kovo 24 d. Žagar s raj., Domeiki k.
Vytautas	Umaras Ancevi ius iš Papil s vls ., Barvydži k.

24. Stovi iš kair s: Pranas Rudnickas-Skydas, Algis Trinkla-Algis-, neatpažintas partizanas, Klemas Grikainis-Gintaras, Ernestas Putnevi ius-Adomas, Kazys Vaišnoras-Pocius, Steponas Erstikis-Patašonas, Antanas Verbickas-Bij nas, Steponas Lazdauskas-Žydas, Vacys Rudnickas-Birštonas. Fotografuota 1950-1951 m.

Linguon lis

Už laisv požemy ir kovoj

Lietuva išsilaisvinusi iš vairi svetimtau i , kurie pl š j dvasiška i ir medžiagiška i, prad jo gyventi laisv gyvenim : dygo naujos ir gražios sodybos, visur vir k rybinis darbas, lydimas linksm ir skambi dain . Naujosiose ir gražiausiose sodybose po langais sviro obel šakos, kurios puoš ir žym jo, kad šioje žem je gyvena lietuviai. Bet gaila, tas linksmas ir nepriklausomas gyvenimas t s si neilgai. Du pasaulio “herojai” t brang lietuvi turt - laisv sutryp geležinia i savo batais. Ir štai 1944 metais antru kartu v l piktai aid jo patrank š viai, griaudami ir degindami lietuvi sodybas ir miestus. Pl š ir vež iš muziej eksponatus, naikino Lietuvos men , kuriame taip spind jo laisvas ir nepriklausomas lietuvi dvasinis ir kut rinis gyvenimas. At j nai, budeliai, apsikaust plieniu, negailestingai kov visus tuos lietuvius, kurie myl jo sav j krašt . Sunkaus gyvenimo dienos skausmingai sl g daugelio lietuvi širdis ir ne viena skausm varstoma širdis plyšo ir nustojo plakus amžinai... O kiek daug jaun lietuvi kr tini perv r negailestingos okupanto kulkos už tai, kad myl jo gimt j krašt . Šio didžio Lietuvai skausmo metu lietuviai organizavosi partizan b rius, kovoju prieš okupant , globojo ir stiprino savo tautie ius skausmo valandomis, dr sindami ir vesdami brolius ir seses išsilaisvinimo kov .

* * *

V lyvas 1951 met gruodžio m nesio 6 dienos tamsus žiemos vakaras. Kr mokšniais apaugusia pieva žygiavo partizanai: Patašonas, Pocius, Pikis, Granitas, Vasaris ir Milžinas.

- Šios apylink s klaidžios, kur tik pažvelgi, visame akiratyje vienodi kr mokšniai. ia reikia gerai susipažinti su apylinke, kitaip paklysi, - paskui Patašon eidamas tyliai kalb jo Granitas.

- Tikrai, Granitai, kitos apylink s miškeliai nakties tamsoje, rodos, vienodi lyg vieno t vo vaikai, kaip ir mes, tik aš kiek mažesnis, - eidamas paskui Granit , juok si Milžinas.

Tik staiga barkštel jo automatas.

- Po velni , visa žem priklauso liaudžiai, o ia dar kažin d l ko vielomis apvedžioti kažkokie “rubežiai”, - risdamasis iš griovio, pro dantis iškoš Patašonas. Šokdamas per griov , jis atsitrenk antroje griovio pus je tampriai tempt viel . Po keli toki kli i partizan akys priekyje pamat nedidel talkininko Pušies sodyb l .

-Ar ši sodyb užsuksime? - greta Patašono eidamas paklaus Granitas.

- Taip, š vakar vyks susitikimas su Klaj nu, - tyliai ir trumpai atsak Patašonas.

Partizanai, pri j ar iau sodybos, išret jo. sodyb , sul tin s žingsn , atsargiai lyg katinas pirmas slinko Patašonas.

- Labas vakaras! - pasveikino kieme sutikt talkininko Pušies žmon jis.

- Labas, labas, - nedr siai atsak nam šeiminink ir sustojusi atidžiai ži r jo, nes nakties tamsa neleido jai pažinti, kieno ia siluetai.

Netrukus partizanai šeiminink apstojo ratu ir, kietai rank spausdami, sveikino j .

- Dabar paž stu, kas per vieni. Prašau kambar ! - nusišypsėjusi kviet partizanus šeiminink .

Ji spar iu žingsniu pri jo prie namo dur , jas prav r .

- Prašau, svetelia kambar '..

Patašonas, pa m s Granitui už peties, past m jo pravertas duris, prie kuri stov jo šypsodamasi šeiminink , apšviesta stiprios lempos šviesos.

- Prašau, nes tu dr sesnis, - juokdamasis praš Granit pirm eiti kambar Patašonas.

- Labas vakaras! - pirmas kambar sirit s, pasveikino Granitas linksm tlk. * * Pušies dukrel .

- Labas, labas! Kaip gyvenate? - paklaus spausdama Granito rank panel .

- Gerai, - kariškai atsak paklausim Granitas.

- Kaip linksma, kad aplank te, ir dar tiek daug... Mes jau man me, kad nei vieno gyvo neb ra. Girdime - žuvimai ir žuvimai. Daug kart su namiškiais perkalbame, ar tie žmogžudžiai iššudys visus...- jaudinan iu balsu kalb jo panel , vikriai vaikš iodama po kambar , mandagiai nurodin dama vietas ir prašydama partizanus s stis.

- Vyra kažkas ateina! - iš lauko gr žusi kambar praneš tlk Pušies žmona.

- Nesig sk, mamyte, ia turi m s daugiau atvykti, - greitai atsak šeiminink s pranešim Patašonas.

Tuoj pirmas pakilo Granitas, pasi m savo rusišk desantin automat rankas taip, kad b t patogu gintis ir iš jo kiem .

- Kas?

- Klaj nas, - kariškai atsak užklaustasis.

Neilgai trukus, kambar jo aukštas, kiek pa g jusia barzda vyras, didele kuprine ant nugaros. Ant dešinio jo peties kabojo suomiškas automatas, kr tin deng dideli ži ronai, o jo karišk uniform puoš ryšk s Lietuvos Laisv s Kovos S j džio ženklai. Tai buvo gerai visiems partizanam paž stamas vyras - KŽ* rinktin s vadas Klaj nas. Paskui j sek partizanas Šernas.

- Sveik vyrai!- pasveikino Klaj nas partizanus. Jo veido bruožuose gl d jo milžino j ga, rodos, jo negali veikti nei kie iausia okupanto kulka. Savo milžino žvilgsniu perb go partizanus, nusi m sunki kuprin , pasid jo ant ilgo suolo,

* Talkininko

* Kunigaikš io Žvelgai io

stovinėio kambario pakraštyje, ir mandagiai su visais pasisveikino. Pasisveikinęs vėl grįžo prie kuprinės, pasiėmė pasidėjusį ant stalo, atrišo ją ir, ištraukęs didelius du paketus, padavė Patašonui.

- Jis spauda ir tarnybiniai raštai. Patikrink raštus ir grįžink lydraštį, - paliepė rinktinės vadovas Patašonui.

Patašonas su linksma veido išraiška paėmė paketus iš rinktinės vado, paplėšė, patikrino raštus, pasirašė lydraštį ir grįžo į rinktinės vadui. Prie nedidelio stalo sėdėjo damas, talkininkas Pušis temptai žiūrėjo ant stalo sudėtos paketus.

- Tiesiog nuostabu, kur ir kaip jūs galite paruošti tiek spaudos, prie tokio baisaus bolševikų persekiojimo. Caro okupacijos laikais, tai lietuviškas, laisvų kovos šaukių žodis buvo ruošiamas Prūsijoje ir slaptai per "rubežius" knygnešius gabenamas ir platinamas Lietuvoje, kur davė daug dvasinio peno mūsų tautai... O šiandien jūs ir partizanai, ir kartu knygnešiai, tai nėra jokios abejonės, kad Lietuva išsikovojo sau laisvą, - tvirtu žvilgsniu peržvelgdamas partizanus, kalbėjo tūk. Pušis.

Trumpam pasikalbėjimui kieme išėjo Klajnas, Granitas ir Patašonas. Kieme jie trumpai aptarė keletą svarbesnių klausimų, susijusių su LLKS-džiu ir ateinančiam susitikimui datuoti ir vietai. Po pasikalbėjimo jiems grįžus į kambarį, šeimininkas paprašė visus partizanus vakarienių. Vakarienių metu tūk. Pušies šeima su partizanais kalbėjosi apie sunkius okupacijos vargus, taip pat ji partizanams paaiškino, kuriose vietose sribokai ir enkavedistai mėgsta naktimis sėdėti ir sekti aplinkinius gyventojus, pas kuriuos gali apsilankyti partizanai. Po vakarienių partizanai padėjo koją, atsiveikino ir išėjo. Kieme partizanai trumpam sustojo ir nuoširdaus atsiveikinimo metu rinktinės vadovas pasakė:

- Matote, jau šis vakaras krinta pirmas sniegas, kuris yra baltas mūsų išdavikas miškuose. Ties supranta kiekvienas partizanas, todėl kuo greičiau turime skubėti į savo vietas ilgesniam apsigyvenimui ir laikytis kuo atsargiausiai. Šiandien jūs visi turite laukia karžygišką darbą. Todėl kiekvieno partizano šventa pareiga būti ties turite sargyboje ir laukti to momento, kai turite pašaukti atvirą kovos lauką, - kietu, tyliu tonu baigė rinktinės vadovas.

Tie tyliai rinktinės vado žodžiai, kurie priminė turite pavergimą ir iš dangaus krintantį sniegą, kuris palengvėlėm baltai dengti žiemos sustingdytą žemę, kažkaip silpnai kieme stovinti partizanų nuotaiką. Rinktinės vadovas tai pastebėjo ir giliai atsiduso tarė:

- Žinokite, kad mes kartą apsisprendėme ir nėra to, kas mus galėtų atplėšti nuo šio kilnaus idealo, kuris veda turite išlaisvinimui. Mes savo krauju rašėme

Lietuvos istorijos puslapį: "Nėgail sime savo jaunųjų gėdai turite laisvą!" Mūsų šis kis: "Atiduok turite vynei, k privalai!" - šventas. Todėl jei žiauriausios ordos, atklydusios iš tolimos Rusijos ir Azijos lauk, pareikalaus mūsų jauną gyvybę, mes už turite laisvą garbingai kovos lauke atiduosime jas, - kietai

spausdamas kairį je rankoje automat , baig rinktinį s vadas.

Po ši žodžių rinktinį s vadas, paspausdamas kiekvieno partizano dešinį , pasak :

- Sudiev.

Rinktinį s vadas ir partizanas Šernas pasuko siaurą takelį , kuris iš kiemo kilpomis raitosi kažkur toli laukus... Neilgai trukus šie du partizanai besiraitančiu taku išdingo tamsios nakties glėbyje...

- Matai, tas sniegas taip greitai dengia žemę ir savo balta spalva ir purumu daro didelį pdsak , - pirma eidamas ir vis spartindamas žingsnius, tyliai kalbėjo jo rinktinį s vadas.

Po trijų valandų tempto žygio Klaj no ir Šerno akys toli horizonte pradėjo žiūrėti mišką , kur vadino "T viške". Tai buvo Šiaulių apskrityje, Gruzdžių valsčiuje, Gulbino miškas. Prie Gulbino mišką , partizanai kiek sulėtino žingsnius, atsargiai sekdami pamišką , ar nepasitiks priešas. Rankose laikydami paruoštus ginklus, persiskyrė į to miško plaučių liniją . Linija kiek pažygiavė , sustojo.

- Kaip dabar reikia pareiti bunkerį , kai toks didelis pdsakas? - kažkokio neramumo kankinamas, paklausė Šernas.

- bunkerį dabar eiti negalima. Gal ilgai nebus, bet pirmas sniegas dažniausiai nutirpsta. Dabar pažiūrėkime kvartalą , kuriame bus sausas medžis . Išsime, susikursime ugnį ir palauksime keletą dienų . Maistą paskalsinsime. O jei eisime bunkerį , tai gal ne išduoti bunkerį ir jame gyvenančius draugus, - palinkėjo tyliai kalbėjo prie Šerno ausies rinktinį s vadas, vis žvilgiodamas abu linijos pakraščius, ar nepastebės kur besiklausant šnipai ar seklai .

- Aš žinau, kur yra sausas medžis . Reikia šie į liniją paeiti du kvartalus miško gilumą pasukti kairį pusę ir tenai, pa jus daugiau kaip pusę kvartalo, lėsti į - pasil Šernas.

- Gerai, eikime, ir bus tvarka, - pritarė Klaj nas Šerno pasiūlymui.

Jiedu pamažėle, pasižvalgydam žygiavo plaučių linija numatyto kvartalo vietą , pašok nuo linijos ir paėjė kvartalu maždaug į jo vidurį , sustojo, apsižvalgė ir pasirinko patogesnę vietą laužui susikurti.

- Dabar pasirinkime sausą malką , susikursime ugnį ir išsidžiūvinsime avalyną , - nusikabindamas gana storą kasetą ir atsiseigiodamas šovinyno diržą , kalbėjo jo rinktinį s vadas.

Jiems pradėjus laužti malkas, sausą malką lėžiai toli miške aidėjo, ir klausantis jiems patiems kažkaip dar si nemalonu, lyg ko bangu... Nes jie žinojo, kad stambus medžis lėžiai toli skardėjo miške, kuogal jo pasinaudoti naktį linijomis vaikščiotoji šnipai. Jie prisilaužė ir susinešė kravas malkas, pradėjo kurti ugnį . Greitai ugnis maloniai šildė partizanus. Jie rėbė nuo degančio laužo mgaruoti, nes buvo sušlapę nuo medžių krintančio sniego. Pasišildę jie pasilaužė žalią eglę iš šakų , pasiklojo jas prie laužo ir, ant jų atsisėdė , nusiėvė kojias ir m

džiovint is autus ir kojines.

- Matai, kaip privert gyvenimas, kad nakties metu, viduryje miško, atskirti nuo šeim , turime k renti lauž , lyg kokie pl šikai. Nepriklausomos Lietuvos metais nei sapne nesusapnuodavau apie šitok gyvenim , - abiem rankom ištemp s didel drobin aut , kalb jo Šernas ir vis ar iau prie laužo kišo aut , iš kurio smarkiai garavo vanduo.

- Tas ne nuo m s pareina, už t vis yra atsakingas okupantas. Ži r k, kiek lietuviai pergyvena ir išken ia baisias kan ias kal jimuose. Ištremtieji gilum Rusijos išken ia bais šalt , bad ir bais skurd , bet lietuvyb s neišsižada...

- Taip. aš kiek prisimenu, 1944 met lapkri io m nes , kai dar savo t vo namuose slaps iausi vienas, buvau enkavedist užpultas ir, smarkiai atsišaudydamas, j apšaudomas, b gau mišk . Vieni enkavedistai mane vijosi ir apšaud , o kiti ty ia padeg mano t vo tvart su visais gyvuliais. T vas praš enkavedist , kad leist gyvulius išvesti iš degan io tvarto. Enkavedistai keikdamiesi jam atsak : "Lietuvoje ne tik žmon s banditai, bet ir gyvuliai, tegul jie sudega ". Neleido j išvesti iš padegto tvarto. Kai laimingai pasiekiau mišk ir ma iau degant tvart , kaip skaudžiai suspaud mano šird , kad dabartiniu metu esu vieninteliai vienas ir negaliu šiems barbarams atkeršyti, kurie n kiek nesiskaito su atskiro žmogaus ir taut teis mis. Tokie ir kitokie skaud s pergyvenimai žnog gali fiziškai susilpninti, bet dvasiškai jis užsigr dina it plienas , kuris visuomet sieks laisv s ir kovos už j ... Sunku suprasti, k galvoja tos terorist bandos ir kas jas pagimd ir užaugino, turb t jie n ra sveiko proto pilie iai, - terp Šernas.

- Dabar gali eiti pails ti, o aš pak rensiu lauž ir pabud siu, - pasi l rinktin s vadas Šernui.

Šernas atsik l nuo prigesusio laužo, pri jo prie kuprin s ir išsitrauk iš jos palapinsiaust , pasi m kaset , atsineš prie laužo, kaset pasid jo po galva ir, susivynioj s palapinsiaust , atsigul ant paklot eglėšaki , nugara lauž . Klaj nas, lik s vienas, m kr v suneštas malkas laužyti: vien gal pad damas ant aukš iau stovin io kelmo, pats pasišokdamas virš , abiem kojom visu savo k no svoriu trenkdamas paguldyto pagalio vidur . Pagalys, nebeišlaikydamas krintan io svorio, l žin jo pusiau. Taip Klaj nas sumestus medžius lauž per pus , o ilgesnius dar labiau smulkino ir krov ant laužo. Laužas m smarkiai degti. Laužo liepsna grobst ne tik žem sias eglė šakas, po kuriomis jis deg , bet liepsnos stulpas, v jo pu iamas, m t si šalis tarsi didžiul ugnies ranka, glost ir šalia stovin i eglė šakas, kurios, didžiul s ugnies rankos glostomos, piktai iršk jo, o degantys spygliai, atitr k nuo šak , sudarydami lyg maž žibur li stulp , kilo or , vikriai lankstydami po aukšt sias šakas. Didžiul s liepsnos šildomas sniegas, kuris iš aukštai krisdamas, buvo susilauk s eglė šakose, m tirpti ir varv ti. Kad neb t merkiamas tirpstan io sniego, Klaj nas pa jo kiek toliau nuo laužo, atsir m stor egl s

kamien ir grož josi gražia miško aplinka, kuri didžiul s laužo liepsnos šviesos ir balto, iškritusio sniego apšviesta dar si pasakiška: liepsnos virp jimas virpino medžius ir rod si, jog jie nestov jo vietoje. Mažieji medeliai lyg vaikai žaid , ia nutoldami nuo aki . ia v l prib gdami. Didžiuliai medži kamienai svyravo ir laužo liepsnos atspindžiuose juok si, grož josi b gan iais savo an kais. Toli miške šurpulingas vilko staugimas atkreip Klaj no d mes , ir jis, nutrauk s pasakiško vaizdo steb jtn , pri jo prie laužo. Varvekli pažadintas Šernas šokosi iš miego:

- Kas ia?.. Ar lyti prad jo... ar k ?- brukdamasis iš palapinsiaust s it skyl s viš iukas iš kevalo ir vis dar negal damas išsilaisvinti iš apimto miego ir supan ios palapinsiaust s, jis prid r :

-Ooo... Laužas... Turb t snieg galvoji nutirpdyti...

Šernas, išsirit s iš palapinsiaust s, pašoko nuo laužo šal , kartu paimdamas kaset irp alapinsiaust , pamet juos toliau nuo laužo ant sniego. Abi rankas kumš ius suspaud s, kažkaip krat si, lyg kokios pašalin s j gos kre iamas virp jo:

- - - te-te... sušalau!

- Taip jau žmogus ir vark, n tu išmiegos, n tu pails si... Šaltis lenda už nugaros... vis laik jauties šal io sukaustytas, lyg šaltan vandenin pamerktas. O l sk požem , ir ten ne geriau - tr ksta oro... nors d l šal io ramiau, bet pas d j s trejet m nesi , išeisi pavirši ne žmog panašus... bet k darysi, - darbai ver ia... - netoli laužo stov damas, kalb jo Klaj nas, traukdamas papiroso d m save, o v liau, išp t s j or , ži r jo, kaip jis ore sukosi žiedu, ir, lyg bijodamas laužo liepsnos, ia priart davo, ia v l šokdavo šal . Ir dešini ja ranka pa m s iš dant baigian i degti papiroso nuor k , met lauž .

V liau abu partizanai pri jo ar iau prie laužo, kuris šalt ir tamsi žiemos nakt , viduryje miško, neišsižad jo j , globojo apšviesdamas rausva savo šviesa. Laužo skleidžiama maloni šiluma jiems buvo vienintelis atlyginunas už sunkius Laisv s kovos darbus. Jie prie to mylimo draugo - laužo šild tai priek , tai nugar . Šildydavo priek , o šaltis tuomet prad davo kaustyti nugar . Laužo šiluma, kovodama su šal iu, išvarydavo iš vilkim plon partizan r b šalt . Toks nuolatinis temperat ros keitimasis labai vargino partizanus. Taip jiems ginantis nuo šal io, išaušo - saulut patek jo, o partizanai buvo gerokai nuvarg , bet nebuvo tokios vietos, kurioje b t gal j ramiai pamiegoti ir pails ti. Taip jie tur jo toliau lauž k renti, po vien prie jo pakrisdami ant žem s, numigdavo valand l . Kai atsikeldavo, tai dreb davo, kaip drugio kre iami. O be to, dar vis laik nervai tempti d l padaryt p d , kurios tiesiog atidav rankas enkavedist , kas minut tykojan i atsigerti dar šilto Lietuvos partizan kraujo. Tod l jie pakaitomis temptais žvilgsniais sek , ar p domis, kurios ryškiai žib jo šviežiai iškritusiame sniege, neateis koks šnipas, neatslinks pasalinga, žiauri enkavedist gauja. Šitoks partizan gyvenimas ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai

sl g ir vargino, bet j veido bruožai neliudijo, kad jie fiziškai ir dvasiškai b t nuvarg . Klaj nui valand l numigus, šal io pažadintam Šernas pasi l pusry iauti. Šernas, pa m s kuprin , kuri gul jo toliau ant žem s, ir atneš s j prie laužo, ištrauk maž bakan l kaimiškos duonos ir laikrašt suvyniot maž gabal l dešros. Atsiriek s duonos riek , dešr perpjov pusiau. Vien jos gabal l užd jo ant duonos bakan lio ir padav Klaj nui, o antr j pad jo ant atriectos duonos riek s sau.

- Š kart pavalgysim kaip ponai, o jei oras nesikeis kelet dien , tai sausa duonele “pasižyvisime”! - atsis sdamas prie laužo ant paklot eglėšaki , dešros gabal l, užd t ant duonos riek s, laikydamas kair je rankoje, o dešin je nedidel peil , kalb jo Šernas.

Suvalgius tuos menkus ir sausius pusry ius, juos m kankinti troškulys, o vandens nebuvo. Klaj nas, troškulio kankinamas, pa m baklag , ir, pa j s toliau nuo laužo, rado bal , kurioje buvo apim visokie vasaros vandens gyv nai Batu pramušo nestor balos led , pris m baklag vandens, atsineš s prie laužo, spraud skelt lazdel , kuri lyg lydeka grob žiaunomis suspaudusi laik . Taip paruošt baklag stat lauž . Neilgai trukus baklag je vanduo užvir . Vandeniui užvirus, Klaj nas iš m s baklag iš laužo, pastat toliau, atremdamas j kelm . Kai vanduo atauso, ištrauk baklag iš skeltos lazdel s, atsig r ir padav savo bendrui.

Taip jie duonele ir vandeniui maitindamiesi, kurstydami lauž ir aplinkui ratu mindami, šild si tris paras.

Sniegui kiek nutirpus, jog miške nebebuvo p dsak žymi , ruoš si eiti savo nuolatin žiemos gyvenimui paruošt gyvenviet - bunker .

Pavakarys. Partizanai palengv le, pasidairydami trauk pla ia Gulbino miško linija savo gyvenviet didiems rašto darbams nudirbti ir sunkiam vargum iš sti už T vyn s laisv . Jie žinojo, kad ši met paskutinis j žygis. Kai apleis bunker , tai jau bus kiti metai. Kartu užsivers ši met Lietuvos istorijos puslapis, išmargintas sunki ir kiet partizan kov ir šlakstytas j krauju. O j galvose sukosi mintys: “Popieriaus ir kalk s prigabenta bunker tiek, kad užteks rašyti visus tris keturis m nesius. Žibalo užteks... Mašin l gera... Gal s daug aukštesn s vadovyb s laikrašt li padauginti. Gal s paruošti ir visus tarnybinius raštus t v nijoms. Padauginti iš t v nij visus kautyni aprašymus... Surašyti visas per radij girdimas užsienio žinias. Bet b da, ar ilgai radijo aparatas gal s maitintis elementais - dr gna... paskalsinsime mažiau muzikos... žinioms... Kaip miela bus išeiti pavasar iš bunkerio, išsinešti daug visoki dokument ... Bet kažin ar laimingai pasiseks išgyventi, ar neužuos enkavedistai, tai baigta... iš tokio požemio sunku išsigelb ti... kad taip ant viršaus gyvenus... Tas požemis, tai grabas... Gyvensi ant viršaus - nieko negali nudirbti rašto darbuose, nukent s S j džio literat ra, o be to ir organizacin pad tis. Kaip bus, taip su ta gyvybe... Staigiai užpuolus enkavedistams gali nepasisekti sunaikinti dokument - gaila...

bet k ?.. Kad tik grei iau par jus bunker - pails sime. Dar, rodos, keturi kvartalai.. Kaip gera Barzdai, Žilvi iui, Apicieriuu jie tikriausiai voliojasi šiltame bunkeryje ant minkšt saman . Taip nuvargome, kad vos kojas pakelti galime...” Tokios ir panašios mintys sukosi žygiuojan i partizan galvose.

Bunkeris.

- Kas? - paliet klausiantis balsas Klaj no ir Šerno ausis.

- Šernas, - nuskamb jo trumpas atsakymas tarp tankiai suaugusi medži .

- Kur j s buvote užtruk ? - paklaus Žilvitis, perpus išlind s iš bunkerio angos, rankoje laikydamas suomišk automat .

- Dar ir klausi? - sustodamas netoli bunkerio angos, kalb jo Šernas, terpdamas savo dažn priežod : “Agi, vyre!” - Pats matai, kiek sniego daug buvo pridrib . Nor jai, kad su p dsaku b tume par j bunker , ir iš ia tave azijatai b t ištrauk .

- Sveiki, vyrai, - pasveikino gr ž s Klaj nas bunkery esan ius bendros kovos brolius.

- Sveiki! Sveiki!- atsiliep giliame požemy Barzdos ir Apicieriaus balsai. Žilvitis, stov damas ant išlipam j laipteli , padav bunkeryje esan iam Apicieriuu pad ti savo automat ir iššoko iš bunkerio. Po jo išlipo Barzda ir Apicierius.

- Matai, kaip sniegas suspaud ir priplojo užd tas samanas ant bunkerio, kad nei kiek nežymu, sutampa su nat raliu ia esamu žem s paviršium - m s T višk , - kalb jo Žilvitis.

- Galima daktas, kad šis bunkeris gal likti amžinoji m s T višk , - terp Apicierius.

- Kaip manai, jei ia užpuls azijatai, ginsime j , kaip m s bo iai kad gyn Vilniaus, Trak ir kitas pilis, nesigail dami savo gyvybi , tod l lietuviams dar ir šiandien lik j griuv siai šventi, - kalb jo Šernas, žvelgdamas pro tankias medži virš nes aukštai padang je besisupant balto sniego debes l .

- Kaip pasisek susitikimas? - ar iau pri j s prie Klaj no, paklaus Barzda.

- Gerai, tik tas prakeiktas sniegas. Dar tebeb nant susitikime, vietoj prad jo snigti. Kažin kur jie pasid jo... j nemaža grup ... - žvalgydamasis aplinkui, ar ne stabus bunkeris, ar sutampa su nat raliu žem s paviršium, ar neturi tartin iškilim , atsak Klaj nas.

- Mes gerai pragyvenome pirm j snieg , naktimis ang pridarydavome, tai šilta ir gera... Užsided s lemp subendrinau ir mašin le perrašiau visas veiklos žinias, - pasak rinktin s vadui štabo viršininkas Barzda.

- Gerai, kad perrašei, bet atiduoti j š met negal sime, - sniegas... Apygardos vadas sak , jei sniegas prad s rodytis, tai jis susitikim neatvyks, - trumpai atsak Klaj nas.

- Na, vyrai, ir barzdomis apaug , matyti, jau kelinta diena barzd nesiskut ir nesipraus . Pirmiausia apsiskuskite, tai duosiu pietus. Juk alkani esate kaip vilkai, - stamb juod s sukdamas, ragino par jusius Apicierius.

Bunkeryje ž primusas, o per ang verž si garai, kurie neš or kažkokios neaiškios sriubos gard kvap , kuris aromatu uod si Klaj nui ir Šernui.

- Kad ia taip visi sulipome ant viršaus, suminsime... bus žymu... - piršt galais vaikš iodamas ant bunkerio, palaisvindamas eglai i šakas, kurios buvo susipynusios darbo metu, maskuojant bunker , persp jo Klaj nas.

- Žilviti, lipk bunker užkišk ang , o mes, palik ia ant viršaus, apži r sime, ar gerai užsidaro anga, ar n ra koki nors tartin žymi angai užsidarius. Šernai, tu b k komisijos primininkas! - juokavo Barzda.

Angai užsidarius, viršuje lik partizanai apži r jo, - tartin žymi anga užsidarydama nepaliko.

- Gali atidaryti ang , - š ktel jo bunkery esan iam Žilvi iui Šernas.

Žilvitis, bunkeryje ant laipteli stov damas, stipriai abiem rankom laikydamas iš k l dangt virš ir atsargiai pad jo šalia angos ant žem s.

- Žilvit paimk m s ginklus! - papraš Šernas.

Nusijuos s šoviniais apkabint dirž , leido bunker v liau šautuv , kuprin , ži ronus, palapinsiaust ir kepur . Po to ginklus padav ir Klaj nas. Visi partizanai sulipo bunker , tik Šernas kažkod l dels , jis, lik s ant viršaus, kažk galvojo prie bunkerio angos. Kiek pastov j s, pamažu laiptais lipo bunker kurio kvadrat ra sudar 3x5 metr . Anga buvo beveik ties bunkerio viduriu šone. Nuo angos skersai bunkerio buvo iškastas griovys apie 70 centimetr plo io ir apie metr gylis, kuris partizanams leido stotiesiems vaikš ioti prie angos. Nuo angos priešingajame griovio gale buvo 60 centimetr plo io ir apie por metr gylis šulinys, kurio dugne žib jo vanduo. Vienoje ir antroje bunkerio pus je metro aukštumu jo bunkerio grindys, kurios buvo išgr stos plonais pagal liais. Virš šito grindinio metro aukštumu toki pat r steli buvo gr stos lubos, kurios gul jo ant skersai bunkerio esan i 4 gana stor skersbalki , pro nelabai suleistas lubas kyšojo samanės. Šonai tokiais pat r steliais gr sti, tik tarpais bunkerio šonus, miegamajame bunkerio gale, kastos lentin s d žut s vairiems raštams ir daiktams sud ti ir kaip reikiant lempos šviesos neapšviestos, atrodo lyg juodos didel s klastingos akys, ži rin ios partizanus. Skersai bunkerio ein s griovys buvo beveik tuš ias, tik prie šulinio pastatytas primusas piktai šniokšt , drebindamas nedidel katil l ir kilnodamas jo maž dangtel . Viename grindinio gale buvo sukrauti vair s maisto produktai: bulv s, m sa, džiovinta duona, cukrus, rašomoji medžiaga ir kt. Didesniajame grindinio gale ant grind buvo paklota nestorai saman , kurios buvo padengtos palapinsiaust mis, ant kuri , šonais pavirt , gul jo k tik bunker sulip partizanai ir buvo matyt kad pentkam kaip ir vietos nebu vo. Šiauriniame šone, virš lentyn , ant sukalt vini gul jo Klaj no ir Šerno ginklai, taip pat kabojo j diržai, ži ronai ir kepur s, o priešingajame šone - Barzdos ir Žilvi io, gale - Apicieriaus. Prie Apicieriaus ginklo, bunkerio gale, ramiai snaud radijo aparatas, kuris požemy, nuo gyvojo pasaulio atskirtiems partizanams, teik žini ne tik iš komunist užgrobt žemi .

bet ir iš laisvojo pasaulio.

Šernas, dar vis stov damas prie kambario angos, akimis peržvelg bunker ir jame esančius daiktus, jo veido bruožuose pasirod rimtumas, ir jis tar :

- Š met atlikome paskutin žyg ir ilgesniam laikui liksime šiame ni riame ir bejausmiame požemy. Užsidarydami ang , atsiskirsime nuo gyvojo pasaulio. Ateinan ios žiemos sniegas ir nuolat persekiojan ios okupant ordos mums padiktavo šias žiaurias gyvenimo s lygas, bet mes šias žiaurias gyvenimo s lygas sutinkame kupini pasiryžimo už b simos Lietuvos laisv ! Kaip visiems m s doriems tautie iams, taip lygiai ir mums Lietuvos žem brangi ir šventa. Mes jau iame j alsuojant Lietuvos didvyri dvasia, tod l mums nebaisi jokia kan ia. D l Lietuvos laisv s mes gyvensime kelet m nesi retame ore, slegiami sunkaus ir dr gno žem s kvapo, nematydami skais i saul s spinduli , nejausdami švelnaus v jelio dvelkimo. Okupantas mums at m , k gauna kiekvienas žmogus, at j s š pasaul - gyvenimo džiaugsm . Mes rodysune ateinan ioms lietuvi kartoms, k gali išk sti laisv s netek s lietuvis. O jei netik tai b sime ia okupant užpulti - neišsižad sime nuo kankinio gyvenimo, bet su ginklu rankoje rodysime laisv s brangenyb . Jeigu ž sime šitame požemyje, laisvos Lietuvos istorijos puslapiai, pasipuoš t ja m s kan ia, d saudami ir raudodami ves ateinan ias lietuvi kartas didvyri keliais!

Skambant šiems partizano Šerno žodžiams, partizan veidai surimt jo, o paprastos požemio sienos lyg gene juos g r . Šernas palipo kop t l mis, abiem, rankom pa m už krašt angos dangtel , pak l akis m lynuojan i taip miel t višk s padang , kuri jie taip narsiai gyn partizanin s kovos lauke, už kurios laisv jis buvo pasiryž s aukoti visk , kas brangiausia - gyvyb , sunkiai sunkiai atsiduso. Lyg sakydamas jai paskutin "sudiev". O jo akyse mat si laisv s trokštanti ašara, kuri nuried jo per šio Lietuvos narsuolio skruostus, palikdama gilius skausmingo ir žiauraus vargo raukšles jo veide, krito ant tironiškai nukankintos Lietuvos žem s, pasinerdama samanotoje miško vejoje, kuri dr kina laisv s trokštan i žem ir gaivina didvyrišk Lietuvos med . Šernas stipriai kilstel jo ir užleido angos dangt , kuris atskyr nuo tyro ir gyvast teikian io oro, atskyr nuo brangi T višk s lauk , nuo mylim draug ir giriiose sumint tak - uždarydamas požem KŽ rinktin s štab , sunkiems krašto darbams laisvinimo kovoje. Bunkerio anga nusileisdama suspaud bunkeryje esant or .

R. Daumanto nuosavyb . PŠA. 1954. Nr. 5(15). L. 3-19.

Publikuota: Nenugal toji Lietuva. T.4. V. 1996. P.552-565.

Linguon lis

Už laisv požemy ir kovoj

(T sinys)

Angos užkritis partizanus kažkaip prislėgę, - jie jautėsi lyg ne šiame pasaulyje gyvenę, bet tas viduje slėgė su jausmas neatbaidė jų nuo to švento tikslo, kuris juos atvedė į tamsią ir niurą požemį.

Nors ir stiprūs partizanai dvasiškai, ir atėjo iš požemio, kilnaus idealo vedami, bet taip aklinai užsidarė, pirmosiomis jame gyvenimo dienomis jautėsi nesmagūs. Tvarė, kilnojo daiktus iš vienos vietos kitą, tuo norėdami daugiau vietos padaryti bunkerių, bet tas daiktų kilnojimas mažą kėpą padėjo. Vėdinimo išėjimui oro angas, po jas maišydami tam tikslui iš anksto padarytomis kartimis, bet ir tas mažą tepadą juos dvokiant orą išvalyti. Jautėsi sunkus, žmogus slėgė su oro kvapas, kuris kažkaip nemaloniam uodui, priminė kažką pavojingą. Partizanai vienas kitą trėmė, nes žmogus pratęs veiksmus daryti laisvai, o tai mažiausias judesys buvo apribotas. Jie jautėsi ne tik, kad požemyje gyvenę bet ankštame narve, lyg vėžiai terboje: vienas prie kito suspausti. Iš ryto atsikeldavo, žinoma, atsikelti ir nebuvo kur, tik kaip žmogus pratęs, tai rytą pabudus, norėję atsikelti, grynų orų pakvėpuoti, pavaiškėti. Visas jų atsikėlimas buvo tarybų, kuriame galėdavę šiek tiek pasimankštinti. Jie atsėdavo ant griovio krašto, kojas nuleisdavo į jį, išsėdėdavo, po to visame kūne jausdavę baisų nusilpimą ir kažkokį dvasinį silpumą. Po pasimankštėjimo ir pasėdėjimo pavirsdavę savo nuolatiniams guoliams, rankas alkūnoms paremdavo ant kasetės, kuri jiems visada buvo pagalvė, padėdavę galvą rankos delnoms, pakrypusiu guolį davė ir sunkiai kvėpuodavo. Visame bunkeryje jausdavosi plaukus slėgė su drėgnumas. Plaukai ir traukdavo kuokščiausiai ir vis, rodos, negalėjo rasti tiek, kiek reikalinga žmogaus gyvybei palaikyti. Širdys mušdavo tankiai, lyg sustodamos ir, rodos, tuoj tuoj sustos plakusios... Viena iš sunkiausių kančių buvo - tai oro trūkumas. Jie jautėsi lyg visu bunkeriu pakabinti už plono siūlo, kažkokioje beribėje erdvėje. Siūlas, rodos, greit trūks ir juos paleis, o visas bunkeris, smarkiai krisdamas, atsidurs kažkokiame planete ir suskils šipulius. Jiems visiškai buvo nebe domus gyvenimas, jie ilgiau gyventi nebenorėjo... Ausyse cypė visokie nemalonūs garsai, iulbėdavo paukščiai, aidėdavo mirties šėveliai... Galvoje pynėsi vairios mintys: "Kad ir bet kokia kaina baigti šį žiaurų, beorę gyvenimą. Tai prakeiktieji, pavydi laisvą orą kvėpuoti..." Sunkaus požeminio gyvenimo ir vairių minčių kankinami, partizanai vargingai leido dieną po dienos.

- Šiandieninis partizanas tai pajautė ir supranta plačiausio apimties gyvenimą: Laisvą kovotojo, kalinio poeto, rašytojo, o kas tai žmonėms dvasioje glūdi - tai supranta partizano širdis, - iš ryto atsikėlimui ir tarybų koridoriuose - griovius kojas nuleidęs, rankoje laikydamas užrašytą knygutę ir baigęs rašyti, virpančiu balsu pasakė Klajnas.

- Tegul velniai tokį gyvenimą bus kaip anmet kai mudu su Šernu pavasar

iš jome iš bunkerio, pa jome du kvartalus ir toliau eiti nebegal jome. Akys aptemo, visiškai nebesimat, tik kažkokios žalsvos, o tarpais ir raudonos kibirkštys iš aki l k - pavirtom ant linijos... O kad taip enkavedistai... Paeiti negal jome. Bet kas svarbiausia, kad jie ir eit ... gal jo su pirštu durti ak - nieko neb tum m mat . Tokiu momentu enkavedistai gali ir gyv paimti, nes kovoti ne manoma, nors ir turi s mon , bet kad j g neb ra, - ant rank galv pasir m s ir sunkiai gaudydamas or , kalb jo Apicierius.

- Jei ne toks rašto darbas, tai, žinoma, gal t ir laisviau gyventi, bet dabar tokiam šaltame žiemos laike su raštais... - atsikeldamas ir pasiimdamas kaset iš po galvos terp Barzda.

- Dabar pasitarkime d l žiemos darbo. Reik t sudaryti darbo plan , kas k dirbsime, nors, tiesa, beveik visi savo darb žinome, bet anks iau nebuvo klausoma radijo specialiai žini užrašin jimui... Tai gal savanori atsiras, kas tvarkysis su žiniomis ? -ant griovio krašto s d damas, paklaus Klaj nas.

- Kad taip kortomis lošti, tai ir aš b iau savanoris, - burbtel jo Apicierius.

- Rasim laiko ir kortomis palošti, juk nei žygiai, nei kas...

- Nieko, nieko, aš tik pajuokavau, - atsak Apicierius Klaj nui.

- Gal iau aš žinias registruoti, bet kažin ar sugeb siu, nes nesu dirb s tokio darbo, - dar gul damas atsiliėp Žilvitis.

- Žinai, Žilviti, tau kaipo visuomenininkui šis darbas ir priklauso, o jei ko nesuprasi, tai pad siu, - pasi l Barzda.

- Viskas gerai b t , bet ži r kite, kaip silpnai dega lempa - tr ksta oro, kaip reik s dirbti? Eisiu dar tas velnio angas bakalioryti, - atsik l s Šernas lipo griov , palapinsiauste uždeng šulin kad iš angos nepribirt koki nešvarum . Uždeng s šulin atsiklaup prie angos, kuri mat si koridoriaus gale. Tai buvo bunkerio v dinamoji anga, kuri iš jo žem s pavirši . Jos išorinis galas lauko pus je buvo leistas didel sen apsamanojus kelm ir apmaskuotas. Šernas j kišo apie dviej metr ilgio nestor kart ir m maišyti, stumdydamas kart tai virš , tai apa i . Paskui palik s kart angoje, pa j s koridorium priešing bunkerio pus , šonu pavirto ant koridoriaus kranto, galv prikišo prie antros angos galo, kuri jo bunker pagal pat grindin . Ži r damas kalb jo:

- Truput apšvie ia angos gal , bet kod l tr ksta oro.

V liau gr žo prie pirmosios angos, ištrauk iš jos palikt j kart ir pamet j ant sukraut produkt , pats atsis do koridoriaus dugne ir kraipydamas galv kalb jo:

- Gal kiek negerai sud tos angos, bet atrodyt , kad gerai, šitoji anga, kuri eina koridoriaus gal , yra daug žemiau už ši šonin . Aukš iau esanti anga iš bunkerio tur t leisti šilt or laukan, o žemiau einanti iulpti šalt or bunker .

- Rodos, žmogui per par reikia apie 36 kubinius metrus gryno oro, o kiek mes jo ia turime -15 kvadratinė metr ant penki vyr , dar lemp ... ir ta kubat ra nevisa, prikrauta visoki daikt ir, k gali savaime sp ti oras ventiliuotis per dvi tokias menkas skylutes, - traukdamas kažkokius raštus iš kaset s, kalb jo Barzda.

- Taip skurdžiai ia viskas atrodo, reikia j iškalti popierium, tai bus šviesesnis ir malonesnis - bus kita savijauta, - koridoriuj s d damas kalb jo Šernas.

Šernas atsistojo, pasi m balto popieriaus nemaž ritin, susiieškojo vini bei kit ranki ir prad jo bunkerio iškalimo darbus. Jis, ant keli suklyp s, tai šonais pavirt s, tai aukštiełninkas atsivert s ir vis tai galva, tai ranka atsimušdamas savo draugus, kuriems taip pat maža vietos buvo, dirbo bunkerio iškalimo darbus. Baig s darb, sunkiai atsiduso jis.

- Visai kas kita, dabar ir šviesesnis, ir malonesnis, bravo, - pagyr Klaj nas.

Bunkeris, iškaltas popierium atrod daug gražesnis, jaukesnis ir akiai malonesnis, rodos, ir menka lempos šviesa m stipriau šviesti. Taip paruoštame bunkeryje prasid jo visu tempu darbas. Bunkerio koridoriaus krašte sukals keturis kuoliukus žem ir prie j skersai perkal s dar du, Barzda pad jo rašom j mašin l. K d atstojo koridoriaus krantas, nes koridori buvo galima nuleisti kojas. Ant tokio stalelio Barzda m rašyti mašin le vairius tarnybinius raštus. Jo išlavinti pirštai lipte lipo prie mašin l s raidži, kurios, mechanizmo ver iamos, paliko savo ženklus popieriuje. Klaj nas ranka raš kažkokius raštus, perži r jo prisi stus raportus, skirst segdamas atskiras bylas, duodamas kiekvienam savo eig. Žilvitis, kampe kiniškai atsis d s, kaset pasid j s ant keli, raš juodašt - visuomenin s dalies instrukcij, koki medžiag, susijusi su S j džio epocha, turi rinkti visuomenininkai.

- Visi jau sujudo darbui, k mudu, Šernai, veiksime? - paklaus Apicierius, sunkiai atsidusdamas.

- Aš manau, Apicieriau, kad tu gali aprašyti visus savo tardymus, kuriuos tau teko patirti bolševikiniam saugume. Tas duos daug medžiagos apie ekist vartojamus žiaurumus tardymo metu, o, progai pasitaikius, bus galima trumpa santrauka paskelbti spaudoje, kas sudarys platesn akirat tiems, kurie dar gali patekti ekist nagus, - semdamas iš šulinio vanden ir pildamas litru virtuv, paragino Šernas.

- T padaryti kažin ar stengsiu, - suabejojo Apicierius.

- Gerai, aš tau gal siu visk surašyti. Dabar, kol išvirsiu valgyti, pagalvok, o v liau visk vaizdžiai papasakosi. Sis tavo dokumentalus paliudijimas atidengs ir patvirtins baisius komunist savivaliavimus dabartiniuose kal jimuose, - paaiškino Apicieriu Šernas.

Ir taip diena iš dienos vir darbas. Kiekvienas raš savo raštus, dar juodraš ius. Barzda juos tikrino ir mašin le perrašin jo. Šernas mažiau dirbo rašto darbus, jis raštus skirst atskirus pundus - adresavo. Kai jie vakare atsiguldavo, balsu perskaitydavo savo juodraš ius, diskutavo apie juos.

- Šiandien jau turime šv. K i vakar, o mes dar dirbame. Meskime visus darbus ir mintimis išsikeikime iš šio požemio, nukeliaukime savo namus, nors šiandien ir nugriautus ar sudegintus, prisiminkime, kokias K ias tur jome laisvi ir kokias turime po okupanto letena, - skubiai kišdamas raštus kaset, kalb jo Klaj nas.

Žilvitis, ranka pasir m s lyg poetas, kažk svajajo ir, žvilgtel j s Klaj n,

paklaus :

- Kur m s šeimos? Kur mylimi draugai? Kur šv. Kal d džiugi nuotaika? Ir už k tokios brangios švent s metu turime lind ti šiame ni riame ir beoriame požemyje?..

- Atsakymas aiškus, už k ken iame š beor gyvenim . Už tai, kad m s t vai buvo lietuviai ir kitoki m s pagimdyti negal jo, - prid r Šernas.

- Koks gražus tas žodis Kal dos, kiek daug prisiminim jis sukelia žtmoGUI. K i vakarien - tai nuostabi žanga šv. Kal d švent . Kai seniausia šeimos galva paimdavo plotkel , t ramyb s duon , dalindavo šeimos nariams - kažkokiū neapsakomu džiaugsmu virp davo širdis, - paimdamas rašom j mašin l ir d damas bunkerio sienoje paruošt jai lentyn , kalb jo Barzda.

Bunkeryje partizanai m energingai jud ti: kas ant keli parkrit s, kas koridoriuje m praustis ir barzdas skustis. Kiekvienas nor jo kuo laisviau jud ti bet visa b da, kad jis tuoj susidurdavo su vienu ar kitu savo draugu. Nors ir sunkiai vienas pro kit praeidami, nusipraus , nusiskut ir, šonais pavirt guliavietes, išsities . Jie gul dami svajojo ilg damiesi laisv s. Svajojo apie tur tas laisvas Kal das... Neretai pasigirdavo sunk s ir gil s atod siai.

- K Kal dos, tai Kal dos, reikia k nors išvirti Kal d švent ms. nes pagal tradicij per Kal das nedirbama, - pakilo Klaj nas ir lip s bunkerio koridori , prad jo verstis po sukrautus produktus. Ištrauk s kiaulienos kump , j raiž porcijomis ir d jo virtuv , užpyl vandens, deg primus , užšild vanden , nuplov m s , v liau susieškojo dešros, j nuplov . Visk sutvark s kaip reikalinga vir jui - vir .

Kal d ryl atsik l partizanai viens kitam spaud rankas, link jo kal dinius link jimus. V liau pusry iavo ir dalinosi kal diniais prisiminimais iš laisv Kal d . Vieno kito partizano papasakoti prisiminimai pak l j nuotait . Jie trumpam pamiršo t sunki savo kan i .

Atšvent Kal das, partizanai v l m si savo darbo: taršk jo mašin l , gird josi popieri lap šlamesys, o partizanai susim st maža k kalb jo, tik raš ir raš .

- Žilviti, gal tu gal tum mašin le padauginti "Laisv s Bals " , nes aš jau pavargau, - praš Barzda s d damas prie rašomosios mašin l s.

- Gerai, galiu, - atsak Žilvitis.

Barzda, sunkiai raitydamasis, pasitrauk savo guol , ir, pavirt s j, sunkiai atsidusdamas, pasak :

- Tr ksta oro, kas labai vargina. Akyse tik sukasi juodi taškai...

Barzdai pasitraukus nuo mašin l s, pri jo Žilvitis, atsinešdamas nemaž pund popieriaus ir kalk s. Atsiskait s aštuonis lapus popieriaus ir tiek pat kalk s, pakaitomis juos suklojo vien ant kito vien pluošt ir leido mašin l . leid s popieri mašin l , pasi m nuo lentynos "Laisv s bals " , iš jo skait ir raš . Pavargus Žilvi iui, j pakeisdavo Klaj nas. Ir taip darbas nenutr ko dien ir nakt : vieni ils josi, kiti dirbo. Be laikraš i dauginimo ir tarnybini rašt , buvo dauginama ir partizan kautyni aprašymai.

Apie vasario m nesio pus bunkerio lentynoje mat si gana dideli paketai

surašyt rašt : dokument , tarnybini rašt ir laikraš i . Užmetus ak tuos paketus, ne vienam partizanui maloni šiluma glostydavo šird ir perb gdavo trumpos mintys: "Iš j pavasar , tur sime kuo pasididžiuoti, kad neveltui taip aklinai užsidar s d jom, bus naudos tautai ir organizacijai. Daug tautie i padr sins ir sustiprins šiuo žiauriu okupaciniu metu, o gal ir ne vien paklydus lietuv tigr gyvenimo keli ... " Tokios mintys stiprino tame žiauriame gyvenime t kiln ideal , kuris ved laisvos Lietuvos prisik lim .

Vasario Šešioliktosios išvakar s. Retame bunkerio ore Žilvitis mašin le raš , kiti partizanai miegojo. Miegantieji ir sunkiai alsuojantieji partizanai miegu užhipnotizavo gerokai vargus Žilvit . Jis, galv par m s ant mašin l s, užmigo... saldžiai knark ...

Klaj nas atsik l s paži r jo laikrod , tar :

- O šiandien jau vasario šešiolitka! Gal ir nedirbsime?

- Aišku, kad nedirbsime, - mieguistas, r žydamasis patvirtino Šernas.

Klaj no ir Šerno kalbos pažadintas Žilvitis šokosi iš miego.

- Sveikas gyvas, su Vasario Šešiolitka! - rank ištiesdamas, sveikino Šernas mieguist Žilvit . Žilvitis paspaud Šerno dešin ir per miegant Apicieri pasisiek prie radijo jungiklio. - Kai jau tokia brangi m s tautai diena, reikia pasiklausyti, k kalba okupantas.

Žilvi iui jungus radijo aparat , rupore pasigirdo Vilniaus radijo stoties praneš jo balsas, kuris aiškino apie kažkoki "šauni " karvi melž j , kuri primelžianti daug pieno ir už savo "šaun " darb esanti apdovanota atsižym jimo ženkle. Praneš jas ragino vis kolchoz karvi melž jas sekti jos pavyzdžiu.

- To tik ir betr ko, kad okupantas šiandien, Lietuvos karvyt s saldžios grietin l s atsig r s, ty iot si iš nualinto žem s kio, skatindamas darbininkus atitraukti paskutin duonos k sn nuo savo l p ir jam atiduoti. Geriau paaiškint , kur dingo Lietuvos nepriklausomyb . Apie tai n žodžio. Štai tau ir nepriklausoma Lietuva, - ironiškai nusišypsojo Šernas.

- Išjunk aparat , nes negalima klausytis to Lietuvos išsigim lio skalijimo, nervus gadina, - savo guolyje kiniškai s d damas, pikt žvilgsn met s aparat , pro dantis iškoš Barzda.

Žilvitis išjung aparat ir nu jo praustis. Partizanai apsipraus bunkerio koridoriuje sustojo maldai. Klaj nas balsu kalb jo mald : "Dieve, kuris leidai tautas ir diegei joms laisv s troškim , gr žink ir m s T vynei laisv s dienas. Tegul tie bandymai, kuriuos tu skyrei m s šaliai, neb na jos praž iai, bet greitesniam jos prisik limui ir didesnei jos dvasinei gerovei.

Laimink Viešpatie, mus, kurie su ginklu stojom prieš savo paverg jus. Duok mums j g pakelti didži partizano dali . Padaryk kad mes visi gr žtume namus, nešdami nauj atgimimo ugn .

Si sk Viešpatie, išminties ir stipryb s dvasios tiems, kurie dirba m s tautai ir aukojasi jos labui. Pad k savo t viška meile ir globa pasilikusiems namuose m s broliams ir ses ms. Stiprink d l Tavo vardo ir tautos laisv s ken ian iuosius,

guosk li din ius ir nuskriaustuosius, atmin švies suteik, Viešpatie, tiems, k ne jau yra mir kovos lauke.

Šven iausioji Mergel Marija, Aušros Vart Gailestingumo Motina, pavesk savo dieviškajam s nui J zui Kristui m s Lietuv , kuri taip nuoširdžiai Tave myli ir garbina.

Neleisk, kad Tavo s naus vardas b t išrautas iš lietuvių širdies.

Šventasis Kazimierai, m s tautos Glob jau, vadovauk m s kovai d l laisv s, kaip kitados stebuklingu b du kad vadovavai m s t vams.

Per Krist m s Viešpat , kur tiki, išpaž sta ir myli kiekvienas taurus lietuvis. Amen. ”

Po maldos partizanai pusry iavo, kalb josi apie praeit , prisimindami laisv .

- Kur dingo laiminga Vasario Šešiolikta, kuri sveikindavo trispalv s šilkinis šlamesys, - kalb jo Barzda, - kur dingo laisv s saul s spindulys? Be laisvos trispalv s ir laisv s saul s spinduli mes nenurimsim...

- Du didžiausi klausimai dabar mums stovi prieš akis - laisv ar mirtis! - prid r Žilvitis.

- Tikrai nesunku mirti už toki laisv , kokia ji buvo, - met s m lyn aki žvilgsn Žilvit , atsak Barzda.

- Po ši bolševik padaryt skriaud Lietuvai ir kitoms tautoms, kai jos išsikovos sau laisv , tur t b ti viena kitai lyg seserys ir ateityje lyg viena tauta tur t kovoti prieš bet kok prieš , kuris pasik sint vienos iš j nepriklausomyb , nes n viena tauta n ra pernešusi tok žiaur režim , kaip tos, kurios ken ia bolševikin okupacij , - bunkerio kampe s d damas, žvilgsnius m tydamas iš vieno bunkerio kampo kit , kalb jo Klaj nas.

- Kai aš nepriklausomos Lietuvos metais dirbau kariuomen s štabe Šiauliuose ir kai kariuomen paraduodavo miesto gatv mis Vasario Šešiolikt j , tai b davo labai malonu pasiži r ti, o širdyje virdavo neapsakomas džiaugsmas, mintys reikšdavo pad k tiems Lietuvos didvyriams, kurie iškovojo nepriklausomyb . T dien vis lietuvi nuotaika pakildavo, visur mat si džiaugsmas. Jei t dien staiga b t kas pakeit s gyvenim šiandienin , daug lietuvi b t iš proto iš j . Nes laisvas lietuvis niekada netik jo, kad kada nors gali j prisl gti toks kietas ir žiaurus gyvenimas kaip šiandien. D l to dabar nesimato lietuvių, kuris b t linksmas ir patenkintas gyvenimu. Visi paniur , susim st , veidai susen . Lietuviai atrodo lyg susid v j automatai, o ne žmon s. Kas pasakys, kok kan ios keli dar teks lietuvi tautai nužygiuoti, kol ji prieis laisv s vartus, - akyse pasirod ašaros ir Barzda nustojo kalb j s.

- ia tu, Barzda, teisingai pasteb jai, kad šis žiaurus bolševik teroras, visokie tr mimai ir kalinimai sieja ir tuos lietuvius, kurie ir n ra šiandien to dar paliesti, bet ken ian i lietuvi kan ia kartu kankina ir juos. Tod l daugelis lietuvi atrodo pavarg ir gyvenim ži ri merd jan io ligonio akimis, - prid r Šernas.

Apicierius, ant dešiniojo šono pavirt s, kairi j ak primerk s, o dešini ja ži r damas bunkerio ang , klaus si partizan pašnekėsio. V liau pagalvoj s prabilo:

- Ir kaip šiandien lietuvis nenuvys, jis yra uždarytas didžiausi pasaulyje narv - Taryb S jung ...

- Teisingai komunistai b t padar , jei Taryb S jung b t pavadin didžiuoju kal jimu pasaulyje, arba dar geriau - kal jim kal jimu, tai visai atitikt šiandienini Taryb S jungos piliė i gyvenimo s lygas, - aukštyn sušukuotus šviesius plaukus ranka priplodamas ir aukštyn braukdamas, terp Žilvitis.

- Kal jimas, kal jimas, kada mums pavyks iš jo ištrkti, - aimanavo Apicierius.

- Na, vyrai, atrodo, kad jau ir aimanuoti prad site. M s pareiga ne aimanuot, bet kovoti, - terp nusteb s Klaj nas.

- Tai ko nekovoji, o požemyje s di Šiandien reik jo iškelti trispalv , išklijuoti atsišaukim ...

- K tu ia, Apicieriau, sugalvojai besnausdamas, - subar j Žilvitis.

- Trispalv iškelti ar atsišaukim platinimas priklauso daugiausiai slapukams. Partizanams šventa pareiga ginklu kovoti su sribokais, šnipais ir kitais m s tautos parsidav liais, o be to, prisid ti prie S j džio spaudos pl tot s. Dabartin kova turi b ti gerai apgalvota ir taip sutvarkyta, kad galima b t duoti stipr sm g okupantui. Jeigu mes eisime užrištomis akimis priešpuol prieš okupant , tai nelaim sime ir nepasieksune savo tikslo, nes okupanto milijonin armija, o m s tik t kstan iai, - aiškino Barzda.

- Taip, teisingai m s kova nors ir yra atvira, bet kartu ji turi b ti slapta, - prie oro skaidrinamosios angos atsis d s ir papiroso d m p sdamas j , pasak Šernas.

- Daugiau dienos metu ner kyk. Šiandien, kai tokia diena, enkavedistai neturi laiko griozdinti po miškus, jie turi darbo miestuose ir kaimuose, nuo stulp atsišaukimus nuimin ti ir iškeltas trispalves, - persp jo Klaj nas r kant Šern .

- Tai jie tikrai yra užimti šiuo darbu. Aš atsimenu, kai Klaj nas dav Rugs jo Aštuntosios ir Vasario Šešioliktosios atsišaukim slapuk grandies vadui Skirgailai, jis linksmai nusišypojo ir pratar : "Na, atitinkamomis dienomis tur s darbo enkavedistai, gal s dantimis juos nuo stulp griaužti", - linksmai šypel jo Žilvitis.

Partizanai atšvent Vasario Šešiolikt j , v l m si savo darbo. Žilvitis tvark si surinktas per radij žinias ir ruoš jas spaudai. Barzda raš klausiamuosius ir paaiškinamuosius raštus t v nijas d l pris st rašt , kurie ne visi buvo suprantami, prašydamas papildom paaiškinim iš t v nij vad . Klaj nas raš sakymus ir kitus raštus. Šernas taip pat š t rašin jo ir dažniausiai pad davo Apicieriuui valgius taisyti.

pavasara nuo reto oro. menko jud jimo ir protinio darbo partizanai nusilpo ir darbas atšalo. Neretai tai vieno, kai kito partizano netvarkingai kokiame bunkerio kampe pamesta kaset , ant kurios dažnai gul davo prad to rašyti popieriaus lapas, ant jo pieštukas, o t daikt savininkas miega. Pavasariu art jant, partizanai pasidar daug atsargesni: dien niekuomet nebeleisdavo

radijo, neviridavo valgyti ir ner kydavo, nors ir taip bunkeryje mažai r k . Visi šie darbai buvo atliekami nakties metu. Kaip gyvenimo patirtis rod , pavasar , dienoms pailg jus, enkavedistai daugiausiai versdavosi po miškus, ieškodami bunkerio . Partizan nusilp s organizmas tur jo takos ir j dvasinei b klei: jie pasidar baugesni ir ne vien kankino mintis: “Kaip grei iau pasitraukti iš ia”. Nes jiems buvo žinoma, kad pavasar tirpst s sniegas grei iau nutirpsta nuo bunkerio ir juoduojantis žem s lopas rodyte rodo bunkerio viet . Negana to, kad jau partizanai nusilp d l ilgesnio gyvenimo požemy. Bet pavasar oras jame dar si daug sunkesnis ir plau ius ste d . Tirpst s sniegas ant bunkerio dr kino j , ir spar iau m p ti visokiausios atmosferos, kartu ir paties bunkerio medžiaga ir apie j esan ios medži šaknys, kurios buvo sužalotos rengimo metu. Tas viskas suk l aštr kvap , kuris tiesiog troškime troškino. Bunkerio gyvenimo s lygos partizanams b davo labai sunkiai peryvenamos pirmosiomis jame gyvenimo dienomis. Nes iš laisv s par jus gyventi bunker , kažkaip keistai nuteikia savijaut , kuri sunku apib dinti ir suprasti tam, kas n ra jame gyven s. Oro tr kumas, nuobodumas ir supratimas, kad priešui užpuolus beveik ne manoma kautis ir apsiginti. Be to, galvojimas, kad šnipai gali užėiti bunker ir visai nepasteb tas gali atsitraukti. Bet stipriai sveikatai esant šie visi fiziniai ir dvasiniai sunkumai lengviau nugalimi. pavasar nusilpus plau iams, širdžiai ir bendrai visam organizmui, šie sunkumai tapo beveik ne manomai sukaustyti, tod l partizan gyvenimas bunkeryje per jo kan ios stadij . Gyvenimo laikas dargi ilgas, nuobodus, dienos virto m nesiais... ir vis ar iau pavasar jos kaskart ilg jo su baisiu nuobodumu... Partizanai bunkeryje tai keliais kl pojo, tai vart si ant beveik plik nestoromis kartel mis gr st gult , nes iš rudens išklotos samanos beveik visiškai buvo sutrintos. Miegoti taip pat jie negal jo...

- K gali iškent ti žmogus, matai, aš diržus buvau gana storokai nutep s vazelinu, o dabar jie pel siais apaug ir vazelino nei žymu, kad b ta. Tas viskas mums ir ne sveikat , - nusikabin s diržus, rod Žilvi iui Barzda.

- Tas rodo, kad ir m s sveikata labai nukent jo, daug senesni išeisime iš ia, ir m s amžius gali sutrump ti 5-10 met , - aukštiekninkas atvirt s, basas kojas bunkerio lubas atr m s, kalb jo Šernas.

- Vyrai, kaip norite, taip darykite, bet aš ia ilgiau b ti negaliu, jau iu, kad širdis labai nusilpo, o tarpais jau iu j mušant smarkiai nenormaliai. Kartais, rodos, visai apsisloja plakusi, - sunkiai alsuodamas skund si Apicierius.

- Jei taip, tai k , reikia atidaryti ang . Kaip j s, vyrai, sakote, - paklaus Klaj nas.

- Darykite, - pasigirdo keli balsai.

- Aš j pralupsiu, - iš guolio pakil s ir pri j s prie angos, j apži rin jo Žilvitis. Abiej rank delnus prid j s prie angos, smarkiai spaud dangt virš , nor jo j iškelti. Bet dangtis buvo užbrink s ir taip lengvai nesidav keliamas. Žilvitis dar kart iš vis j g band j iškelti bet ir š kart be pasekmi . Po šio k limo atsis do bunkerio koridoriuje, atsir m išlipamuosius iš bunkerio laiptelius.

- Negaliu iškelti, akyse pasidar tamsu ir matau, kaip raudonos, mažos

kibirkt l s sukasi visame bunkeryje, - s d damas kair j šon pakryp s, abiej rank delnais žem pasir m s, skund si Žilvitis.

Valand l pas d j s, pasi m gana stor medžio gal , kuris specialiai buvo laikomas bunkeryje angai pramušti pavojaus metu. Iš apa ios sudav kelis stiprius sm gius juo dangt , kuris šoktel jo virš . Žilvitis sunkiai išk l ir pad jo angos dangt ant bunkerio krašto. Išk lus dangt bunker m veržtis tyras, bet dar šaltas oras. Žilvitis laipteliais palipo ir perpus išlindo iš bunkerio.

ia jis jaut si lyg antr kart š pasaul at j s, jau kitos laisv s, kaip ta, kuri jis ia tur jo, šiuo metu nereik jo. Kelis kartus giliai trauk tyro oro plau ius, kas atleido sukaustyti Žilvi io kr tin . Jis angoje stov damas, žvalg esam aplink . Jam viskas atrod kitaip, negu jis vaizdavosi bunkeryje: medžiai jam atrod mieli, visai ne tokie, kokius vaizdavosi užsidar s bunker Saul taip šviesi, kad j negal jo pažvelgti, o sniegas lyg baltas p kas deng juod žem ir senus samanotus kelmus. Pro atdar ang , trindamasis Žilvi io šonus, pamažu verž si tyras oras bunker kuris st m dvokiant or laukan. Gryno oro prisipild s bunkeris atauso. Lempa m stipriau šviesti. Bunkeryje esantieji partizanai lengviau atsikv p , rodos, lyg sunkus akmuo nuo j kr tin s nuslinko. Žilvitis, maloniai ir džiaugsmingai nusiteik s, kelis kartus žvilgter jo tankiai suaugusi medži aplink , kuri supo j bunker pagalvojo: "Kas ia gali j rasti. Visur aplinkui dar sniegas, o mes po juo..." Bet atsigr ž s bunkerio t nojam j viet , jis pamat , kad ant bunkerio visiškai neb ra sniego, o juodas žem s lopas rodyte rod bunkerio buvimo viet .

- Vyrai, žinote, gerai, kad pradar me bunker nes ant bunkerio visiškai nutirp s sniegas, - ant laipteli stov damas, Žilvitis tyliai praneš bunkeryje esantiems partizanams, k jis pasteb jo.

- Jei taip, tai š vakar kraustysim s iš jo, - automato vamzd valydamas pasak Klaj nas.

Apicierius buvo didelis m g jas kortom lošti, t jo nor dar labiau paskatino pastipr jusi lempos šviesa. Jis kreip si Barzd , kad šis eit kortomis lošti, bet Barzda atsisak , nes dar tur s kažkok rašt parašyti. Tada Apicierius kreip si Šern ir Klaj n , kurie sutiko su jo norais. Žilvitis, pasigrož j s aplinka, laipteliais nulipo bunker . Bunkerin gr žus, balto sniego ir dienos šviesos užgautos akys aptemo. Jis, nieko nematydamas, lyg nakt atsis do ant koridoriaus krašto, kojas nukardamas j .

-Kažkod l man taip neramu. Ar jums nuotaika gera? - paklaus jis.

-Ar tau širdis nujau ia k bloga? - pasidom jo Apicierius.

- Taip, aš jau iu, kad kas nors mums atsitiks...

- Gera ar bloga, nieko nepadarysi. Aš dar ir koj neapsiaviau, o jei užpuls, tai n ra daug vilties išsisukti, juk esame nusitup j lyg viš iukai. Viena išėitis - užpultiems gintis, - kalb jo Šernas. Laikydamas kair je rankoje k tik išdalintas kortas, garsiai š ktel jo: "Šimtas aštuoniasdešimt". Klaj nas, lošdamas kanomis, žvilgter jo susir pinus Žilvi io veid , ir iš ties jis jam primin kažk negero. Jis, išmet s paskutin kort , pasiek bunkerio sienoje kabant savo

dirž , susijuos , užsikabino ži ronus ir kaset . Pa m iš lentynos piln litr žibalo, pad jo prie dokument paket , kad staigaus užpuolimo metu b t galima palieti ir sudegini juos. Susitvark s v l prad jo lošti kortomis. Barzda, baig s mašin le rašyti kažkok rašt , iš kaset s išsitrauk stor s siuvin , j raš dienorašt . Ratu sus dusius gale ant grind ir lošian ius kortomis Klaj n ir Šern Žilvitis sek akimis. S d damas netoli angos, kojas nuleid s koridori , sunkiai matydamas juos, kažk galvojo. Pas d j s kelet minu i , nerangiai atsik l ir išlipo iš bunkerio. Išlip s iš bunkerio, atsistojo ant nutirpusio žem s lopo, dair si, ar n ra praeita p dsak pro bunker . Staiga jis miško tankm je išgirdo trakstel jim , kuris atkreip jo d mes . Jis atidžiai sek t viet , iš kurios gird jo trakstel jim . Ir staiga tarp tanki medži jis ži r jo dvi pilkas žmoni fig ras. Buvo jau beb g s bunker pranešti, bet susilaik , nes nepasitik jo savo akimis. Žilvitis nusiteik šaltai ir apsisprend tikrai sitikinti, kas ten per fig ros. Prit p prie žem s ir gerai nuži r jo, kad atsargiai, apsidairydami link bunkerio slenka du ginkluoti vyrai Dar geriau siži r j s, pamat , kad rusiškose žiemin se kepur se žiba raudonos penkiakamp s. Iš j vienas virve prisiriš s, ved si pilk šun . Žilvitis atsargiai trauk si prie bunkerio angos, ir, matydamas, kad dar n ra pasteb tas, šokte šoko bunker ir š ktel jo: “Vyrai, enkavedistai ar sribai slenka bunkerio link!” Partizanai tokios staigmenos nesitik dami, lyg ir nenor jo tik ti Žilvi io pranešimu. Žvalg si vienas kit ir Žilvit . Žilvitis nekreip d mesio, ar partizanai tiki, ar ne jo pranešimu, skubiai juos si dirž , kuris per skubum nesiseg ... Susisuk s... nevertotas, susting s... Klaj nas, b damas pasiruoš s ir matydamas, kad ia ne juokai, pasi m automat ir pirmas išlipo iš bunkerio. Klaj nui išlipus iš bunkerio, pasigirdo lyg laukini žv ri staugimas: “Ži r kite, ia bunkeris, jau vienas išlindo. Žal iai, pasiduokite gyvi! Kitaip sušaudysime! Jums gyvenimo neb ra!” Tarp t š ki buvo girdimi ir rusiški keiksmi Partizanai, išgird šiuos mirtimi kvepian ius š kius, lyg elektros srov s supurtinti, bunkeryje vienas kit stumdydami, grieb si savo ginklus. Partizanams dar bunkeryje nesusitvarkius, pasigirdo antra serija, mirtim grasinanti. Šernas kaip buvo basomis kojomis, taip ir nesjav j , skubiai pasi m savo vokišk pusautomat ir dirž , palipo ant laipteli , prisid j s prie peties pusautomat , atident ugn šaudant prieš . Serij garsai pyn si ir bangavo, išsklidami iš Gulbino miško toli toli pavergtos T vyn s laukus, pranešdami sribok ir okupant žiaurum . Šernas, iššaud s vien apkab , lyg nor jo t ptel ti bunker prisidengimui ir tuo pat metu pakeisti apkab , rankose tvirtai laikydamas pusautomat , tik staiga svirstel jo šon ir aukštiefninkas virto bunkerio koridori tvirtai prispausdamas galv prie grind . Jo rank tvirtai laikomas ginklas, kuris šaudymo metu buvo ant sniego nukreiptas prieš , trauk balto sniego puokšt , kuri pabiro ant kr tin s ir skruost , tarsi papuošdama baltai ir pagerbdama š mirštant didvyr Iš kaktos per veid ir smilkinius tekantis kraujas balt snieg nudaž raudonai o balstan ios Šerno l pos vos girdimai pratar : “O, J zau!” Jo merd jan ios akys žvilgter jo savo draugus, tas žvilgsnis tarsi sakyte sak : “Broliai kovokite ir t skite kov iki pergali! Aš vis , k gal jau, padariau ”. Tuo jis ir baig sunk

ir kan i piln partizanin gyvenim .

Žilvitis žvilgter jo savo kovos brol , paskutini konvulsij tampom , perženg j ir, ginkl pirma keldamas, m lipti iš bunkerio. Jam pasirodžius, v l pasigirdo š viai, kurie kirto medži šakas, b r jas ant galvos. Serij gaudesy gird josi sribok šauksmai- “Dar vienas žaltys išlenda. Vyrai, taikliau šaudykite! T vyn s išdavike, pasiduok! Nešauk! Jei visi gyvi pasiduosite, tai nieko nedarysime. Kitaip mirtis!” Tame sužv r jusi staugime, pikt kulkosvaidži , automat ir šautuv lojime ir sekundiniame mirties pavojuje Žilvitis iš bunkerio angos šaudan ius užpuol jus atideng dvi serijas ir, staiga pavirt s šonu, iššliauž iš bunkerio ir prisiplojo prie žem s. Siame mirties agonijos taške jis išgirdo: “ ia, Žilviti!” Žilvitis pilvu šliauž t pus , kurioje gird jo savojo bals . Kiek pašliauž s, siži r jo, kad Klaj nas, gul damas už aukšto kelmo, šaudo puolant prieš . Žilvitis, pasirink s žemesn viet , prigul , taip pat m šaudyti prieš .

- Klaj nai! Klaj nai! Šern bunkery nukov , - paleid s kelias serijas prieš , galv prie sniego prispaud s, tyliai praneš Klaj nui Žilvitis...

- Nukov ... - li dnai tar Klaj nas, - bet dar denkime bunkerio ang , gal Apicieriui ir Barzdai pasiseks išsiveržti iš bunkerio.

Š viai vis smark jo ir laukini riksmas netilo, jie šauk : “Pirmyn! Pirmyn! Mesti granat ”. Puolan i j ugnis palaiptisnui vis stipr jo ir jie lanku m supti partizanus. Klaj no ir Žilvi io kelmus, už kuri jie sl p si ir gyn si, pl š priešo kulkos, maiš žem su sniegu ir t šk akis, o virš galv ir pro šonus tarsi didžiuliai bi i spie iai, vairiai zvimbamos l k kulkos. Kai kurios kryžiavosi ir dauž si medži kamienus ir šakas, negailestingai pl šydamos, k sutikdamos kely. Medži šakos biro. Plonesnieji medeliai, kulk pl šomi, tarsi nusigand dreb jo, nesuprasdami t niekš , tautos žudik keršto, už k jie kauna savo brolius. Šiame kulk baisiame zvimbime, š vi gars gaudesy Barzdai ir Apicieriui pavyko laimingai išsiveržti iš bunkerio ir prisijungti prie sav .

R. Daumanto nuosavyb . PŠA. Nr.6(16). L.3-22.

Linguon lis

Už laisv požemy ir kovoj (T sinys)

Barzda, prisijung s prie sav , prisispaud s prie nestoro medžio kamieno, ant vieno kelio kl p damas, kartu su kitais partizanais šaud puolan ius. Partizan atsakomajai ugniai sustipr jus, puolan i j pus je pasigirdo šauksmas: "Gelb kit! Gelb kit!", kuris, tarsi š vi tildomas, siln jo. Priešas besiginan ius partizanus prad jo spausti siauresniu puslankiu ir partizanai atsid r kryžmin je ugnyje, kuri vis stipr jo. Šioje parako d m apjuodintoje ir nuo serij trenksmo virpan ioje miško aplinkoje pasigirdo rinktin s vado žodžiai:

- Vyrai, atsišaudydami traukim s, -po ši žodži jis kažkaip keistai išsities ir, šonu pakryp s, paleido automat , šokosi ir v l virto, galv pad damas ant automato, kuris j buvo apgyn s jau ne vienose kautyn se, lyg pabu iuodamas

25. Kunigaikš io Žvelgai io rinktin s partizanai. 1-oje eil je s di ir guli iš kair s: neatpažintas partizanas, Stasys Mocius-Klevelis, Kostas Danasas- irvinis, Vladas Daraška Kikilis, Pranas Padirvinskas, Vytautas Padirvinskas-Jaunutis, Juozas Petraitis-Putinas. 2-oje eil je stovi iš kair s: Petras Rumbinas-Žvirblis, (?) Klemensas Danasas-Ramutis, neatpažintas partizanas, Prisik limo apygardos štabo viršininkas Diemedis, neatpažintas partizanas, Kazys Mik nas-Gegužis, Juozas Kumpis-Arnas, neatpažintas partizanas, Pranas Kumpis-Gybauskas. 3-oje eil je stovi iš kair s: Pranas Danasas-Tyrulis, Izidorius Mišk nas-Barzda, Boleslovas Kriš i nas-Klaj nas, Ignas Kumpis-P ga, Alfonsas Padirvinskas-Žilvitis, Juozas Padirvinskas-Šermukšnis, neatpažintas partizanas, Lionginas Vitkauskas-Dobilas. Fotografuota Gruzdži vals iuje, Drask miške, 1950 m. vasar

ir pad kodamas už s žining tarnyb . Tai buvo paskutin KZ rinktin s vado Klaj no pad ka ginklui. Jo k nas, priešo kulk sužalotas, balto sniego fone ramiai užmigo amžiams...

Žuvus rinktin s vadui, lik partizanai m trauktis iš juos supan io puslankio. nirtingai puolantis priešas partizanus perskyr . Barzd ir Apicieri prad jo spausti vien šon , o Žilvit kit .

Barzda su Apicieri atsišaudydami skubiai trauk si. Stribokai, remiami okupanto, kaip žv rys puol staugdami: "Pasiduokit gyvi!" Pakaitomis vieni kitus pralenkdami, puol pirmyn, padrikai apšaud Barzd ir Apicieri . Šiems prad jus skubiai atsitraukti, puolan i j skai ius išret jo ir aidin i š vi griausmas susilpn jo, pagaliau visiškai nutilo, nes miškas sl p partizanus ir stribokai negal jo visa j ga pulti partizan . Stribokai, išsivij juos per tris kvartalus, visiškai atsiliko. Barzda ir Apicierius uždus , giliai grimzdami snieg , sunkiai klampojo nuo bunkerio, karts nuo karto pažvelgdami, ar neseka j p domis. Pirmas jo Apicierius, nes jis buvo to miško eigulys, gerai jame orientavosi. Apicierius pirma brisdamas, ranka nuo kaktos prakait braukdamas, ištar :

- Aš toliau eiti nebegaliu. J gos visiškai išseko, akyse naktis...

- Ir aš nebegaliu. Jei užpuls, ginsim s vietoje, - Šonu virto snieg ir, ranka paimdamas, valg snieg Barzda.

Jiems pails jus apie 4-5 minutes, pasigirdo balsas: " ia, ia grei iau". Barzda, išgird s šiuos žodžius, nenor jo patik ti, nes ausyse iš nusilpimo lyg varpais "zvanijo", bet vis tiek keliais pašliauž už aukštesnio kelmo, pavirto snieg , greitai pakeit iššaudyto automato rag , ir, ištemp s automat , sek ir žvalg t pus , kurioje buvo gird j s kažkieno bals . Netrukus pasimat "papaika" apsvilkusi, apšiurusia, civile kepure prisidengusi galv , rankose laikydama automat , perkrypusi žmogysta. Tuo tarpu Apicierius, ranka atsiremdamas nestor berž , atsiklaup keliais ir sukniubo priek .

- Kaip sunku, plau ius tiesiog drasko...

- Tyliau, tyliau, - subar Barzda Apicieri ir ranka parod priek kur netoli, medžiais prisidengdama,s, atsargiai žvalgydamasis ir vis karts nuo karto pažvelgdamas žem , jo stribokas. Jis sek sniego mintas p das, kurios rod , kur nu jo partizanai.

Barzda, sekdamas š savo tautos žmogžud , dar trumpai pagalvojo: "Seka... Toliau eiti negaliu, ginsiuos". Jis ištemp automat ir atideng trump serij . Serijai tistant, šis žmogžudys griuvo snieg ir dusliai suriko: "J zau, Marija, gelb kit! Nušov ." Sniege gulin iam Barzdai perb go trumpa mintis: "Vargšas, tik šiose miško tankm se prisipažino, kad jis kovojo prieš ties ir laisv s ideal . Tegul ir ia jam nebus per v lu..." Ir v l prad jo š viai aid ti ir kulkos zvimbti virš partizan galv . Partizanai atsišaudydami varl s žingsniu trauk si. Š viai stipr jo.

- Aš galvoju toliau nesitraukti, nes nebegaliu paeiti - kreip si Apicieri

Barzda tarp aidin i š vi , silpnai bepaeidamas, ranka šluostydamas prakaituot savo kakt .

- Dar paeikime, - ragino Apicierius, slysdamas nuo kelmo ir gri damas snieg .

Partizanai, žiemos gyvenimo bunkeryje nuvaranti, skubiai ir toli persekiojami, žygiuodami klampiu sniegu, visiškai pavargo. Kv pavimo gerkle traukiamas šaltas oras plau ius drask j lyg ežys. Plau iuose jaut si kažkokie keisti skausmai. Akyse dar si tamsu... Kojos liko lyg nesavos, nesuvaldomos.

- Tie velniai jau, matyti, nepaleis m s iš aki ... Toliau nebeisiu, - ir, nusitverdamas nestor alksnio kamien , j prisilaikydamas, klupo keliais snieg Barzda. Apicierius dar m gino raginti Barzd trauktis, bet jis trumpai atsisak :

- Tu, Apicieriau, jei dar turi j g , taitraukis, o aš kausiuos ir nebesitraukis. Š gyvenim jie atims, o ano ne, - jis pirštu parod dang . Barzdai pavirtus snieg , kulkos vis didesniais spie iais zvimb , o sribokai art jo ir šauk : "Gana jums jau gyventi! Pirmyn! Nešaudykite, pasiduokite gyvi!" Tarp ši šauksm buvo gird ti ir rusišk keiksm . Šiame kulk Lietuje ir sribok riksm Apicierius paži r jo Barzd , kuris gul jo jau šonu pavirt s snieg , neskub damas, lyg niekur nieko neb t , išsitrauk iš kaburo automato rag , d jo automat , išsities sniege, pasiruošdamas mirtinai kovai. Apicierius jaut si stipresnis, paleid s kelias serijas puolan i j gauj ir matydamas, kad Barzda pasiryžo toliau nesitraukti, palengv le m trauktis ir, pasuk s suvažin t keliuk sum t p dsakus ir pasisl p .

Barzda su išsekusiomis j gomis, atskirtas nuo kovos draug , jausdamasis vieninteliai vienas miške, apstotas ginkluot savo tautos žudik , aiškiai žinojo, kad už vienos antros minut s jo laukia negailestinga mirtis arba kelti rankas...

ia jo sieloje taip stipriai pasijaut pirm kart gyvenime, koks brangus žmogui šis gyvenimas, kai jis turi užversti paskutin savo lap rodos, kad ir šis paskutinis gyvenimo lapas krauju bus pasirašytas, bet vis d lto maž... J tik stipriai ramino nueito gyvenimo kelias, kad jis jo neišsižad jo ir kovojo už tautos dorov , už jos ir žmonijos gerov . Taip pat jis aiškiai žinojo savo tiksl už k jis kovoja ir miršta nelygios kovos lauke. Si siaubinga minis prieš t kiln ideal nieku jam virto. Jis, tvirtai spausdamas sunki kov išvargintose rankose automat parod , kaip kiekvienas lietuvis turi branginti laisv ir lietuvio garb . Barzdos valdomas automat dar keliomis serijomis atsak užpuol j š vius, v liau nutilo. Nutilus automatu, sribokai kaip šunys puol Barzdos g stant k n , iš kurio serijos išpl što dešiniojo šono verž si kraujas už brangios T vyn s laisv .

Prib g sribokai prie paskutini konvulsij tampomo Barzdos, šauk : "Žalty, užbaigėi gyvenim '" O vienas sribokas spyr batu dantis jo paties nukautam brolio lavonui.

Žilvitis, atskirtas nuo draug ir smarkiai puolamas sribok , m trauktis, o sribokai vyti. Žilvitis, sribok vejamas ir apšaudomas, nesiorientavo, kuria kryptimi traukiasi, nes mažai pažino Gulbino mišk . Jis dar ratus po kvartalus, nebežinodamas nei kur, kurioje pus je, kokia palauk , nei kurioje pus je j gyvenamasis bunkeris. Pavarg s atsis do pails ti. Trakštel jo. Žilvitis žvilgter jo t pus , iš kurios atskrid s balsas paliet jo aus . Pamat , kad j seka p domis. Trumpa mintis perb go jam per smegenis: "Privargau, o tie pabaisos nepaleidžia. Kaip bus, taip. Trenksiu juos ir v l trauksiuos..." Jo k nu perb go karštis ir jis n justu nepajuto, kaip automatas m dreb ti jo rankose, si sdamas mirt užpuol jams. Paleid s kelias serijas, kilo b gti, o sribokai kaip vilkai staug ir šaud : "Matai, žaltys dar šaudo. Pasiduok gyvas. Banditus sunaikinti!" - staugdami šaud Žilvit sribokai. Žilvitis pakil s b go, bet sribok kulk apipiltas, v l prigul snieg . Š viams kiek susilpn jus, Žilvitis kilo ir tuo pat momentu jis pajaut kažkoki keist šilum , kuri m kaitinti kairi j rank , kuri jam liko sunki ir nesuvaldoma. Pažvelg s šilsian i rank , mat , kaip iš po švarko rankov s per rankas b go kraujas. "Sužeid ", - trumpai pagalvojo jis. Ir, geriau siži r j s, pamat savo švarko rankov je dvi nedideles skylutes, išpeštas medžiagoje. Viena tarp peties ir alk n s, antra tarp alk n s ir riešo. Jam pama ius ir tikrai sitikinus, kad jis sužeistas, tas moraliai j perblošk , nes nebegal jo valdyti ginklo. Pagalbos iš niekur nebuvo, o siut sribokai neatleido varydamiesi p domis, padrikai apšaud , nes dar ir tekantis kraujas balt snieg tiesiog rodyte rod , kuria kryptimi trauk si j sužeista auka. Jis nešt dešiniojoje rankoje automat persikabino per pe ius, o dešini ja ranka spaud sužeistos rankos švarko rankov , kad netek t kraujas. Užspausta švarko rankov sulaik nuolatin kraujo b gim , nors tarpais ir laš davo, bet jau neištisai. Dabar Žilvi iui beliko viena išeitis: kuo skubiausia pasl pti savo p dsakus, nes ginklo valdymas jam buvo nebe manomas. Tod l kiek jam leido išvargintos j gos, sunkiai alsuodamas, prakait ir krauj lašindamas, snieg klimpdamas, leidosi pirmyn, bet nežinodamas, nei kur, nei kuri pus . Perb g s kelias kvartalines linijas, jis v l pateko tuos pa ius kvartalus, po kuriuos anks iau dar su draugais kartu kovojo. P d primintuose kvartaluose Žilvi iui pavyko pasl pti p dsakus. B damas jau visiškai pavarg s, atsis do. Atsis d s paži r jo sužeist j savo rank , kuri atrod nenormali: patinusi, pam lynavusi, pirštai nulink , lankstomi nesilankst . ia dabar v l užvald dar didesn nemaloni savijauta, o galvoje pyn si kartu li dnos, kartu kovos dr sos nenustojan ios mintys: "Miškas svetimas. Sribok ir enkavedist pilnas. kuri pus eiti ir k kreiptis pagalbos. Bet kaip bus, taip, eiti dar reikia. Dar kart užpuls - nusišausiu ", Taip galvodamas, išsitrauk kompas ir steng si nustatyti krypt , kuri pus trauktis. Bet kompas rodykl rod visai priešing krypt , o ne t , kuri jis vaizdavosi. "Kaip ji berodyt , kompasu reikia pasitik ti", - pagalvojo jis. Žilvitis, pas d j s apie pusvaland laiko, m jausti, kad j šaltis ima kratyti. "Ilgiau ia

s d ti nebegaliu, kad nepalieku amžinai ia”, - tyliai prakalb jo jis sau. Žilvitis išsitrauk pistolet iš kaburo, sikišo kelni kišen , dešini ja ranka sitverdamas beržo kamien sunkiai atsistojo. Atsistoj s dreb jo kaip epuš s lapas nuo šal io, kad kiek sušilt , m trypti vietoje, bet koj os sunkiai klaus keliamos. Patryp s kur laik vietoje, nenor damas dar eiti, dels laik - lauk vakaro. Pastov j s kur laik , m jausti, kad ne tik sužeistoji ranka m stingti, bet ir visas k nas, šal io kaustomas, liko nerangus. Palengv l pagal reikiam krypt , kuri rod kompasas, m žygiuoti. Žilvitis žygiavo tiesiai per kvartalus, atsargiai pasidairydamas, kad v l neužeit ant t žmoni medžiotoj . Pra jus tris miško kvartalus, prad jo temti. Pasigirdo š vis. Žilvitis aiškiai suprato, kad tas š vis buvo miške. “Tai jau sribokams sakomasis ženklas eiti iš miško ”, - pagalvojo Žilvitis. - Palauk je darbus galima sutikti juos”. Ir jis dar atsargiau jo kvartalais link sau sivaizduojamos palauk s. Miške m smarkiai temti. Žilvi iui nub g s kraujas ir didelis nuovargis beveik baig iulpti j gas. Jis jo žingsnis po žingsnio, vedamas didelio pasiryžimo minties, kad jis turi pasiekti dar š vakar vien bi iul, kuris tikrai neatsisakys suteikti pirm j pagalb . Sunkiai pral sdamas tankias eglaites, iš jo palauk . Palauk je atpažino vietov ir jam lyg nuo aki nuslinko tirštas r kas. Dabar jis t klaiikum , kuri jaut miške, rodos paliko už keli amži . Kaime pasimat žiburiai j sustiprino, jis jaut si tarsi š vakar v l žygiuos tolim žyg su savo bendros kovos draugais. “B t gera užėiti pas kok gyventoj , bet ia arti prie miško gali b ti ir sribok kur susimetusi sekimui geriau eisiu tiesiai per laukus”, - pagalvojo ir, dar kart pasitikrin s kompas , patrauk laukais jam vienam težinom tašk . Žilvitis buvo vien švarku apsilvik s, o laukuose per jo plon švark negailestingai koš si dar šaltas kovo m nesio v jas, kuris nemaloniai glost nugar , šonus ir sužeist j rank . Atseg s vien švarko sag , pa m sužeist j rank , kuri buvo nukarusi, nevaldoma. Dešini ja ranka pa m s sužeist j , laik ir kišo po švarku. Sužeistoji ranka lenkiama labai skaud jo. J pakiš s po švarko skvernu, užsagst sagas ir ji liko lyg parišta. O dešini j kišo kelni kišen , kuria spaud pistoleto ranken , kad užpultas greitai gal t j panaudoti. Žilvitis, rodos, spar iai žygiavo skausmo ir šalto v jo kankinamas, bet jam nesisek , nes koj os neklaus , - jo lyg su medin mis, labai l tai slinkdamas priek . Pavarg s atsis do. Sniege s dint Žilvit skausmas ir šaltis negailestingai kankino. Jis, skausmo ir šal io kankinamas, m galvoti: “Gyvenime, gyvenime, koks tu negailestingas. Už k ši kan ia?.. Netoli matosi žiburiai ir aišku, kad ten gyvena lietuviai, bet ar jie supranta šiandienin partizano kan i , už k jis ken ia? Dieve, tavo vardu prisiekiau kovoti už savo tautos laisv , o dabar jau imu dejuoti. Ne! Taip negalima”. Ir jis, j gas sukaup s, sunkiai atsik l nuo sniego ir pamaž le trauk toliau. Pa j s klampiu sniegu tiesiai per laukus apie du kilometrus, visiškai pavargo. Jam rod s, kad jei jis gaut nors vien laš šalto vandens, jis sustipr t . Pamat s toli laukuose žibur , pasuko j . “Eisiu t sodyb , kas bus, tas, gal

gausiu sušilti ir vandens atsigeni”, - tyliai kalb jo sau. Pamažu pri jo ir sodyb .
j s kiem , Žilvitis pamat per uždengt lang menko žibur lio švies , kuri
verž si kiem . Jis tyliai pri jo prie lango. Kambaryje nugirdo kelis vyriško tono
žodžius: “Kad j velniai kur sudaužyt t prakeikt kolchoz ”. Žilvitis,
gird damas taip kalbant, pagalvojo: “Gal geri žmon s ia gyvena”. Pabeld
lang .

- Kas? - atsiliep iš vidaus balsas.

- leisk, d duk, vid , - praš Žilvitis, stov damas už lango.

- K aš galiu leisti, kad nežinau, kas j s per vienas, - pak l s lango užuolaid ,
ži r jo kiem nepaž stamas vyriškis Žilvit . Pamat s, kad kieme stovi ginkluotas
vyriškis, nepaž stamasis, ži r j s per lang iš kambario, užleido užuolaid ir
pasitrauk nuo lango.

- D duk, leisk, leisk, nebijok, - pakartojo antr kart jis. V l pasik l lango
užuolaida ir ndr siai prisikišo prie lango stiklo kambarėje esan io žmogaus
galva.

- Sakyk, kas tamsta esi, ir ko tamstai reikia tok v lyv nakties vakar ? -
paklaus kambarėje stovintis.

- Esu sužeistas, nor iau eiti kambar , gal perrištum t rank ir gal gal iau
vandens atsigerti, - papraš Žilvitis.

- Jei esi sužeistas, eik pas apylink s pirminink ir prašyk jo pagalbos, o mums
yra sakyta nakt nieko ne sileisti vid , ir nesileisiu, - atkirto kambarėje vyriškis.

- T rb t tamsta esi ne lietuvis, kad nelaim s išiktam žmogui atsisakai pad ti,
- prid r Žilvitis.

- Mielu noru pad iau, jei tik žino iau kam? - abejingai kalb jo vyriškis,
rankoje laikydamas lango užuolaid .

- Kad nori žinoti, tai pasakysiu. Partizanas.

- Partizanas? - pakartojo vyriškis.

- Taip, taip, partizanas, - patvirtino Žilvitis.

- T vai, leisk! - pasigirdo kambarėje moteriškas balsas.

-Kad žino iau, jog tikrai jis yra tas, kuo sakosi, sileis iau, - šnabžd jo vyriškis.

- D duk, ar leisi? - paklaus Žilvitis.

- Ne, brangusis, bijau leisti. Š vakar leisiu tave, o rytoj at j s tu pats pasakysi,
kad aš esu “bandit ” r m jas. Vien kart jau pamok , daugiau su
nepaž stamais žmon mis esu nusistat s reikal netur ti, - atkirto užklaustasis.

- Tai nors lang pradar s paduok stiklin šalto vandens.

- Jei tikrai esi sužeistas, tai gink Dieve, reik t pad ti, bet žinok... - ir
dreban iom rankom atidar lang . Prie atdaro lango pri jo paaugusi moterišk .

- Vaikeli, gal gertum pieno?- pasi l ji.

- Ne, geriau vandens, - atsak Žilvitis.

Moterišk greitai nuskub jo ir greitai atneš šalto vandens stiklin , padav
jam.

-Ak Dieve, negaliu ži r ti t žmog , visas kruvinas, ranka lyg kalad sutinusi, - š ktel jo moterišk , pama iusi už lango stovint Žilvit , iš kambario apšviest lempos šviesos.

- B t malonu k pad ti, bet žinok... Juk an met taip buvo, at jo nakt keturi ginkluoti vyrai, praš si sileisti, sak si es partizanai, praš maisto. T vas dav lašini ir duonos, o ryto met pasišauk saugum ko neužmuš , dar ir po šiai dienai t vas sveikatos neturi, paskait “bandit ” r m jais, - aiškino moter l , kambaryje stov dama ir žvilg iodama vyrišk . Žilvitis, išg r s vandens, padav stiklin , pad kojo ir ruoš si eiti.

- S neli, gal t sužeist rank apsukti skara? Taip plonai apsireng s sušalsi, -pasi l moteris.

- A i , nereikia. Eisiu, - atsak Žilvitis. - Koks ia kaimas? - paklaus nuo lango nueidamas jis.

- Mažlauki , - atsak vyriškis.

- Tegul Dievas padeda, vaikelai, - nugirdo Žilvitis moterišk s bals , nueidamas nuo lango. Žilvitis, iš j s iš sodybos, pamaž le koja už kojos trauk toliau galvodamas: “Matyti, žmon s neblogi, baug s. Gal ir b t kiek geriau, kad b t sužeist j rank apsuk kokia skara”. Ir jis m gino pajudinti sužeist j rank , bet ji buvo lyg medin , tik iš peties truput buvo galima pajudinti. Judinama labai skaud jo. “Taip, ia dar tik Mažlauki kaimas, o man nuo šito kaimo tiesi tiesiausiai bus apie 10 kilometr . Kažin ar benueisiu? Eisiu kol gal siu, o kai b siu pavarg s, nebus sunku ir numirti”, tokios mintys sukosi Žilvi io galvoje. Jis žygiavo labai iš l to, bet jam rod si, kad jis jau nužygiav s bus apie 100 kilometr . Kaip jis l tai žygiavo, taip lygiai iš l to seko j gos. Bet vis tiek pri jo jam gerai paž stam apylink , nuo kurios jam dar reik jo žygiuoti iki numatyto taško apie du kilometrus. Einant suartu lauku, sunkiai kelinama dešinioji koja užkliuvo už vel nos ir jis, b damas silpnas, nebeišlaik s pusiausvyros smarkiai griuvo, visu k no svoriu priguldamas sužeist j rank . Iš aki pasipyl kibirkštys, raudonos ir žalios, nuo kuri akys visiškai aptemo, o rank su m dar didesni skausmai. Jis kaip paprastai nor jo greitai atsikelti, bet j g netur jo. Dešini ja ranka r m si snieg , nor damas atsikelti, bet maža k gelb jo, nes kojos neklaus . Jis, matydamas, kad nebeturi j g , valand l gul damas sniege galvojo: “Kaip b t gera ia pails ti, koks b iau laimingas. Bet dar kart m ginsiu, jei pasiseks atsikelti, tai žygiuosiu...” Skausm ir šal io kankinamas atsik l ir v l l tu žingsniu trauk toliau. Dar pa jus gana ilg kelio gal , vos begal jo kojas atlupti nuo žem s. “Vis tiek nebenuesiu ” - galvojo jis. Ir, išsitrauk s pistolet , pak l prie smilkinio ir galvojo leisti š v, bet v l kažkaip ranka susilaik , o galvoje stipr jo mintis: “Nueisi, nueisi, tik truput kantryb s”, Toki min i - eiti ar nusišauti - lydimas, palengva pri jo numatyto bi iulio vienkiam . j s kiem , pasibeld . Pažadintas bi iulis greitai prav r duris, bet Žilvitis ne steng peržengti kambario slenks io.

- Kas tau, broleli, yra? - paklausė biulius, situacijos antroje kambario duranken. - Matyti, sužeistas. Duokš, prikibsim, - priėjus pamė Žilvit už rankos ir vedė kambar. vedė pasodino ant kėdės, šalia stalo.

- Motin, uždenk langus, dėk švies, - ragino biulius iš lovos bešširitan iš savo žmon.

Greitai buvo uždengti langai ir uždėgtas žiburys.

- Kas tau, vaikeli, yra? - priėjus prie sėdinio ir ant stalo pasirė musio Žilvio, paklausė biulio žmona.

- Sužeistas esu, gal galėtum te perrišti rankas ir gal galėčiau keletė dienė pas jus pailsėti? - tyliai paprašė Žilvitis.

- Reikia padėti, jei niekas nepadės, tai kurėjus prisiglausite, - prižadėjo biulius.

- Tai parodyk, kurioje vietoje yra sužeista ranka, - paprašė šeimininkė.

- Jė zau, Marija, pamė lynavusi, sutinusi, kruvina, - griebė siėjus už širdies.

- Kė iėjus sėiojies, motin, pakurkė ugnė, užvirė vandens, perpjėusimė rankovė, nuplausimė, aprišimė, dabar kokiė nors vaistė nuo kraujos užkrėtimo, skubėk, motin, matai, kad labai nuvargė, net veido bruožai nebenormalė, iškraipyti. Leisime, tegulė eina pailsėti, - ragino savo žmonė biulius, gailėstingu žvilgsniu žė rėdamas Žilvitė.

Kautynėms pasibaigus, joms vadovavė ekistas daliai sribokas ir enkavedistė sakė toliau vykdyti pasislėpusi partizanė ieškojimė, o daliai sakė surinkti žuvusi partizanė lavonus. Pats, pasiėmė 13 sribokas ir enkavedistė, grėžo prie bunkerio, kurė apsupė saugojos šeši ekistai. Atėjus vyresnysis davė sakymė dviem sribokams šliaužti prie bunkerio ir, lipusėjus, patikrinti, ar nėra gyvė partizanė. sakymė gavė sribokai vaipėsi, kodėl jiems, o nė kitiems sakė lipti bunkerė.

- Ar bus galima mesti granatė prieš lipantė bunkerė? - apilyšusia "papaika" apsilėkė, išbalusiu veidu, kumpoje ir kaulėtoje rankoje laikydamas rusiškė šautuvė, rusiškai paklausė sribokas.

- Ne, granatos mesti negalima, nes ten yra dokumentė, - paaiškino vyresnysis. Sribokai palėngva, drėbėdami slinko prie bunkerio angos. Vienas sribokas priartėjo prie bunkerio angos tiek, kad jau viena akimi mėjus žė rėti pro angė bunkerė. Pažė rėjus kiek pasitraukė, nes jis pamatė partizano Šėrno lavonė. Ir atsigrėžė sė savo draugė, kuris pilvu slinko link bunkerio angos kairiau ir kiek atsilikė nuo jo, tyliai jam pasakė:

- Vienė mačiau gulintė bet, rodos, kad negyvas.

Po šios sriboko atsitraukimo ir pranešimo visi sribokai ir enkavedistai kurie toliau buvo išsidėstė nuo bunkerio angos per 40-50 metrė, sužiuro tuos du sribokus, kurie drėbėdami raitėsi prie angos. Visi jie rankose spaudė ginklus ir temptai sėkė, kė toliau darys prie angos esantieji sribokai. Paskui šliaužė sribokas prislinko prie bunkerio angos ir drėsia pažė rėjus bunkerė.

- Negyvas vienas guli bunkeryje, dar basomis kojomis, daugiau nesimato, - dreban ioje rankoje laikydamas šautuv , praneš savo bendrui.

- Pajudink su šautuvu, - paliep antrasis. Stribokas virp damas pamaž le leido šautuvo vamzd bunker . Dreban i striboko rank laikomas šautuvas paliet Šerno lavon , kuris ramiai nieko nejausdamas gul jo. Stribokai, sitikin , kad bunkeryje gul s partizanas tikrai nebegyvas, kiek pralinks m jo ir dr siau prad jo jud ti prie angos. Vienas iš j , gana giliai kiš s galv , gerai apži r jo bunker .

- Reikia lipti vid , - galv leid s, apži rin damas visus kampus, burb jo stribokas. Ir jis, rankomis laikydamasis už bunkerio angos krašt , leido savo kojas bunker . lip s bunker , stribokas visas dreb damas atsargiai apži r jo visus kampus, bet niekur nieko jis daugiau ži r ti negal jo, kaip tik t lavon , kuris gul jo bunkerio koridoriuje kraujuose papl d s, nes stribok surakino tokia baisi baim , kokios jis dar nebuvo patyr s savo gyvenime.

- Tempkime laukan žalt , - paliep prie bunkerio angos viršuje bunkerio stov s stribokas.

Viduje es s stribokas pa m lavon už koj ir trauk j virš , kišdamas kojas per ang . Virš bunkerio es s stribokas stipriai sikibo lavono kelni blauzdas ir sten damas temp per ang virš . Lavonas kiek pasik l , bet visiškai iš angos nepasidav iškeliamas, nes, prad jusios stingti, jo rankos kliuvo už angos krašt

- Pastumk! - šauk išraudonav s stribokas, stipriai laikydamas už blauzd lavon .

- Stumiu, stumiu, bet kad daugiau nebegaliu! - šauk bunkeryje stribokas.

Tuo tarpu pri jo vyresnysis ir paži r j s liep lavon paleisti atgal, nes jis mat , kad anga siaura, o sustingusios rankos išsisk tusios trukd . Stribokai paleido lavon , kuris griuvo bunker ant galvos ir kažkaip keistai sukniubo. Tada vyresnysis sak pirma kelti galv ir traukti laukan. Stribokas, bunkeryje risdamasis su kruvinu lavonui vykđ sakym . Lavon išk l , pavilko per snieg nuo angos dešimt metr ir pamet ant sniego. Bunkeryje esan iam stribokui vyresnysis liep išlipti ir paeiti šal nuo bunkerio. Stribokams pasitraukus, prie vyresniojo pri jo dar du ekist leitenantai. Leitenantai tuoj sulipo bunker ir neužilgo išk l Šerno ginkl ir dirž , v liau rašt paketus. Vyresnysis juos m ir d jo patiest palapinsiaust . Stribokai toliau stov jo ir smalsiai ži r jo.

- Bet kur tie paketai buvo, kad aš j nema iau, - pasak lyg nor damas pasigirti stribokas kitiems savo draugams, jog jis buvo tas, kas pirmas lipo bunker .

- K tu, Murziau, matysi, tau visas kraujas buvo užšal s, - perdantis trauk kitas toliau stov s stribokas.

Murziu pašauktasis stribokas piktai paži r jo savo bendros kovos draug , nes jis už t "Murziaus" vard labai pyko, o stribokai j ty ia pramin Murziu. Jis

dažnai eidavo murzinas, nesipraus s.

Išk lus raštus, v liau buvo iškelta ir rašomoji mašin l . Stribokai, pamat rašom j mašin l , viens kit žvalg si ir nesuprato, kam ji ia buvo reikalinga. Pagaliau vienas burbtel jo:

- ia, matyti, koks nors bandit štabas...

- Kažin kas tuose raštuose rašyta? - pratar kitas.

Iškeltus raštus vyresnysis r peestingai sud jo, suvyniojo palapinsiaust ir pad jo šalia angos. O kitus iš bunkerio iškeltus daiktus sud jo kr v šalia bunkerio. V liau vienas iš bunkeryje esan i leitenant išlipo, o jo viet lipo vyresnysis, kuris, matyti, dar smulki krat bunkeryje ir sitikin , kad bunkeryje daugiau nieko n ra, išlipo iš bunkerio abu su leitenantu. Leitenantai suvyniotus raštus perrišo kažkokiu šni reliu ir, paneš toliau nuo bunkerio, pad jo. Vyresnysis pašauk vien sribok ir liep paimti rašom j mašin l ir kitus ten esan ius daiktus sunešti prie rašt . V liau vyresnysis leido ir sribokams eiti apži r ti bunker . Stribokai, gav leidim , visi gr dosi prie bunkerio angos ir kiekvienas nor jo pirmas j patekti. Kiti spiet si prie sniege aukštie lninko atversto lavono, kuris buvo linksm veido bruož , lyg gyvas.

- Aš j paž stu! - garsiai š ktel jo pri j s vienas sribokas iš Gruzdži vals iaus.

- Tai Šepkus. D l šito rup ž s ir aš daug vargo pad jau, ne vien nakt styrau šioje pamišk je, - gyr si jis.

Apie bunker sribokai tryn si viens pro kit trindamiesi: vieni jo ži r ti bunkerio, kiti lavono. Iš bunkerio išlipo du sribokai kruvinais batais, juos tryn snieg , valydami iš maskoliaus gautus batus, kuriuos sutep savo brolio krauju: "Kiek daug kraujo... Nusipen j s... Kiek daug vargo ši žiem tur jom, siausdami š mišk ... Kur tu juos taip lengvai rasi, kad taip giliai žem lind ... Bet pri jo žal iams galas... Iššaudysime mes juos visus kaip šunis!" - r k kitas. Ši sribok banda atrod lyg žmon s ne žmon s, gyvuli ne gyvuli banda, visi jie deg kažkokiu kerštu ir neapykanta, nežinodami, nei ant ko, nei už k . Per taip š lstan i sribok band keturi sribokai, ant sprando užn r jo palies dirž , atvilko rinktin s vado Klaj no lavon ir užmet ant Šerno lavono. "Dabar pasibu iuokite paskutin kart , kovos broliai, šiame miške. Prikelkit Lietuv ... Kam t buržuj užm t te viršuj, Šepk nuspaus... Na gyvat s, amerikon nebesulauksite... Sup site pelk je..." - didžiavosi sribokai. Staigus vyresniojo sakymas lavonus nugabenti prie linijos nutrauk sribok džiaugsmus ir pasididžiavimus. Tuoj trys sribokai sitv r ant Klaj no lavono sprando užnert dirž ir kvartal m tempti linij . Kitas sribokas juos nuo Šerno lavono dirž ir n r j ant sprando.

- Pad kite kas, - kreip si sribokas savo bendrininkus, rankoje laikydamas ant Šerno lavono sprando užnerto diržo gal . Tuoj prisistat du ar trys ir jie temp lavon ta pa ia šli že, kuri buvo likusi velkant Klaj no lavon .

Prie linijos lauk kita sribok grup , kuri taip pat buvo atvilkusi Barzdos

lavon . Prie linijos suvilktus tris partizan lavonus sumet roges ir nuvež prie mašinos. mašin sud tus lavonus nusivež ekistai. Kur palaidojo partizanus, kas buvo rašyta raštuose, stribokai nežinojo. Jiems kaip anks iau buvo girdimi rusiško tono sakymai, kurie ved savo tautos tolesn žudym .

ŠAM. PŠA. 1955, Nr. 1(17). L. 4-20.

Partizan slapyvardži rodykl

Apiderius	- Ignas Sabutis iš Kurš n vis ., Meds d k., 1952 m. balandžio m n. panaudojus spedalius preparatus, paimtas gyvas, mir 1953 m. Lukiški kal jime.
Barzda	- Izidorius Mišk nas iš Lygum vls ., Sereiki k., žuvo 1952 m. kovo 19 d. Šiauli raj., Gulbino miške.
Granitas	- Pranas Vitkauskas (?) iš Kurš n , žuvo Kurš n raj., Vosbu i k.
Klaj nas	- Boleslovas Kriš i nas iš Meškui i vls ., Ža i k., žuvo 1952 m. kovo 19 d. Šiauli raj., Gulbino miške.
Milžinas	nežinomas.
Patašonas	- Steponas Erstikis iš Kruopi vis ., Padarbi k., 1958 m. dar slapst si Akmen s raj., Rudausi k., dingo be žinios.
Pikis	- Liudvikas Jaronimas iš Kruopi vis ., Apušroto k., nušautas apie 1952 m. Šiauli raj., netoli Žar n .
Pocius	- Kazys Vaišnoras iš Papi s vls ., Dus k., žuvo 1953 m. kovo 24 d. Žagar s raj., Domeiki k.
Šernas	- Stasys Šepkus iš Gruzdži vls ., (?) Jurgai i k., žuvo 1952 m. kovo 19 d. Šiauli raj., Gulbino miške.
Vasaris	- nežinomas, žuvo 1953 m. kovo 24 d. Žagar s raj., Domeiki k.
Žilvitis	- Alfonsas Padirvinskis iš Lygum vls ., Sereiki k., žuvo 1952 m. rugs jo 22 d. Joniškio raj., Dargi k.

Rinvydas

Mirtis parblošk juos tris...

Darganoto rugs jo v jo blaškomi, atsiskyr nuo plony i medži šakeli, jau pagelt vairaus dydžio lapai, sukdamiesi vingiuotais lapeliais, palengv le leidosi žem je, pakol nuvarginti v jo s kuri, pails pasiekdavo žem ir tenai, tyliai prigul prie jau nukritusi kit savo broli, klausydavosi ramios ošian io miško dainos.

Rytiniame pakraštyje Buivol miškeliio tankiame kvartale prie laužo bud jo partizan "Audros" b rys. Karštos laužo liepsnos, blaškomos darganoto v jo, puldavo ar iau s din ius partizanus. Art janti l tu žingsniu žjema reikalavo iš ši daug vargo ir sunki kov patyrusi dr si vyr pasiruošti tam sunkiam balt sniego pusni laikotarpiui, kuomet šimtin s mongol gaujos ver ia kaimus, siau ia miškus, ieškodami nors mažy io p dsako išdavikiškame sniego p kebyje, nors mažyt s virp jimo žymel s partizanus užlaikan i talkinink veiduose...

- Kaip j s galvojate, aš si lau, kad m s "blokas" š vakar žygiuokime ieškoti ramios vietel s žiemai apsigyventi, - žvilgtel j s prt. Šermukšn, prt. Žilvit ir prt. Putin, teiravosi "Audros" b rio vadas puskarininkis Kikilis...

- Visiška, broleli, gerai galvoji, - linksmai pritar užklaustieji. - Nusibodo jau tas prakeiktas merkian i dargan šlapumas. Jau reumatizmo saldumai baigia rag suriesti. Jau pats laikas paskrajoti pas talkininkus po šienus ir šiaudelius pasivolioti, - linksmai juok si akys antrojo "bloko" kovotoj : Balandžio, Motiejaus ir irviniio.

Vakare užmaskav s stovykl, "Audros" b rys skyr si pusiau. Nuoširdžiai, su kažkokių tyru gailės iu skyr si tie kovos ugnyje suart j vyrai, labiau vienas kit pamil už tikruosius vienu motinos pienu užaugusius brolius, labiau už geriausius praeties šeš liuose dingusius draugus.

- Gerai, gerai. Sutarta: susitiksime "Gaisro" stovykloje, - šypsojosi Balandžio seliai.

- Tenai, kur irviniui laužas švark prarijo, - visiems garsiai juokiantis patvirtino išsirinkt susitikimui stovykl prt. Šermukšnis.

Tvirtai paspaud rankas ir giliai kr tin se jausdami banguojan i gilios meil s šilum tiems, su kuriais tik k atsiskyr, "Audros" b rio vadas Kikilis ir prt. Žilvitis, prt. Šermukšnis ir prt. Putinas skubiai žygiavo, tiesiog briste brido nuo dažn liet pažliurusiomis linijomis palauk. jo tyl dami, susikaup, tik k nuoširdaus persiskyrimo paveikti. Nors dažnai drumzlinas pelki šaltas vanduo, peršokdamas bat aulus, burbuliuodamas šald kojas, bet jie visiškai tai nei mažiausio d mesio nekreipdami ženg, skub jo tolyn. Šaltis, alkis ir nuolatin s baisiojo 1952 met rudens darganos savo šaltais vandenimis tarytum neliet, visiškai netrukd ši geležini žmoni gyvenimo.

26. Audros brio partizanai. Stovi iš kairės: Juozas Padirvinskas Šermukšnis, Juozas Petraitis-Putinas, Vladas Daraška-Kikilis, Kostas Danasas-irvinis. Fotografuota apie 1950 m.

- *Velnius, ne ruduo, patylomis negalima nei palauk nei išeiti. Visur, kur tik bežengtum - pliaukšt, pliaukšt ir pliaukšt, - brisdami šlapiom palauk m, keik si "Audros" brio partizanai Kikilis, Žilvitis, Šermukšnis ir Putinas.*

Pagalčiau tamsiosios rugsio nakties dengiami, jie žygiavo šlapiais dirvonais Dargi kaim. Pilni kanalai ir grioviai vandens, dažnai pastodami keli, trukd, sunkino žyg. Apie pusiaunakt iš juodo dangaus pradėjo kristi šalti, didžiuliai lietaus lašai, permerkdami net brezento palapin mis dengtas kovotojų nugaras. Ir koki tur jo tur ti šios pavergtos t v žem s gyn jai išiverm, koki nuostabiai tvirt vali ir pasiryžim, kuomet ištisais metais žvelgdami siaubingai juodas mirties akis, nemirksdami jie ženg per baisius pavojus, sunkius vargus ir nesuskaičiuojamus nepriteklius. Štai ir t nakt visi keturi partizanai, brisdami didžiuliu kaimo pakluoni pelkynu, iš viršaus rudens dargan merkiama, rudens v tr gairinami, neįjaut, kad tai b t net bet koks nepatogumas, žygiuodami juokavo, buvo linksmi.

- *Man dar atrodo, jog kairioji pažastis lyg ir sausa, - pro v tros žiojimus gird josi žemas Kikilio juokas.*

- *Juo labiau sušlapsime, juo labiau guldami pajausime šieno sausumą, - atsiliepi iš kairės tylut liai Žilvitis.*

- *Taip jau buvo gyvenime, kad žmonės, nepatyr vargo, nevertina patogum, - pagyvenusio žmogaus žinovo balsu d st vis jauniausias partizanas Putinas.*

Pelk mis aplenk kaim, pasuko sulig žibania (...) adat le žiemi link. Pra j

suvis arti juodojan i por vienkiemi , pagaliau pri jo talkininko G. gerai paž stam sodyb .

- Kaip sp jate, ar bus jau atvyk m s pakviestieji susitikiman talkininkai, ar ne? - sustoj s ties namo kampu, per v tr staugim teiravosi kovotoj Kikilis.

- Juk n ra buv atsitikim , kad Laisv s kovotoj šaukiama neatvykt kuris iš talkinink , - atsiliep nekantriai Žilvitis.

Po trumpo sutartinio pabeldimo langan iš viduje pervirtusios k d s triukšmo kovotojai suprato, jog šeimininkas eina atidaryti duris.

- Sveiki, mieli broleliai! Sveiki gyvi! Kaip j s ir beišturit, kaip nesup nat? Toksai baisus rudens šlapumas, - bu iudamas šlapias partizan l pas, sveikinosi talkininkas. - Taigai, vyru iai, eisime svirn , ten b t saugiau, nors, bendrai, pas mus ramu, skarmali nesidraikioja, - ramino šeimininkas.

- Mums visur gerai. Vesk ten, kur pa iam, šeimininke, atrodo patogiau, - sutiko partizanai.

Šeimininkas, pri j s prie svirno, išsitrauk s didžiul rakt , atrakin s, l tai prav r sunkias svirno duris. Iš viduje juodojan ios paslaptingos tamsos padvelk švelnutis laukini g ly i aromatas, padvelk sukrautas šienas. Užsideg švies ir užsklend duris, partizanai drauge su šeimininku vakarieniavo.

- O kaip sakyk, uošvi, ar kalb jai tiems, kuriuos buvome praš pakviesti, - pabaig s valgyti, pasiteiravo Šermukšnis.

- Taigi kad sakiau, žad jo šiandien apie 3-4 valand po piet atvykti, - patvirtino trumpai užklaustasis.

Dar kur laik pasikalb j , partizanai, palyp j ant sukrauto šieno, saldžiai, be r pes io sumigo.

Iš ryto, kuomet dar kovotojai šiuurpiuose sapnuose ženg , skindami sau keli automatais per baises pavojus, kuomet dar jie verž si iš šalto mirties gl bio, b gdami pro zvimbian ias kulkas, išgirdo jie kažkur toli toli žadinan ios juos šeiminink s šveln bals :

- Kelkit s, kelkit s, vaiku iai, pusry ius atnešiau, - švelniai judino krašte gulint Kikil . - Bet tas t vas irgi, juk gal jo duoti užsimauti sausas kojines nak iai! - prikaišiojo ji savo vyrui. - J s vargai žodžiais nenusakomi, s neliai, visiškai peršlap , garuojate kaip pirtyje, - d stydama l kštes iš krepšio, li d jo ji.

- Nieko, nieko, uošvienei, varg mes nematome, o pavoj nepaž stame ir gyvename pavergtame krašte visiškai laisvi, o tai jau yra didelis džiaugsmas ir laim , tai yra užmokestis mums už kai kuriuos nepatogumus, - šukuodamas iš susiv lusi ilg plauk šien ner pestingai juok si Putinas.

Diena apytamsiame svirne slinko iš l to. Kartas nuo karto pasigirdavo piktas Sargio lojimas ir svetim žmoni kalbos kieme. V liau viskas nutildavo ir sodyboje pasidarydavo v l ramu, tylu, tiktai rudens v jo užgauti kažkaip li dnai, gaudingai, lyg k blogo nujausdami, raudoj svirno skliautai.

Pagaliau pavargusios saul s rausvas spindulys, skrid s per apdulk jus ,

voratinkliais aptraukt mažyt svirno langel , nedr siai, lyg bijodamas užgauti, slinko per partizan ginklus, j r s ius veidus, pranešdamas šiems dr siems "Audros" s num s apie art jant vakar . Staiga kieme daužydamos retež net pridusdamas šokosi loti Sargis. Kiek v liau pasigirdo linksmi vyr ir mergin balsai, kuriuos partizanai taip gerai pažinojo. V liau pla iai prasiv r storos svirno durys ir drauge su šeimininku svirnan jo vienas jaunas vaikin s ir dvi linksmos merginos. Kiek tyro džiaugsmo ir švelnaus juoko drauge su jais at jo t mažyt taip skurd svirnel ... Pla iai šypsojosi laimingi talkinink veidai, džiaugsmu žvelg ramios kovotoj akys.

- Mes k tik tiesiog iš kelion s, net su visomis dulk mis, - sveikinosi g l tas sukneles valydamos merginos.

- Kaip jums sekasi? - tvirtai spausdamas kovotojams rankas, teiravosi aukštasis vaikin s.

- Mums nepavargo dar kojos, brolau, miško žolynai minkšti, o kr mokšniai tank s, ir naktys taip juodos, nemanau, kad kada išmuš mums ginkl iš rank tie laukiniai siauraakiai, - tvirtai, dr sos pilna širdimi, lyg persp damas prieš , kalb jo prt. Šermukšnias.

- O kaip, broleliai, ar burliokai dar ilgai mus terios? - nedr siai teiravosi antroji mergina.

- Taigi, mergužei, nerangus maskolius, jeigu nepranyks už met , išnyks už dviej , o jei ne už dviej , už dešimt tai tikrai, - visiems garsiai juokiantis aiškino prt. Žilvitis.

Taip sujungti vieno didžio tikslo bendron kovon prieš savo krašto paverg j , tie kilni sieki ir dr si širdži lietuviai tame skurdžiame svirne, prie mažyt s žvak s šviesos per ištis nakt kalb josi apie s kmingesnius kovos b dus, apie baisius, klastingus priešo k slus. Partizanai išdalino talkininkams partizanin spaud : laikrašt lius ir knygutes, o šie atsilygindami ir suprasdami partizanin s kovos poreikius, teik kovotojams reikaling reikmen .

Pagaliau pro mažyt rytin s svirno sienos plyšel prasiverž s plonytis tekan ios saul s spindulys, puol s strižai per didžiul g l mis išrašyt senovin d ž , nudaž s lyg krauju tams jos pavirši , krito kažk negera pranašaudamas partizan ir talkinink tarp .

- Tai velnias, - skubiai nesmagus patrauk rank iš kruvinos spindulio šviesos prt. Žilvitis.

Stojo nesmagi tyla. Baisus siutusio šunies skardus lojimas sudrebino rytme io tyl . Pla ios talkinink akys žvelg pavojaus šeš lio pridengtus partizan veidus.

- Ir kas per velnias taip anksti gal t slankioti? - sunerim s pakilo šeimininkas.

Prt. Putinas pakil s tylut liai palyp jo laipteliais viršum ir atsargiai pažvelg pro mažyt langel kiem . Kieme vaikštin jo ginkluoti burliokai. Putinas lyg žaibas atšok s nuo langelio, nuskub jo prie draug .

- Gyvat s burliokai kieme, - patyliukais prašnabžd jo jis.

- Esame išduoti arba pasekti, - piktai šokosi prie ginkl "Audros" vaikai. Tylut liai šiuž jo užvedam ginkl spygnos, kautyn ms šovin li persipilstymai, gurgžd jo tvirtai suveržiami kariški diržai. Visišškai pasiruoš visi keturi ginkluoti vyrai, priklop prie svirno dur , temptai lauk . Talkininkai kartu su šeimininku suklaup kiek toliau prie sienos. siviėspatavo mirtina tyła. Dievas, parim s iš dangaus aukštybi , žvelg t bais mirtinos gr sm s akivaizdoje laisv s kovotoj pasiryžim . Jis sek tuos mirti už savo T vyn s laisv pasiryžusius lietuvius ir laimino juos ir j taip diding krašt Lietuv .

- Duokite svirno rakt ! - pasigirdo kieme bjaurus mongolo balsas.

- Rakto nuo svirno mes neturime, jis yra pas tikr j t nam šeiminink , kuris gyvena kaime, - aiškino burliokui, gyn net užkimusi talkininko G. žmona taip jai brangius partizanus.

- Tai eime pas tikr j šeiminink rakto, - išsitemp vargš žmonel burliokai.

- Daug žal i yra... -gr ž s nuo langelio prašnabžd jo Kikilis,-pilnas kiemas vaikštin ja, o ir aplink sodybos kr mokšniai pilni, - pasteb jo kiek nusiminusiu balsu.

- Eime išversime duris, - pasigirdo iš kiemo storas burlioko gargaliavimas.

- To tai jau gana, žal iai, nepadarysit! - sušvokšt persiut s Kikilis.

- Tad likite sveiki, gal dar kada susitiksime, - atsigr ž s talkininkus ir šeiminink , prašnabžd jo Šermukšnis.

Tuo pa iu metu garsiai spragtel jo tvirt Kikilio rank atsklendžiamas skl stis, ir pro pla iai prasiveržusias duris lyg baisi audra išsiveržusi keturi ginkluot vyr grup , žerdama visas puses švinu, pl š si per burliok tarpus rasotus laukus. Tuo pa iu metu baisus kurtinamas trenksmas aid jo iš vis pusi daugyb s priešo automatinini ginkl . Iš vis pusi zvimbdamos ir rekuėtuodamos skraid kulkos, iš visur žaižaravo pilkšvos serij ugnel s. Ties svirno kampu, per kelis metrus nuo atdar svirno dur , sukluo stiprios kulkosvaidžio serijos perblokštas prt. Žilvitis. Jo piktas, tik k baisiu karš iu alsav s ir švinu žeid s burliokus suomiškas automatas, išslyd s iš rank , gul jo greta. Iš išbalusio veido ir kr tin s išsiverž s kraujas nudaž rank raudonai, lygiai taip, kaip iš ryto buvo nudaž s ankstyvasis saul s spindulys. Mažy io saul s spindul lio kruvinasis pranašavimas išsipild . Juo toliau, tuo labiau ir smarkiau priešo ginklai ž r kulkas, skleid mirt Lik trys "Audros" s n s, nežvelgdami priešo baisiai visur aplinkui staugian ius ginklus, nebijodami mirties, verž si per kulk spie ius tolyn nuo svirno, nuo sodybos. J ginklai nuo per didelio perkaitimo retkar iais užspringdami nutildavo. Bet greitai v l b davo gudusi rank priver iami veikti. Prasiveržus apie 10-15 metr nuo sodybos, iš netolim kr mokšni baisios priešo ginkl ugnies pakirstas, lengvai nusviro lyg jaunas medelis rasot žol šaunusis kovotojas Šermukšnis. Jo jaunas, daug kart žvelg s mirties akis veidas, dabar buvo tvirtai kaul t jos rank paliestas. Susmigusi ištisa automatinio šautuvo kulk serija sužeid , sudark jo taip šveln

jaunuolišk veid , išpl š iš narsios jo kr tin s gyvyb , sustabd taip didžiai savo T vyn mylin i jo jautri šird . Lik partizanai Kikilis ir Putinas skub jo , verž si toliau nuo taip baisaus mirties gl bio. Priešas, matydamas t dviej geležini žmoni nepažeidžiamum , lyg baisi nuodinga angis vis kirto savo nuodingu geluoni smarkiau ir smarkiau. Pagaliau paliestas keli kulk keli ir kulš pargriuvo Putinas. Bet ir sužeistas, gul damas priešo ugnies liepsnose, šis tautos gali nas nepamet vilties, nenustojo ryžto ir vis šaud , šaud ir šaud ... Staiga jis v l sukaup s paskutines savo j gas pasik l ir, sekdamas savo bo i didvyri pavyzdžiu, verž si per šimtus jam keli pastojusi prieš . Kair je už 30-40 metr lygiai taip pat prieš smarkios ugnies apšaudomas trauk si Kikilis. Staiga Kikilis pajuto kaip kažkas lyg karšta geležimi perbrauk per kairi j jo koj , kuri tuojuo pasidar sunki, sunki... Sukaup s paskutines j gas, jis dar prib go didžiul kelm ir griuvo tiesiog b gdamas už jo, prisidengdamas nuo priešo kulk . Atsargiai pažvelg s art jant prieš , atideng v l ugn ir sustabd , priblošk j prie žem s. Bet tuo pa iu metu kelios ilgos serijos iš šono pataik kelm ir Kikiliui pet ir rank .

- Velnias, kad tik sužeid nepaimt gyvo, - šaltis perb go per šird , ir jis pakil s iš paskutini j j g band trauktis tolyn nuo tos baisios mirties gl bin patekusios sodybos. Bet koks tai buvo vargingas, sunkus ir skausmingas ši dviej lietuvi tautos narsuoli , daugelio priešo kulk pažeist , veržimasis per priešo kulkas, per mirt gyvenim . Kikiliui traukiantis, vis sunkiau ir sunkiau klaus koj os, vis kas kart labiau sviro rankos su ginklu. Jis sunkiai, kruvina ranka perbrauk per išprakitavus veid , tarsi nor damas nuvyti kažkok karšt pilkum , kuris l tai, bet kaskart vis labiau ir labiau temd akis.

- Apalpsiu, - baisus skausmas nusmelk šird . - Reikia skub ti ..-jo kruvina didžiul ranka prastiniu judesiu sunkiai ištrauk iš kaburo tiek daug kart per sunkiausių pavojus ištikimai lyd jus "Parabel " ir l tai j pak l prie galvos.

- Prakeikti šunys, - tyliai išsiverž baisi pagieža, gilus sielvartas ir neapsakomas pyktis priešui iš Kikilio kraujuot l p .

Tarp daugelio prieš ir Putino š vi pasigirdo, suskard jo nustelbdamas savo išdidumu visus kitus š vius garbingas Kikilio "Parabelio" š vis. Tai buvo iš ties didingas š vis, apsaugoj s lietuviu partizano garb , apgyn s jo k n nuo baisi kankinim , išgelb j s šio "Audros" s naus kilni j siel nuo sutepimo. Po šio paskutinio prt. Kikilio paleisto š vio jo ištikimasis "Parabelis", sujud j s lyg gyvas, iššoko iš didžiul s krauju apkreš jusios rankos ir nukrito ant žem s, nuberdamas nuo žoly i kelis rasant lašelius. Sunkiai visu stambiu savo k nu griuvo "Audros" b rio vadas puskarininkis Kikilis ant taip jo širdžiai brangios žem s, už kuri tiek daug varg ir pavoj buvo perženg s, už kuri tiek nuostabiai diding Laisv s kovoje kautyni buvo iškovojo s ir už kuri tik k atidav taip skais iu žiedeliu žydin i savo gyvyb . Pargriuv s ant kairiojo šono, dar išdidžiai pla iu dešiniosios rankos mostu rasotoje žol je paliko rausv rat , tarsi

pasakydamas, jog jis lyg erelis laisvas, nepal žs vergijoje, dabar už meil savajam kraštui iškeliauja visiems laikams žydin uosius Rojaus sodus...

Partizanas Putinas per savo ir priešo švi gausm išgird s kairiau pistoleto šv, atsisuk s pamat , kaip susi bav s, lyg kažk galvodamas, griuvo žemyn prt. Kikilis, griuvo ir daugiau jau nesik l ... Bet tuo pa iu metu jis pajaut , kaip šaltos ramos sudr kintos kr mokšni šakos palietusios atgaivino karš iu degant jo veid . b g s laukuose augan ius kr mokšnius, b go paskutines j gas kaupdamas, kad tik pirmyn, kad tik kiek nors tolyn nuo baisiosios sodybos, nuo kyriai aidin i švi , nuo piktai r kaujan i kruvin j ekist ... Bet daugelio kulk pervertam Putinui taip nuostabiai sunkiai besik l kojoms, taip baisiai skausmingas buvo kiekvienas kad ir mažiausias žingsnelis. Raibi pilkuma su mažy iais gelsvais taškeliais kaskart vis labiau ir labiau temd akis, silpnino atmint . Diržai su šovinytais, gav didžiulio akmens svor, neapsakomu sunkumu spaud pe ius, nugar , lenk peršautus kelius... Pusiau automatinis jo ištikimasis šautuvas užkliuvo už šakoto kr mokšnio, išslinko iš jo bej g s rankos ir liko gul ti dr gnoje tarpkarklio žol je.

- Nejaugi pribaišs š tonai... - sunkiai prasiv r krauju sukepusios l pos. - Reikia mesti t sunk j akmen nuo pe i ... - apsisprend pusiau alpdamas nuo didelio kraujo nutek jimo Putinas. Jis nerangiai viena ranka atsiseg s karišk dirž su šovinytais, visiškai išbal s lyg lavonas, nuleido j karklyn pudur . Staiga užpakalyje jo pasigirdo l žtan i kr mokšni šak trat jimas, pasigirdo skub s žingsniai

- Vejasi prakeiktieji, - laikydamas rankoje paruošt pistolet , v l vargingais žingsneliais slinko per kr mokšnius tolyn.

Toliau karklynai vis ret jo, ir jis, per j s dar suvis jaun alksnyn l, išlindo paalksn je besiganan i arkli kaimen . Mieguitas stambus vyriškis - arkli piemuo - pamat s silpnai slenkant pakr me prt. Putin , kiek nustebs š ktel jo:

- Ok , brolyti, vejasi tave? Tu vos bepaieini, o jie štai jau netoli trata... Pavys tave tai tikrai, neabejotinai...

- Jei esi lietuvis, pad k man nuo t prakeikt j išsigelb ti... Duok skubiai arkl ... - nuo sunkaus alsavimo tr k iojan iu tyliu balsu š ktel jo prt. Putinas arkliaganiui.

Stambus vyras, tas paprastos širdies arkli piemuo mat jau per daug išbalus Putino veid , krauju sukepusias l pas ir griežtas švelnute miglele pridengtas žydras jo akis, stamb jo žalia uniforma apvilkta liemen , sunkiai nusvirusi su pistoletu rank ... ia sunkiai sužeistas nebegal s paeiti partizanas, o už keliasdešimt metr kr muose braška ginkluoti mongolai, ten braška visos T vyn s paverg jai. "Ir jeigu tik aš šiam bent kiek pad siu, užmuš mane žal iai, - sukosi, pyn si, susiraizg neišsprendžiama baisi problema didžiul je piemens galvoje. - Betgi juk ia sužeistas, bej gis vos bepaslenka ir tikras lietuvis... erelis... prašosi pagalbos. Jei nepad siu, pasivys, užmuš... Trauk j velniai, gausiu, gausiu

kail", - skubiai pajudin s lyg nuo sm gi pla i nugar , apsisprend arkli piemuo.

- Eikš, eikš, skub k, brolyti, pad siu, kaip man bus, taip, - pa iup s už kraujuotos Putino rankos, temp jis prie baikš iai galv išk lusio bl sakak io Sar io.

- Grei iau, tik grei iau skub k, susimildamas, pasitempk visomis j gomis, bent sekund l pav luosime - ir tau, ir man mirtis, baisi neišvengiama mirtis, - prisikiš s prie išbalusio prt. Putino veido, karštai alsuodamas, draugiškai ragino susijaudin s arkli piemuo. - Štai, štai, kabintas man ant kaklo, matau, kad pats vienas nepaj gsi užsirapalioti, - laikydamas tvirta ranka Sar io kar ius, antr ja k l apsikabinus ir visiškai nusilpus prt. Putin ant Sar io nugaros. - Imk, imk susimildamas pavadžius ir leisk zovad le, šis grei iausias iš visos kaimen s, iš ia likusi j nesiras nei vieno, kuris tave pasivyv , - užk l s ant greit akojo Sar io ir brukdamas didžiules prt. Putino rankas pavadžius, skubino j . Sudund jo zovad l , pasigirdo linksmas ir smagus žvengimas. Argi šis senov s Lietuvos bo i eikli j žirg palikuonis b t pajaut s savo naštos didingum , esamo pavojaus svarbum ? Prt. Putino ranka iš l to suko greitai lyg paukšt

27. Partizanas Juozas Petraitis-Putinas

skrendant Sart link miško. Užpakalyje pasigirdo keletas padrik š vi ir bais s rusišk j žmogžudži keiksmi ir gr mojimai.

- Matyt, tenai jau tampo mano išgelb toj , - li dnai šyptel jo išbal s prt. Putino veidas. Lengvos Sar io kojos greitai neš j prie miško pakraš io. Aštrus skausmas dieg peršautoje ties keliu jo kojoje, kr tin je jaut nuo pernelyg tempto b gimo didel kartum , o l pos buvo suskirdusios, kraujuotos. Štai jau ir saul s apšviesta linksma Buivol miškelio pamišk . Sartis pliaukš damas neš j šlapia linija vis gilyn ir gilyn mišk . "Tik prieš vien vienintel suvis trumput rudens dienei jome, štai bridome tomis pelk mis visi keturi drauge, linksmi ir

laimingi... - sunkios mintys slinko per pakrypusi prt. Putino galv , li desio šeš liai užslinko jo išbalus veid . - O dabar jie visi trys jau skrajoja ten kažkur aukštai aukštai..."-li dnas žvilgsnis slinko linija, dengian ia dangaus m lyn s ruoželius.

Perjodamas paskutin miško viduryje raist , prt. Putinas sustabd Sart , iš lengvo nuslinko nuo jo gil liekno vanden ir, patakšnoj s savo greitakojui išgelb tojui per riest jo kakl , pasuk s palauk , liep eiti atgal. Pats gi iš lengvo, sustirusiomis kojomis, brido lieknu kvartalan, nepalikdamas nei mažiausio p dsako.

- O vis d lto šimtas nenugal jo keturi , tod l, kad jie vagia, pl šia, griebia ir pavergia, mes gi giname gimt j krašt nuo siaub n teriojim , o brolius nuo žudyni , tik tod l šimtas nenugali keturi , - sunkiai žengdamas tarp kvartale tankiai suaugusi medži , šnabžd jo prt. Putinas.

LGAM. PŠA.1955.Nr. 2(18).L.4-18.

Partizan slapyvardži rodykl

Balandis	- Alfonsas Danielius iš Meškui i vls ., Gav nai i k., žuvo 1953 m. kovo 23 d. Šiauli raj., Smilgi k.
irvinis	- Kostas Danasas iš Meškui i vls ., Gibai i k., žuvo 1953 m. kovo 23 d. Šiauli raj., Smilgi k.
Kikilis	- Vladas Daraška iš Lygum vls ., Dak i k., žuvo 1952 m. rugs jo 22 d. Jonišchio raj., Dargi k.
Motiejus	- Petras Lapinskas iš Meškui i vls ., Gav nai i k., žuvo 1953 m. kovo 23 d. Šiauli raj., Smilgi k.
Putinas	- Juozas Petraitis iš Lygum vls ., Sereiki k., žuvo 1953 m. kovo 23 d. Šiauli raj., Smilgi k.
Šermukšnis	- Juozas Padirvinskas iš Lygum vls ., Sereiki k., žuvo 1952 m. rugs jo 22 d. Jonišchio raj., Dargi k.
Žilvitis	- Alfonsas Padirvinskas iš Lygum vls ., Sereiki k., žuvo 1952 m. rugs jo 22 d. Jonišchio raj., Dargi k.

PARTIZANO DIENORAŠTIS

Pagal agent rinius duomenis 1945 m. rugsėjo 24 d. prie Rokyvos ežero ekist operacijos metu buvo aptikta partizanų grupė. Susiraimo metu buvo nukauti devyni partizanai (taip rašoma NKGB dokumentuose). Tada žuvo S. Levickas-Zigmas, L. Putramentas-Vasys, V. Goferis, M. Norkevičius ir kiti. Enkavedistai iškrat užmuštuosius, palikę dokumentus. Partizano dukra Z. Levickaitė-Jonaitienė pasakojo, jog po susišaudymo keliems Vaikšnių galos kaimo gyventojams buvo liepta nuvežti tik šeši žuvusius Bazilionus. Ten jie buvo išniekinti.

Buvusiame KGB archyve yra išlikęs tik kartą žuvusio partizano Vlodo Godeko (matyt, Vlodo Goferio, NKVD vertinamas kaip klaidingas - A. M.) dienorašio ištraukos vertimas rusų kalba¹. V. Goferis gimė 1919 m. Biržų apskrityje, Saločiuose. Vėliau su tėvais gyveno Rokyvoje. 1944 m. pasitraukė su vokiečiais, 1945 m. birželio mėnesį atsikėlė NKVD filtraciniame punkte Kybartuose. O iš ten keliai atvedė pas partizanus.

Pateikiamas minėto dienorašio vertimas iš rusų į lietuvių kalbą. Ištraukoje konspiracijos tikslais yra nenurodomi vietovės, partizanų junginių pavadinimai, ir jų vardų sutrumpinimai. Čia aprašomas Vytauto Didžiojo rinktinės, veikusios Padubysio, Šiaulių, Radviliškio, Šiaulių bei Tytuvėnų apskrityse, partizanų gyvenimas.

1. Lietuvos ypatingasis archyvas. F.3.B.7/86. T.2.L.100-103. Mašinraštis.
Originalas rusų kalba.

Parengė Aurelija Malinauskaitė

Partizano Vlado Godeko*dienoraš io ištrauka

1945 met -VII-12 ketvirtadienis. Vakare aš su vienu atvykau pas (?) Kalniet * aplankyti senuk ir savo draugus.

1945-VII-13 penktadienis. Prieš pietus susitikau su Vincu, po to mišku gr žau stovykl .

1945-VII-14 šeštadienis. Nakt aš ir Mikas greitai atvykome pas N., susitikome su V.

1945-VII-15 sekmadienis. Nakt 1 val. atvyko b r : Volung , Špokas, Sakalas, Vaba ius, ir dien susitikau su A, V, Kavalierium ir pagiriojom s.

1945 met -VII-16 pirmadienis. Ryt gr žome stovykl , gavome pranešim , kad Dvarninkuose bus mitingas. Devyni vyrai iš jo likviduoti šit miting . Bet mitingas ne vyko, be naudos gr žome stovykl . Vakare Eiva, Simas, Karolis, Zuikis, Špokas ir... išsikrapšt sunaikinti p-V.

1945-VII-17 antradienis. Apie 8 val. ryto sunaikinti 2 šunys P-Ž.

1945-VII-18 tre iadienis.

1945-VII-19 ketvirtadienis. Dienos 6 val. praleidau stovykloje.

1945-VII-20 penktadienis. Vakare aš, Zigmas, Simas, Seržantas, Gediminas, Vabalas, Uodas, er ilis ir Malovobas išvykome Šiaul n vls. paruošti milicijos likvidavimo.

1945-VII-21. Steb jome vis dien , nieko nemedžiojome. Vakare pasidalinome dvi grupes ir perpjov me dvi Šiaul n telefon linijas.

1945-VII-22 sekmadienis. M s b rys - aš, Zigmas ir Seržantas vis dien prabuvome miškelyje netoli vietov s B.

1945-VII-23 pirmadienis. Ryt kiaurai permirk nuo lietaus gr žome stovykl , kurioje radome Fi-Fi ir jauniklius, pasilikusius m s laukti. Vakare stovykl už jo uogautojai, po to reik jo pereiti kit viet .

1945-VII-24 antradienis. Auštant atvykome stovykl . Vakare Teodoras praneš apie šeim vežim . Vakare dalis vyr išvyko vairiomis kryptimis persp ti minim šeim .

1945-VII-25 tre iadienis. Diena pra jo su bloga nuotaika, svarst me, k daryti.

1945-VII-26 ketvirtadienis. Vakare aš, Zigmas, Meška, Vanagas ir er ilis iš jome Žali j b r . Kelyje Vanagas su er iliu atsiskyr . Pasilik trise, keliavome apie 24 valandas. Netoli kaimo R mes susitikome su paž stama mašina. At jo mums išbandymas. Atideng stipri automat ir pistolet ugn ,

*Pavard palikta tokia kaip dokumente

*Matyt, ryši punktas

išsilaisvinome ir, pakeit krypt , persp jome savus šio rajono žmones. Apsistoj prie Berž s radome Bried , kur pa m me su savimi.

1945-VII-27 penktadienis. Dien praleidome netoli Kalnie io. Vakare t s me žyg .

1945-VII-28 šeštadienis. Prieš pietus atvykome ŽR* stovykl .

1945-VII-29 sekmadienis. Anksti ryt mus prad jo persekioti NKVD. Dideli susir mim ne vyko. Vakare kelet kart teko susidurti. Žvalgybos metu man teko susidurti su priešo grupe, apie 20-30 metr atstumu. Nakt s kmingai iš jome iš apsupto miško. Vis laik lijo.

1945-VII-30 pirmadienis. Prieš aušr apsistojome praleisti dienos daržin je. Vakare toliau trauk m s.

1945-VII-31 antradienis. T dien pras d jome daržin je (buvo sukurta daina apie beviltišk nuotaik gyvenime).

1945-VIII-1 tre iadienis. Prisijung me prie vieno skyriaus, keliavome nam link. Vakare pasiek me U-R-Ž vietov , kur mums kelias buvo žinomas ir atsiskyr me nuo ŽR vyr .

1945-VIII-2 ketvirtadienis. Po tempto 30 kilometr naktinio žygio sustojome dienai mažame miškelyje Ž-U.

1945-VIII-3 penktadienis. Stiprus lietus, visiška tamsa, pelk , purvas stipriai apsunokino žyg . Netgi pusiaukel je prie Berž s buvome priversti sustoti pails ti.

1945-VIII-4 šeštadienis. Vis dien puikiai poilsiavome. Vakare Zigmas, Briedis ir Meškis iš jo stovyklaviet , o aš pasilikau, man reik jo eiti pas Kalniet .

1945-VIII-4 šeštadienis. Prieš pietus išgirdau mašin gaudes , reik jo pasitraukti mišk , po to paaišk jo, kad mašina važiavo mišk malk .

1945-VIII-5 sekmadienis. Nakt sulaukiau draug grup s. Pus dienos pabuvus su jais, iš jau pas Kalniet . Su manimi jo Sakalas ir Špokas.

1945-VIII-6 pirmadienis. Pary iui aš, Sakalas, Naujokas, Dagilis atvykome Berž . Vakare aš, Eiva, Vilkas, Anupras, Fi-Fi, Mykolas, Sakalas, Dagilis, Genys, Beržas išvykome "pirkti" karv s. Kart , pavaikš ioj vis nakt , neradome nei vienos tinkamos: kur senos, kitiems paskutin , net ir iš bolševik neat m me.

1945-VIII-7 antradienis. Dien praleidome miške rengtoje palapin je. Vakare išvykome stovykl . Pakeliui už jome pas N.

1945-VIII-8 tre iadienis. Auštant atvykome stovykl . ia jau antra diena kritiška pad tis su maistu.

1945-VIII-9 ketviradienis. Šiandien ryt gr žo Briedis, Zenonas, Džio ir Petras, kurie atitemp d ž sviesto. Vilkas, Voras, Šernas ir Sakalas - karv .

Taip maisto klausimas buvo išspr. stas. Apskritai nieko naujo.

1945-VIII-10 penktadienis. Nakt su Eiva iš jau maisto pas N. V.

1945-VIII-11 šeštadienis. Ryt gr žo vyr grup , kurie vakar “pirko” 5 d žes sviesto ir 2 - varšk s, jas vež iš pieno punkto R-Š Šiaulius. Volung atved keturis naujokus: žuol , Lepš , Vytaut ir Pik . Ši diena s kminga, stovykloje iššauti keturi neatsarg s š viai. Šiandien buvo atsi sti ir paskelbti vidaus tvarkos nuostatai.

1945-VIII-12 sekmadienis. Dien praleidome stovykloje.

1945-VIII-13 pirmadienis. Vakare aš su Eiva iš jome produkt pas N. Kelyje buvo purvas, vanduo.

1945-VIII-14 antradienis. Vakare aš, Sakalas iš jome K-Š aplankyti Gandro b r ir surasti Sen . Kelias tolimes, bet kai jome keliu, tai labai nepavargome.

1945-VIII-15 tre iadienis.

Kelias. Auštant pri jome pelk , kur teko bristi iki keli . Pasiiek s G., b rys pails jo, o vakare aš su Gandru iš jome ieškoti Senio, o Sakalas su Komendantu iš jo savo reikalais. Senio nepavyko rasti, liko tik 2 šautuvai. Saulei leidžiantis, gr žome stovykl .

1945-VIII-16 ketvirtadienis. Vakare gr žome atgal stovyklaviet . Su mumis jo Gandras ir daktaras Meil . Kelias buvo sunkus: purvas, miškas, vietomis tankus, be to, sutemo, netoli Ž. kaimo buvome priversti eiti visiškai tamsoje. Pakeliui sutikome savo dalinio vyrus, traukian ius nauj stovykl . Gandras prisijung prie b rio, o Aidas, aš, Sakalas ir d. Meil nu jo aplankyti sergan io Broniaus.

1945-VIII-17 penktadienis. Auštant atvykome pas sergant Broni , sveikata jo buvo bloga, bet ne beviltiška, kaip paaiškino daktaras. Dien praleidome pas Teodor , vakare atvykome stovykl . Pakeliui aplank me N.

1945-VIII-18 šeštadienis. Pary iui pasiek me nauj stovykl . iadarvyko stovyklos tvarkymo darbai. Miške augo kaimi kštis, buvo tiesiamos gatv s, pagal jas lygiavosi mažu iai partizan namukai. Š. poži riu, m s stovykla su savais namukais primena pirmųš i žmoni , kuriuos teko matyti geografiniuose piešinuose, gyvenviet . Vakare aš su Eiva išvykome pas N., bet kadangi pas N. atov jo mašina, neuž jome, o už jome pas Ž. L., kur praleidome dien .

1945-VIII-19 sekmadienis. Vakare už jome pas N., prikrov me pilnas kuprines produkt ir gr žome atgal.

1945-VIII-20 pirmadienis. Vakare aš su Eiva išvykome vairiais reikalais kaimyninius kaimus, daug žmoni per nakt aplank me.

1945-VIII-21 antradienis. Šiandien ryt apie 6-7 valand žuvo Simas. Tai pirmoji m s b rio auka. Tegul b na lengva jam Lietuvos žem , už kuri taip narsiai kovojo. Ils kis ramiai, o mes t sime kov už Lietuvos laisv , žiauriai už tave atkeršysime.

1945-VIII-22 tre iadienis. Vakare 11 vyr patrauk gaudyti šnip , praleidome vis nakt apsup tartin vietov , bet niekas nepasirod . Vakare b r at jo Korys, o šiandien Vij nas.

1945-VIII-23 ketvirtadienis. Vakare 11 vyr išvyko pas R.D. odos “pirkti”. Auštant pasiek me mišk netoli R.D. ia sustojome praleisti dienos.

1945-VIII-24 penktadienis. Dien gal jau visai arti matyti kaip apdirbamos “N. Europos” durp s, vakare nuo mašin nu m me du didžiulius odinius diržus, taip pad klausimas buvo išspr stas. Gr ždami jome netoli R.* miestelio, aiškiai buvo matomos miestelio šviesos ir jo gatv s, nor josi aplankyti ar pamatyti paž stamus, ar pasibastyti po gatves, kur tiek daug praeities prisiminim .

1945-VIII-25 šeštadienis. Ryt su grobiu laimingai gr žome stovykl . Vakare išžygiavome atkeršyti už Sim .

1945-VIII-26 sekmadienis. Sunaikinome 9 istrebitelius. Paimta 10 ginkl : 1 kulkosvaidis, 4 automatai, 2 pusautoma iai, 2 karabinai, 1 pistoletas, sav auk nebuvo. Nakt kita grup pagavo dar vien šun .

1945-VIII-27 pirmadienis. Ryt laimingai gr žome. Gr ždami visiškai supl š me batus ir nutryn me kojas, taip likau visai basas, ties pasakius, apavas nelabai reikalingas, kadangi kojos sutin ir batus nelenda.

1945-VIII-28-29-31.

1945-IX-1 šeštadienis. Per tas dienas kojas išgydžiau ir gal jau eiti kur tik patinka.

1945-IX-2 sekmadienis. Šiandien po piet žmoniškai “atakavome” riešutus, iki pat vakaro teko man juos pl štii.

1945-IX-3 pirmadienis. Vakare aš, Sakalas ir Zigmas iškeliavome pas Kalniet atnešti radijui baterijos. Baterij radome išnaudot .

1945-IX-4 antradienis. Vakare jome toliau medžioti baterijos. Vis tik “sumedžiojome”.

1945-IX-5 tre iadienis. Ryt gr žome stovykl su baterija, bet tikrinant baterij pasirod , kad ji neveikia, šiandien b r atvyko Kaunas ir Šaulys. Vakare aš, Eiva, R ta iš jome pas N.

1945-IX-6 ketvirtadienis. Šiandien buvau stovykloje.

1945-IX-7 penktadienis. Nakt išvyk P. L. nuneš me nauj korespondencij .

1945-IX-8 šeštadienis, po piet gr žome stovykl . Vakare aš, Sakalas, Uosis ir Beržas išvykome P. L. vietov aiškintis...

1945-IX-9 sekmadienis, ryt gr žome nešdami šiek tiek produkt ir karabinus. Jeigu ne valstybiniai kiai, iš... gyventi b t nekaip.

1945-IX-10 pirmadienis.

1945-IX-11 antradienis. Šias dienas praleidau stovyklaviet je.

1945-IX-12 trečiadienis. Prieš pietus aš, Mikas ir Sakalas išvykome P. L. vietov aplankyti kaimynini būri . Vakare pasiek juos, stovykl radome tuš i , išsik l kit viet .

1945-IX-14 penktadienis.

Partizan slapyvardži rodykl

Aidas	- Stasys Jurgutavi ius iš Padubysio vis ., Pakap s, žuvo 1947 m. vasario 16 d. kautyni metu Šiauli aps., D kto miške.
Anupras	- nežinomas.
žuolas	- (?) Morkus Bajoras iš Šiaul n vis ., Sklioriški k., žuvo 1946 m . rugs jo 24 d. Kelm s vis ., Ge ai i k.
Beržas	- Antanas Tamošaitis iš Padubysio vis ., Ganki k., nukankintas po kautyni , vykusi 1947 m. vasario 16 d. Šiauli aps., Dukto miške.
Briedis	- Jonas Kariniauskas iš Šiauli , žuvo 1945 m. Padubysio vls ., prie Biekš s k.
Bronius	- nežinomas.
erilis	- nežinomas.
Dagilis	- Valerijonas Daukša iš Radviliškio vls ., Pušiniški k., žuvo 1949 m. ruden Šiauli aps., Dukto miške.
Džio	- Aleksandras Aleknavi ius iš Radviliškio, žuvo 1946 m. sausio 15 d. Padubysio vls ., netoli Giedri k.
Eiva	- Antanas Arb zas iš Padubysio vls ., Karpiški k., žuvo 1946 m. sausio 15 d. Padubysio vls ., netoli Giedri k.
Fi-Fi	- Stepas Sebastijonas iš Šiauli , 1947 m. vasario 16 d. kautyni metu D kto miške paimtas gyvas, teistas, mir 1979 m. Mažeikiuose.
Gandras	- nežinomas.
Gediminas	- nežinomas.
Genys	- Jonas Daukša iš Radviliškio vls ., Pušiniški k., žuvo 1947 m . vasario 16 d. kautyn se Šiauli aps., Dukto miške.
Karolis	- Kazimieras Šimkus, žuvo 1946 m. sausio 15 d. Padubysio vls . netoli Giedri k.
Kavaličius	- nežinomas.
Kaunas	- nežinomas.
Komendantas	- Klemas Bartkus iš Radviliškio vls ., Pušiniški k., žuvo 1946 m. pavasar Šiaul n vls ., Polekos k.
Korys	- nežinomas.
Lepš	- nežinomas.
Malovobas	- nežinomas.
Meška	- Juozas Matijošaitis iš Kurš n vls ., Gilai i k., žuvo 1948 m. geguž s 25 d. Kurš n vls ., Akmenai i k.
Mykolas (Mikas)	- nežinomas.
Naujokas	- nežinomas.
Petras	- nežinomas.
Pikis	- (?) Antanas Alkemitis.
R ta	- Juozas Jurgutavi ius iš Padubysio vls ., Pakap s, žuvo 1947 m. vasario 16 d. kautyni metu Šiauli aps., Dukto miške.

Sakalas	- Vacys Sinkus iš Šiaulių vls., Aklini k., po 1948 m. vasario 17 d kautyni Kelmės vls., Degū k. paimtas gvyvas, teistas, mir 1979 m. Šiauliuose.
Senis	- nežinomas.
Seržantas	- nežinomas.
Simas	- Antanas Druceika iš Padubysio vls., Giedri k., žuvo 1945 m. rugpjūčio 21 d. Padubysio vls., Giedri k.
Šaulys	- nežinomas.
Šernas	- nežinomas.
Špokas	- nežinomas.
Uodas	- Pranas V. Žys iš Šiaulių vls., Polekos k., netyčia nusišov stovėdamas sargyboje.
Uosis	- Petras Stanislovaitytis iš Radviliškio vls., Šniurai k., žuvo 1949 m. rugpjūčio 28 d. Radviliškio vls., Kuru k.
Vabalius	- nežinomas.
Vabalas	- nežinomas.
Vijnas	- nežinomas.
Vilkas	- Antanas Navickas iš Padubysio vls., Skaudvili k., 1948 m. rugpjūčio 8 d. paimtas sužeistas Užvenio miške, teistas, mirė apie 1990 m. Kauno rajone, Garliavoje.
Vytautas	- Vytautas Šikšnys iš Šiaulių vls., Notiniški k., žuvo 1947 m. vasario 16 d. kautynių metu Šiaulių aps., Dukto miške.
Volung	- Stasys Vilkinas iš Šiaulių, žuvo apie 1949 m. Šiaulių vls., netoli Žuvininkų k.
Voras	- nežinomas.
Zenonas	- Zenonas Prancėvičius iš Alytaus, žuvo 1945 m. spalio mėn.
Zigmas	- Stasys Levickas iš Padubysio vls., Vaikšnių galos k., žuvo 1945 m. rugsėjo 24 d. Padubysio vls., prie Vaikšnių galos k.
Zuikis	- nežinomas.

28. Partizanas Vacys Sinkus-Sakalas. Inta, 1956 m.

29. Partizanas Antanas Tamošaitis Beržas. Fotografuoti apie 1943 m.

30. Partizanas Morkus Bajoras-žuolas. Fotografuota 1944 m.

31. Partizanas Leonardas Putramentas-V jas. Fotografuota 5-ame dešimt.

32. Lak nas, partizanas Stepas Sebastijonas-Fi-Fi, Bedalis, Balchašas, 1956 m.

33. Partizanas Stasys Levickas-Zigmas. Fotografuota 4-ame dešimt.

ŽVILGSNIS IŠ ŠIANDIENOS: PRISIMINIMAI

Kazimiera Butkuvienė

KOVOTOJŲ ŽALIOJOJE RINKTIN JE

Likimas l m man gimti ir užaugti kampelyje, nutolusiame nuo didesni miest ir miesteli - Šeduvos vals iuje, Žybart kaime, sik rusiame prie Šeduvos-Pakruojo vieškelio. Iš dviej pusi kaim supo didžiulis Radvilioni miškas.

Šeimoje augom dvi ses s, broli netur jom Gyvenom vidutiniškai. Jaunesn sesuo Felicija mok si Šeduvos vidurin je mokykloje, o man teko namuose talkininkauti t veliams. Nors mes tur jom tik 12 ha žem s, ta iau visai šeimai teko palikti t vyn ir namus, pamatyti plat j pasaul , šalt j Sibir .

Dar 1944 metais, kai vieni okupantai keit kitus, kapitonas Izidorius Pucevi ius, kurio gimtin buvo Šeduvos vals iuje, Naujasodžio kaime, prad jo burti apie save kaimo jaunim . Sovietams paskelbus mobilizacij , kapitonas pasikviet savo artimiausius kaimynus, brolius Šereivas, ir, pasitar s su jais, pasiunt visas puses. Broliai dvira iais apvažiavo Šeduvos, Rozalimo, Pakruojo apylinki kaimus. Ragino nestoti tarybin armij , bet burtis ginti savo t vyn s.

Galb t d l to jaun vyr iš m s kaim okupanto kariuomen pateko labai mažai. Dauguma sl p si prie nam , kiti jo mišk . Visi kaup ginklus, o tie, kas jau buvo tarnav Lietuvos kariuomen je, apmok tais ginklais naudotis.

1944 m. gruodžio m n. jau buvo suburta apie 120 asmen . Tai buvo pirmieji partizanai. Jie buvo gerai ginkluoti, tur jo lauko virtuves. Gruodžio m n. apsigyveno Rozalimo vals iaus Medikoni kaime. Gyveno stambi j kinink Štaro, Dumš s ir Kairio jaujose. Štabas sik r pas Štar . ia jie tur jo radijo imtuv ir si stuv . Prieš Kal das sutiko desantu išmestus keturis parašutininkus. Reng si ž tb tinei kovai.

Bet ir ia atsirado išdavik . Trys vyrai iš jo namus atsigabenti maisto produkt ir negr žo. Jie nu jo Rozalimo skrebyn ir praneš , kur slepiasi

partizanai. Bet partizanai, apie tai sužinoj, s kmingai pasitrauk. Tik areštavo ir nuteis tuos tris kininkus: Pran Kair, Jurg Dumš ir Stas Štar. Tai vyko 1945 m. vasario pabaigoje.

Vieni kovotojai b r si didelius b riu s, kiti slapst si prie nam. Prasi d jo ir pirmosios netektys. "Liaudies gyn jai", lydimi enkavedist, važi n jo po kaimus, ieškojo "dezertyr". Rad beginklius areštavo, tardydami žiauriai kankino, kitus sušaud vietoje. Dar 1944 met ruden 19-met Antan Ereli n iš Derveli kaimo pa m iš nam sergant šiltine. Kankinamas jis nes moningai prisi m neb tas nuod mes. Nuteis mirties bausme ir sušaud.

1945 m. balandžio m n. Riaub kaimo kumetyne enkavedistai aptiko besislapstan ius Juoz Prikock su dviem giminaiiais iš Radviliškio - Liumpa ir Juodeika. Bandydami b gti, visi trys enkavedist buvo nušauti, o po to nuvežti Radvilišk ir pamesti aikšt je išniekinti. Pasibaigus karui ir atsiradus daugiau kareivi, enkavedistai išdr so jau ir miškus "šukuoti". Syk partizanai sužinojo, kad enkavedistai tikrins namus ir rastus pasisl pusius "banditus" sušaudys, o tuos namus sudegins.

Tai išgird s, buv s Žybart šauli b rio vadas Justinas Vozbinas ir jo giminaitis Alfredas Bokas nutar pasitraukti netoliese esant Radviloni mišk. Iš jo nak ia. Bet ryt apsup mišk enkavedistai juos abu nušov ir išvež Rozalim išniekinti. Tai buvo 1945 m liepos 19 d. T dien Aldoniškio kaimo gyventojas Jonas Jaras išsireng su šešeri met s nelu eiti Derveli kaim pas gimines. Žmona prid jo krepš pyrag, kad nunešt lauktuvi motinai ir broliui. J. Jaras pasi m ir alaus sot. Buvo graži diena. Keliu eiti buvo toliau, tad pasuko tiesiai per mišk. Kur ir sutiko nelemt kulk. Nušaut J. Jar nuvež Šeduv išniekinti. žmonos prašym patiems palaidoti kapin se atsak, kad bandit r m jai taip pat turi b ti šaudomi ir niekinami.

1945 met vasaros viduryje apie šimtas gerai ginkluot vyr nak ia apsupo ir už m Rozalimo miestel. ia gerai išg s dino skrebus ir j šeimas, kelet skreb sunaikino. Bet "liaudies gyn jai" praneš Panev ž, ir ryt iš ten atskub jo keturi sunkvežimiai kareivi. M s kovotojai narsiai kov si. Žuvo visi pirmojo posto, kuris buvo prie pienin s, vyrai. Kitiems pasisek laimingai pasitraukti. Ten žuvo 7 vyrai: vadas Rušplaukis-Perk nas iš Alksniupi, Jonas Jonaitis-Genys iš Derveli kaimo, kit nepažinojau.

1945 m. rugpj io 25 d. Žalioji rinktin neteko savo energingo ir gabaus vado I. Pucevi iaus. Jodamas su adjutantu Marijošiumi, jis pateko pasal ir buvo nušautas Mediniški kaimo laukuose. Išniekintas Rozalimo miestelyje.

1945 m. ruden partizanai susiskirst kuopas ir mažas grupeles, kad lengviau b t pergyventi žiem sl ptuv se. Susiskirst zonomis po kelet kaim. M s apylink s Aukštelk, Užuožeri, Riaub, Žybart, Birut s, Maldži n, Derveli, Medikoni bei Vismant ir Draum n kaimuose vyrai priklaus Virpšos kuopai, kuri buvo pasidalinusi kelet grupi. Visi partizanai buvo

34. Po Rozalimo miestelio už mimo. Prie mašinos stovi enkavedistai. 1945 m. liepos 28 diena.

pavald s Žaliosios rinktin s vadui, bendraudavo ir žinias perduodavo per ryšininkus.

Partizanai saugumo sumetimais vietovardžius irgi buvo pakeit slapyvardžiais, net atskiras sodybas vadindavo slapyvardžiais.

Mano t višk je buvo slapta grupi , v liau ir kuop susitikimo vieta. Pavadinta "Ilgoji Uošvien ". T velis sugeb jo paremontuoti batus, tod l tekdavo dažnai teikti partizanams šias paslaugas. Pažinojau ir kit kuop vyr , kurie kreip si mus. Be to, Radviliškyje tur jom paž stam dor žmog , batsiu v , kuris specialiu užsakymu pagamindavo batus. Prašydavo parinkti kiaul s p sli , iš j darydavo vandens nepraleidžiant pamušal . Batsiu v y s K. P žinojo, kam gamina. Man tekdavo vežti užsakymus, o paskui parvežti batus partizanams. Per t laikotarp (1945-1951 m.) turb t nemaž dal Žaliosios rinktin s vyr esu apavusi.

Po m s apylink s zon šeimininkavo Petro Me ionio-Lapo iš Deiveli kaimo b rys. Tai buvo paprasti kaimo artojai su pradin s mokyklos pažym jimais, vienas kitas tarnav s Lietuvos kariuomen je, buv šauliai. Tai broliai Masilai iai iš Užuožeri : Petras, slapyvarde Virpša, Vladas - Kerp , Vincas Tarb nas-Dagys, Alfonsas Simansonas-Karpis. Iš Deiveli broliai Jonai iai: Jonas-Genys, Vincas-Dobilas ir Petras Me ionis-Lapas. Iš

35. Žaliosios rinktinės Virpšos grupės partizanai. Ši di iš kair s: Petras Paluckas-Žukas ir Vladas Jurgaitis-Dagilis. Stovi iš kair s: Anicetas Verbliugevičius-Žilvitis, Bronius Kižauskas-Kotas, Petras Masilaitis-Virpša, Alfonsas Puodžiūnas-Kiaun . Fotografuota apie 1947 m.

Draugas kaimo Klemas Jaraminas-Špokas, iš Vismant kaimo Antanas Stonkus-Šlaga. Iš Žybart kaimo Vacys Janeliūnas-Aidas, iš Riaub kaimo Leonas Alutka-Nemunelis. Iš Maldžiūnai: Vladas Jurgaitis-Dagilis, Albertas Bemotas-Maiklas, Stepas Vaišvila-Uodas. Iš Aukštelk kaimo Aleksas Šliurpa-Gruodis, Stasys Banilis-Smidras, Jonas Bulzgis-Klevas, Juozas Šulskis-Puškinas. Vėliau nuo 1946 m. lapkričio mėn. prisidėjo aukštelkiet Janina Kižauskaitė-Nijolė, Antanas Kižauskas ir Bronius Kižauskas-Kotas. Dar iš Šileikonių trys broliai Puodžiūnai: Jonas ir Vladas (slapyvardžiai nežinomi) bei Alfonsas-Kiaunė ir Juozas Montvilas. Iš Šniukonių kaimo - Petras Paluckas-Žukas. Šeduviai Juozas Skauskas-Strausas (vadas), Pranas Razgaitis-Sauleika ir daug kitų, kurių nepažinojau nei slapyvardžiai nežinojau. Teko priimti kaip svečius ir J. Kimštą-Žalgirį, Algirį Jurgį iš Vakarų srities, Joną Januševičių-Vilką iš Algimanto apygardos. 1948-1949 m. ir išdaviką emberlen su savo komanda. Viskas dabar atrodo kaip šiurpus sapnas, kurio prisiminti nesinori.

Nuo 1945 m. iki mano arešto 1951-aisiais netekome daug brangių, pačių geriausių kovotojų. Vieni jų kritę nelygioje kovoje, kiti - išduoti pasidavę lietuviams ir žiauriai nukankinti. 1946 m. sausio mėn. Vacys Janeliūnas-Aidas susirgęs prisiglaudęs pas seserį Vandę Medžiaveprienę Kolytę kaime. Tai pastebėję išdaviko akis. Namai buvo apsupti, suimtas sunkiai sergantis partizanas ir jo sesuo. Bet Janeliūnui nebuvo lemta mirti svetimajame šalyje. Po 15 metų grįžo

t višk , suk r šeim . D l praeityje iškent t kan i ir pašlijusios sveikatos mir 1968 m. Paliko žmon ir tris mažus vaiku ius.

1946 m. tarp Radviloni ir Šklag mišk , netik tai už j s ant pasal , žuvo partizanas J. Šulskis-Puškinas.

1945 met sausio 14 d. m s apylink sudrebino š viai ir nušviet gaisro pašvaist s. Kareiviai apsupo Novogrudski sodyb Birut s kaime. Sodyboje lankydavosi b ri vadai. Gerai rengtoje sl ptv je buvo radijo imtuvas, rašomoji mašin l , ia spausdindavo atsišaukimus. T dien sl ptv je buvo lik tik broliai Jonas ir Vladas Puodži nai. Iš ryto 19 met sodybos šeimininkas J. Novogrudskis nu jo daržin kviesti partizanus pusry i ir pasteb jo ant sukraut jav gulin ius rus kareivius. Apsimet nepasteb j s, bet broliui Vladaui, kuris buvo pienin je, dav ženkl , kad namus negr žt . Pranešti partizanams nebuvo sutarto ženklo. Apie 11 val. atvažiavo dar dvi mašinos kareivi iš Šeduvos. Apsupo vis sodyb . Apie 14 val. padeg daržin . Partizanai b go iš degan ios daržin s atsišaudydami. Krito keturi rus kariai. Partizanams teko b gti lygiu lauku. Nub g apie pus kilometro buvo nušauti ir nuvežti Šeduv išniekinti.

1946 m. ruden partizanai Klemas Jaraminas-Špokas ir Antanas Stonkus-Šl ga žuvo netoli Sta i n .

1946 m lapkri io m n. Aukštelk kaimo Kižausk sodyb netik tai apsupus kareiviams, žuvo šeši partizanai: Vladas Masilaitis-Kerp , Aleksas Šumskis-Balandis, Anicetas Misius-Drag nas iš Barvaini kaimo ir trys broliai Godeliai iš Kar em kaimo. Pab gti pavyko tik vienam Vincui Tarb nui-Dagiui. Nors ir jis buvo sužeistas. Iki saugios vietos ant milin s j vilko Janina Kižauskait . Taip buvo sunaikinta Kerp s grup . BroLIAI Antanas ir Bronius Kižauskai, j sesuo Janina bei pasveik s Dagys kovojo Lapo b ryje. Kižausk šeima, vengdama arešto, sijung kovotoj gretas, ir visi žuvo nelygioje kovoje.

1947 m. spalio 29 d. b rio vadas Strausas bei partizanai Kiaun , Žukas ir Sauleika (Pranas Razgaitis) važiavo arkliu su užduotimi. Pary iui užsuko pas Birut s kaimo gyventoj Petr Plung . Partizanai nepasteb jo, kad jie persekiojami NKVD. Visiems su jus vid , lauke pasiliko Žukas, kuris tada ir pasteb jo priešus. Tuoj praneš kitiems. Partizanai nor jo pasitraukti nepasteb ti, bet nepavyko, nes sodyba jau buvo apsupta. Žukas buvo lauke, o kiti vyrai šoko pro lang . Iššokus Sauleikai ir Kiaunei, Strausas liko paskutinis. Šokdamas jis susilauž koj . Surik s: “Vyrai, gelb kit s!”, paleido š v save. Kiaun suglum s gr žo, nor damas Straus išnešti. Bet priešo kulka pakirto ir j . Taip Žalioji rinktin neteko dar dviej narsi kovotoj , o Plung s tvartas buvo padegtas padegamomis kulkomis. Šeimininkas areštuotas, kalintas Vorkutoje, kur ir žuvo šachtose.

1948 m. sausio 31 d. v l netekome dr saus partizano, kuris žuvo Birut s kaime sudegintoje Novogrudski sodyboje. Novogrudskien Elz jau buvo

areštuota ir nuteista. Vyriausiajam s nui Juozui pavyko išvengti arešto. Tad jaunesni broliukai Petras, Vladas ir Adolis, vadovaujami vyriausiojo brolio Juozo, m si atstatyti sudegint sodyb . Prie molinio tvarto sireng gyvenam j kambar , prie kito tvarto galo pristat daržin .

Ir v l daržin je buvo rengta gera sl ptuv . Buvo radijo imtuvas ir rašomoji mašin l (tada per gaisr sl ptuv je lik daiktai NKVD nebuvo atrasti, tik kai kas apgadinta). V l vir darbas, buvo spausdinami atsišaukimai. Dauginama ir platinama partizan spauda. Jaunieji Novogrudskiai namuose mažai pasirodydavo. Jauniausias Adolis prisiglaud pas gimines, Petras mok si kalvyst s ir gyveno pas meistr Paobeli kaime. Vladas mok si Kretingoje traktorist kursuose. O Juozas sukiojosi aplink, bet namuose mažai b davo. savo vargan b st sileido gyventi “patikim ” žmog , kuris padar savo juod darb . Išdav sl ptuv . Apsupimo metu joje buvo tik vienas partizanas Aleksas Verbliugevi ius-Žilvitis iš Pakalniški kaimo. Jis buvo paliktas tvarkyti archyvo. Pajut s, kad kovoti n ra prasm s, padeg sl ptuv je esan ius popierius, met granat apsupusius priešus, o antra granata susisprogdino sl ptuv je ir pats ten žuvo. Juozas ir Vladas Novogrudskiai buvo surasti ir areštuoti. Vladas žuvo kalinimo vietoje.

1948-tieji metai turb t buvo patys siaubingiausi metai, tai didieji tremties metai. Tai metai, nusineš daugel partizan gyvybi . Nebuvo to m nesio, kad miesto aikšt s grindinys neb t aplaistytas kovotoj krauju.

1948 m. vasario 14 d. Lapo b tys, stovyklav s nuošaliam Margi kaime, gavo užduot nuvažiuoti Jomantonius, ištremt Karliansk namus paimti pasl pt ginkl . Tame b ryje kovojo ir Ignas Karlianskas-M nulis. Pasikink ger arkl , išvažiavo aštuoni partizanai. Bet kelion t s si neilgai. Pavažia v por kilometr , virš Miškadvario miško, pro kur tur jo važiuoti, pamat leidžiantis raketas. Naktis buvo šviesi, tad gal jo b ti pasteb ti, tod l pasuko kitu keliu pro Amalijos dvar . Ties dvam rus sargybiniai suriko: “Stoj, kto takije?” P Me ionis-Lapas ramiai atsak : “Svoji”. Mat važiuojan ius partizanus lyd jo vilkinis šuo Brisius, kuris, ištr mus P. Me ionio t velius, niekur neatsiliko nuo Petro. T kart jis išgelb jo partizanus. Bet pavažia vus kokius tris šimtus metr , kur kryžkel je stov jo sena daržin , v l sustabd sargybiniai.

ia jau buvo nebetoli miškas, vyrai šoko iš rogi ir atsak kulkosvaidžio salv mis. Prasid jo susišaudymas. Tuojau pat kryžkel je krito partizanas Jonas Ska kauskas-Jaunutis. NKVD grieb si vytis link miško b gan ius partizanus.

koj buvo sužeistas partizanas M nulis. Kovos broliai jo nepaliko, neš iki pirmos sodybos pamišk je. ia kieme stov jo pakinkytas arklys. Partizanai sužeist j paguld vežim ir vienas nuvažiavo tik jam žinomiu keliu saugi viet . Likusieji kitame pamišk s vienkiemyje gav arkl nuvažiavo ten pat.

Bet tik sp jus pasl pti sužeist j , sargyba pasteb jo dvi pastotes, pilnas kareivi . Partizanams pavyko pasprukti nepasteb tiems ir pasisl pti

Draugai miške. O partizanas M nulis d l sutrupinto s nario kaulo liko invalidas visam likusiam gyvenimui. Iki 1952 m slapst si, bet pasteb tas neger aki , buvo išduotas, nuteistas 25 metams, lageryje mir . Likusieji partizanai po savait s vien graž ryt buvo pasteb ti pas gyventoj netoli Rozalimo pušyno ir išduoti. Sodyb apsupo, ta iau miškas buvo visai netoli, tod l šeši partizanai pab go, o Dobilas ir Kotas, dengdami atsitraukian ius draugus, krito nuo priešo kulkos. Ten žuvo ir kažkoks skreb “komandirius” ir keli eiliniai. Enkavedistai buvo labai supyk , tod l žuvusi partizan k nus tamp pririš prie arkli koj .

1948 m. gegužis. Riaub kaimo jaunuoliai Leonas alutka ir Julius Gaubas pab go nuo Sibiro kelion s. Tuojau pat susisiek su partizanais ir papild j išret jusias gretas. Bet už poros dien Julius band aplankyti namus, o ia lauk kareiviai, kurie nepatyrus kovotoj sunkiai sužeid . Netoliese buv partizanai Juli nusineš mišk , kur už keleto valand užgeso jauna gyvyb . Palaidojo ia pat.

1948 m. spalio pabaigoje Vladas Jurgaitis-Dagilis, pasižym j s narsa ir sumanumu, partizan buvo pasi stas Vilni su užduotimi. pareigojim atliko.

36. Vladas Jurgaitis-Dagilis ir (?) Kauneckas Kirvis. Fotografuota apie 1947 m.

Jau jo stot važiuoti atgal, kai netik tai prie Aušros vart sutiko paž stam rozalimiet skreb Vinc Plung . O šis, matyt, sek iš anks iau, nes aplink jau buvo pilna enkavedist . Skrebas rod pirštu, k reikia sulaikyti. Pab gti nebuvo galimyb s. V. Jurgait su m , kalino Lukiški kal jime. Jis buvo nuteistas 25 metams. Bausm atliko Magadane. Gr žo 1956 m., gyveno Anykš iuose, v liau Kaune. Mir sulauk s 73 m. Kaune dalyvavo Atgimimo s j dyje, priklaus LPKT s jungai, surado ir atidav daug partizan nuotrauk . Atskleid daug pokario paslap i .

1948 m. spalio m n. Radviloni miške v l aid jo š viai. ia stovyklavo Prano Palucko-Kadagio b rys. Kvartalas, kuriame stovyklavo partizanai, buvo apsuptas kareivi . Vyrjai narsiai kovojo,

ta iau prasiveržti pavyko tik trims partizanams: Sauleikai, J. Kudakiui-Ilg nui ir Julijai Pukytei-Širšei. Žuvo b rio vadas Kadagys, narsus ir patyr s kovotojas, vis Šeduvos apylink s skreb pabaisa. Žuvo ir du broliai Gabeniai: Algis-Puodas ir Aleksas-Puodelis, Valerijonas Umbrasas ir Petras Mickus-Zubrys, buv s Lietuvos kariuomen s viršila. Taip Kadagio vadovaujamas b rys buvo beveik visas sunaikintas.

1948 m. b r at jo nauj partizan . Tai Leonas alutka-Nemun lis, Alfonsas Simansonas-Karpis. Iš Radviliškio at jo pasižym j s veik jas, dirb s saugumo vairuotoju ir sugeb j s pad ti ne vienam areštuotajam pasprukti iš MGB rank . Ir paskutin kart išvež keturis suimtuosius. Tur jo paž stam partizan - Leon Gyl -Agniešk ir partizanus Ming lus, kurie už j laidavo. Jam net buvo patik tos aukštos pareigos vietoje žuvusio partizano Kadagio. Iš karto užsirekomendavo kaip puikus, drausmingas kovotojas, tarp partizan ir r m j išsikovojo autoritet ir pasitik jim .

O, pasirodo, buvo visai kas kita. Tai buvo saugumo infiltruotas pavojingas smogikas J. Rudžionis- emberlenas. Prasid jo atskir partizan grupi persekiojimas ir naikinimas.

Prieš 1948-1949 žiem Žaliosios rinktin s partizanai išsiskirst mažas grupes po kelet žmoni . Tarpusavyje palaik ryšius per ryšininkus. Mano t višk je buvo nustatytas aplinkini Lapo ir Strazdo bei emberleno grupi ryšis. Nors buvau ryšinink , bet sl ptuvi nežinojau. Žinojau tik, d l kurios sl ptuv s pas kur ryšinink kreiptis. Kaip gaila, kad taip mažai tada žinojau. 1949 m. vasario pabaigoje pas m s kaimynus gyveno emberleno grup : pats emberlenas, Monika Ming lait -Dit , Leonas alutka-Nemun lis, Stepas Vaišvila-Uodas. Mane siuntin jo tai Radvilišk nurodytu adresu, tai Jasai ius pas ryšinink Verut , Litk nus pas ryšinink Stas . emberleno grup sl p si Žardeli kaime. Kart pasimaišius skrebams, atsišaudydami pasitrauk , niekas nenukent jo, galb t tai buvo tik maskaradas. 1949 m. vasario pabaigoje ar kovo pradžioje netoli Ragin n kaimo Padaugyvinio vienkiemyje apsistojo Virpšos b rys, kuris ten tur jo ger sl ptuv . Vien ryt pusry iaujant sodyba buvo apsupta skreb . Partizanai kovoti nesireng , band pasisl pti sl ptuv je. Bet šeiminink nesp jo pasl pti ind nuo stalo ir, prad ta tardyti, nurod sl ptuv . Prasid jo žiauri kova. Trat jo š viai, sprogo granatos. Apie m šio žiaurum pasakojo piemenait , ras pab g l , kuri liko nepasteb ta pasisl pusi užpe kyje. Narsiausiai gyn si brolis ir sesuo Brazauskai: Antanas-Žaibas ir Onut -Vaikutis. P. Masilaitis-Virpša, šokdamas iš sl ptuv s pro ang , met granat , kuri sprogdama pakirto tris netoliese stov jusius skrebus. Žuvo ir pats Virpša. Tuo momentu pasinaudoj , iš sl ptuv s iš jo ir kiti partizanai, bet toli nuo sodybos jiems nebuvo lemta nub gti - visi žuvo. Tai buvo Antanas ir Onut Brazauskai, Petras Masilaitis-Virpša, Petras Paluckas-Žukas iš Šniukoni kaimo, Juozas Montvilas iš Šileikoni kaimo, Venslovas ir

Baltramiej nas iš Ragin n kaimo. Žuv partizanai buvo išniekinti ir palaidoti Šeduvoje. Dabar toji sodyba sugriauta, žuvimo vieta kol kas nepažym ta.

Už koki trij dien Arimai i kaimo laukuose žuvo Vacys Brazauskas-Vairas, po to išniekintas Radviliškyje.

1949 m. kovo 11d. Dovainišchio kaime buvo apsupta Lapo grup . Žuvo vadas Petras Meionis-Lapas, kiti partizanai išsigelb jo. Petr skrebai išsivež Pakruoj . B riui vadovauti m si Jonas Bulzgis-Klevas.

1949 m. kovo 20 d. susitikimo viet "Ilgoji Uošvien " at jo emberlenas su trim nepaž stamais partizanais ir pasakojo, kad nakt jam iš jus iš stovyklos kaim parsinešti maisto, sl ptuv apsupo kareiviai ir nukov partizanus Monik Ming lait -Dit , Jon Mon iausk -Valstiet , Teodor Mork -Sakaliuk , Buiv -Karvel . Kareiviai visus išsivež Radvilišk .

Man s praš pad ti susisiekti su Lapo ir Strazdo b riais, paraš laiškelius, ir aš iškeliavau pas ryšininkus. Pas ryšinink Verut kaip tik buvo partizanas Klevas, kit nema iau. Jis praš nesakyti emberlenui, kad j ma iau. Gr žusi pasakiau, kad Verut s zonoje Lapo partizan n ra, po Lapo žuvimo visi iškeliavo saugesn viet , žad jo pranešti, kai apsistos. emberlenas, atrodo, patik jo ir iškeliavo su savo draugais.

1949 m. balandžio m n. per Velykas, emberlenas v l pasirod su tais paiais Kauno srities partizanais (taip juos pristat). Klausin jo, ar nepasirod kas iš Klevo vyr . Atsak m, kad nieko nemat . Tada siunt mane su rašteliu ieškoti Strazdo, nes labai reikia užmegzti ryš su kauniškiais, o jis netek s Dit s, tod l su niekuo daugiau neturi joki ryši .

Nu jusi Litk nus pas Stas , radau ir partizanus dar šven ian ius Velykas. Jonas Rimaitis-Garnys ir Juozas Stasi nas-Pavasaris buvo išvyk kitur šv sti Velyk . Lik buvo tik Stepas Rimaitis-Strazdas iš Ragin n , Apolonija Vai iulien -Pušait iš Šileikoni kaimo ir Alfonsas Mikšys-Laisv nuo Šiaul n . Sutar m po dviej dien susitikti, jei viskas bus ramu. Po dviej dien emberlenas atvyko susitikimo viet . Susitiko labai draugiškai, kaip ir visada. Buvo dar Velyk šventin savait . Šeiminkai (mano t veliai) pavaišino alumi ir marguiais. Partizanai padainavo savo žygio dainas, pasidžiaug , kad, atrodo, aplinkui rami naktis, negird ti tartino šun lojimo. At jo susitikim ir slapukas Algis Valys iš Žybart kaimo. Jis praš si, kad b t priimtas partizan gretas, nes nusibodo vienam tup ti, slapstytis nuo tremties. emberlenas patar ver iau sigyti dokumentus ir gyventi pavaišius kur nors toliau nuo Šeduvos. Bet Algis atkakliai praš si primamas partizan gretas. Po to vakaro visi iš jo miško stovykl , nes jau buvo gražus pavasario oras. Algis pasiliko. Po keli dien v lyv vakar at jo emberlenas kartu su tais paiais "kaunieiais", Algiu ir dar vienu vaikinui ir man s paklaus , ar paž stu ryšinink Adol Žvigait . Atsakiau, kad esu ma iusi, bet gerai ne sid m jau. Tada liep susipažinti ir pristat vien galb t truput panaš

vaikin .

Mamai pasi lius pavakarieniauti, atsisak . Atseit, labai skuba, turi daug kit reikal . Tai buvo šeštadienis. Pirmadienio ryt at jo vienas iš naujai

37. Agento smogiko J. Rudžionio išdavyst s auka - ryšininkas Adolfas Žvigaitis. Fotografuota 4-5-ame dešimt.

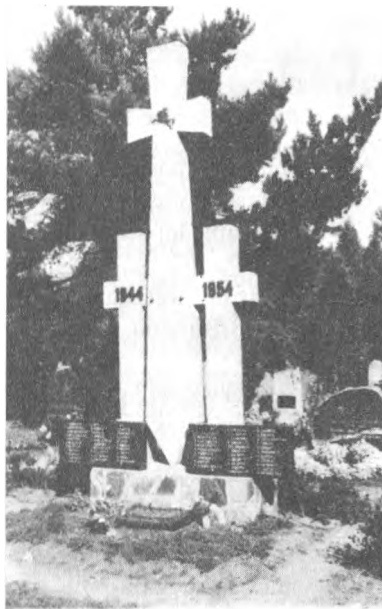
paž stam vyr , papraš pakviesti Alg . Kur ateiti, jis žin s. Nu jusi radau Alg miegant . Skubiai atsik l s, jis apsiireng ir išskub jo. Daugiau jo niekas nemat . V liau sužinojau, kad taip iš nam išsived ir ryšinink Adol Žvigait , ir Zenon Jakimavi i -Putin . Ir pats emberlenas dingo su visais kaunieiais .

1949 m. vasar jutom, kad esame akylai stebimi. Partizanai pas mus veng užėti. Jei ko reik jo - išsikviesdavo per ryšininkus. Liepos m n. at jo iš štabo Jurgis ir Algis ir pasak , kad Juozas Rudžionis- emberlenas yra užverbuotas smogikas ir savo ranka žudo laisv s kovotojus. Kad b t apie tai persp j prieš metus!

1949 m. rugs jo m n. partizanai stovyklavo Mažai i miške. D l išdavyst s v l buvo apsupti. Žuvo Lapo b rio Klevo vadovaujami penki partizanai: Vincas Tarb nas-Dagys, Alfonsas Simansonas-Karpis, Stepas

Vaišvila-Uodas, Balys(?) Sabaniškis-Uosis ir Antanas Samuolis-Druteika. Žvususius kareiviai nusivež Radvilišk ir užkas Ving liškio durpyne. Dabar palaikai surasti ir perlaidoti Radviliškio kapin se.

Baig si jau paskutinis 1949 m m nuo - gruodis. Partizanai apsistojo saugioje vietoje. Nemun lis rugs jo m n. kautyn se buvo sužeistas pet . Netek s daug kraujo, nusilpo, ir žaizda negijo. Kartu su Nemun liu gyveno ir dar du draugai - Klevas ir Smidras. Per ryšininkus apie sužeist j sužinojo viena paž stama medicinos sesel ir pažad jo atvežti vaistus Prei i n vienkiem . Partizanai iš jo sutart viet susitikti ia juos v l atsek pasteb j blogi žmon s, apsupo sodyb ir padeg . Stasys Banilis-Smidras ir medicinos sesel Venslovait žuvo ugnyje, o Jon Bulzg -Klev nušov b gant . Klev nuvež Pakruoj . Venslovait ir S. Banil palaidojo vietoje. Nemun lis liko vienas. Palengva pagijo. Surinko archyvin medžiag ir saugiai pasl p . (Archyvas surastas ir perduotas LPKTS muziej). Pats, sigij s dokumentus svetima pavarde, pasitrauk Kaliningrado srit . 1965 m buvo išaiškintas, kelet met patard ,

38. Paminklas žuvusiems partizanams
Radviliškio kapin se

bet nenuteis . Dabar Leonas alutka gyvena Šilut je. Dažnai lankosi Radviliškyje pas gimines bei senus draugus. Jis yra vis laukiamas sve ias, nes nieko neišdav , kiti žmon s d l jo nenukent jo.

Tai dar nebuvo paskutinis partizanas, 1950 m. dar gyvavo Prano Razgait io-Sauleikos vadovaujama grup : J. Rimaitis-Garnys, Vincas Butkus iš Ragin n kaimo, Vaclovas Šukys-Berželis iš Labu i , Julija Pukyt -Širš . Kažkur dar buvo Juozas Stasi nas-Pavasaris. 1950-51 m. žiem sunk jant s lygoms, Sauleika ir Širš apsigyveno Aldoniškyje pas On Jarien . J. Rimaitis, V. Butkus, V. Šukys sik r žiemoti Labu iuose Šuki šeimoje. 1951 m kovo m n. partizantai buvo išduoti ir paimti gyvi Šuki namuose. Vacys Paseka ir abi jo sesut s: Teres ir Salom ja nuteisti po 25 metus kal ti, V Butkus irgi 25 metus,

J. Rimaitis nuteistas mirties bausme. Sauleik ir Širš taip pat pa m gyvus. Pran Razgait -Sauleik nuteis mirties bausme, J. Pukyt -Širš - 25 metus kal ti, o ryšininkas Justas Šereiva iš Naujasodžio irgi buvo nuteistas mirties bausme.

V Šukys ir V. Butkus gr žo Lietuv 1958 m, dabar jau abu mir . J. Pukyt -Širš gyvena Lietuvoje, gr žo 1957 m

Kartu su paskutiniaisiais partizanais ir man teko 25 metai. Iki 1956 m. s d jau Mordovijos lageryje. Gr ž namo lauk m ir tik jom laisva T vyne, nes j labai mylim ir daug d l jos kent jom. Gera susitikti likimo draugus, pasidžiaugti turima laisve. Neduok Dieve, jeigu m s vaikams ar an kams v l reik t tai iškent ti.

Radviliškis, 1996 m.

Albina-Augustyt -Paukštien

KAIP MUS IŠPROVOKAVO NKVD

Per 1946 m. Velykas t t s brolio Jono Augustio žmona pasak , kad jos sesers dukra Maryt gyvena Raseiniuose. Mergina turi radijo si stuv ir nori j perduoti Kraujeliui, bet tik iš rank rankas. Pranešiau apie tai d dei - b rio vadui Dominykui Kraujeliui-Nemunui. Vadas sako:

-Labai reikalingas daiktas, negalim nepaimti. Atvesk j Jautakin .

Ten gyveno senas mokytojas, kurio pavard s neprisimenu. Tai buvo neturtingi, pador s žmon s, augino dvi mergaites.

Per Atvelyk , nustatytu laiku, mudvi su Maryte apsinakvojom Jautakin je. Kai d d pabeld lang , Maryt visa dreb jo. Paklausiau, koji dreba, ši atsak , kad labai bijanti.

D dei irgi viskas pasirod keista. Si stuvo ji neatneš , tik kiško muilo ir galif kariškas kelnes. Sak si, atseit, negal jusi, atnešianti kit kart . Dar pažad jo Eleonorai Kraujelienei-Audrai padaryti pas . Tik ji b tinai turi atvažiuoti Raseinius nusifotografuoti, jokia kita nuotrauka netiksianti, o ir pasirašyti reikia. Kraujelis sako:

-Jei galvoji mus apgauti - nepasiseks, aš ir Raseiniuose tave rasiu, išdavyst s neatleisiu.

- K j s, k j s, aš niekada negal iau to padaryti, - prisiekin jo Maryt . Taip ir išsiskyr m, pažad jom atvykti Raseinius.

Nuvykom su Kraujeliene be nuotyki . Maryt mus nuved pas fotograf , šis nupaveikslavo. Mergina prižad jo artimiausiu laiku teikti pas . Vakare traukiniu iš Vidukl s tur jom gr žti Tytuv nus. Per dien pabuvom jos namuose, žem s kio mokykloje. Maryt vis steng si mus perkalb ti, kad liktume nakvoti: pas j ši nakt ateisi Tigro b rio partizanai, kurie po kautyni prie Jurbarko yra išblaškyti ir praš , kad Kraujelis juos priimt savo b r . D dien Marytei sako:

- Aš t reikal nesprendžiu ir nieko negaliu žad ti. Šiandien vakare mes turim gr žti.

Tada ji pažad jo mus palyd ti, gal pasitaikys koks paž stamas vairuotojas, sustos ir mus nuveš. Anuomet autobus nebuvo, stabdydavom pirm pasitaikiusi mašin . Iš jomant kelio, pravažiavo viena mašina, bet ji nestabd . Paskui sustabd brezentu dengt mašin ir sodino mus kabin . Atvažiuovom iki Vidukl s miškelio. Tada mašina sustojo, vairuotojas išlipo, atidar kapot ir m krapštytis, - atseit, kažkas sugedo. Už keli minu i iš griovio iššoko keletas ginkluot vyr , ištemp mus iš kabinos, apstumd vairuotoj , užrišo mums akis, tempia mišk . Jau iu, kad patys eina pagrioviu, o mane veda grioviu. Paklydo, vieni sako, kad stovykla esanti kair j, kiti tvirtina, kad dešin j.

O Vidukl s miškeli s yra visai mažas, ir paklysti n ra kur. Vyrai mus keikia rusiškais keiksmožodžiais, stebisi, kaip mes galime draugauti su rusais enkavedistais. Kai lietuviai vargsta miškuose, mes važin jam s enkavedist mašina! Mes teisinam s, kad visai j nepaž stame, kad tai atsitiktin mašina. Tuomet jie klaus , kod l mes nestabdžiusios kitos, o tik šit mašin . Atsakiau, kad mes iš viso nestabd me, mums j sustabd paž stama. Jie pasiteirauja, kas ta paž stama. Pasakiau vard , pavard .

-A, Maryt ... - pasikei ia j tonas. - Ar ji m s ši nakt nelaukia? Mes "Tigrai". Taigi susipažinkime, aš - Paukštis.

Man atriša akis, ži riu, kad ta palapin , kurioj s džiu, visai nauja. Girdžiu d dien s bals kažkur šalia. Ji barasi:

- J s ekistai, banditai, j s sribai, netikiu, kad j s partizanai, j s net kalb t be keiksmožodži nemokat! - J tildo, o ji vis barasi. Tada tas, kuris yra su manimi, sako mano bendrakeleiv atvesti. Moter atveda, su ja sykiu ateina ir Lapinas. D dien kiek aprimsta, mes v l abi, jau ir saul leidžiasi, prašome, kad mus paleist ir tuomet sp tume traukin . Niekas m s neklauso, traukinys prašvilp , o mes likom Jau suturemus mus nuveda sodyb pamišk je. Viename trobos gale - mokykla, kitame gale gyvenama. Vyrai senukui liepia kinkyti arkl ir vežti mus, kur nor sime, tik taip, kad mums b t saugu, antraip jis bus nubaustas. Vis kalbina Kraujelien , kad gaut ryš su b riu. Ji atsako, kad tai ne jos valioje, ji toki reikal nesprenžianti. Senukas gr žta trob , pasako, kad vežimas parengtas. Mudvi sus dame, jie mus palydi per vieškel ir rodo degan i ugn . Sakosi uždeg enkavedist mašin . Jie lieka ant kelio, o senukas mus veža iki Šienlaukio. Štai ir pradeda aušti, mes jam pad kojame ir toliau leidžiam s pab giais p s ios. Nepri jusios Lyduv n tilto, pasukome nuo geležinkelio (tilt saugodavo sargybiniai ir gal jo paprašyti dokument). Perbrendam Dubys . Apie priešpie ius atsirandam b ryje. D d labai jaudinosi, kad mes negr žom vakare. Visk kuo smulkiau papasakojom, ir d d padaro išvad , kad ia gali b ti provokacija, užmegzti ryšio su jais negalima. Sutar m, kad jei jie pasirodys, sakysime, jog, kur Nemunas yra nežinom, gal išvyk s, kada pasirodys - nežinom Stengsim s j atsikratyti.

Neilgai trukus, jie pasirod , nors buvo sakyta, kad jei bus ryšys, tai per Maryt . At jo jie vidury baltos dienos dviese - Paukštis ir Lapinas su automatais ant pe i . Už jo pas mane skaitykl , kuri buvo rengta m s nam sekly ioje Kaimal s kaimė. Draugus jie buvo palik pas kaimynus daržin je. Priekaištavau, sakiau, kad ryšio neturiu: Kraujelis išvyk s, Kraujelien iš jo ieškoti, be to, buvo susitarta palaikyti ryš per Maryt ir nieko ia jie nepaskubinsi . Jie atsiprašin jo, kad pad tis bloga, jie nebeturi savo b rio, juk reikia kažk susirasti. Po to iš jo pas savus. Mano mama, netik dama d d s žodžiais, kad j reikia vengti, kad jie yra provokatoriai, prikep kugelio, pa m šovini ir nuneš tiems vyrams kaimyn daržin . Paskui d l to labai gail josi,

sakydavo, kad gal jie b tent tais šoviniais nušov Upel , ir ji prie to prisid jusi. Po kurio laiko aš iš jau visk pranešti Kraujeliui. Papasakojau, kad prieš tai buvo atvažiavusi Matyt pas Jonien ir d dien Jonien garantuoja, kad Maryt negalinti m s išduoti. “Už k ?”, - sak d dien .

Kraujelis savais keliais buvo sužinoj s, kad jurbarkie iai tikrai kautyn se buvo išblaškyti. Jei jie po kurio laiko pasirodys, “Tigr ” vadus reiksi atvesti

Janušk sodyb prie Girait s miško, o visas b rys tegul pasilieka už Gudeli kaimo vieškelio ir nebando ateiti. Iki dvyliktos valandos vakaro Kraujelien m s lauks prie Gudeli vieškelio.

Tie vyrai v l pasirod ir apsistojo kaimyn ganykloje. T kart juos vedžiau aš. jom per Gudeli durpyn ir b tume laiku susp j nueiti, bet ten už kalno, jau netoli Gudeli vieškelio, jie pamat berž virš nes. Beržai gražiai išsirikiav pakel je. Iš pakaln s ži rint atrod , kad ten kažkas eina. Buvo sakyta visiems gulti. Sužvang jo užtaisomi ginklai. Aš nesp jau n atsigulti, kai ant man s užriko rusišku keiksmožodžiu “B... gulk!” Tai buvo ne prastas žeidžiantis antausis. Aš perpykau ir n nemaniau gultis, sakiau, kad ten nieko n ra, ten tik berž virš n s. Mane su j ga stumteli, ir aš pargri vu vis kartodama, kad ten berž virš n s. Vis tiek mes ten pragulim kažkiek laiko, kol jie sitikina, kad ten tikrai niekas nejudą.

Pakylame eiti, bet jau pav luojam ir Kraujelien s sutartoj vietoj nerandam. Suplerpiu laukine antim (tai buvo sutartinis Nemuno b rio garsas) kelis kartus. Niekas mums neatsiliepia.

Vyr paprašiau daryti taip, kaip buvo sutarta. B rys lieka, o mes su vadais Paukš iu ir Lapinu einam keliuku iki Janušk sodybos. Kraujelien barasi, kod l mes nesilaikom susitarimo ir v luojame. Visk papasakojau. Ji sako:

- Nemunas negr žo, matyt, irgi nesp jo.

Jau aušta, Januška pasiima pan ius ar apynasrius ir išeina, atseit, prie arkli . Lapinas su Paukš iu irgi tai išeina iki miško (o miškas visai ia pat), tai gr žta. Januška sako:

- Paži r siu, gal jau stovykloje Nemunas.

Tuo tarpu pareina Putinas. Jis sirgo drugiu, buvo juo užsikr t s armijoje. Putinas visas dreba, mes j paguldom, apklostom, šalia jo užklojam automat . Ligonis papasakojo, kad b rys liko laukuose karklyne dienoti. Nežinia, kod l d d neparved b rio: ar nesp jo, ar atsargumo d lei. Staiga gr žta iš miško Januška ir sako:

- Pilnas miškas svetim , ginkluot vyr , ir stovykloj gird jau indus barškinant. Net neužsukau stovykl , parsivedžiau arkl ir gr žau miško kampu.

Tuo metu gr žta “Tigr ” vadai. D dien juos puola barti, kod l jie daro kaip stribai, enkavedistai, nesilaiko susitarim , atved savo vyrus stovykl , o patys jau išaušus marširuoja iš miško trob .

-J s ne partizanai, j s banditai, provokatoriai, išgamos, jokio ryšio negausit.

Eikit po velni , kol ne vyko b da.

Jie atspirašin ja, kad liko nesuprasti.

- K padarysi, j s apie mus dar išgirsite! Labai gaila, labai gaila! - atsisveikindami bu uvoja Kraujelienei rank ir išeina mišk . Kaimynas paskui pasakojo, kad gr ždamas iš Tytuv n mat ginkluotus vyrus netoli miestelio miške ir ant vieškelio. Viskas klost si taip, kad vis mažiau abejojome, jog jie yra provokatoriai. Be galo džiaug m s, kad m s b rys negr žo. O j apetito, mes, matyt, nepatenkinom, ir tuokart m s nesu m . Nemunas kur laik negr žta stovykl Girait je, o Januška vis randa išgul t žol tai pamišk je, tai javuose, matyt, kad stovykla sekama. Paskui viskas nurimsta, ir b rys gr žta. Atrodo, miškas nebesekamas. Raseini ir Šiauli rinktini partizan susitikimas sutariamas Girait je-stovykloje. Ten 1946 m geguž s 30 d. ir vyksta kautyn s. Ž sta mano brolis Nikodemus Augustis-Upelis.

1946 m. geguž s 30 d. po piet Januškait su Linksmu iu iš jo iš stovyklos, išneš indus ir pažad jo atnešti ko nors atsigerti. Bet labai greitai jie gr žo ir pasak , kad pamišk je pamat ginkluotus vyrus. Jie tur jo kulkosvaid ir vorele jau supo mišk . Tuoj sukilo vyrai, buvo duota komanda pasiruošti kovai. Nuspr sta, kad trauksis Šimšos link, nes kito kelio nebuvo, vienoj pus j už miško Gauštvinio ežeras, kitoje pus je - kelias, kuriuo atvažiavo mašinos, ir laukia. Atb g s ryšininkas praneš , kad ant kelio mašinos pilnos kareivi . Tuo metu Upelis buvo sargyboje. Stovykloje buvome keturios moterys: Januškos Juozo ryšininko žmona, sesuo Elyt , aš ir Kraujelien . Mes netur jom jokio ginklo, tik Kraujelien - pistolet . D d Kraujelis mums paved nestov ti sargyboje ir pranešti Upeliui, kuria kryptim trauktis. Mums buvo liepta išsid styti atokiai viena nuo kitos, kad tik jaustum m viena kit ir su Upeliu trauktum m s Šimšos link, kad prisijungtum m prie vyr . Mums nepasisek : pamat m vorele einan ius ginkluotus vyrus. Vienas iš j vilk jo m lyna palaidine. Kažkuri sako:

- M siškiai, ten Lazdynas m lyna palaidine!

Aš sakau: - Palaukit, juk vienas žiemine kariška kepure.

Mes sustojom, mus pastebi. Šaukia:

- B... Štai, štai! - ir paleidžia serij iš automato. Tuoj už j pasigirsta baisus šaudymas, prasideda kautyn s. Mes b gam kiek koj os neša atgal. Suprantam, kad esam atskirtos, b gam stovyklos link, ten girdim, kad skamba indai, o tai reiškia, kad ten svetimi. Stovykloj ir apie j nuo karo laik lik bunkeriai pilni vandens. Atrodo, m s niekas nesiveja, o ten, kur m s vyrai, verda baisi pekla, sprogin ja granatos. Mes sugulam už bunkerio stogo ir tariam s, k toliau daryti. Mus pastebi, šauna. Padegamoji kulka virš mano galvos išaižo medžio toš . Mes v l b gam jau neži r damos kur. Išb gam miško aikštel , prieš saul , perb gam j , v l puolam mišk , sustojam Nebetoli miško kraštas, o ten turi b ti sargyba, reikia j apeiti nepasteb toms ir smukti javus. Mus

vij si ekistai šaukdami puola aikštel , o vakaro saul plieskia akis, ir jie jau m s nemato. Keikdamiesi ekistai gr žta atgal. Mes prasmunkam javus ir laukais pasitraukiant tolyn. Januš k moterys užaina pas kainynus persirengti, o mudvi su Kraujeliene mano t višk už keleto kilometr per durpyn ir laukus. D dien nueina pas našl Kivilien , kurios s nus buvo tarybin je armijoje, o aš gr žtu namo. T vai išsigand klausosi ir meldžiasi. Iki vakaro gird josi salv s.

Ryte ateina kaimynas ir praneša, kad buvo už j s Kraujelis, praš pranešti, kad s nus Upelis žuvo, o dukra - nežinia kur. Jie užeis pas ryšinink Kudžm , galb t ten dienos.

Aš b gu pas Kudžm , bet j jau neb ra, jie pasitrauk Karalmiš k . Vienas - sužeista koja raitas ant arklio. Miške randu j p dsakus - arklio kanop p das. Seku iki Lioli vieškelio, ten p dos dingsta. Aš gr žtu pas Kudžm , jis pasako, kad Upelio k nas yra susuktas brezentin palapin ir pasl ptas miške. Kai bus galimyb j palaidoti, praneš. Birželio 8 d. man pranešama, kad devintos nakt b iau Lapkalnyje netoli Kiaunori . Radavi iaus sodyboje nupinam žuolo lap vainik , pasiimam šv sto vandens. Elyt Januškait , Jadvyga Juškait ir aš Lapkalnyje laukiam. Girdim, kad nuo Girait s keliuku važiuoja ratai, sustoja. Iš pašlait s matom, kaip vyrai su neštuvais kyla kaln . Atsiskiria Kraujelis. Iš pakaln s prieš vakaro žar gerai matyti. Aš suplerpiu

39. Dominyko Kraujelio-Nemuno b rio partizanas Nikodemus Augustis-Upelis. Fotografuota 1944 m.

antimi, d d atsiliepia ir ateina prie m s }, vyrai atneša neštuvus, padeda ant žem s. Aš ži riu Upel , surišt virvele. Nematau galvos, tik pe ius. Klausiu. D d sako, jog kas liko nuo galvos, vyrai sud jo ant kr tin s. Padegamoji kulka galv sudrask . D d pasiun ia du vyrus pas Telmant (jo žem je Lapkalnis), nes jis buvo pažad j s sukalti karst . Gr žta tik su kastuvais, sako, pas Telmant atvažiav gimins iš Šiauli , jie nakvoja. Tod l karsto sukalti negal jo, o dabar laukia su lentomis už daržin s. Vyrai pagilino nuo karo likusi duob , paklojo ir užklojo lentomis. Nuleidom vainik , d d pašventino duob , keliais žodžiais atsisveikino. Prisimenu, kad sak :

- Buvai mano dešinioji ranka... ia graži vieta, ia kada nors mums pastatys paminkl .

Ten, apytikriai toje vietoje, dabar pastat m žuolin kryži ir akmen su užrašu:

Blaškytas negand juod
Ils kis prie Kristaus koj .
Pasodinom g li ...

Nors ir daug duobi ten kasin jom, tikrosios vietos ir palaik neradome. Apie Upelio ž t pasakoj kautyni metu šalia jo gul j s partizanas.

Vyrai besitraukdami iš sargybos Upel pasi m . Kovotojas iššaud vien disk ir pakeit kitu, pak l vien kart, nusitaik , nuleido automat , pak l antr kart, ir ia j pataik . Tuo tarpu d d buvo kiek tol liau, užspringo jo automatas. Šalia Upelio gul j s partizanas pamet jo jam Upelio automat .

D d paklaus :

- O kaip Upelis?

- Jo neb ra, - jam atsak .

D d atsistojo visu giu ir suriko:

- Vyrai, neatiduokim Upelio!

Tuo tarpu sribai jau nuav žuvusiajam batus. Vyrai pakilo ir ugnimi išvijo rusus ir sribus iš miško. V liau vyrai gr žo prie Upelio. Suvyniojo brezento palapin ir pasl p po kerpl šom

Klaip da, 1996 m.

**40. Pašiauš s šauliai. Stovi iš dešin s pirmas Dominykas Kraujelis-Nemunas, Šturmas
Fotografuota 4-ame dešimt.**

TRAGEDIJA ŠVENDRI KAIME

Joanos Martinkait s-Glodenien s, gyvenan ios Šiauli rajone, Švendri kaime ir jos sesers kurš niet s Joanos Martinkait s-Sutkien s pasakojimas:

“Švendri kaimas sik r s netoli Raud n . ia 1945 m. liepos 31-osios nakt ir vyko baisi tragedija. Enkavedistai ir jiems talkin sribai sudegino dvi šeimas. T nakt jie krat ne vien Švendri kaimo sodyb , nes daug vyr slapst si.

Lipskiai tur jo du s nus ir dukter . S nus Stasys slapst si nuo rus kariuomen s. Nakt Lipski sodyb at jo enkavedistai, nušov šun , išvar gyvulius iš tvarto, v liau juos išsived Tryškius. Žmones suvar trob , duris ir langus užraišiojo. Pyl benzin ir degino. Motina band šokti pro lang , bet budeliai j met granatas. Ryt žmon s rado išnešiotas ir apdegusias senosios Lipskien s k no dalis. O s n Viktor , išb gus iš ugnies, užmuš muštinai. Apdegus j rado prie svirno. T vas užduso trobos kamine. Sudeg senasis Lipskis (g. 1874 m.), motina Julija Lipskien (g. 1894 m.) ir užmuštas buvo Viktoras Lipskis (g. 1926 m.)”.

Kazys Klemanskis (g. 1927 m.), gyvenantis Šiauliuose, pasakojo:

“M s sodyba buvo ant kalniuko pamišk je. Šeimoje buvo keturi vaikai, brolis Stasys Klemanskis slapst si nuo sovietin s armijos. Enkavedistai sodyb at jo prieš saul lyd . Trobos viduje prad jo mus kamantin ti, man ir t vui rankas surišo už nugaros. Paskui visus išvar kiem . Atrišo rankas. Enkavedistas trenk man su buože kr tin . Ir v l suvar atgal jau padegt trob . Prieš tai nušov šun , išvar gyvulius. Pirmiausia padeg kinius pastatus. Lipski sodyba jau deg .

Troboje visi sugul me ant grind . Prad jo šaudyti pro langus. Aš, t vas ir keturiolikmetis Alfukas nub gome kamin . Alfukas kažkur pasiliko. Aš ir t vas išstrukome pro duris, esan ias kamine ir vedan ias kit kiemo pus . Pasileidome b gti link k t s. Už k t s peršov beb gant t v . Aš pasileidau per rugi lauk Vilimien s sodybos pus . B gau susilenk s, o kulkos l k pro ausis. Atsisukau - jauja, troba ir visa sodyba deg . Nub gau mišk , kritau duob ir taip išsigelb jau.

Brolis Stasys Klemanskis ir Stasys Lipskis, kada degino Švendrius, s d jo bunkeryje, rengtame m s sodybos šulinyje.

Peršaut t v sribai parsivar , surišo diržais ir valkiojo už koj , visus dantis išmuš .

Sudeg motina Ona Klemanskien (g. 1900 m.), sesuo Joana Klemanskyt (g. 1921 m.) ir brolis Alfonsas Klemanskis (g. 1931 m.). Kada laidojo, iš viso buvo du karstai: t vas, kuris “buvo cielyb je” d tas vien karst , o motinos

ir vaik apdeg kauleliai - kit ."

Lipskius ir Klemanskius laidojo po keleto dien , sekmadien . Visi buvo palaidoti vienoje duob je Raud n kapin se.

**Užraš Adolfas Turauskas
Kurš nai, 1996 m.**

41. Nužudyt j Klemanski ir Lipski šeim palaikai karstuose. 1945 m.

ŠEŠI BROLIAI IR SESUO ALI N

*Kai Lietuv kaust grandin mis,
J s rinkot s mirt*

Maskoli nai gyveno Kruopi vals iuje, Spaigi kaime. Buvo šeši broliai: Liudvikas, Vytautas, Vladas, Juozas, Alfonsas, Vacys ir sesuo Elena. T vai tur jo 76 ha žem s. Prisimenu, grož davaus j sodyba, eidamas pro šal Kruopius. Tais laikais jie buvo pavyzdingi kininkai: siloso bokštas, nauji tvartai, svirnas ir daržin s. Tik gyvenamasis namas senas dar buvo. Kaimynai pasakojo, kaip vaikai, prasid jus neramumams, tik gav laikraš ius, mesdavo visus darbus šal , skaitydavo, politikuodavo - buvo tikri lietuviai.

Pamenu, 1943 met vasar su mama avie iaudamas Paliesiu miške, pama iau vyrus, dru kius, nedidukus. Jie per vasaros karš ius rov žiem nukirstus medži kelmus kurui. Koks tai buvo sunkus darbas. O r stai jau buvo išpjauti lentpj v je. Jie buvo skirti naujo namo statybai. Ta iau nebeteko r st d ti sienas. 1944 m gruodžio 20 d. juos sudegino enkavedistai. Sužeid tada brol Alfons , kur su m ir dvidešim iai met kalino Norilske. (Šiandien tik jis vienas gyvas ir lik s, gyvena Ukmerg s rajone, Siesikuose). Keturi Maskoli nai iš jo partizanauti. Karingi dr s s buvo, gal kartais ir per griežti, bet teatleidžia jiems Dievas. Vladas žuvo 1947 m. prie Papil s, Zabik miškuose. Daug tada partizanai paklojo at j n . Brol Maskoli nai palaidojo Dragini kaimo senkapiuose. Neapraudojo sesuo Ali n Vlado, o broliai s kmingai partizanavo iki 1949 m. sausio 6 d.

Naujuosius, 1949-uosius metus broliai sutiko Kruopi vals iuje, Mažai i kaime pas ryšinink Jon Gasparait ir Degul s dvaro savinink Vand Naulickait , aplank savo draugus Levanauskus. “Trij Karali dien užsuksime, bus Reginos Lipskait s vestuv s, o mes, Trys Karaliai, jauni vyrai”, - pasak išeidami. Jonas Gasparaitis primin : “Gal neikit, juk ten ir svetim žmoni bus”. “Et,” - numojo vadas Vytautas Maskoli nas, - pas juos beveik tris žiemas pragyvenome”.

Išaušus Trij Karali rytui, Maskoli nai iš Lipski gr žo bunker , buvus Mažai i kaime, Garbaliausko vienkiemyje, kur buvo sik rusi tarybinio kio arklid . Arklininkas buvo Trink nas. Partizanai sumigo. Pabudo apsupti rus . Vytautas Maskoli nas, atmuš s tvarto skliaut lentas, šoko prie liepos ir buvo pakirstas kulkos. Matydami, kad pasitraukti nepavyks, Juozas ir Vacys paleido po kulk smilkin ir nusišov . Taip pasakojo Jonas Gasparaitis. Jis pats juos pakrov s mašin . Kur vež , sniegas buvo nudažytas raudonai. Nuvež Šiaulius, Aušros 19. Ten per lang ryt mat juos prarisiant ir paveiksluojant. J. Gasparaitis buvo areštuotas, mušamas ir tardomas, bet v liau paleistas.

KINKI KAUTYN S

Kur Tavo amžina buvein ? -

Klausia atgimusi tauta.

Giria ošia

Tau atgimimo dain ,

Žuvai, kad Lietuva b t laisva.

Buvo jau po piet , kai pro egl je užsimaskavusio sargyboje s din io Alfonso Kelpšos-Meškiuko akis kažkas šm kštel jo. Šm kštel jo pro keliuk , vedant nuo Barkišks vienkiemio link šv. Jono skynimo, kur buvo rengtas partizan bunkeris. A. Kelpšas paleido sutartinius š vius. Tik išgird sargybinio š vius, vyrai gavo vado Martyno iarapo komand dviem kryptimis veržtis iš apsupimo. Jis pats su broliu Augustinu iarapu, Pranu ir Antanu Lileikomis bei Stasiu Žaliu ir Alfonsu Kaveckiu b go link Kruopi , o vokietukas Vilius ir visi kiti - link Kurš n Agaili miškus. Bet lندان ius iš žemin s vyrus pasitiko rus pasala ir kulkosvaidis iš karto pakirto šešis partizanus. Kitiems vyrams pavyko palikti bunker . Besitraukdami dviem grup mis, partizanai atsišaud . Jie nukov du rus kareivius ir vien karinink sužeid . Vadas Martynas iarapas, jo brolis Augustinas, Pranas Lileika ir Alfonsas Kelpšas trauk si Mažai i kaimo pus . Kinki kaimo palauk je, ties Šiurkišk s vienkiemiu, užvir nelygios kautyn s. Perb gant bevard upel , Augustin iarap pakirto rus kulkosvaidis. Augustinas band stotis, sikib s baltakamien beržel , bet parkrito, o atb g trys rusai siund j šunimis ir spard , kol užgeso 24 met vyro gyvyb .

Taip pasakojo Ona Petrošait , t pavakar jusi iš Kinki kaimo pas Ign Mamon . Ji buvo netoliese ir mat š vyk .

O vadas Martynas, eidamas atbulas, lindo birž je esan i didel šak kr v , Pranas Lileika ir Alfonsas Kelpšas - šakotas skarotas egles. Kad p d nesuuost šunys, išb r tabok , ir msai pra jo pro šal .

Tada žuvo Augustinas iarapas, Antanas Lileika, Albinas-Alfonsas Kaveckis, Stasys Žalys, vokietukas Vilius, Juozas Stonys, Liudvikas Stonys, Juozas Kiriliauskas, Albertas Zibolis ir Vytautas Žiaurys. Tai vyko 1946 m gruodžio 22-osios popiet .

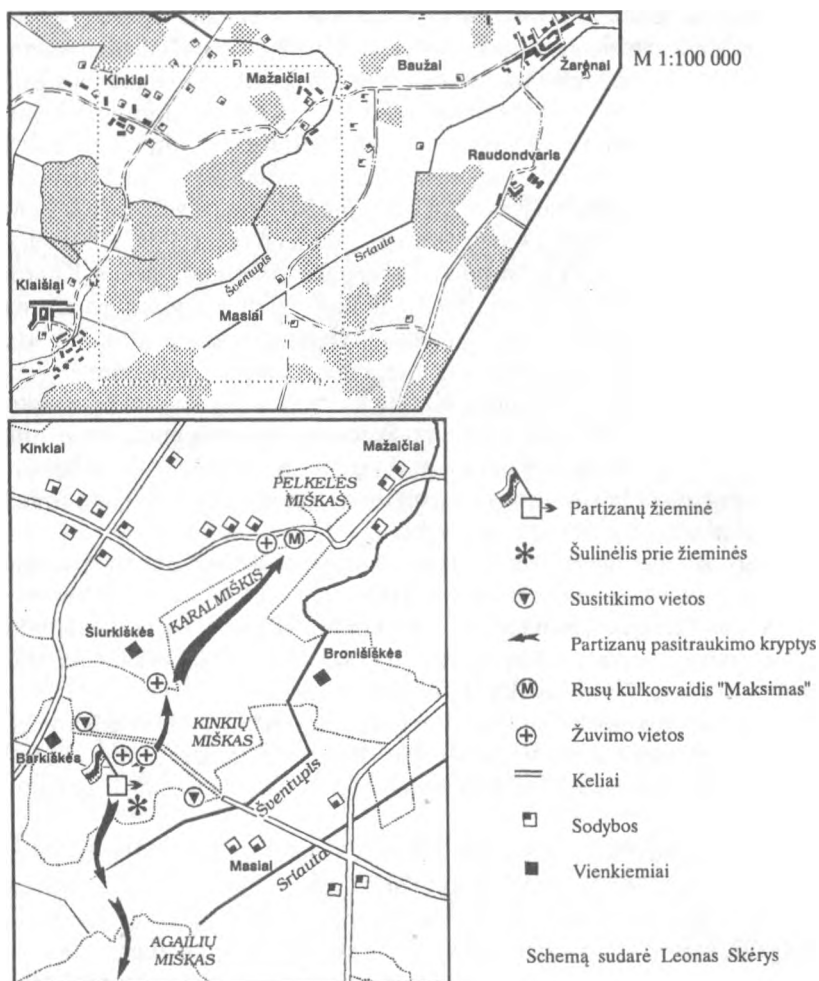
Žaizdotas, nukraujav s, sušal s Alfonsas Kelpšas atšliauž Bauž kaim pas Vinc Žiog , buvus seni n , kur partizanas ryšininko Jono Gasparai io ir Fel s Žiogait s buvo sutvarstytas. Partizan pasl p pas Juoz Vasiliausk Tautgaili kaime, kur per žiem jis išgijo, o pavasar buvo nuvežtas pas t kart iš apsupimo gyv iš jus brol Kaz Tupik , partizanavus Agaili miškuose.

V liau abu ten ir žuvo. O vadas Martynas iarapas dar ilgokai partizanavo. V liau jis legalizavosi, bet buvo išduotas, teistas, kal jo 12 met . Mir , palaidotas Klaip doje.

Atgimimui prasid jus, m s Žar n S j džio grup s iniciatyva prie bevardžio upelio, kur žuvo Augustinas iarapas, buvo pastatytas žuolinis kryželis.

Užraš Leonas Sk rys
Šiauli rajonas, Bauž kaimas, 1996 m.

KINKI KAUTYNI SCHEMA

VIENOS IŠDAVYST S ISTORIJA

*Niekas, nei lenkas, nei rusas, nei kryžiuotis, nei totorius
n ra tiek blogio padar s lietuviams, kaip jie patys sau.*

Iš Jono Ais io laiško F. Kiršai, 1950 m.

“...Kad ji gero gyvenime nematyt”, - šiuos žodžius lietuviškai pasak politinis kalinys Me islovas Alsys 1954 m. geguž s viduryje tolimame Kazachstane Kengyro politini kalini sukilimo metu. Tie žodžiai buvo pasakyti taip pat politinei kalinei, partizan ryšininkei Pranei Varnaitei (dabar - Pakamanienei, gyvenan iai Vilio i kaime, prie kelio Šakyna-Žar nai).

Trumpai apie Kengyro politini kalini lager . Lageris susid jo iš trijų punkt . Pirmame punkte buvo kalinamos moterys, antrame - vyrai, nuteisti 10- iai met , o tre iame - vyrai, nuteisti 25-iems metams. Kadangi pats lageris buvo netoli nuo Džezkazgano miesto, tai kaliniai ir dirbo miesto statybose: kas tranš jas vamzdynamics, stat duonos kepykl , vairius kitus pastatus...

Po Stalino mirties, reikalaudami didesni teisi ir laisvi , 1954 m. geguž s 16 d. sukilo visi Kengyro lagerio politiniai kaliniai. Baud jms ir malšintojams jie nepasidav net 40 dien (iki birželio 26 d.).

M. Alsys išsipasakojo Pranei Pakamanienei, kad jis lageryje visaip simuliuo, n jo darb . Ir sakydav s: “Pamatysit - aš dar b siu reikalingas...” Sukilimui prasid jus, sunkiausias teritorinis darbas buv s tvor , skirian i visus tris lagerio punktus, nugriovimas. Na, ir dirb s Me islovas išsijuos s: trumpai numigdamas, dien nakt griov pa i kalini pastatytas lagerio punktus skirian ias užtvaras, ir tik Me islovo brigadai baigus tvor ardyti, gal jo susitikti dviej skirting punkt - vyr ir moter - kaliniai, tarp j ir du šakynie iai.

Aplankius Liudviko ir Pran s Pakamani sodyb , Pran beveik pažodžiui prisimin buvusio partizano, nuteisto 25 metams, pasakojimo žodžius:

- Žuolo b rio, kuriam ir aš priklausiau, partizanai gerai pažinojo Kergali kaimo ryšinink (ia Me islovas pasak ryšinink s vard ir pavard , bet jos nemin siu, nes to krašto žmon s beveik visi žino!) ir ja pasitik jo, dažnai užeidavo pavalgyti ir pails ti. Ir t nelaiming vakar partizanai buvo pakviesti vakarien s. Tai buvo 1951 m. spalio 28 d., kai šeši partizan b rys, vadovaujamas Juozo Kumpio-Cvirkos, už jo pas ryšinink . Ateidami nieko nemat ir net ne tar , o ryšinink s jau buvo sutarta su MVD kariuomene, ir sodyba buvo apsupta. Kai už jom, ryšinink buvo labai keista, gal jos s žin buvo nerami. Mus vaišino - dav valgyti, išgerti. Paskui ryšinink prid jo rank prie galvos ir pasak : “Oi, vyrai, k aš pamiršau!” Ir iš kito kambario atneš butel . pyl man ir vadui Kumpiui. Kai mes papraš m, kad ir ji sipilt , atsiskak .

pasiteisinusi, kad serganti - turinti didelį slogą. Dar pylė stiklinę ir išnešė sargyboje buvusiam Rokui Ramanauskui. Iš jūsi laukan pas sargybinį, ryšininką nebegrįžo. Visi po apsupimo likę gyvi partizanai atsibudom Šiauli saugume. Mažai ką atsimin mirsiškai matė akimis”.

Taigi prakeikimas, kur Me išlovas Alsysis siuntė partizanus išdavusiam ryšininkui ir buvo: “Kad ji gero nematyt gyvenime!”

Išdavystės rezultatas buvo tragiškas: brolius Ramanauskus ir Starką nušovė netoli sodybos. O trys partizanai, “užmigę nuo vaišių”, gyvi pateko saugumiečių rankas ir atsidūrė Šiauli kaime. Tai brolio vadas Juozas Kumpis ir broliai Me išlovas ir Antanas Alsiai. MGB tardymo protokoluose yra užrašyti parodymai, kad partizanai, pavaišinti degtine, paskaninta migdomaisiais specialiais preparatais, pusiau nematydami kelio ir svyrudami, vienas kitam dar padėdami, pasiekė netoli sodybos esantį miškelį, bet ten galutinai suveikė “vaistai” ir partizanai... užmigo.

Abu broliai Alsiai buvo nuteisti 25 metams, o brolio vadas Juozas Kumpis - sušaudytas. Mirtis pasiglemžė keturiems jauniems vyrybiams... Tai buvo baisi išdavystė.

Me išlovas Alsysis gimė 1902 metais Gruzdžių valsčiaus Saveikių kaime.

42. Stovi iš kairės: (?) Rokas Ramanauskas-Žvejs, Stasys Ramanauskas-Linksmutis, Antanas Satkus-Štarkus, Me išlovas Alsysis-Domeika, Antanas Alsysis-Antanaitis. Fotografuoti apie 1951 m.

T vai tur jo 55 ha žem s. Me islovas baig Gruzdži žem s kio mokykl . Gr ž s iš lageri , gyveno netoli Gruzdži , Bartk n kaime. Savo šeimos netur jo. M. Alsys buvo išsilavin s žmogus. Net kal jime užsirašin jo politiniams kaliniams leidžiamus dalykus, o sugr ž s iš kal jimo beveik kasdien užsirašin davo dienos darbus, dienos “pagad ” - temperat r , kritulius, saul tum ir kitas oro permainas. Mir 1989 m, palaidotas Gruzdži kapin se. Jo užraš rankraš ius ir nuotraukas iš partizan gyvenimo “Aušros” muziejui perdav M. Akio lagerio met draugas Vytautas Slapšinskas, po lageri gyven s Šiauliuose, dabar jau mir s.

Me islovo brolis Antanas Alsys (amžiumi vyresnis už brol) mir 1987 m.

Kit to paties vakaro išdavyst s auk - b rio vad J. Kump Šiauli kal jime netik tai teko sutikti kitai jaunai Šakynos krašto merginai iš Riškai i kaimo Juzei Kundrotaitėi-Vaitiekienei, dabar gyvenan iai Šakynoje, Žagar s gatv je. Ji papasakojo apie dviej jaun , vienas kit gerai pažinujusi žmon i susitikim kal jimo kameroje. Šis pasimatymas kal jime vyko tik padedant lietuviui sargybiniui.

“...B dama Šiauli kal jimo kameroje su vienuolika kit moter , sužinojau, kad už sienos yra kalinys, nuteistas mirties bausme... Kiek v liau visas moteris kažkur išl , ir kameroje likau viena. Išdr sau sargybin paprašyti, kad leist pamatyti nuteist j mirti. Iš sargybinio jokio atsakymo nesulaukiau. Vakare po kal jimo korpuso patikrinimo, pra jus gal pusvalandžiui, sargybinis atrakino mano kameros duris, o pats koridoriumi nu jo toliau. Sargybinis save laik lietuviu, nes jo motina buvo lietuvi , o t vas - rusas. Jo pavard buvo ar ne Golikovas. Aš buvau nuteista 25-iems metams. Iš jusi koridori , atsidariau gretimos kameros “akut ” ir pama iau vyr , s dint prie spintel s ir vartant knyg . Aš j pažinau - tai buvo Juozas Kumpis. Ir pašaukiau: “Juozai, tai tu?” Jis pri jo prie langelio, ir gal penket minu i pakalb jom Sužinoj s, kad mane nuteis 25-iems metams, Juozas pasak : “Juzyt, tu jauna - turi sugr žti T vyn . O mane sušaudys. Aš ant duob s krašto stov siu ramus. Nieko blogo nepadariau. Gr žusi visiems geriems žmon ms nuo man s perduok link jimus!” Tik dabar pama iau, kad J. Kumpio partizano uniforma buvo supl šyta: mat si, kad su j ga nupl šti antpe iai ir kiti ženklai. Likusios tik išpl šim žym s.

O prieš kelet dien buvo Juozo Kumpio teismas. J teis vien . teismo sal vesdavo po vien liudinink . Taip ved ir mane, o v liau ir mano t vel . Aš pasakiau, kad paž stu. Klaus : “Ar ateidavo?” Aš visk ver iau ant t t s, nes buvau nepilnamet , netur jau dar 16 met . Už param partizanams mane nuteis 25 metus kal jimo. Toki “porcij ” gavo visos dešimt mano kameros moter ”.

Juz dar prisimin , kad J. Kumpis sak pabud s miške, suvyniotas brezent , apsigraib - n ra ginklo... Ir v l užmigo...

Jos atmintis išsaugojo ir J. Kumpio b rio dainuot dain :

“Praeis metai - ir j s mus pamiršit.

O gal tik min sit dainose?

*Tikroji siekiantis laisvės sirdejon s
Palks širdejon mui”.*

Juozas Kumpis partizanus iš jo 1945 m kovo 26 d. Manoma, kad teismas gal jo vykti 1952 m pavasar , o mirties bausm vykdyta dar v liau.

O dabar ne tik apie Šakyn , bet ir visame krašte iš l p l pas kaip laisv s

43. Stovi iš dešin s pirmas žuolo b rio vadas Juozas Kumpis-Cvirka, Arnas, kiti neatpažinti. Fotografuota 1950 m.

kov legenda perpasakojama Juozo Kumpio vadovaujam šeši partizan išdavyst s istorija. Partizan tragiški likimai jau tampa legenda, kurioje neatskiriama susipyn tiesa ir žmoni pasakojim išmon . Tai, kad atsimename juos - kol kas geriausias paminklas partizanams.

“N ra n vieno žuvusio už laisv kapo, ant kurio nesubr st laisv s s kla, duodanti gyvenim naujam daigui”, - tai poeto Volto Vitmeno žodžiai.

Gal ir teigus 1965 metais žuv s Aukštaitijos partizanas Antanas Kraujelis, sakydamas: “Kai ateis laisv , negraž s darbai nebus dovanoti, už juos teks atsakyti”.

**Užraš Danielius Bal i nas
Šiauliai, 1995 m.**

PAV KI KAUTYN S

Antanas Stapušaitis, kil s iš Kurš n krašto Dukumi kaimo, prisimena:

"Tais 1949 m. buvau tik septyneri metų piemenaitis, ganiau savo t vo ir dar poros kaimyn band . Prisimenu gerai, kad t ankstyv ryt buvo didel rasa, o aš ganiau netoli miško. Saul jau buvo patek jusi, kai netoliese išgirdau smark šaudym . Suklusau, nes supratau, kad kažkas negero atsitiko. Tais laikais visoki nuotyki netr ko. Netrukus iš miško išlindo ginkluot vyr b rys. Vienas atsiskyr nuo b rio, pri jo prie man s ir papraš :

- Kai mes praeisim pro ia, tu, piemenuk, pavarin k karves po t piev , kad nelikt bryd s rasoje, kur mes pra jom.

Taip pasak s, jis v l nub go prie savo vyr , ir visi pro m s sodyb patrauk link netoliese tekan ios Ventos. Matyt, jie skub jo prie seniau ia buvusio tilto per Vent , bet, jo nerad , gr žo atgal ir nu jo link Pavakalnio. Tikriausiai ten ir persik l per Vent . Jiems pra jus, aš tuoj pavarin jau karves ir laukiau, kas gi bus toliau. Už kokios valandos pasirod gerai ginkluoti kareiviai, jie ved si šunis. Supratau, kad vijosi pra jusius vyrus. Buvo matyti, kad tai ne sribai, o kareiviai, nes visi vilk jo vienodas uniformas, o antpe iuose buvo ženklai. Vienas iš j irgi atsiskyr nuo b rio ir, pri j s prie man s, prad jo kalbinti rusiškai. Aš tada rus kalbos dar nemok jau ir jo klausimus tik pe iais traukiau, nors supratau, kad jis klausin ja apie pro ia prab gusius vyrus. Pamat s, kad mes nesusikalb sim, gr žo prie savo kareivi . Vedini šunimis, visi nu jo link Ventos".

- Chaleck šeim pažinojau iš mažens, augome kaimynyst je, - pasakojo Jonas Rudokas, vaikyst je gyven s Kurš nuose. - Kartu su jais jome mokykl ir artimai bendravome. Vokie i okupacijos metais su Vytautu dalyvavome tautini šoki ratelyje Kurš n mieste. 1944 m. art jant frontui, abu broliai - Vytautas ir Henrikas - pasitrauk Vakarus. Vokietijoje jie buvo apmokyti ir partizaninio jud jimo pradžioje atskraidinti Lietuv ir išmesti su parašiutais. Vytautas Chaleckas buvo gana gudrus, apsireng s tarybinio karininko uniforma apgaudavo sribus ir netgi žemesnio rango tarybin s armijos karininkus. M gdavo pavaikštinti apsireng s ir kunigu, ir paprastu valstie iu. Tur jo dokument vairiomis pavard mis, tai ir miest nuvažiuodavo, ir po kaimus pavaikš iodavo, nor damas pasiklaudyti, kokiomis nuotaikomis gyvena žmon s. Po karo, kai jie vadovavo partizanams, aš j jau nesutikau, bet iš savo gimini , gyvenusi Pav kiuose, o aš ten nuvažiuodavau, sužinodavau apie juos visk . Partizanams žuvus, žmon s kalb jo, kad saugumas juos ilgai sek , ir MGB užverbavo ne vien agent , kurie pranešdavo kiekvien kovotoj pasirodym tame krašte. Kalb jo tada, kad Urkuv nuose partizanus apsupo

kariuomen ir puol , bet jiems pavyko iš apsupimo prasiveržti ir pab gti. Per jo jie tiltu per Vent ir trauk si didesnius miškus, bet prie Pav ki partizanus užpuol kariuomen , tykojusi pasaloje. Žuvo apie 10 kovotoj , išsigelb jo tik vienas Vytautas Chaleckas. lind s karklyne V k s upel , pasin r j vanden - tik galva paliko kyšoti tarp žoli . Tuo metu kareiviai jo nepasteb jo, susikrov nukautuosius ir patenkinti išvažiavo.

Po kiek laiko aprimus, Vytautas Chaleckas išlindo iš upelio ir nu jo Noliškius pas savo r m jus Tamošai ius. Kaip pasakojo Vladas Tamošaitis ir partizan ryšininkas Jonas Jokubaitis-Dainius, at jo Vytautas Chaleckas labai susikrimt s. Kalb jo, kad žuvo visi draugai, kaip jam reik s toliau gyventi. Pirmiausia išsival automat , pavalg , dar šeimnininko papraš ir šimto gram nervams nuraminti. Nors šeimninink ir draudusi šitaip nervus raminti, bet partizanas, išlik s gyvas po toki baisum , išmet vien kit burnel . Susitar su šeimnininku Vladu Tamošai iu, kad j iš šios sodybos išveš šieno vežime. Prasižiovino drabužius ir jau ruoš si išvažiuoti. Pasigraudendamas, kaip reik s toliau gyventi, pamat , kad keleliu ateina sribai. Šeimnininkas atpažino, kad tai Kurtuv n sribai su pas juos praktik atsi stais kursantais. Partizanas tuoj šoko sod , lindo po obelimis esant aviety n ir man ten prat nosi s. Sribai buvo ne tie, kurie dalyvavo partizan sunaikinimo akcijoje prie Pav ki , bet kurtuv niškiai, bevaikštin j po kaimus su kursantais. Eidami pro šal , pamat obuoli pilnas obelis ir užsuko sodyb . Vienas tuoj lipo obel , po kuria gul jo partizanas, ir papurt j , kad prikr st obuoli . Abu, aišku, pasteb jo vienas kit . Pirmas iššov Vytautas Chaleckas, ir kursantas nukrito ant žem s. Kiti sribai suriko, klausdami, kas ia šaudo. Suprat s, kad ž tis neišvengiama, partizanas sušuko:

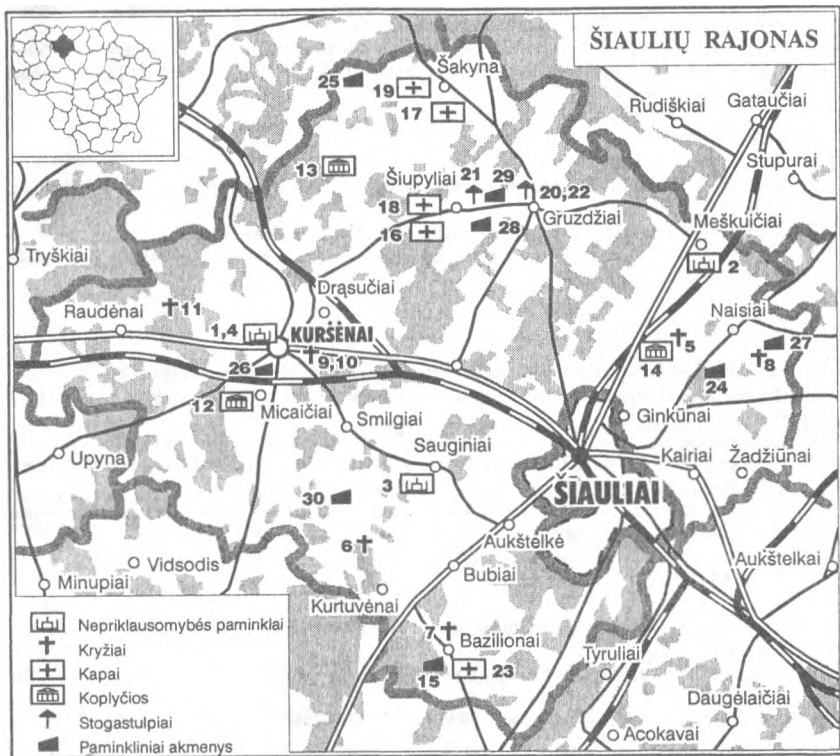
- Tai aš, j s ieškomas Vytautas Chaleckas, partizanas, šaudau komunistus, - ir or jo paleisti automato salv , bet automatas, ilgai išbuvs vandenyje, užsikirto ir nesuveik . Tuomet kursantai bei sribai paleido ugn t aviety n , ir partizanas žuvo.

Šitaip Pav ki kautyn se buvo sunaikinta dešimt partizan , gyvas išliko tik vienas Kajetonas Matijošaitis-Vitalis, kuris, pasilik s viename miškelyje, nepateko apsupim ir išveng mirties. Jis žuvo 1950 m. sausio 21 dien Gergždeli kaime netoli Kurš n .

Tarp žuvusi j buvo šie kovotojai: vadas Vytautas Chaleckas - Rimgaudas ir Henrikas Chaleckas - Tadas iš Kurš n ; Stasys Matijošaitis - Vij nas iš Šiauli vals iaus, Juodinki kaimo; Zigm as Jonaitis - V tra iš Padubysio vals iaus, Pav ki kaimo; Ignas Paliulis iš Luok s vals iaus, Ginteni kaimo; Juozas Kazlauskas - Žaibas iš Šiauli ; Pranciškus Rimas - Rublis iš Padubysio vals iaus, Pav ki kaimo; Aleksas Kuizinas iš Luok s vals iaus, Barvydži kaimo. Du žuv partizanai liko nežinomi.

**Užraš Alfonsas Daunys
Šiauliai 1995 m.**

ATGIMIMO PAMINKLAI ŠIAULIŲ RAJONE

NEPRIKLAUSOMYBĖS PAMINKLAI

1. Vyties paminklas Kurš nuose. Pastatytas 1928 m., nugriautas 1947 m., atstatytas 1989 06 14.
2. Paminklas "Laisv s angelas" Meškui iuose. Skirtas Lietuvos Nepriklausomyb s gyn jams. Pastatytas 1930 m., atstatytas 1991 03 11.
3. Lietuvos Nepriklausomyb s paminklas Kuži seni nijoje, Sauginiuose. Skirtas šauliams, žuvusiems už Lietuvos laisv . Pastatytas 1929 m., nugriautas 1955 m., atstatytas 1991 m.
4. Paminklas partizanams, žuvusiems už Lietuvos laisv ir nepriklausomyb 1945 - 1952 m. Atidengtas Kurš nuose 1993 07 05.

KRYŽIAI

5. Kryži kalnas (Jurgai i arba Domant piliakalnis), Meškui i seni nijoje. Pirmieji kryžiai prad ti statyti po 1831 m. sukilimo. Sovietinio laikotarpio metu kryžiai buvo naikinami, deginami, griaujami. Prasad jus Atgimimui, kaln papuoš nauja kryži banga.
6. Kryžius Bubi seni nijoje ant Girmink kalno, skirtas lietuviškos spaudos atgavimui pamin ti. Pastatytas 1905 m., 1939 m. kryžius po audros nuvirto. Atstatytas 1990 06 20.
7. Kryžius Bubi seni nijoje prie Degl s upelio, skirtas žuvusiems partizanams atminti. Pastatytas 1990 m.

8. Kryžius Meškui i seni nijoje, Sereiki k., skirtas partizanams A. ir P. Šulmoms. Pastatytas 1990 07 20.
9. Kryžius Kurš n miesto parke kunigui Vaclovui Dambrauskui atminti. Vaclovas Dambrauskas buvo nužudytas 1941 06 25. Paminklas pastatytas 1990 m.
10. Tremtinių kryžius Kurš nuose 1941 - 1953 m. genocido aukoms atminti. Atidengtas 1990 06 14.
11. Kryžius Raud n seni nijoje, Švendri k., skirtas 1945 07 31 NKVD sudėgintai Lipski šeima atminti. Pastatytas 1990 m.

KOPLY IOS

12. Kopylia ir memorialinė lenta su rašytojo kunigo J. Tumo-Vaižganto bareljefu Micaiiuose. Atstatyta 1989 09 17.
13. Kopylia Šakynos seni nijoje, Agaili miške, Mielai i kapinait se. Atstatyta 1993 m.
14. Prie Kryžių kalno esanti kopylia, kurioje popiežius Jonas Paulius 11 1993 09 07 d. aukojo Šv. Mišias. Pastatyta 1993m.

KAPAI

15. Paminklas Bazilion miestelio kapin se partizanams atminti. Pastatytas 1990 08 26.
16. Paminklas Gruzdži seni nijoje, Lukošai i kaimo senosiose kapinait se partizanams atminti. Pastatytas 1990 06 15.
17. Partizan kapai ir paminklas Šakynos seni nijoje, Mikutai i kaime. Atidengtas 1991 08 24.
18. Paminklas Gruzdži seni nijoje, Šiupyliuose, skirtas 1945 m. liepos 29 d. genocido aukoms atminti. Atidengtas 1991 08 24.
19. Paminklas Šakynos seni nijoje, Masi kaime caro armijos kariui lietuviui Dominykui, žuvusia 1914 -1918 m. kare. Pastatytas 1936 m., nugriautas 1952 m., atsatytas 1990 08 06.

STOGASTULPIAI

20. Stogastulpis ir paminklas Gruzdžiuose, skirtas tautos kančioms ir atgimimui amžinti. Pastatytas 1990 06 14.
21. Stogastulpis Gruzdži seni nijoje, Rakandži kaime dr. Jonui Šli pui atminti. Atidengtas 1988 09 17.
22. Gruzdži kopylstulpis. Nugriautas 1974 m., atstatytas 1993 08 21.

PAMINKLINIAI AKMENYS

23. Paminklinis akmuo ir kryžius Bubi seni nijoje, Bazilionuose, partizanams atminti. Pastatytas 1990 08 12.
24. Paminklas Meškui i seni nijoje, Gerv n miške, partizanams atminti. Pastatytas 1994 11 19.
25. Paminklas Šakynos seni nijoje, Žar nuose, skirtas Sibire nirusiems tremtiniams atminti. Pastatytas 1989 06 14.
26. Paminklinis akmuo ir kryžius Paven i geležinkelio stotyje 1941 - 1953 m. ištremtiesiems Sibiru atminti. Pastatytas 1991 11 23.
27. Paminklas Meškui i seni nijoje, Sereiki kaime, 1941 - 1953 m. genocido aukoms atminti. Pašventintas 1992 09 19.
28. Paminklinis akmuo Gruzdži seni nijoje, prie kelio Lukošai i kaim , Atlanto nugal tojui lak nui Feliksui Vaitkui atminti. Atidengtas 1993 08 21.
29. Paminklinis akmuo Gruzdži seni nijoje, Rakandži k., nekaltai ištremtiesiems ir nebesugr žu-siems, karo ir pokario audrose žuvusiems Gruzdži apylink s gyventojams atminti. Pastatytas 1989 07 29.
30. Paminklas Bubi seni nijoje, Pav ki kaimo senosiose kapinait se, partizanams, žuvusiems 1947 m. rugpj io 27 d. Pav ki kaime. Pastatytas 1995 09 24.

SUMMARY

This is a book about armed resistance in Šiauliai region in 1944-1953. The book consists of three chapters. Articles written on the grounds of archive data are published in the first chapter. Summary of every article is enclosed.

Partizan fights described in partizans' press of Juozapavius platoon are published in the second part. The authors are introduced. Facsimiles of documents and fragments of partizan of Vytautas Didysis unit V. Goferis diary are enclosed.

The third part consists of reminiscences told by participants and witnesses of partizan movement.

N. Gaškaitė . Partizans' honour

In 1959, Central Committee of Lithuanian Communist party ordered KGB to form a special board to change society's view to the resistance. Propaganda showed partizans as killers of innocent people, and the partizan war against aggression of Soviet Union was called class struggle or even civil war.

Partizans were discredited in various ways all the time. NKVD formed special units of provocateurs in 1946, who were dressed in partizans' uniform and terrorized people on their behalf. To protect their honour, partizans punished collaborators by strict legal norms. Death sentences were executed just after warnings, by the sentence of court-martial. It was strictly forbidden to kill children and old people.

KGB counterfeited not only the facts, but statistic data too. Number of civil inhabitants killed during the period of partizan fights in 1944-1953 was enlarged approximately ten times, and it is possible to clear it out just after making lists of killed ones. Occupation power had not made such lists during 50 years, and it announced figures suitable for Soviet propaganda.

A. Malinauskait . Review of units acting in Šiauliai region

First units were organized in Šiauliai region in 1945. Former LLA tradition to divide partizans structures into regions and districts was kept. Žalioji unit was established in the Eastern part of Šiauliai region and in Panev žys region in the spring of 1945. Genys (later - Vover , Kunigaikštis Žvelgaitis) unit acted in Joniškis region. Vytautas Didysis (Atžalynas) unit acted in Šiauliai - Raseiniai region. This unit was disbanded in the autumn of 1948. All these units entered new Prisik limas regiment in April of 1948.

Vytenis unit which acted in Šiauliai region (Kurš nai region was established at the end of 1947) belonged to Žemai iai regiment. In 1951, Lietuvos Žalioji, Vytenis units were already destroyed. Activity of Kunigaikštis Žvelgaitis unit lasted for a longest time.

S. Norbutas. Betrayal

The last phase of partizans' fight in Partizanas Tautvydas platoon of Kunigaikštis Žvelgaitis unit is described in the sketch. After the formation of Joniškis MGB agents groups (Jorg la, Katinas, Kuisis) among the partizans, all the partizans of Joniškis batallion were destroyed one by one in 1949-1951. Especially sad betrayal happened on August 18-19,1950, when five partizans leaders who went to the meeting were killed in Daunorava forest. After this fatal loss, Partizanas Tautvydas platoon was totally destroyed. The small groups of other partizans were destroyed in a short time. The last of them - Pranas Pyragius-Gegužis and Donatas Kudla-Kukutis were killed on October 1,1951, and their leader Andrius Žemaitis-Radvila by the sentence of military tribunal was hanged in Šiauliai on October 26,1951.

A. Puodži nas. Easter bells were ringing...

An unmatched tragedy took place in Laumakiai village in the morning of April 22,1946.

Fourteen inhabitants of that village were killed in Vincas Rimdžius farmstead in the early morning of Easter Sunday. Communists accused the partizans, but now, when it is possible to reach KGB archives, we can find the real murders. That was work of MGB agents.

Translated by Inga Taiši nien

Iliustracij metrik s rašas

- 1-2. ŠAM
3. LYA. F. 3. B. 20/156, T. 3. L 8
4. LYA. Baudž. b. f. B. 47416/3. T. 1. L.41
5. ŠAM. GEK 57880
6. LYA. Baudž. b. f. B. 43094/3. T. 1. L. 448-259
7. ŠAM. GEK 75329
8. ŠAM. GEK 67954
9. Vargalio nuosavyb
10. ŠAM. GEK 71620
11. ŠAM. GEK 61411
12. ŠAM. GEK 52242
13. LYA Baudž. b. f. B. 23685/3. T. 1
14. LYA F. 3. B. 71/47. L. 16
- 15-17. ŠAM
18. ŠAM. GEK 75312
19. ŠAM. Neg. Ni. GEK 69528
20. ŠAM. GEK 75316
21. ŠAM. GEK 61014
22. ŠAM. GEK 70659
23. ŠAM. GEK 75325
24. ŠAM. GEK 61407
25. ŠAM. GEK 66421
26. ŠAM. GEK 70664
27. ŠAM. GEK 70667
28. ŠAM. GEK 58573
29. ŠAM. T-Pg 6704
30. ŠAM. GEK 58579
31. ŠAM. Neg. Nr. GEK 64517
32. ŠAM. GEK 73324
33. ŠAM. GEK 59592
34. ŠAM. GEK 38199
35. ŠAM. T-Pg 6680
36. ŠAM. T-Pg 6829
37. ŠAM. GEK 68891
38. Povilo Juozapai io fotografija
39. ŠAM. Neg. Nr. GEK 645 20
40. ŠAM. GEK 71613
41. Joanos Sutkien s nuosavyb
42. ŠAM. GEK 60951
43. ŠAM. GEK 60950

Viršelyje:

Stovi iš kair s: Pranelis, Perk nas, Kazys Vaišnoras -Pocius, Algis Trinkla - Algis, Me islovas Rudnickas - Birutis ir Klemas Grikainis - Gintaras. Fotografuota Kurš n rajone, Agaili miške, prie Mielai i koply ios, apie 1950 m. ŠAM. GEK 71246

Viršelio nugar l s vidin je pus je:

Paminklas genocido aukoms Šiauli Gink n kapin se.
Dailininkas - G. Tamoši nas, architektas - A. Plaipa.
Povilo Juozapai io fotografija

Turiny s

Pratarm	3
Kalba archyvai.....	4
Liudija partizan spauda ir dokumentai.....	45
Žvilgsnis iš šiandienos: prisiminimai.....	111
Reziium	141

Pa - 295

Partizan kovos Šiauli krašte.

Sudarytoja Malinauskait A., dailinink Šimolienienė G. - Šiauliai: Saulės Delta, 1996.144 p.: iliustr.

Tai knyga apie partizaninį judėjimą 1944-1953 m. Šiauli krašte. Publikuojama archyvinė medžiaga ir istorik straipsniai, pateikiama partizanų spaudos fragmentai bei prisiminimai.

UDK 947.45.08

ISBN - 9986 - 458 - 42 -0

Šiauli miesto savivaldybės kultūros skyrius
Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai su jungus Šiauli skyrius

PARTIZANŲ KOVOS ŠIAULI KRAŠTE

80-asis "Saulės Deltos" leidinys

Sudarytoja Aurelija Malinauskaitė
Redaktorius Bronius Maskulionis
Dailininkė Gražina Šimolienė
Leidybos vadovė Jadvyga Kauneckienė

SL 1910. 9 leidimas. apsk. 1. 1996 11 04. Tir. 2000 egz. Užsakymas 2200. Kaina sutartinė.

Išleido Lietuvos kultūros fondo Šiauli krašto leidykla "Saulės Delta", Aušros al. 15, 5400 Šiauliai. Telef. -431777, faksas - 432922.

Spausdino "Titnago" spaustuvė, Vasario 16-osios g. 52, 5400 Šiauliai.

